

สถาบันวิจัยสังคม
SOCIAL RESEARCH INSTITUTE
Chulalongkorn University

JSRR

ISSN 3056-9508
(ONLINE)

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์

Journal of Social Research and Review

ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2567

วารสารแห่งสถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Journal of the Social
Research Institute,
Chulalongkorn University

กองบรรณาธิการภายนอก

Professor Dr. Peter Michael Rosset

El Colegio de la Frontera Sur (ECOSUR), México

Professor Dr. Emma E. Porio

Ateneo de Manila University, Philippines

ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร

นักวิชาการ

รองศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพร สมบูรณ์บุรณะ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

อาจารย์ ดร.จิตภา คุ่มกลาง

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพล แสงอรุณ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ

มหาวิทยาลัยบูรพา

กองบรรณาธิการภายใน

นางสาววิชา โกมินทร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายปกรณ์ เลิศเสถียรชัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.ศยามล เจริญรัตน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.กิงกาญจน์ จงสุขไกล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.พิชญา สุรพลชัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.มนทกานต์ ฉิมมามี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

รองศาสตราจารย์ ดร.อุ้นเรือน เล็กน้อย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ติดต่อ

กองบรรณาธิการ “วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์”

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ชั้น 5 ถนนพญาไท

กรุงเทพฯ 10330

โทร. 02 218 7385

Email: cusri.journal@gmail.com,

[https://so04.tci-thaijo.org/index.php/](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal)

socialresearchjournal, www.cusri.chula.ac.th

วารสารวิจัยสังคม

เป็นวารสารวิจัยรายปี มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือบทความวิชาการด้านสังคมศาสตร์ การวิจัยและการพัฒนาสังคม และสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้แก่คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา หรือผู้ที่มีความสนใจ มีกำหนดออก 2 ฉบับต่อปี ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

สารบัญ

รหัสบทความ

บทความพิเศษ

Special Article

The Marcos-Duterte Dynastic Regime in the Philippines:
How Long Will It Last?

269641

Walden Bello, Bianca Martinez and Raphael Baladad

บทความวิจัย

Research Article

Foregrounding Marginalized Voices: Evaluating Deliberative Capacities
in the Policy Process of the Agricultural Sector in Siquijor, Philippines

270380

Clyde Andaya Maningo and Noe John Joseph Sacramento

สถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ชายแดน อำเภอสงขลาบุรี
จังหวัดกาญจนบุรี

270097

The Situation of Drugs and Health Products in the Border Area
of Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province

สันติ โคมยงค์ ผการัตน์ ตั้งเชื่อนขันธุ์ สุญาณี พงษ์ธนาภิกร กมลวรรณ ตันติพิวัฒนสกุล
ปณิธิ วิจิณธนสาร และชินวัจน์ แสงอังคมาลี

Santi Chomyong, Phakarath Tangkheunkan, Suyanee Pongthananikorn,
Kamolwan Tantipiwattanasakul Paniti Wijintanasarn and
Shinnawat Saengungsumalee

ประสบการณ์และความคิดเห็นข้ามเพศต่อกระบวนการเกณฑ์ทหาร และ
การเข้าสู่กระบวนการ ขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด
The Experiences and Opinions of Transgenders Regarding Military
Conscription and the Application Process for a Medical Certificate
of Gender Incongruence

269582

รณภูมิ สามัคคีคารมย์ และอสมารณ์ ทิมฉิม

Ronnapoom Samakkeekarom and Asmaporn Thimchim

การสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง: ภาพสะท้อนจากผู้ชายวัยทำงาน
ที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ 271805

Women's Wearing Lace Lingerie: Reflections from Working-age Men
with Patriarchal Attitudes

สุเมษย์ หนกหลัง พีรเดช ประคองพันธ์ และสินาพร วิทยาวณิชชัย

Sumate Noklang, Peeradet Prakongpan and Sinaporn Withayavanitchai

เบตง: การสรรสร้างแผนที่ท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 272531

Betong: Creation of a Community-based Cultural Resource Tourism Map

เกษตรชัย และหิเม สกาวรัตน์ บุญวรรณ โปญญา เทพสิงห์ พงษ์ทัช จิตวิบูลย์

และภรณ์ย ยี่ถั่น

Kasetchai Laeheem, Sakawrat Boonwanno, PunyaTepsing,

Pongtach Chitwiboon and Poranee Yeetin

การระรานทางไซเบอร์: มุมมองของนักศึกษาผู้ถูกระรานและปฏิบัติการในการรับมือ 271956

Cyberbullying from the Point of View of Victims and Coping Practices

วัชรพงษ์ ศรีสุข และปัทมนันท์ ปุณศรีพิพัฒน์

Watcharaphong Sresuk and Pattamanan Poonseripipat

ปริทัศน์หนังสือ

Book Review

พื้นที่กับความตาย

275842

Deathscapes

พนัส จันทรศรีทอง และ ลัดดาวรรณ ประสูตร์แสงจันทร์

Panus Junsrithong and Ladawan Prasutsaengchan

ข้อเขียนทั้งหมดที่ปรากฏในวารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ เป็นทัศนะและข้อคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนแต่ละท่าน
มิใช่ความคิดเห็นของคณะบรรณาธิการวารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 269641

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July- December 2024): 269641
E-ISSN 3056-9508 (Online)

Invited Article:

The Marcos-Duterte Dynastic Regime in the Philippines: How Long Will It Last?

Bianca Martinez, Raphael Baladad and Walden Bello*

Focus on the Global South, Chulalongkorn University, Phayathai Road, Bangkok 10330, Thailand

*Corresponding author, E-mail: waldenbello@yahoo.com

Abstract

Philippine politics has traditionally been shaped by dynastic interests and patron-client relationships. When the Marcos dictatorship was toppled in 1986, the country saw a succession of liberal democratic regimes. However, the Marcoses and Dutertes, two major dynasties, have undermined this democracy while maintaining dynastic politics and clientelism. As with any opportunistic alliance between elite families, the Marcos-Duterte pact was expected to dissolve quickly. This paper examines key developments that led to the unraveling of their alliance, highlighting how the competing political strategies they employed for their survival reflect the dynamics of dynastic, patronage, and clientelist politics. In addition to this prevailing view of Philippine politics, the paper examines the role of civil society in negotiating and contesting national politics, influenced by their collective historical experiences and a culture that emphasizes obedience and individual survival over collective welfare.

Furthermore, the study links the breakdown of the Marcos-Duterte alliance to geopolitical tensions between the US and China. The Philippines' strategic location in the Pacific positions it as a crucial area of interest for both superpowers. While the Marcoses lean towards the US, the Dutertes favor China, thereby implicating their political survival in the escalating geopolitical tensions while also making Philippine politics a battleground for these competing influences. Ultimately, the dissolution of the Marcos-Duterte alliance raises important questions about the future of Philippine politics, emphasizing the need for ordinary Filipinos to reclaim and reshape their political landscape for a more inclusive future.

Key words: Dynasty, Patronage, Clientelism, Marcos, Duterte

Received: 22 December 2023, **Revised:** - , **Accepted:** 24 April 2024

1. Introduction

The Philippines is identified with a long tradition of liberal democracy. It is also seen by many analysts as driven by family and dynastic politics. There is no contradiction between the two since the Filipino elites enthusiastically embraced the Lockean democracy that the US introduced after the bloody colonial pacification of the country at the turn of the 20th century. The attractiveness of this system lay in its enabling them to compete relatively peacefully for political power while at the same time uniting them as a class from challenges from below.

One of the “imports” to the Philippines was then Chicago-style machine politics that was built on the exchange of jobs and social security for the long-term loyalty of the voter to the “boss” and his party. When machine politics was transplanted to the Philippines, it was easily absorbed into the patron-client culture of the regional and local elites. But machine politics fueled by personal loyalties also became an avenue for political and social mobility for the lesser elites and middle classes. Indeed, in many parts of the country, machine politics translated, as in Mayor Daley’s Chicago, into virtual dictatorship periodically legitimized by votes that were mobilized, bought, or coerced by the superior organizational resources of *arriviste* members of the elite that owed their position to their mastery of mass electoral politics (Mccoy, 2009).

Thus, representative democracy both strengthened elite rule while also serving as the mechanism for new families or dynasties to join the established elites (Gutierrez, 1994). While economic and social stratification remained rigid between the elites and the lower classes, political office provided a mechanism by which some sectors of the middle class could join the elite through control over the distribution of government resources. Thus, one might say that representative democracy Philippine style provided for a limited circulation of elites.

A related characteristic of the Philippine political system has been the prevalence of family or dynastic alliances. These alliances are conjunctural, and they are often made when the interests of two dynasties align for a specific electoral contest. But alliances, while being toasted as permanent when they are made, are expected to be broken once the alignment of interests disappears. Thus, the Philippine political system is driven by shifting alliances, where, to borrow the words of Lord Palmerston regarding the conduct of British foreign policy, there are no permanent friends and no permanent enemies (Hollnsteiner, 1963).

Nowhere has this dynamic of alliance formation, alliance conflict, and alliance dissolution been more evident than in the relations between two powerful dynasties, the Duterte dynasty based in the south, and the Marcos dynasty based in the north, during the national elections of 2022 and its aftermath.

Despite policy safeguards that aim to regulate the concentration of power - such as the term limits set in the 1987 Constitution - elite families have devised ways to persist in or elevate their positions, especially during the electoral season. Public welfare programs have been instrumentalized by elites as patronage to expand their influence or sustain popular support. In effect, governance has been reduced to mere schemes for maintaining a stranglehold over constituents, thereby perennially undermining the peoples’ rights to public services.

Elite families also thrive in politics from alliance building and power-sharing agreements with other elites who also stand to gain in either preserving or changing the status quo. Over the last 50 years, the country has seen the rise, fall, and comeback of various dynasties. Most notable is the return of the Marcoses to the highest seat of power in 2022, 36 years after the Marcos dictatorship was overthrown by the 1986 EDSA Revolution. Times change, but the rules of the game as well as the players remain. As a popular Filipino saying goes, *weather-weather lang iyan*, a metaphor likening the cycle of political families in government posts to weather conditions: changing, but ever-constant.

A little over a year after the 2022 national elections, the alliance of President Ferdinand “Bongbong” Marcos Jr. and Vice President Sara Duterte show glaring cracks as the clans behind them scramble for power. As the 2023 *barangay* (village) elections came to pass, political families big and small are now moving towards firming up electoral machineries to prepare for the next big thing: the 2025 midterm elections, the 2028 national elections, and possibly a referendum for charter change.

As a case study of dynastic politics in the Philippines, the paper will examine some key developments that led to the breakup of the Marcos-Duterte alliance. This is largely a result of the different political strategies that both families have employed for their survival and which are emblematic of dynastic, patronage, and clientelistic politics. To complement the established characterization of Philippine politics which focuses on the institutions that enable the concentration of power and resources among the elite, this paper also will look into the role of civil society in negotiating, contesting, and shaping national politics based on their aspirations, and how these aspirations are in turn determined by their collective historical experiences as well as predominant cultures of authoritarianism and individualism that put premium on obedience, social order, and individual survival over collective welfare.

Outside the geographic scope of the Philippines, this paper will also look at the Marcos-Duterte dynamics vis-a-vis the hostilities between the US and China. The study posits that these geopolitical tensions have direct implications on the survival and persistence of the Marcoses and Dutertes, especially considering the differing partisanships of both clans in their approach to foreign relations as well as the alignment of their respective interests with those of the two superpowers.

To conclude, the paper reflects on what the persistence or dissolution of the Marcos-Duterte alliance would mean for the future of Philippine politics, and why it is relevant for ordinary Filipinos to reclaim, reimagine, and reinvent the political landscape.

2. The ties that bind Marcos and Duterte

Prior to the creation of the Marcos-Duterte alliance during the 2022 elections, the two dynasties have been exchanging political favors. At the onset of the partnership, each clan was able to provide support that the other needed to realize their political ambitions.

On the one hand, in 2015, when Rodrigo Duterte or Digong was running for president, his support base came largely from the central and southern islands of Visayas and Mindanao. He needed a power broker from the North, and that was what the Marcoses provided.

The Marcoses’ re-consolidation of the Solid North

Hailing from the northern province of Ilocos Norte, the Marcos dynasty first ruled the Philippines from 1965 until they were ousted by a People Power Revolution in 1986. Throughout Ferdinand Marcos Sr.’s 21-year rule—first as president, then as dictator—it is widely believed that he and his cronies orchestrated the detainment, torture, disappearance, and killing of hundreds of thousands of people that were critical or suspected of being critical of the Marcos regime. His administration was also hounded by plunder and corruption cases from their ill-gotten wealth amassed during the Martial Law years.

After being overthrown and exiled in 1986, the Marcoses were allowed to return to the country five years later by then President Corazon Aquino to face criminal charges. This however set the stage for them to regain provincial bailiwicks in the northern province of Ilocos Norte. Thereafter, the Marcoses made various attempts to re-enter the national political scene. However, they were mostly thwarted by their family’s association with thievery, corruption, nepotism, cronyism, as well as the people’s disgust with the dictatorship and the thousands of human rights abuses under their regime.

For the most part of their hiatus, the Marcoses kept to themselves in Ilocos Norte, but held tightly onto gubernatorial and congressional posts. Banking on the loyalty of their hometown constituents, the Marcoses then worked towards re-consolidating the Solid North voting bloc comprising three vote-rich regions. They also strived to court the Waray (Eastern Visayas) bloc through another prominent political clan: the Romualdez, family of former first lady Imelda Marcos.

In 2010, the national elections that seated Benigno Aquino III and brought back the Liberal Party into power also saw the comeback of the Marcoses, when Ferdinand Bongbong Marcos Jr. clinched a senatorial seat, while his mother Imelda and his sister Imee Marcos also won congressional and gubernatorial seats, respectively.

Figure 1 Marcos clan poses for a photo in front of late dictator Ferdinand Marcos' portrait in Malacanang Palace
Source: ABS-CBN News, (2019)

In the same year that Duterte decided to run for president, Imelda Marcos announced his son's bid for the vice presidency. Although Duterte and Marcos Jr. did not officially become running mates, many still latched on to the tandem. Based on the results of an exit poll conducted by TV5 and Social Weather Stations, political analyst Miguel Reyes said that the unofficial pairing was beneficial to both Marcos and Duterte. Citing a report by Mahar Mangahas, Reyes said that of Duterte's 40 percentage points of the vote, only 13 came from voters of his co-candidate Alan Peter Cayetano; the bulk of 18 came from Marcos voters. As such, [if] the exit poll was representative of the actual vote, then of the 16.6 million or so votes obtained by Duterte, about 45 percent, or nearly 7.5 million, came from those who also voted for Marcos (Reyes, 2019).

At the same time, both the Marcoses and the Dutertes largely benefited from the growing public disillusionment with the Aquino administration. Representing the Liberals or the yellow movement, the Aquino regime at the time was in hot water for mismanaging various crises that earned public ire. These include various corruption scandals involving elites while the entire nation suffered in poverty and destructive climate disasters, the drastic mismanagement of a police operation that saw one of the highest fatalities in government forces, and the implementation of economic policies that only benefited the rich. Consequently, the Aquino administration became widely perceived as elitist, detached from the realities

and struggles of ordinary Filipinos. This was further reinforced by the Aquinos' oligarchic ties. All these have put into question the legacy of the 1986 EDSA revolution, which brought the Aquinos and the Liberals into power while promising inclusive democracy and better living conditions for Filipinos.

Aquinos, the poster child of elite politics

While the Aquino family is celebrated for their role in fighting the Marcos dictatorship and helping restore democracy in the 80's, their political influence and legacy have also been a subject of debate and criticism due to their oligarchic ties. Their prominence in national politics can be traced back to Benigno Ninoy Aquino Sr., who was a renowned journalist, political opposition leader, and a staunch critic of former dictator Ferdinand Marcos Sr. Ninoy Aquino's assassination in 1983 triggered widespread outrage and eventually played a pivotal role towards the realization of EDSA People Power Revolution in 1986 against the Marcoses. Ninoy's widow, Corazon Cory Conjuangco-Aquino became the first President under the 5th Republic, which signaled the beginning of the post-EDSA reign of liberal democracy.

But while Ninoy Aquino was criticizing the Marcos regime, his wife's cousin Danding Cojuangco was amassing massive lands and wealth as one of Marcos' most powerful cronies. Danding was also involved in the Coco Levy Fund scam, where Marcos and his cronies conspired to impose additional taxes on coconut farmers, under the pretense of developing the coconut industry and giving farmers a share of the investments. However, the funds collected were used by Marcos, Cojuangco, and others for personal profit.

The Cojuangcos weathered the regime change brought by the EDSA Revolution and saw further expansion of business interests during the Aquino administration. Despite influencing landmark policy reform that challenged oligarchic power, Corazon Aquino drew flak as heir to Conjuangco-owned Hacienda Luisita, one of the largest sugar estates in northern Philippines. A little over a year in her presidency, the Mendiola Massacre happened, where military and police forces gunned down several peasant leaders protesting the government's inaction towards agrarian reform.

Less than two decades after Cory's regime, the country would vote for another Aquino into power. The resurgence of nostalgic democratic fervor following Corazon Aquino's passing in 2009, and the public's discontent with the corruption scandals under the preceding Arroyo and Estrada administrations cemented a presidential win for Benigno "PNoy" Aquino III in the 2010 elections.

PNoy's term, however, was hounded by various inefficiencies and controversies. These include the alleged corruption in rehabilitation efforts after the devastation of Typhoon Haiyan, which led to more than 6,000 deaths, more than 1,000 disappearances, and more than USD 2 billion-worth of damages. Another notorious corruption scandal was that involving the Disbursement Acceleration Program (DAP), where cabinet members reallocated public funds without congressional approval to certain big ticket projects. Another critical issue was the PNoy government's mishandling of Oplan Exodus, the police operation in Mamasapano Municipality against the Jemaah Islamiyah and the Moro Islamic Liberation Front that resulted in the death of 44 government forces. At the same time, the PNoy administration's hyperfixation on economic growth and its persistent adherence to the tenets of neoliberalism have exacerbated inequality and poverty. Growth rates were not directly felt by the people as jobs remained insecure, wages were paltry, social services were inaccessible, and land reform was undermined.

Altogether, the Aquinos' historic ties with oligarchs, the corruption scandals that hounded PNoy's administration, and their failure to uplift the lives of ordinary Filipinos gave rise to anti-liberal sentiments. The Aquinos—and by extension the Liberals—were perceived as having failed to fulfill the promise of inclusive democracy and equality that emanated from the 1986 EDSA Revolution. These sentiments were further fueled by the Marcoses and the Duterte to bolster their campaigns towards the 2016 elections.

Figure 2 Corazon Aquino and Benigno Aquino III, sworn into the Presidency 24 years apart
 Source of photo on the left: Office of the President and Presidential Museum and Library, (1986)
 Source of photo on the right: Office of the President and Presidential Museum and Library (2010)

3. Duterte aids Marcos revisionism

Despite the crisis of legitimacy that hounded the Liberals, Marcos still lost the vice presidency to Liberal Party standard bearer Leni Robredo, albeit by a very small margin. On the other hand, Rodrigo Duterte - who strongly projected an anti-liberal and anti-establishment rhetoric that resonated well with public sentiment against oligarchic rule - won a landslide victory for the presidency.

The Dutertes: from obscurity to bloody infamy

Rodrigo Duterte's political career ironically started in 1986 when he was appointed as the OIC vice mayor of Davao City at the height of the 1986 EDSA Revolution, by the incoming revolutionary government of Corazon Aquino. He eventually served consecutive Mayoral terms from 1988 to 1995 under PDP-Laban, from 2001 to 2007 under the Nacionalista Party, and from 2013-2016 under the Liberal Party. In 2015, when Duterte was prodded to run for president, he was courted incessantly by PDP-Laban to become their standard bearer, something that he repeatedly declined due to lack of enthusiasm. After some dramatics, Duterte agreed, and became the underdog candidate that challenged the "imperial Manila" brand of governance, representing various Visayan and Mindanaoan political blocs.

Duterte, however, is by no means a conventional mayor. He was known for extra judicial killings and employing death squads to combat illegal drugs in Davao. During his presidential campaign, Duterte vowed to elevate his violent approach to the drug problem at the national level. He also capitalized on the growing public discontent against the Aquino Administration and the Liberal Party, as well as the anti-EDSA narratives being propagated by Marcos supporters at the time (as Bongbong Marcos was also vying for the vice presidency). Come May 2016, Duterte won by a landslide of 16 million votes, cementing this claim to the presidential seat.

Tapping into people's frustrations with elite politics and liberal democracy, Duterte ushered the wave of propaganda narratives that demonized the opposing yellow (liberal) forces. The liberals were criticized for being hypocritical, as they failed to establish participatory governance and better living conditions despite giving primacy to democracy and human rights. Duterte also undermined the concept of human rights, portraying it as being contradictory to peace, order, and development. Development, in Duterte's playbook, will not be realized by respecting human rights but by enforcing social order with an iron fist. This narrative resonated with a lot of Filipinos, whose everyday lives have been entangled with chaos and violence (crimes, wars, resource conflicts)

and for whom the concept of human rights has been rendered meaningless, whether in times of liberal democracy or dictatorship. For these people, a strongman leadership was necessary to correct what they perceived as the inherent lack of discipline and unruliness among Filipinos.

This narrative also paved the way for Duterte's bloody war on drugs and the state policy of red-tagging and terror-tagging, which involved the often unfounded and malicious labeling of human rights defenders as government destabilizers. Institutions necessary for a well-functioning democracy—such as the Commission on Human Rights, the separation of state powers, the media, and civil society—were also repressed or captured.

Figure 3 President Rodrigo Duterte (L) sworn in as President in 2016, with Sebastian Duterte (M), then Davao City Mayor Sara Duterte and Vice Mayor Paolo Duterte
Source: Reuters for Philippine Daily Inquirer, (2021)

The demonization of human rights and democracy provoked by Duterte provided fertile ground for the whitewashing of the Marcos-led Martial Law era. Activists who fought for democracy and bore witness to or experienced atrocities during the Marcos dictatorship were discredited and labeled as rebels. The unspeakable brutalities they faced were justified on the grounds that they were destabilizing peace and order under the Marcos regime. This allowed the Marcoses to conjure up a Golden Age image for the Martial Law years, disseminating it through the same social media channels that propped up pro-Duterte propaganda. Over the last three decades, the Marcoses have been wanting to reinvent their family's history and reclaim political power after the shame brought about by the ouster of the Marcos patriarch in 1986.

Pushing the envelope even further, Duterte intervened to have the former dictator, Ferdinand Marcos Sr, buried at the Libingan ng mga Bayani (Heroes Cemetery) within the first 100 days of his presidency. The Marcoses have long yearned for this since their return from exile, as it gave them ground to revise history in their favor. For Duterte, this was a fitting recompense for the electoral support mobilized by the Marcoses through the Solid North vote bloc.

As such, despite Marcos Jr. losing the vice presidential race in 2016, the Marcoses still benefited greatly in their alliance with the Dutertes. In 2019, Imee Marcos won a senatorial seat largely owing to the revisionist propaganda that Duterte paved way to.

4. Building the Uniteam of dynasties

When the end of his term approached, Duterte knew that he needed to maintain his foothold in national politics. Though enjoying high trust ratings for most of his term, a landslide victory against the opposition was needed to cement the legitimacy of his governance. Duterte also needed protection from the International Criminal Court (ICC), which authorized an investigation on reported crimes against humanity committed under his administration's war on drugs.

Figure 4 Ferdinand Marcos Jr. and Sara Duterte during massive campaign sorties in 2022

Source: Al Vicoy for Manila Bulletin, (2022)

As talks of the 2022 elections first came to the fore, many were expecting Rodrigo Duterte's daughter, Sara, to run for president. Sara topped the presidential preference polls, and her father had the resources to support her campaign. But mimicking Digong's tactics in 2015, Sara also defied people's expectations by not filing her candidacy for President and instead pursuing a reelection bid as mayor of Davao City.

But everyone knew that Sara was just playing the substitution game like her father did in 2015 to dramatize his candidacy. People expected that Sara would withdraw her candidacy for Davao mayor and substitute another political party's placeholder presidential candidate. Pursuant to Section 77 of the Philippine Omnibus Election Code, substitution of candidates is allowed only in cases of death, withdrawal or disqualification of the original candidate. In cases of withdrawal of the original candidate, the substitute can only file their Certificate of Candidacy within the period fixed by the Commission on Elections (COMELEC).

But perhaps Duterte's camp miscalculated the Marcoses' eagerness to retake the presidency. They must have thought that the Marcoses would be willing to give way to Sara's ambitions given her popularity in the polls. But on October 6, 2021, Marcos Jr. filed his presidential candidacy.

Despite this, Rodrigo Duterte had then still urged Sara to pursue the presidency as standard bearer of his party, Partido Demokratiko Pilipino (PDP-Laban). But to his dismay, Sara announced her decision to run for vice president on a joint ticket with Marcos Jr. and as the candidate of Lakas-Christian Muslim Democrats (Lakas-CMD), the party of the infamous former president and now Congresswoman Gloria Macapagal-Arroyo. In November 2021, the Uniteam coalition was formalized, bringing together the most prominent and notorious dynasties in Philippine politics, who threw their support behind the Marcos-Duterte ticket. One of the most influential clans that pledged support for the Uniteam was the Estradas, despite their bitter history with Arroyo. The Estradas brought with them the Pwersa ng Masang Pilipino (PMP) or Force of the Filipino Masses, the political party headed by former President Joseph Ejercito Estrada.

The Estradas and the masa (masses) vote

The Pwersa ng Masang Pilipino (Force of the Filipino Masses), is a prominent political party in the Philippines founded by actor-turned-politician and former President Joseph Ejercito "Erap" Estrada who, by winning the 1998 National Elections, also cemented his enduring influence in the country's political landscape. Through the PMP, Estrada has seated his wife and progeny in various local and national positions, including the Senate, during the last two decades.

Erap, who won popular support, saw a sharp decline in trust ratings as his administration quickly became mired in various corruption scandals, particularly in the form of illegal gambling payoffs and kickbacks. The growing public discontent culminated in the Second EDSA People Power Revolution in January 2001, where mass protests demanded Estrada's impeachment/resignation. In this event, the military and state police withdrew its support for the administration, and along with the Supreme Court, declared the presidential seat vacant. Gloria Macapagal Arroyo, then Vice President, was sworn in, effectively ousting Estrada from power. Arroyo then ushered a series of investigations on Estrada's alleged corruption scandals, placing him under house arrest.

In the 2004 national elections, capitalizing on the steadily declining public trust on the Arroyo administration, the Estrada family and the PMP played a vital role in consolidating the political opposition. Gloria Arroyo eventually won the said elections, but the Estrada-influenced opposition continued with a barrage of corruption scandals, exposés, and destabilization attempts against Arroyo.

In the 2010 elections, Estrada was allowed to run for the presidency as the standard bearer of PMP. He was bested by Benigno Aquino III and the Liberal Party, but only by a small margin, attesting to the party's strength. In the 2016 National Elections, Estrada and the PMP endorsed Duterte's candidacy and helped consolidate a broader base of supporters particularly in Metro Manila, which is considered the PMP's core bailiwick. He also endorsed Bongbong Marcos' Vice Presidential bid.

In 2019, the Estradas and the PMP suffered a total defeat, with Erap losing his mayoral bid for the city of Manila, and his sons Jinggoy and JV losing their senatorial bids by a small margin, causing a rift between the siblings. In the 2022 National Elections however, Jinggoy and JV, though running under different political parties, won senatorial seats through their connections to, and support of the Uniteam.

Figure 5 Jinggoy Estrada (L), and JV Ejercito (R), both sons of former President Joseph Ejercito-Estrada (M) simultaneously became members of the Philippine Senate in 2013 and 2022

Source: Agency France-Presse, (2018)

5. First crack in the alliance

Rodrigo Duterte was not ecstatic over the creation of the Marcos-Duterte tandem. It bewildered him that Sara settled for the vice presidency when she was the most popular presidential choice. Expressing his frustration, Digong made derisive attacks against Marcos Jr., publicly calling him a weak leader with baggage (Matthew, 2022). The former chief executive even fueled controversies regarding Marcos' alleged cocaine use. These remarks signified the first crack in what Imee Marcos referred to as the marriage made in heaven.

Despite Digong's tirades, the Marcos-Duterte tandem garnered an unprecedented 31.6 million and 32.2 million votes respectively, marking the highest number of votes ever recorded for the Presidential and Vice-Presidential seats and claiming a landslide victory against their rivals. More than just preempting any potential challenges to the tandem's legitimacy that might be mounted in the form of electoral protests—something Bongbong Marcos is familiar with after incessantly protesting former Vice President Leni Robredo's electoral win in 2016 and alleging fraud—the landslide win was a statement by the UniTeam against political detractors and the opposition and a testament to the people's mandate for their leadership and the tremendous power they wield.

Behind the accolades, however, some things cannot simply be overlooked. One is the absence of the Duterte patriarch's blessing, something that the Marcos camp needed to clutch at the time. Duterte Sr., despite issuing statements to support the incoming president, treated Marcos blandly during the turnover ceremonies at Malacanang Palace. Second was the fact that Sara Duterte had more votes than Bongbong Marcos, which attested to the magnitude of Duterte's influence and the power of their electoral machinery. Overtime, this stirred up hushed narratives that the Marcoses owed the Presidency to the Dutertes.

6. Lines drawn and crossed

The waning of the election season traditionally marks the commencement of another equally significant political event: the appointment of key government officials, particularly into cabinet and bureaucratic posts.

Among Marcos' campaign promises (especially to the Dutertes) was the continuation of the previous administration's programs. This however did not mean the continuation of Duterte's political appointees in various government agencies, though some of these officials had hoped that they would be retained in their positions. Within the first few months of his presidency, Marcos called for the "rightsizing" of bureaucracies. Subsequently, a number of government posts have been vacated, floated, and entire divisions and programs de-budgeted. Marcos' first act as president was to decommission the Presidential Communications and Operations Office and the Presidential Anti-Corruption Commission, which were populated mostly by Duterte's political stalwarts. Duterte appointees in the Commission on Audit, Civil Service Commission, and the Commission on Elections were bypassed in the senate commission on appointments hearing, allowing Marcos to fill in these positions with his appointees. A few months down the line, Marcos' newly appointed interior and local government chief Ben Hur Abalos compelled numerous generals and high-ranking officials under the Philippine National Police to submit their courtesy resignations.

Apart from these however, the most crucial appointments are cabinet positions which are often offered as a means for political patronage or to square debts with political allies during the elections. For her part, Vice President Sara Duterte eyed the Department of Defense post as early as the electoral campaign period, which Marcos nodded to, in line with her (and the previous administration's) anti-terrorism and counter-insurgency agenda and push for mandatory military service. But when Marcos consolidated his cabinet, Sara Duterte was instead positioned as Department of Education Secretary.

7. Shortchanged or golden goose?

Many political observers say that Sara's appointment as Education Secretary was a deliberate ploy to undermine her influence. The defense secretary position which she had been vying for would have given her a direct line with the military. The defense portfolio would have been more strategic for the Dutertes, given how Sara's father had already nurtured positive relationships with state forces during his presidential term. Duterte had significantly increased salaries of soldiers and policemen and appointed a number of ex-military men to his cabinet. Marcos knew this and probably did not want to give Sara the privilege of coddling one of the most powerful state instruments that his family had relatively less influence in.

Meanwhile, the position of education secretary can perhaps be considered the polar opposite of the defense secretary, as far as the Dutertes' agendas are concerned. For one, compared to the military, the Dutertes have relatively weaker footing in the education sector. During his term, Rodrigo Duterte's special treatment of the military was often contrasted by critics with the deplorable working conditions that teachers had to endure, including low wages, paltry allowances and benefits, and a grueling workload. As such, Sara needs to work her way up from a negative standing in order to build relations with her primary constituency as education secretary. Second, during Duterte's presidential term, a huge corruption issue in the Department of Education (DepEd) was exposed involving the DepEd's procurement of overpriced and out-dated laptops worth PHP 2.4 billion (USD 43.1 million) for public school teachers. Sara is therefore handed the difficult task of cleaning up after the mess and regaining public trust.

In this light, Sara might have been shortchanged. But on the other hand, the DepEd historically has the highest budget share among all other agencies, which had an astounding 11% increase from Php 801 billion in 2022 to Php 895 billion in 2023 (USD 1.6 billion increase), while the Department of Defense saw a 7% decrease this year, to Php 201 billion (USD 3.5 billion) (Department of Budget and Management, 2023).

8. The point of no return

The most consequential development that has created a chasm in the Marcos-Duterte alliance is the controversy surrounding Sara Duterte's request for confidential funds in the 2024 national budget. When deliberations for the budget began in August 2023, Sara had initially requested Php 500 million-worth (or USD 8.9 million) of confidential and intelligence funds for the Office of the Vice President (OVP) and another Php 150 million (USD 2.7 million) for the Department of Education (DepEd). Confidential and intelligence funds are much more difficult to audit as they are exempted from standard procedures of the Commission on Audit (COA).

During the budget hearings in the Lower House, it was exposed through a COA report that the OVP had actually spent Php 125 million-worth (USD 2.2 million) of confidential funds in just 11 days in 2022. This is equivalent to spending Php 11.3 million (USD 200,000) per day. Apart from the lightning speed depletion of the funds, critics have also questioned the constitutionality of the process by which Sara procured confidential funds in 2022, as these were not programmed in the budget she inherited from her predecessor, Leni Robredo, when she assumed office in June 2022.

It was discovered that Sara had made a request to the Department of Budget and Management (DBM) for an additional Php 403.46 million (USD 7.2 million) funds on top of the funds from her predecessor. Of this amount, the DBM through the Office of the President (OP) granted Php 221.4 million, of which Php 125 million were confidential funds.

Justifying their approval of the OVP's request for additional funds, the DBM said that these came from the Php 7-billion contingent fund under the 2022 General Appropriations Act, which is meant to cover the funding requirements of new or urgent activities or projects...that need to be implemented or paid during the year by national government agencies (Department of Budget and Management, 2022).

But critics said that a government agency cannot simply transfer funds to another agency because the power to appropriate lies in Congress.

Despite this, the Lower House decided to scrap Sara's request for Php 650 million confidential funds amid the controversies involving the OVP. They reallocated the funds to security agencies in light of the escalating tensions with China in the West Philippine Sea.

The response of former president Rodrigo Duterte to the House's decision and the developments that ensued thereafter created a point of no return in the political relations of the Marcoses and the Dutertes.

9. The gloves come off

Frustrated by the House's denial of her daughter's request, the older Duterte in his television program referred to the House as the "most rotten branch of government." He insinuated that House Speaker Martin Romualdez, cousin of President Ferdinand Marcos Jr., was distributing discretionary or pork barrel funds to lawmakers. In light of this, Duterte demanded the Commission on Audit to probe Romualdez's alleged misuse of public funds and to audit the House's extraordinary and miscellaneous funds.

Duterte also singled out ACT Teachers Partylist Representative France Castro, one of the lawmakers that led the questioning of Sara's request and use of confidential funds. Duterte shared how he told his daughter that Castro should be the first target of the confidential fund expenses: You, France—the first target of [her] intelligence fund[s]... you, France, I want to kill all you communists.

In response, Castro sued Duterte over grave threats, which could result in a prison term of between six months and six years for the former president if found guilty. House leaders also released a joint statement urging Duterte to stop threatening incumbent legislators. The statement lamented the former chief executive's malignment of the very institution that for years supported many of his own legislative priorities. With regard to Duterte's demand for an audit, the statement said that an official audit had already been done and that the House passed all levels. The statement was signed by six political parties, including PDP-Laban (Duterte's own party) and Lakas-CMD (the party of Congresswoman Gloria Macapagal-Arroyo, one of the Dutertes' staunchest allies), showing how Duterte and their allies have lost influence over their own political parties.

Around three weeks later, the House of Representatives adopted a resolution upholding its own integrity and honor and defending the leadership of Speaker Romualdez. However, the resolution did not explicitly mention the threats made by Duterte. It took the persistent interpellation of Albay Province Representative and Liberal Party President Edcel Lagman for the sponsor of the resolution—Senior Deputy Speaker Aurelio Gonzales—for Duterte's threats to actually be pinpointed as the reason for the resolution. But before naming Duterte, Gonzales resigned on the spot as officer of PDP-Laban, perhaps in deference to Duterte as party chairperson.

The interpellation was followed by manifestations of support made by representatives of the various parties in the House that are supportive of Romualdez's speakership. Meanwhile, out of the nine deputy speakers in the House, only Arroyo and Davao City 3rd District Representative Isidro Ungab did not sign the resolution. This prompted the House to oust both lawmakers as deputy speakers. Explaining the reason for the impeachment, House Majority Leader Manuel Jose Dalipe said that it is important to have leaders who fully support and uphold the collective decisions and directions set forth by the leadership.

Sara Duterte, who has developed a close relationship with Arroyo similar to her father, refused to comment on the removal of Arroyo and Ungab from the House leadership. However, she had a sympathetic message for them. In politics, we always say there are no permanent friends and enemies. As a politician, it is truly heartwarming if you find another politician who is a true friend. That is why congressman Ungab and congresswoman Arroyo have my full support as a politician and as a friend, Duterte said.

Even before being removed as deputy speaker, Arroyo had already been demoted from the position of senior deputy speaker last May. This was triggered by Arroyo's alleged involvement in a coup plot against House Speaker Romualdez. Back then, Sara did not take the demotion lightly. She announced her resignation as chairperson of Lakas-CMD, the party that served as her vehicle to the vice presidency and where Romualdez serves as president while Arroyo is chair emeritus. In a statement that accompanied her resignation announcement, Sara said that her stay in office cannot be poisoned by political toxicity or undermined by execrable political powerplay (Galvez, 2023).

Meanwhile, Romualdez, as President of Lakas-CMD, had signed an alliance agreement with some of the biggest power blocs in the House. In total, 234 lawmakers constituted the membership of the political parties that swore allegiance to Romualdez and Marcos Jr.

Arroyo, an indispensable Duterte ally

Arroyo's relationship with the Dutertes runs deep. When he was still Davao Mayor, Rodrigo Duterte was one of Arroyo's staunchest supporters during her presidency. In 2006, there was strong public clamor to have Arroyo ousted for her alleged involvement in the 2004 electoral fraud and multiple corruption cases. In response, Digong threatened to lead a separatist Mindanao rebellion, as he believed that unseating Arroyo would lead to more chaos and government breakdown.

Following her nine-year presidency, Arroyo was placed under hospital arrest during the term of Benigno Aquino III from the Liberal Party. But as many Filipinos became disillusioned with the Liberals, Arroyo saw her chance for vindication. She had publicly rallied support for the presidential bid of then Vice President Jejomar Binay in 2015. However, Binay was being outpaced by another candidate, Grace Poe, who was on bad terms with Arroyo. It was Poe's late father, Fernando Poe Jr, that Arroyo allegedly cheated during the 2004 presidential elections. Arroyo was thus desperate to have Binay win, as he seemed to be her only escape plan from her five-year-long arrest. That was, until Duterte came into the picture.

A latecomer to the presidential race, Digong's ranking in opinion polls quickly rose, eventually surpassing his contenders by a huge margin two months before the elections. Digong, for his part, also courted Arroyo's support. In one campaign rally, he said that if elected President, he would order the release of Arroyo. And as it happened, on July 19, 2016, a few weeks after Digong was sworn in as President, the Supreme Court ruled in favor of the dismissal of a plunder case against Arroyo.

Since then, Arroyo and the Dutertes have been exchanging political favors. During the beginning of his presidency, Digong initially had a flimsy footing in national politics, coming from the position of provincial mayor who was suddenly propelled to the highest post. He badly needed a well-connected power broker, and that was what Arroyo provided, helping him build a supermajority in Congress. Arroyo also tapped her international linkages, including Beijing. This influenced Digong's pivot to China and resulted in the inflow of US\$ 1.7 billion worth of Chinese investments into the Philippines during his term.

Duterte's daughter, Sara, also became involved in the political affair. In 2018, after Sara had a personal feud with then House Speaker Pantaleon Alvarez, Sara teamed up with Arroyo to oust Alvarez, and Arroyo took his place as Speaker. During the 2022 elections, Arroyo adopted Sara in her political party, Lakas-CMD, when the latter rescinded the political support of her father. The consolidation of the UniTeam coalition of prominent dynasties that supported Marcos and Duterte was also widely attributed to Arroyo.

Figure 6 Gloria Macapagal-Arroyo meets with Pres. Rodrigo Duterte
Source: Philippine News Agency, (2020)

10. Shadows of the ICC

The sixth critical rift point between Marcos and Duterte is the Marcos administration's handling of the International Criminal Court's probe on Duterte's war on drugs. Police records say that around 6,000 people have been killed under the campaign. However, human rights organizations put the number higher at 12,000 to 30,000.

After the ICC received a mass murder and crimes against humanity complaint against Duterte and 11 other government officials who orchestrated the drug war, the ICC began with a preliminary examination in February 2018 to determine if there is basis to proceed with an investigation. In March 2019, the Philippines withdrew from the ICC. The ICC Pre-Trial Chamber authorized the start of the drug war investigation in September 2021. Two months later, the investigation was suspended upon the request of the Duterte administration, which claimed that it was conducting its own investigation. In January 2023, the ICC Pre-Trial Chamber authorized the resumption of the ICC's drug war probe after finding the Philippine government's investigations unsatisfactory.

The government—by then under the leadership of Marcos—submitted an appeal to the ICC in March 2023, asking the Court (1) to reverse its January 2023 decision to resume the drug war probe and (2) to suspend the investigation pending the resolution of the main appeal.

In March 2023, the ICC Appeals Chamber rejected the Philippine government's request to suspend the ICC probe (De Guzman, 2023). Marcos' response was to say that the government had no other recourse but to disengage from any contact with the ICC, given that the appeal has failed (Gavilan, 2024).

After the confidential funds scandal broke out and the Dutertes and Marcos-controlled Congress engaged in a war of words, the Marcos administration suddenly changed its tune on the ICC case. Last November 20, several lawmakers filed a resolution urging the government to extend full cooperation in the ICC's probe. Congressman Bienvenido Abante, who authored one of the resolutions, said that allowing the ICC to investigate drug war killings during the Duterte administration will send a clear message to the world that in the issue of human rights, the Marcos government has no skeletons in the closet (Servillos, 2023). This is a complete turnaround from the House Resolution that Congresswoman Arroyo filed last February 2022 (before she was demoted and later ousted by the House leadership) that declared an unequivocal defense for Duterte against the ICC.

Figure 7 A woman sits and waits with her child amid police operations during former President Rodrigo Duterte's war on drugs campaign
Source: Amnesty International, (2017)

Sara had previously kept mum on the ICC issue when the Marcos administration was still defending her father. But when the House did an about-face, Sara spoke up on the issue for the first time, asserting that allowing the ICC probe is patently unconstitutional and degrades Philippine courts. She argued that the House should respect Marcos' decision last July to shut the doors on the ICC after the tribunal rejected the Philippine government's appeal to close the probe (Magsambol, 2023).

But just a day after Sara gave the statement pinning her faith on Marcos' support, the president also shifted his ground. Marcos said that the Philippines' return to the ICC is under study (Manahan, 2023). This was echoed by Justice Secretary Jesus Crispin Remulla, who had previously maintained that it is an insult to the country's justice system and sovereignty for the ICC to conduct a probe on Duterte's war on drugs.

Up to this point, the palace denies any alledged intention to extradite Duterte to Hague nor to permit any investigations by the ICC. This may soon change however, if the Dutertes would not cease political disturbances and open criticism against the administration—such as the prayer rallies organized by the Dutertes, in Davao, Cebu and Metro Manila, supposedly against the administration's plans for Charter Change, but more apparent as a political show of force.

De Lima, a Pandora's Box for Marcos

Marcos is also said to be hesitant to release former Secretary of Justice and Senator Leila De Lima from prison. De Lima has been a staunch critic of human rights violations committed during Rodrigo Duterte's term as mayor of Davao and as president. In 2017, she was arrested and detained for being implicated in the New Bilibid Prison drug trafficking scandal. This has been widely denounced by human rights organizations and other international bodies as being politically motivated.

In 2016, former president Duterte alleged that De Lima facilitated and benefitted from illegal drug trafficking in the New Bilibid Prison. Duterte's accusations against De Lima came after De Lima initiated and led a Senate investigation into his administration's campaign against illegal drugs. Even before becoming Senator, De Lima as former Justice Secretary had pushed for investigations on the alleged death squads in Davao during Duterte's mayoralty. The Davao death squad has been described as a vigilante group that allegedly conducted summary executions of individuals (including street children) suspected of petty crimes and drug dealing.

Figure 8 Former Senator and Human Rights Advocate Leila De Lima
Source: Commission on Human Rights, (2022)

With De Lima's imprisonment being widely condemned by human rights groups as being politically motivated, her case has thus been repeatedly highlighted to illustrate political persecution under Duterte, with De Lima herself becoming a rallying figure for various human rights movements.

In February 2021, the first out of the three cases against De Lima was dismissed due to the lack of strong evidence by the prosecution. Subsequently in May 2023, De Lima was acquitted of her second case when state witnesses recanted their testimonies. It is also notable that a week after this acquittal, the ouster plot against House Speaker Romualdez was revealed to the press. Commenting on De Lima's acquittal, Marcos' incumbent Justice Secretary Crispin Remulla was quoted as saying that the rule of law prevailed (Damicog, 2023).

Initially, the Marcos administration was believed to be hesitant to release De Lima despite prodding from a number of US senators owing to its not wanting to incur the displeasure of the former president. However, in November 2023, De Lima was finally granted bail for her last criminal charge and was set free. This came a month after former President Duterte's tirades against House Speaker Romualdez and the Congress on the ongoing investigations of his daughter Sara's use of confidential funds. In the same month, the Congressional Human Rights Committee filed a resolution urging the administration to work with the ICC in its investigation of Duterte and his accomplices, alongside a revival of De Lima's complaints by the Court of Appeals against Duterte's Justice Secretaries Vitallano Aguirre and Menardo Guevarra—both were strong defenders of the War on Drugs.

11. Undermining the Duterte legacy

The preceding sections recounted key developments that have led to the breakup of the Marcos-Duterte tandem. While tensions have been brewing between both dynasties since the 2022 elections, it was Sara's disgraceful embroilment in the confidential funds scandal that made her a liability to the Marcoses. This prompted Romualdez and other Marcos allies to launch an all-out attack to finally boot out the Dutertes.

But out of all the offensive strategies in the Marcos-Romualdez arsenal, perhaps the three most critical are their plans to have the Philippines reenter the International Criminal Court (which is now investigating Duterte's war on drugs) and to resume the peace negotiations with the National Democratic Front (NDFP) of the Communist Party of the Philippines (CPP).

In the last two years, the Marcos administration has shifted the priorities of the NTF ELCAC, setting the stage for the resumption of peace talks, which compelled the resignation of Sara Duterte who was sitting in the task force as Co-Vice Chair. In the last quarter of 2023, the palace also issued amnesties to several armed groups linked to the CPP.

During his last State of the Nation Address (SONA), Marcos notably boasted that his administration's anti-narcotics campaign has been bloodless and has not involved extermination. Despite media reports of the persistence of drug-related extrajudicial killings under Marcos, the statement itself is an attack on the political legitimacy of Duterte's War on Drugs, and a rallying call to congress to denounce the previous administration.

These moves by Marcos and his allies represent a complete subversion of Duterte's legacy—hinged on the bloody drug war and the equally bloody anti-insurgency campaign—that serve as the very foundation of the Dutertes' social capital. It was Duterte's violent approach to the narcotics problem and his vitriolic attacks against the left that largely contributed to his enduring popularity even beyond his presidency.

Sociologist Nicole Curato (2016) aptly described Duterte's thuggish charisma as penal populism. It taps into people's latent frustration towards specific groups that have been relegated as second-class citizens, depicts these othered groups as threats to social order, and thereby manufactures social consensus for imposing brute force on the other in the name of preserving peace and order (Martinez, 2021).

For Duterte, the so-called enemies of the state are the drug users and peddlers terrorizing the streets, as well as human rights and social justice activists who are supposedly seeking to destabilize the government. Within this narrative, the systemic roots of the drug problem as well as the legitimate demands of activists for the government to address different forms of social injustice are erased. Instead, Duterte tapped into entrenched cultural values that promote strict obedience to authority even at the expense of freedom, that put individual needs above collective welfare, and that glorify self-reliance and tedious work in the name of personal upward mobility. But beyond narratives and propaganda, it was Duterte's ability to deliver brute force to contain these groups through his drug war and anti-insurgency campaign that allowed him to remain popular.

But with Marcos' allies undermining Duterte's legacy and preying on Sara's vulnerabilities, the Dutertes' political survival hangs in the balance. Apart from overturning the drug war and the anti-insurgency campaign, the Marcoses are also riding on anti-Chinese sentiments and directing these towards the Dutertes, who have openly assumed a pro-China stance on foreign relations. This has become more apparent with the recent string of investigations against Philippine Offshore Gaming Operations (POGO) by Chinese corporations, a flagship internal revenue generation program and apparent concession to broker the Duterte-China alliance. The POGO issue became an opportunity for the Marcos administration to gain higher moral ground, exposing slavery and other human rights violations, drug abuse, as well as the impunity enjoyed by Chinese operators within the POGO hubs. Effectively, the Marcos administration triggered a bandwagon of anti-POGO and anti-Chinese sentiments, which bolstered the administration's position in the WPS conflict. In Marcos Jr's recent SONA, his statements on the WP, the banning of POGOs, and the War on Drugs were spectacularly lauded in Congress, foregrounding the dominance of the Marcos political narratives, as against the shallow propaganda bases of the Dutertes.

12. Consolidating the Marcoses' power base

The Romualdez-led offensive against the Dutertes has proven to be effective, as Marcos has now managed to get ahead of Sara in their race for power and political survival (at least for the time being). Since the confidential funds controversy came to light, various politicians from PDP-Laban—the party chaired by Rodrigo Duterte—have switched to Marcos' ruling party ahead of the 2025 midterm elections. From 120 lawmakers during the term of former President Rodrigo Duterte, the PDP-Laban is now down to just eight seats in Congress and the Senate.

It is also worth noting that even before Sara's fall from grace, the Marcoses' ace in the hole was to galvanize the supermajority blocs in both the House of Representatives and the Senate, which came only a month after Marcos' inauguration. Of course, at the onset, this was only made possible through the combined political capital of the UniTeam, and along with the forces aligned with the Duterte and Arroyos. This event however prompted a political rigodon in Congress, where party hoppers were compelled to align themselves with the sitting President, knowing full well the resources that he wields. In a display of power, an astounding 283 lawmakers voted for Romualdez as House Speaker, along with Presidential son and Ilocos Norte 1st District Representative Sandro Marcos who was voted as the House senior deputy majority Leader despite being a neophyte.

Furthermore, Romualdez has also managed to take hold of Lakas-CMD, the party that used to be controlled by Arroyo and that supported Sara's vice presidential bid in 2022. Under Romualdez' leadership, Lakas-CMD has forged alliance agreements with the biggest power blocs representing 213 congressmen in the Lower House.

Finally, another political party was also founded in 2023—the Kilusan ng Nagkakaisang Pilipino (KNP), which is made up of several powerful political parties under the united opposition that ran against Gloria Arroyo's slate in the 2007 midterms elections. The KNP party's leadership is formerly from Duterte's PDP-Laban and could signal further deterioration of party memberships.

With the vast influence that Marcos and Romualdez wield in Congress, they endorsed amending the Constitution in 2023. Although their pretext was to liberalize economic provisions in the Constitution, various critics noted that the real motive behind the agenda was political. Apart from pursuing further liberalization, the proposed constitutional changes also include transforming the form of government from a presidential to a parliamentary system. This would abolish the presidency or turn it into a ceremonial position, while making the head of the ruling party in the lower house of parliament the head of state. Such a move would largely favor Romualdez, who does not have the popularity to win a presidential election compared to Sara Duterte but has the support of the majority of members of the House.

13. Senate as battleground

The dampening of the Marcos administration's position on the ICC investigation into Duterte's war on drugs as well as its push for a parliamentary system of government through constitutional amendment were the final nail in the coffin of the Marcos-Duterte alliance. Both of these were seen as direct threats to the Dutertes' political survival.

In particular, the push for a parliamentary system, if successful, would derail Sara's plan to succeed Marcos Jr. via the presidential election in 2028. The Marcoses are already making headway on this front. Last March 2024, the House passed a bill that seeks to implement Resolution of Both Houses (RBH) No. 6, calling for the establishment of a constitutional convention (Con-con) to amend the Constitution.

However, for Con-con to push through, the bill also needs to garner sufficient support in the Senate. There lies the rub. Since talks of charter change were brought up under the Marcos administration, the majority of the Senators have adamantly opposed it. In January, the Senate—under the helm of then Senate President Miguel Zubiri—even issued a manifesto rejecting House push for charter change via people's initiative—which requires 12 percent of the total registered voters to sign a petition in support of charter change—amid allegations of bribery involving some Congressmen in securing signatures for the campaign. The manifesto also slammed the Lower House's proposal for Congress to vote jointly on charter change, as this would drown out the vote of the 24 Senators against the 316 members of the Lower House.

Four months after the manifesto was issued, Zubiri was ousted as Senate President and replaced by Francis Escudero. Just a day after the Senate coup, the president and the first lady hosted a dinner for members of the Senate and their spouses, which shows that they welcome the change in leadership.

Apart from his opposition to the proposed constitutional amendments, another possible reason behind Zubiri's ouster was his authorization of the Senate probe on a leaked document naming Marcos Jr.

as among the suspected drug users being monitored by government agencies. These dynamics reveal that the Senate remains prone to cooptation by dominant political dynasties and by the Office of the President. Furthermore, the fact that those who did not vote for Escudero as the new Senate President are not assumed to be switching to the minority or opposition reveals the absence of a strong critical bloc in the legislature.

Under the new leadership of Escudero, the Senate has yet to make a clearer position on the issue of amending the Constitution. But considering the Senate's vulnerability to cooptation from external forces, it would not come as a surprise if it suddenly changed its tune to charter change.

The 2025 midterm elections also present another opportunity for the Marcoses to solidify their hold over the Senate. If they could get more allies elected in the Senate, that means charter change could possibly push through with little to no opposition. The stakes are high for both the Marcoses and the Dutertes in next year's election, as the former's success would spell the derailment of latter's political plans.

14. Dutertes fight back

However, the Dutertes are not going down without a fight. Seeing the threat posed by the ICC investigation and the looming Senate probe on Rodrigo Duterte's alleged gentleman's agreement with Beijing on the West Philippine Sea, the former president decided to take matters into his own hands. In January 2024, the Dutertes decided to hold a prayer rally in their bailiwick, Davao City, on the same day as the Marcoses' Bagong Pilipinas or New Philippines campaign rally in Manila. This was a key moment for the Marcos administration as it laid bare their brand of governance and leadership as well as their plans for economic and social transformation. But the more important objective of the rally was to show the supposed formidable forces supporting the Marcos government. In fact, attendance was so critical that there were even reports of incentives being given away to attendees. That the Dutertes chose not to attend this critical rally and to even organize their own in their bailiwick is an implicit statement that they are no longer supporting the Marcos administration.

Rodrigo Duterte went even further. During their rally in Davao, he called Marcos bangag, a slang Filipino term that refers to being high on drugs. This resulted in bad blood between First Lady Liza Araneta-Marcos and Sara, after the latter was caught on camera laughing when her father called Marcos bangag.

For her part, Sara has now completely stripped herself of any pretense of being loyal and deferential to the Marcoses—an attitude that she feigned over the past two years of her delicate alliance with Marcos Jr. In June, she announced her resignation as the secretary of the Department of Education and vice chairperson of the National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC).

The Dutertes also issued statements rejecting the constitutional amendments endorsed by Marcos and Romualdez. Davao Congressman Paolo Duterte said that he is against this people's initiative as this is not the people's voice but the voice of a few who wanted to perpetuate themselves in power. Vice President Sarah Duterte also released her statement against charter change.

15. The populist opposition

The Dutertes have tactically capitalized on the divide between their followers and those of the Marcoses—who have been at each other's throats since the end of the electoral season—to erode the Marcoses' support base. Sara is well aware that she is more popular than Marcos, and that many of her followers had only reluctantly supported Marcos on the condition that he was allied with Sara. In fact, a significant part of the votes for Marcos during the 2022 elections was manufactured from the support that Sara mobilized from Southern Philippines. Some analysts even say that it was Marcos who benefited more from their alliance. Three pre-election opinion polls conducted by Pulse Asia in 2021 (February, June and September) showed that Sara was consistently the top choice for president nationwide as well as from the vote-rich island groups of Visayas and Mindanao (see table below).

Table 1 Presidential preference for the 2022 elections

Candidate*	Total (Philippines)			Metro Manila			Balance Luzon**			Visayas			Mindanao		
	Feb 2021	Jun 2021	Sep 2021	Feb 2021	Jun 2021	Sep 2021	Feb 2021	Jun 2021	Sep 2021	Feb 2021	Jun 2021	Sep 2021	Feb 2021	Jun 2021	Sep 2021
S.Duterte	27	28	20	12	16	12	17	13	8	21	30	23	60	62	47
F.Marcos Jr	13	13	15	18	22	28	19	18	20	4	6	5	5	4	8

*Some 10 to 13 other names of hypothetical candidates were included in the final survey results of Pulse Asia. This table only includes Marcos and Sara for the sake of comparison.

**Balance Luzon refers to the north-most island group, excluding the capital Metro Manila.

A more recent survey conducted by opinion pollster Pulse Asia in June 2024 also showed that Sara continues to enjoy higher approval ratings than Marcos. Sara obtained an approval rating of 69 percent, 16 points higher than the 53 percent approval score of Marcos. Compared to a similar survey conducted in March 2024, Sara's rating increased by two points from 67 percent, while Marcos' approval rating went down by two points from 55 percent (Pulse Asia, 2024).

Making sense of their respective popularities from a sociological perspective, one can say that while both Marcos and Sara's mass appeal are underpinned by an anti-liberal and anti-left rhetoric, the foundational narrative of Marcos' popularity is more abstract. Described by sociologist Walden Bello as the politics of false nostalgia, it relies on the promise of a return to an imagined golden era, popularized through a massive disinformation campaign that whitewashed the Marcos patriarch's bloody and corrupt legacy. Many of Marcos' young voters were not yet born during the so-called golden era more than three decades ago and therefore have no direct experience or recollection of it. Against the current backdrop of worsening inflation, job insecurity, unemployment, insufficient wages, and lack of access to basic services, persuading people of the merits of the Marcos legacy would thus be an uphill battle.

On the other hand, compared to the abstract politics of false nostalgia that underpins the Marcoses' popularity, Duterte's penal populism as described by Curato (2016) is more contemporary. The material conditions from which it emanates are felt more concretely by those who believe in it. For instance, many people claim to feel safer because of Duterte's drug war and anti-insurgency operations. Although these violent campaigns did not address the systemic roots of the phenomena they claim to solve, what matters for many of Duterte's supporters is the immediate perception of security.

Knowing that she has much more social capital, Sara has been weaving narratives that seek to mobilize her supporters against the Marcos-Romualdez alliance. When the questionably swift spending of her confidential funds first came to light, Sara appealed to the public zeal for peace and security, saying that Anyone who attacks or undermines funds allocated for peace and order is naturally assumed to have insidious motivations. Such actions go against the protection and well-being of the citizenry. Those who seek to compromise the security and development of our nation jeopardize the very fabric of our society and hinder our progress.

When she finally announced that she would stop pursuing the confidential funds, she made it clear that she was sacrificing funds for poverty alleviation, general welfare of every Filipino family, security of our children, and the future of our country—all in the name of preserving unity. By inflating her sacrifice, Sara had put herself on a moral high ground. The underlying message is that Marcos' allies who butchered her confidential funds are against all the virtuous undertakings that her confidential funds are supposedly intended for. Meanwhile, the speculation circulating among Duterte supporters is that the Marcoses

deliberately ensnared Sara with the Php125 million confidential funds, which became the root of the scandal that tarnished her reputation.

Last year, Sara issued a video statement calling on Marcos to rethink the government's decision to restart the peace negotiations with the National Democratic Front (NDFP) of the Communist Party of the Philippines. She cunningly cited anecdotes of victims of armed communists that hit on some of the deep-seated fears and prejudices espoused by Filipinos against communists. Children dropping out of school to join the armed struggle. Parents witnessing the death of their own children who have taken up arms. A victim of an improvised explosive device choking on his own blood. Sara insisted that the peace talks being pursued by the Marcos administration is not the way to serve justice to these victims. She stingingly described the peace negotiations as an agreement with the devil and insinuated that it is a capitulation to the enemy that dishonors the memory of those who died in the senseless and bloody attacks of the NPA-CPP-NDFP, statement of Sara Duterte at the 5th NTF-ELCAC Founding Anniversary.

Following suit, many Duterte supporters, including social media personalities that have a huge following, have condemned Marcos' decision to resume peace talks with the NDFP. One said that they do not support anyone who sleeps with the enemy of the state. Another commented that peace should not be used as a stepping stone for the enemies to advance their agenda. One follower expressed gratitude to Sara for prioritizing people's welfare and assured her that retribution will come for those who have betrayed the nation. Yet another called on the president to not allow the people to lose their trust in him.

Knowing that they are more popular than the Marcoses, the Dutertes are capitalizing on their mass appeal ahead of the 2025 elections. In fact, they are now being portrayed as the political opposition to the Marcoses. Though Sara herself had shunned the title of opposition leader, her actions reveal otherwise. Two weeks after Marcos delivered his State of the Nation Address, Sara issued a lengthy statement where she did not mince words. She declared: We are extremely tired of seeing our country being left behind, treated as if it has no value, unappealing, and submissive to other nations. We, Filipinos, deserve more than what we are hearing and seeing from the government right now. We, Filipinos, deserve better.

As early as last year, the Duterte-Arroyo camp had also hinted at having Rodrigo Duterte run for senator in 2025. Journalists observed how last August 2023, pro-Duterte accounts on social media with a huge following amplified a survey claiming that Duterte was the top senatorial bet for 2025. The narrative propagated along with the survey is that there is widespread clamor for Duterte's return to politics (Malasig, 2023).

Last September 2023, Arroyo met with Duterte and courted him to return to politics. They publicized the meeting and floated the idea of having Duterte run for senator. Days later, another survey commissioned by Publicus Asia came out, saying that the former president emerged as the people's top choice for senator. While it is too early to determine the outcome of the 2025 midterm elections, the repeated allusions to Duterte's supposed run for senator hint that there may be concerted groundwork as early as now to campaign for his return to politics. Finally, in July 2024, Sara confirmed that her father and both her brothers—Congressman Paolo Duterte and Davao City Mayor Sebastian Duterte—are all running for Senator in next year's election.

16. Intra-dynastic rifts

As loyalties shift and allegiances realign amid the Marcos-Duterte saga, one personality sticks out like a sore thumb: Senator Imee Marcos, sister of the president. While her cousin Romualdez and other congressmen embarked on an offensive against the Dutertes, Imee expressed support for the vice president and her father.

When several power blocs in the Lower House—which once supported Duterte during his presidency—named him as a threat following his tirades against Congress, Imee said that she would stand by former president Rodrigo Duterte even if she is the only one left. In her statement, Imee recalled the early days of the Marcos-Duterte alliance and how their "unity" allowed them to support each other's

political ambitions. Imee remembered how she was the first and only governor to support Rodrigo Duterte's presidential campaign in 2015. In return, Duterte ordered the burial of the former dictator, Ferdinand Marcos Sr, at the Libingan ng mga Bayani (Heroes Cemetery).

In a chance interview with reporters on November 22, Imee said that Filipinos should be ashamed to allow the Netherlands-based International Criminal Court (ICC) to enter the country and investigate drug-related killings under the previous administration (Valderama, 2023). Imee also backed Sara's position on Marcos' plan to resume peace talks with the NDFP.

It is not new for the Senator to detract from her brother's decisions and policies. The tension between the two first surfaced when the siblings took different stances on the occasion of the People Power Revolution last February 25, which marked the 37th year since their father was ousted from power. While Bongbong said he was one with the nation in remembering the period and offered his hand of reconciliation (Cupin, 2023), Imee said that she can never stomach celebrating the occasion (Abad, 2023).

Apart from this, the Senator had also raised objections on a number of policy decisions made by her brother, including Bongbong's veto of a bill to establish an ecozone in Bulacan province, his push for the controversial Maharlika sovereign wealth fund, his handling of food imports and rising inflation, and the Regional Comprehensive Economic Partnership. Being an advocate of developing closer ties with China, Imee also disapproved of Bongbong's decision to expand military cooperation with the US (Heydarian, 2023). In keeping with her penchant for political theatrics, Imee joined her farmer and fisher friends in a protest calling for the resignation of his brother's finance chief, Benjamin Diokno, after Diokno proposed to eliminate tariffs on imported rice to curb surging rice prices (Magsambol, 2023). Last year, amid talks of constitutional amendments, Imee said that the time is not right to push for it given the various other problems hounding the country. Most recently, Imee defended Sara after she criticized the Marcos administration for its dissatisfactory performance in addressing key national issues, saying that Sara's sentiments are similar to the aspirations of all Filipinos.

However, Imee's constant defense of Sara is not so much genuine support as much as it is a way of getting back at her brother and cousin Romualdez for leaving her out of the family planning on their political future. Imee's resentment towards Romualdez was made clear last year when she took a swipe at him and stirred up speculations about the alleged powerplay behind charter change, saying that someone might want to be a prime minister because the person can't win the presidency.

Perhaps Imee thinks that she has every right to be resentful. After all, she had always seemed to be more politically cunning than her brother. She is a wild card, adept at playing different political sides and in various instances, even doing the unexpected. A clear example of this is when she joined the farmers' protest against further liberalization of rice trade—a move that no traditional politician, much less the sibling of a sitting president, has ever done before.

Apart from her political adeptness, another possible root of Imee's resentment are the speculations that she would have been chosen to succeed her father, had she been a boy. Historical accounts revealed that the late dictator Ferdinand Marcos Sr. had a soft spot for his eldest daughter. In his diaries, he even lamented, I wish she had been a boy (Ocampo, 2022).

17. The geopolitical equation

Figure 9 Continuing discussions about the trade relationship between the United States and China
Source: Tia Dufour, from Wikimedia Commons, (2019)

Beyond the realm of intra- and inter-dynastic tensions and shifts, one critical factor that could significantly influence the outcome of the power dynamics between the Marcoses and the Dutertes is the growing tension between the US and China in the West Philippine Sea. Indeed, the dynamics between these two superpowers have become a critical driving force for developments around the globe. The Philippines has perhaps been one of the most (if not the most) entangled in the geopolitical tensions, largely owing to the archipelago's strategic geographical location that could serve either the US or China's security interests.

The Philippine leadership and its foreign policy are thus of paramount importance to both the US and China. With the quickly escalating tensions between the two and their desperation to control the Philippines, the Marcoses and Dutertes' somewhat different foreign policy positions therefore becomes decisive in their respective pursuits for political survival.

During his presidency, Rodrigo Duterte was perceived as kowtowing to China as evidenced by his administration's inaction on China's territorial acquisitions and the many cases of harassment against Filipino fishermen by Chinese coast guard vessels. Beyond Digong's presidency, he has maintained good relations with China. Last July, he skipped Marcos Jr.'s second State of the Nation Address (SONA) to visit Chinese President Xi Jinping instead. Marcos subsequently commented that his administration was not informed of the visit, but Duterte later met with him to tackle his meeting with China's leader.

On the other hand, Marcos Jr. has moved dramatically closer to the US, away from Duterte's foreign policy pivot to China. For his Defense Secretary, Marcos shunned Sara Duterte despite her being vocal about wanting the post, given that she was friendly with Beijing. Instead, Marcos appointed Gilbert Teodoro, a known champion of joint military exercises with the United States. In February 2023, Marcos signed an agreement allowing the US to occupy four military bases in addition to five it already operates. By August 2023, more sites were being eyed by the Marcos administration for the expansion of US-Philippine joint military training sites, especially in strategic areas near the WPS.

Apart from the US' strong neo colonial influence in the Philippines, Marcos Jr.'s foreign policy direction—which foreign policy analyst Walden Bello aptly described as “blackmail diplomacy”—can also be attributed to his family's personal stake in maintaining good relations with the western hegemon. Marcos Jr. himself has a standing \$353 million contempt order (effective until 2031) related to a US court judgment awarding financial compensation from the Marcos estate to victims of human rights violations

under the dictatorship. Furthermore, being cross with the US could also have devastating financial consequences for the Marcos dynasty, according to Bello. Currently, they hold some \$5 to \$10 billion worth of assets spread throughout the world. Given the US' global influence, it could freeze these assets if the Marcoses become a liability, as it has done so in the past against people linked to regimes it considered undesirable (Bello, 2023).

It is no secret that the US has a well-documented history of meddling with national political affairs in countries where it has entrenched economic and political interests. The US has been notorious for being involved—directly or discreetly—in coups and coup attempts around the world against regimes it found to be detrimental to its interests and installing pro-American leaders in their place.

At present, between the Marcoses and the Dutertes, the former would perhaps be the US' preferred option. Although Digong poses no existential threat to US geopolitical interests as his anti-American posturing has been proven to be largely rhetorical, the US would strategically still want someone more predictable and controllable, and the Marcoses tick those boxes considering the leverage that the US has over them. In this sense, therefore, one could say that the Marcoses prevail over the Dutertes, as they have a more powerful backer and are depraved enough to exchange the Philippines' sovereignty and security for their own political and economic survival.

However, Marcos' decision to grant amnesty to communist rebels and reopen the peace talks—juxtaposed with Sara's position to continue her father's violent anti-insurgency campaign—might have implications on the US' position on Marcos' leadership considering its firm anti-communist position. For decades, the official policy of the US has always been to suppress and demonize communist and anti-imperialist thought especially in the Global South out of fear that it would destabilize the current world order where the US empire stands to benefit the most. The US has successfully done this by collaborating with elite governments to fund and facilitate propaganda, policies, and military/police operations that aim to delegitimize, silence, harass, or even exterminate revolutionary communist and socialist movements (and even reformist movements, for that matter) (Bevins, 2020). While it remains to be seen how the US will react to the resumption of the peace talks, its long standing record of violently repressing communists makes it important to monitor its position vis-a-vis the Philippine leadership, depending on how the peace negotiations will pan out in the coming months/years.

18. Conclusion

The persistence of political dynasties, fueled by patronage politics remains a pervasive issue in the country, despite the desire among Filipinos to usher in a different kind of leadership, untethered from traditional, feudal and familial political structures. At the end of the day, the "change" everyone seeks come election season remains elusive, and the people are left with the same political players albeit packaged/branded differently.

The emergence of the Marcos-Duterte Uniteam brings together two prominent families known for their divisive and authoritarian tendencies, and raises serious concern on the future of democracy and human rights in the country. Both Marcos and Duterte, by invoking authoritarian nostalgia as the solution to the prevailing political, economic and social issues (i.e corruption, inflation and poverty), have actually reinforced the style of politicking that has made such issues persist. The Uniteam's consolidation of power exacerbates further the erosion of checks and balances in government, and legitimizes the pursuit of personal/familial interests as the primary mover of political dynamism rather than pursuit of reform, leading the country towards a more oligarchic and exclusionary form of governance.

Political alliances are built and unraveled from the ambitions of players seeking entry into the ruling class. While the Marcos and the Duterte families, along with their stalwarts, supporters and factions mutually benefit from this alliance, both also possess considerable leverage over each other. Though they may maintain the status quo, when an opportune moment arises to elevate further or secure their

stranglehold over positions of power, the Uniteam alliance, like many others in history, may quickly dissolve and turn into episodes of endless bickering or worse, violent power grabs.

The wheel turns slowly, but it turns. Disillusionment is gradually growing among segments of the right wing, especially those who were not seated in their expected places in government and the ones pushed into the sidelines by the political accommodation game played by the Marcos Administration. On the other hand, with worsening economic burdens and living conditions, segments of the population too are questioning if the Marcoses can aptly deliver on their promise of another golden era. The price is steep for ordinary Filipinos who are often undermined and deprived of potential policy and program developments when these power blocs in government collide.

Hence the spotlight must be extended beyond feuding dynasties to promote a new framework of governance that transcends dynastic control, and focused on addressing deep-seated social issues rather than political personalities. Survival in politics depends on the climate for politicians. But for the people, especially the marginalized, survival entails a shift in the entire political landscape by pursuing systemic alternatives to traditional politics, by demanding greater accountability, and by learning from the lessons of recent history.

Just as the Marcoses, the Dutertes and other dynasties have tapped into popular frustrations to win elections, it is also possible to harness people's aspirations, such as securing decent living wages, accessible healthcare, affordable housing, the right to food to emerge with a new paradigm of governance, or to organize and mobilize around people's calls and demands, moving beyond the influence of political dynasties.

Author Contribution

Introduction, Walden Bello

Writing, Bianca Martinez, Raphael Baladad

References

- Abad, M. (2023). *Unable to stomach People Power anniversary, Imee skips Ilocos grand festival*, Rappler, <https://www.rappler.com/newsbreak/inside-track/imee-marcos-skips-tan-ok-ni-ilocano-festival-ilocos-norte-2023/>
- Bevins, V. (2020). *The Jakarta method: Washington's anti-communist crusade and the mass murder program that shaped our world*. PublicAffairs.
- Bello, W. (2023). *The American Repossession of the Philippines*, The Nation, <https://www.thenation.com/article/world/us-philippines-military-deal/>
- Cupin, B. (2023). *Marcos offers 'hand of reconciliation' on first People Power anniversary as president*, Rappler, <https://www.rappler.com/nation/marcos-jr-message-people-power-revolution-anniversary-2023/>
- Curato, N. (2016). *Politics of Anxiety, Politics of Hope: Penal Populism and Duterte's Rise to Power*, The Journal of Current Southeast Asian Affairs 35, no. 3
<https://doi.org/10.1177/186810341603500305>
- Damicog, J. (2023). *Sec Remulla on de Lima's acquittal: 'Rule of law has prevailed'*, Manila Bulletin, <https://mb.com.ph/2023/5/11/sec-remulla-on-de-lima-s-acquittal-rule-of-law-has-prevailed>
- De Guzman, C. (2023). *What to Know About the ICC Probe Into the Philippines' Drug War*. TIME. <https://time.com/6339873/rodrigo-duterte-drug-war-international-criminal-court-investigation/>
- Department of Budget and Management, Advocacy, Communications, and Training Service, (2023). *Enacted National Budget*, <https://www.dbm.gov.ph/wp-content/uploads/Our%20Budget/2023/2023-Budget-at-a-Glance-Enacted.pdf>
- Department of Budget and Management (2022). *General Appropriations Act 2022 Volume I-B*, <https://www.dbm.gov.ph/wp-content/uploads/GAA/GAA2022/VolumeI/CF.pdf>
- Galvez, D. (2023). *Sara Duterte resigns from Lakas-CMD*, Philippine Daily Inquirer, <https://newsinfo.inquirer.net/1771350/fwd-sara-duterte-resigns-from-lakas-cmd>
- Gavilan, J. (2024). *TIMELINE: What the Marcos administration says about the International Criminal Court*. RAPPLER. <https://www.rappler.com/newsbreak/iq/timeline-marcos-jr-administration-statements-international-criminal-court/>
- Gutierrez, E. (1994). *The Ties that Bind*. Quezon City: Philippine Center for Investigative Journalism.
- Heydarian, R. (2023). *Marcos is gaining fans, but the president's sister is not one*, Nikkei Asia, <https://asia.nikkei.com/Opinion/Marcos-is-gaining-fans-but-the-president-s-sister-is-not-one>
- Hollnsteiner, M. R. (1963). *The Dynamics of Power in a Philippine Municipality*. Community Development Research Council.
- Magsambol, B. (2023). *Sara Duterte: Allowing ICC probe 'degrades Philippine legal institutions'* RAPPLER. <https://www.rappler.com/philippines/sara-duterte-statement-government-cooperation-icc-probe-drug-war/>
- Magsambol, B. (2023). *In show of support for 'friends,' Imee joins protest vs Bongbong Marcos' DOF chief*, Rappler, <https://www.rappler.com/newsbreak/inside-track/imee-marcos-joins-protest-vs-bongbong-finance-chief-diokno-september-2023/>
- Malasig, J. (2023). *Pro-Duterte accounts push survey showing Rody as top Senate bet in 2025*, The Philippine Star, <https://www.philstar.com/headlines/2023/11/09/2309596/pro-duterte-accounts-push-survey-showing-rody-top-senate-bet-2025>
- Manahan, J. (2023). *Marcos says Philippine return to ICC "under study."* ABS-CBN News. <https://news.abs-cbn.com/news/11/24/23/marcos-philippine-return-to-icc-under-study>
- Journal of Social Research and Review (2024): 47(2): 269641

- Martinez, B. (2021). *Duterte's Violent Rhetoric: Reaping the seeds of moral decay*, Focus on the Global South, September 16, 2021, <https://focusweb.org/duterte-and-the-damage-done-violent-othering/>
- Matthew, M. (2022). Marcos Jr. says “weak leader” remark by Duterte “just plain politics.” GMA News Online. <https://www.gmanetwork.com/news/topstories/nation/829815/marcos-jr-says-weak-leader-remark-by-duterte-just-plain-politics/story/>
- Mccoy, A. W. (2009). *An Anarchy of Families State and Family in the Philippines*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Reyes, M. (2019). *The Duterte-Marcos Connection*. ABS-CBN News. <https://news.abs-cbn.com/spotlight/09/30/19/the-duterte-marcos-connection>
- Pulse Asia (2021), February 2021 Nationwide Survey on the May 2022 Elections, Pulse Asia, <https://pulseasia.ph/updates/february-2021-nationwide-survey-on-the-may-2022-elections/>
- Ocampo, A. (2022). *BBM through his father's eyes*. Philippine Daily Inquirer. <https://opinion.inquirer.net/149137/bbm-through-his-fathers-eyes>
- Pulse Asia (2021). *June 2021 Nationwide Survey on the May 2022 Elections*, Pulse Asia, <https://pulseasia.ph/updates/june-2021-nationwide-survey-on-the-may-2022-elections/>
- Pulse Asia (2021). *September 2021 Nationwide Survey on the May 2022 Elections*, Pulse Asia, <https://pulseasia.ph/updates/september-2021-nationwide-survey-on-the-may-2022-elections/>
- Pulse Asia (2024). *June 2024 Nationwide Survey on the Performance and Trustworthiness Ratings of the Top Philippine Government Officials*, Pulse Asia, <https://pulseasia.ph/updates/june-2024-nationwide-survey-on-the-performance-and-trustworthiness-ratings-of-the-top-philippine-government-officials/>
- Sara Duterte (2023). *Statement: 5th NTF-ELCAC Founding Anniversary*, Facebook, December 4, 2023, <https://www.facebook.com/MayorIndaySaraDuterteOfficial/videos/725824192448967/>
- Servillos, N. J. (2023, November 27). *Sara appealing to DOJ: Don't cooperate with ICC*. Philstar.com. <https://www.philstar.com/headlines/2023/11/28/2314750/sara-appealing-doj-dont-cooperate-icc>
- Valderama, T. (2023). *Abante to Imee Marcos: Isn't it 'more hypocritical' to block ICC entry?*, Vera Files, <https://verafiles.org/articles/abante-to-imee-marcos-isnt-it-more-hypocritical-to-block-icc-entry>

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 270380

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July- December 2024): 270380
E-ISSN 3056-9508 (Online)

Foregrounding Marginalized Voices: Evaluating Deliberative Capacities in the Policy Process of the Agricultural Sector in Siquijor, Philippines

Clyde Andaya Maningo¹ and Noe John Joseph Sacramento^{2*}

¹*School of Public Policy, Chiang Mai University, Muang District, Chiang Mai Province 50200, Thailand*

²*College of Social Sciences, University of the Philippines Cebu, Philippines*

*Corresponding author, E-mail: nesacramento@up.edu.ph

Abstract

This paper critically evaluates how agricultural sectors in Siquijor, Philippines, navigate around deliberative policy analysis and deliberative capacities to correspond to participatory policy processes. In a case study through informant interviews and secondary data, we identified sectoral involvement in the policy process (agricultural agenda, involvement in policy-making, and implementation), which is linked to how the sector and society advance deliberative capacities. Mindful of the deliberative approach principles, the work contends that deliberative capacities of the marginalized are critical in genuinely addressing sectoral problems and public concern - that is, fundamental to strengthening within the sector-civil society-government dynamics of doing policy analysis.

Keywords: agriculture; deliberative capacity; marginalized group; policy process

Received: February 13, 2024, **Revised:** July 15, 2024, **Accepted:** August 30, 2024

1. Introduction

Agriculture is at the center of discourses in policies that link to augmenting livelihoods, boosting economic activities, and integrating collaborative practices into environmental protection (Fallah-Alipour et al., 2018). After all, agricultural progress links with other sectors, such as manufacturing industries, marketing, distribution, and logistics (Timmer, 1992). Hence, a strategic policy consideration in agriculture creates a rippling effect on the economy and commercial systems, allowing robust economic growth, poverty eradication, and environmental sustainability (Oya, 2009). However, like the common development rhetoric, participatory governance must precede any attempt to ameliorate living standards, which applies to agricultural development policies.

The Philippines primarily relies on agriculture, where around 30 million hectares, or a total of one-third of its land area, is utilized for agricultural purposes. It also accounts for 20% of the country's total gross domestic product (GDP), approximately 46% of the total employment, and 24% of the total export earnings in the past 15 years (Malaque & Yokohari, 2007). However, problems in rural and agricultural communities have permeated throughout history. In various contextual analyses, for instance, hierarchical structures of patronage and clientelism hampered the participatory potentials of doing policies for the agricultural sectors, among other marginalized groups (Brown & Ashman, 1996; Ricks, 2015). However, contemporary developments in governance have linked participatory values necessary to effectively organize and link laborers and farmers to forward demands and influence the policy process (Castillo, 1983). Politicking and policy-making at the local levels even necessitate deliberation, as the deliberative democracy of Curato et al. (2018) extensively suggests.

While these participatory principles are in place, there is compelling evidence and contentions that these are good as mere advocacies tending to be superficial and not applied on the ground. More so, there are assessment reports that in policy implementation, lower participation accounts for various policy processes like monitoring and evaluations (Gera, 2016). These pitfalls are somehow attributed to the public at the local level seeing political decision-makers as experts (who were highly regarded because of high educational attainment, knowledge, and resources) in making crucial choices for the community, hence jeopardizing the whole participatory potential of people-centered governance (Maleza & Nishimura, 2007). The query of identifying and looking into the deliberative capacities of the people, specifically those who come from marginalized and disenfranchised groups, is imperative in understanding a more inclusive public policy process. While the deliberative approach pushes toward a more inclusive and participatory policy process, this study argues that the deliberative capacity of the marginalized sector is vital and complementary to genuinely addressing sectoral problems and public concerns.

2. Objectives

This study critically evaluates the deliberative capacity of the agricultural sector in Siquijor, focusing on the extent to which the local governance structures facilitate authentic, inclusive, and consequential deliberation. Particularly, the study will:

- 1) Identify the formulation of agricultural agendas, the accessibility and availability of programs and assistance, and the existence of grievance mechanisms.
- 2) Understand and analyze the challenges in the deliberative policy process in addressing stakeholder engagement and participation.
- 3) Explore the sector's deliberative capacity in ensuring and valuing inclusive and participatory deliberation within the agricultural sector-civil society-government dynamics in policy analysis.

3. Literature Review

3.1 The current policy process: Agricultural sector under the Philippine Local Government Code (LGC) of 1991

The devolution of power in the Philippine Local Government Code of 1991 moved the agricultural extension services closer to the basic unit of governance, which gradually changed the

agricultural administrative landscape of the Philippines. Under the devolved functions, local government units (LGUs) lead the implementations of micro-level agricultural developments and policies, including several provisions of support services like financial aid and deployment of human resources (Shair-Rosenfield, 2016). Moreover, the LGC commands a fair share of annual monetary distribution to LGUs via Internal Revenue Allotment (IRA) to augment public servicing at the local levels. As to human resources, there are additional employees per LGU as the devolved agricultural extension requires more capacity to handle agrarian program implementations and interventions (Pagsanghan, 1993). However, there are also recurring problems in the promise of devolution. Among the main challenges lies in the capability of LGUs to enact and embody the LGC's visions and provisions. It placed the local government leaders in a litmus examination of competencies on how they can effectively utilize staffing and financial resources to withstand autonomy and generate sufficient income for bettering their specific localities.

In some cases, the reliance on administrative officials of LGUs to correspond to the archipelagic needs of each locality has been reduced to conniving malpractices like partisanships, patronage, clientelism, rent-seeking, and corruption (Cheung, 2005). It then hinders direct participation from the grassroots and the marginalized communities from influencing policy outcomes deliberatively. It coincides with the agricultural policy landscape in the country, where the inability to participate in transformative changes, regardless of how viable and promising it may be, leads to neglect of grassroots demands.

The alienation of the policy process from actual stakeholders' experience is often faced in adherence to the policy targets. Hence, it is undoubtedly that the country's productivity growth has lagged behind that of any Southeast Asian country despite the promise of devolved administrative power that focuses explicitly on agricultural needs per locality (OECD, 2017). Consequently, these are gaining attention among the policy technocrats in the country. For instance, in the general assembly of the League of Municipalities of the Philippines (LMP) on 2 March 2022, Secretary William Dar of the Department of Agriculture affirmed the necessity of multistakeholder integration in agricultural development,

“Agriculture development is a challenge [that is] too big for the Department of Agriculture (DA) to face alone. We need you in our advocacy to transform Philippine agriculture into a resilient, modern, industrialized, and globally competitive sector.”
(DA Communication Group, 2022)

This corresponds to the assessment by the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), which raised key policy recommendations found from critical observation of the agricultural institutions and governance systems' landscape in the country, including: a) strengthening institutional coordination between the DA and other relevant departments and institutions that implement programs supporting agriculture; b) strengthening transparency and accountability of publicly-funded programs; c) accelerating efforts to build a solid policy-relevant statistical system; and lastly d) embedding monitoring and evaluation mechanisms into the policy process (OECD, 2017). Noticeably, there is a need to harness coordination in engaging the grassroots to contribute to agrarian changes.

In sum, the current policy process in Siquijor is structured around the Local Government Code of 1991, which involves multiple stakeholders, including LGUs, non-governmental organizations (NGOs), and people's organizations (POs). Policy formulation and implementation are conducted locally, with LGUs leading micro-level agricultural developments and support services. However, challenges such as patronage, clientelism, and limited resources hinder the effectiveness and inclusivity of this process. Unlike the current process, the deliberative approach seeks to engage a broader range of stakeholders in open, reasoned discussions, ensuring that all voices, particularly those of marginalized groups, are heard and considered. The Siquijor, Philippines case will give us insights into the significance of deliberative capacity in policy analysis.

3.2 Deliberative Capacity and the Agricultural Sector

In non-western democracies, one of the challenging hurdles that policy practitioners encounter is the public's weak (and sometimes lack of) participation (Egorov & Sonin, 2020). Numerous scholarly works in the Global South have noted that policy analysis entails significant consideration of culture, traditions, and authority (Donnison, 1994; Yanow, 2000). Hence, putting up a deliberative approach to policy analysis can somehow be challenged by these contextual realities and dynamics brought about by socio-political conditions. However, deliberative scholars have asserted that deliberations do matter in non-western democracies; thus, a critical element to pursuing democratic principles in doing policy analysis and addressing public problems (Boossabong & Chamchong, 2019; Boossabong & Fischer, 2018; Curato et al., 2018; Sacramento & Boossabong, 2023).

Deliberative policy analysis (DPA) scholars have reiterated that to provide alternatives to a highly technical paradigm in policy analysis is by fundamentally considering bringing the process to people and better accounting for public voices in thinking about alternatives to address public problems affecting society (Fischer, 2010; Sacramento, 2024). Critically, these participatory and deliberative elements of policy analysis are crucial when we situate the marginalized sectors in the picture. Similarly, this policy approach veers away from a technical expert-oriented policy process and moves towards a more inclusive and consultative one that caters to opinion and collective consensus. Hence, the deliberative approach presents a mechanism gauging a policy analysis process that focuses on the authentic public agenda and concern (Curato & Böker, 2016). This remains integral in seeing how the agricultural sector's representation and participation in governance are either augmented or lessened with or without deliberative initiatives.

With the growing confidence and romanticism of the DPA paradigm, scholars may have utilized this to overly mainstream that addressing complex and uncertain problems can only be approached through a deliberative approach. Considering these tendencies, the study positions that there is no ideal and appropriate approach to understanding and addressing public problems. However, understanding the deliberative capacities of those coming from the grassroots is essential to further see how we navigate around the policy analysis process and to look at this process holistically. The environment's contextual conditions and the nature of public problems may also command how we unpack and see potential alternatives. To see deliberative capacities holistically does not only qualify within the confines of a deliberative approach but as an effort to further navigate complex policy analysis (especially when society clings to power and highly expects technical expertise to address problems).

Deliberative capacity was defined by Dryzek (2002), as the extent by which established structures facilitate the dimension of authenticity (the degree of reflexivity and absence of coercion in the deliberation process), inclusivity (referring to the facilitation of equal opportunities to participate amongst all involved actors), and consequentiality (the impact of deliberation to a perceived policy outcome). We view that the deliberative capacity of individuals encompasses a wide array of purposes—that is, to complement the participatory policy process, to provide expert advice, and to push for technical know-how from the grassroots and those with rich experience. Further mechanization by Dryzek (2009) on deliberative capacity building involves transferring information from the public sphere to an empowered setting and ensuring that the empowered space remains accountable to the public sphere. Thereon, its goal is to foster genuine, all-encompassing discussions leading to meaningful outcomes. To achieve authenticity, it is essential to thoughtfully consider preferences without applying pressure, connecting specific arguments to broader principles, and engaging in reciprocal communication. Hence, this is important to consider when dealing with individuals from diverse backgrounds and those in the marginalized sector (Sacramento, 2023b).

Looking at the deliberative capacity discourse, we see that it is much more relevant to contexts rooting for bigger representation and navigating around policy processes involving the marginalized sector. For once, the concept of deliberative capacity corresponds to the idea of deliberative democracy (the emphasis on rational discourse and public reasoning in decision-making) pioneered by Habermas

(1987) and Dryzek (2000). While participatory democracy seeks to increase the participation of citizens in governance processes, emphasizing direct engagement in decision-making, deliberative democracy concerns itself with democratic legitimacy arising from the quality of deliberation among citizens, where arguments are exchanged, and different perspectives are considered to reach a reasoned agreement or consensus (Fung & Wright, 2001; Pateman, 1970). Deliberative democracies are classified according to their political system's ability to support effective deliberative processes and increase the quality of integrating public reasoning—that is, the deliberative capacity.

In democratic societies (even more in weak democracies), deliberative capacities are imperative in engaging those people from below to have the drive to engage and participate in the policy-making process, specifically in addressing pressing public problems (Button & Mattson, 1999; Warren, 2007). It is specifically relevant to look at the context of the Philippines, specifically that of the Siquijor island province, where the archipelagic conditions of the country and the limited reach of developments in far-flung island communities dampen bureaucratic and distributive efficiencies (Singgalen et al., 2018; Valderrama & Bautista, 2012; Fox, 1990). Hence, deliberative capacity has to be revisited in this setting, especially as how it is approached in terms of the policy process (the formulation of agenda setting), accessibility and availability of programs and assistance, and the existence of grievance desks or plausibility of requesting forms of agrarian support. All of these encompass how the deliberative capacity facilitates genuine and responsive participation from the grassroots agricultural sector to the policy entrepreneurs.

4. Research Methodology

The study employs a qualitative research design that delves into how participants subjectively perceive actions and policy processes as they understand them (Fossey et al., 2002). It also uses the case-study method in exploring and depicting narratives in the intrinsic circumstance of the case at hand (Cousin, 2005). For the data collection, the research utilized the open-ended Key Informant Interview (KII), which treats pre-determined key informants as data sources for the webbing, dynamic, and complex topics related but not limited to kinship, organization, economic system, religious practices and beliefs, and the political structure (Tremblay, 1957).

The research locale is the Siquijor province in central Philippines. The Siquijor province in the Philippines makes a compelling case, considering its culturally ingrained agricultural orientation (Bulloch, 2017) and its marginalized socio-economic position from the country's urban centers. The informants of this study are two farmers from the Siquijor agrarian community, two government officials from Siquijor LGU, and two leaders of civil service organizations in the Siquijor island, which are selected through purposive and snowballing sampling. In qualitative research, the adequacy of sample size is often determined by the principle of data saturation, where additional data collection does not yield new insights. According to Creswell (2013), phenomenological studies might include 5 to 25 participants, while grounded theory research often involves 20 to 30 interviews to reach saturation. Given the context of your study, which involves evaluating deliberative capacities within Siquijor's agricultural sector, using six key informants was sufficient since the information provided is rich and detailed enough to cover the research questions comprehensively. Their narratives are then treated through data triangulation to falsify and verify generalizable trends obtained from one data set to another (Oppermann, 2000). It also employs secondary data from existing studies and government records to explicate points and expound narratives.

Furthermore, in unraveling the schema of the deliberative capacity of the Siquijor context from involved sectoral stakeholders, the study utilized thematic analysis. The deliberative capacity was operationalized through dimension of authenticity (assessed by examining how farmers and other stakeholders engage in policy discussions and decision-making processes, which include the presence of open forums, the degree to which participants can voice their concerns without fear, and the reflection of diverse opinions in the final decisions), inclusivity (analyzed through the extent different farmer groups are involved in policy formulation and implementation, covering the representation of

various farmer groups in decision-making bodies, the accessibility of participation opportunities, and efforts made to reach out to unaffiliated farmers), and consequentiality (investigates whether the deliberative processes lead to meaningful changes in policies and practices that address the needs and concerns of the stakeholders, i.e., implementation of decisions made through deliberative processes, changes in agricultural policies based on stakeholder input, and the effectiveness of grievance mechanisms in addressing farmers' issues).

Although the research provides extensive research on the deliberative capacity as implied by various sectoral informants, it limits itself from the possible connotations derived outside their narrative and experiences. It also inscribes solely the theoretical assumptions purported by the deliberative policy analysis model. Nevertheless, the researchers also declare that there are no conflicts of interest in the study's conduct. Consent from the respondents is ensured through oral confirmation, as contained in the record files, and signed letters of consent from the involved informants in the study.

5. Findings

Siquijor is an island province in the Central Visayas region with a population of 103,395 based on the 2022 Census of Population and Housing (Philippine Statistic Authority, 2023). It is also the region's smallest island province, with a land area of 343.5 square meters. As part of the Philippine archipelago, the Siquijor province has been somewhat isolated from central power and competitive economies in urban areas such as Manila, the capital, and Cebu City, the biggest in the region (see Figure 1). In turn, it marginalized the island in accessing most of the social, political, and economic interventions of the nation's pursuit for development. Despite these social, political, and economic realities, Siquijor survived to create its ecology augmented by a widespread reputation for superstitions and animistic beliefs ranging from the existence of benign faith healers, use of malevolent practices like witchcraft, sorcery, and black magic (Bulloch, 2014).

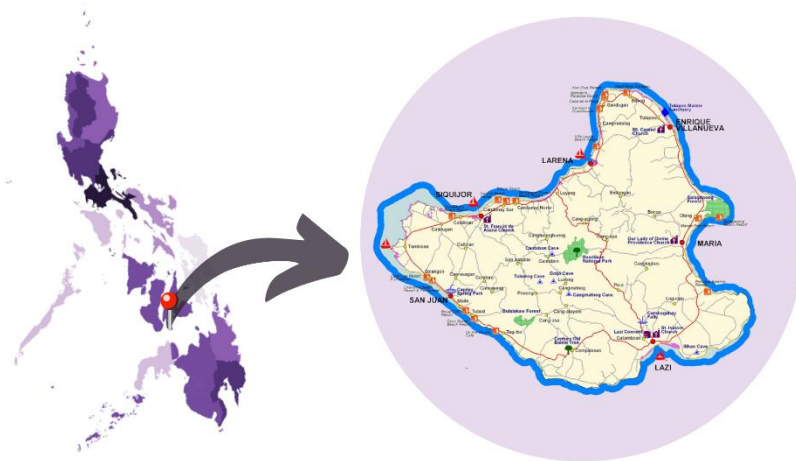

Figure 1 Map of Siquijor, Philippines
Source: Philippines Tour Guide. (2024)

Grounding from the aforementioned rationale, analyzing Siquijor's context offers valuable insights into the grassroots perspectives on the delivery of national and local services, particularly those related to agrarian support, which is a crucial component of the country's overall economy. Imperative to this agenda is to see how deliberative capacities influence the dynamics of stakeholders, specifically on the genuine deliberative involvement of the locals and members of the agricultural sector in the policy process.

5.1 Policy analysis, the grassroots, and the role of deliberative capacity

The traditional systems and dynamics of the national political landscape have constrained localized deliberations in policy making. However, this work unpacks the Siquijor local agrarian community's role in influencing the broader heuristic framework of multistakeholder integration and policy engagements. This links to Dryzek's (2007) idea of deliberative policy analysis, envisioning a discursive system that substantiates three critical principles for achieving genuine deliberation (authenticity, inclusiveness, and consequentiality). Authenticity means that the deliberation's primary focus is centered on inducing reflection and sharing of preferences in the absence of impending threats or coercive measures; everyone is allowed to share opinions, and those who have contrasting opinions may still find meaning and accept. There is also inclusivity in the deliberation process as the discourse provides the opportunity to discuss the ideas of all affected actors or concerned representatives. And consequentiality, deliberation can make a difference in the overall collective outcome that may influence or determine a system's regulations according to the discourse's deliberative potential. These outcomes may be laws, even codified decisions concerning public policy and international treaties, informal ones concerning governance networks, or those that imply massive cultural changes. However, the three fundamental principles may not be necessarily apparent in the current milieu, which the findings will unravel. Nevertheless, it is imperative to note that critical agenda-setting involves acquiring inclusive, authentic, and consequential policy processes, especially context that may entail significant considerations (such as culture, freedom, and equality) (Sacramento, 2023a).

As an initial point, the findings show that lobbying and "reaching out to power" are initial preparatory steps to starting a viable discussion that is crucial when thinking about stirring discourse and influencing agricultural program prospects. Unraveling the influence of groups is essential as it elucidates matters of communicative interactions in which policy changes originate (Seibicke, 2014). Lobbying in itself is often seen as an indispensable ad hoc coalition that forwards an innate action emanating from an organized body of people with shared visions and interests which then turns to influence policies (Anastasiadis et al., 2018; Kimball et al., 2012). Moreover, "reaching out as a deliberative potential" is an act of lobbying and an effort to affect policy outcomes and curb the gap between policymakers and implementers in the marginalized or grassroots sectors. As a response from key informants, one mentioned that:

"For me, our voice is essential to the government, especially our (as farmers) suggestions... so we lobby for the distribution to be earlier, or it will be rendered futile if it is not handed out before the rainy season. The seeds must be prepared before planting, so they adjusted the distribution to March." (Informant A: English translation of personal communication, 2023)

The narrative points out that they clearly understand the significance of their voices in bringing out a substantial and informed change (in agricultural set-up) in the forms of policy and programs that may directly or indirectly benefit them, especially as it accentuates their initial experiences on the ground. One critical lesson from the deliberative approach is what Fischer and Gottweis (2012) pointed out as the argumentative potential of the paradigm in practicing a communicative public policy analysis. The role of communication and argumentation empowers the public and the marginalized sector to amplify their voices and raise their concerns to those people in power. Hence, these are in line with what Dryzek (2007) pointed out as authenticity, which is focused on people's reflection and sharing preferences freely with no immediate dangers or forceful influences, even if others have different opinions.

Authenticity pertains to a high degree of reflexivity from the absence of coercive means but rather by the exhibition of reciprocity or the conditions of agreeable and acceptable terms to all involved parties in the deliberation process. Authenticity and inclusivity are the foundation of deliberative democracy (Mutz, 2006). While it has been contested that "hearing the other side" as a measure to incorporate all ideas may induce lesser participation, it is without a doubt that a polity

that exhibits a high level of deliberative capacity augments the delivery of public service with precision to what is being demanded (Dryzek, 2007). In means through which deliberative capacity becomes obsolete, detachment and isolation arise between the local policymakers and the community, giving rise to concentrated reliance on technocratic ideals.

While authenticity may be directed to lobbying and reaching out to power, we trace the concept of inclusivity pertinent to deliberative capacity in the problems and agenda set by the agricultural sector in Siquijor, Philippines. For one, conventional lobbying may often be seen as a means to exert influence through direct appeals to power holders, thus, lacking inclusiveness and transparency to embody a genuine deliberative process where stakeholders are engaged in open, reasoned discussions. Deliberative lobbying ensures that all voices are included and considered, thereby contributing to the overall deliberative capacity of the policy process (Dryzek, 2002). Agricultural problems are also not necessarily complex science policies that have been pertained by the wicked problems. However, it remarks the same contestation that policy recommendations from marginalized communities are not only critical but are direly needed in confronting any social predicament. The key informants raised problems that are manifestations of the inadequacy of the deliberative-integrative aspect, resulting in low efficiency in delivering public service. In their narratives, they have pointed out how authorities consider their problems (or not) and provided resolutions; hence, they have helped us trace and infer whether inclusivity in staging these agendas is a critical value.

Regarding benefit inequality, informants showed varieties of governmental support or administrative intervention between affiliated and unaffiliated farmers. Affiliated farmers refer to members of farmer associations, agricultural organizations, or cooperatives with several leverages like resource access, training, information, and advocacy. Unaffiliated farmers are those that operate independently. In the statement, the latter deem it difficult to receive support from any bodies, specifically People's Organizations (POs) and Non-government Organizations (NGOs), as they were uncertain whether these bodies could assist. Meanwhile, the affiliated farmers are more optimistic about agrarian assistance offered by states and organizations, citing their experiences of success in terms of lobbying their grievances. In a sentiment:

"I see that there is an inadequacy in the aspect of reaching out to young farmers because... yet, the farmers (especially the individual ones) tend to be misinformed of these services. It becomes selective, and then it does not give equal opportunity to everyone. The policies must be constant, and there must be more extensionists to reach all kinds of farmers, they must not be reliant on POs and NGOs or the first move from the farmers to tell them that certain problems exist." (Informant B: English translation of personal communication, 2023)

LGUs would manifest that they prefer that all farmers organize their agrarian community or be affiliated with NGOs or POs so it is easier to distribute assistance, training, and resources. From these narratives, reaching out to these independent farmers is imperative for equitable service delivery. This coincides with Christens et al. (2021), who recognize that grassroots community organizing is a distinct but necessary approach for persisting socio-economic inequalities in different societal domains like the agricultural sector. Reaching out can be strategized through governmental initiation as empowered by the LGC of 1991. It can also be paired with the four fundamental strategies of addressing community problems (Beckwith, 2011), specifically nurturing aspects of community organizing, advocacy, service delivery, and development, which is getting the group to deliver the outcome.

"The office offers seed distribution like corn and other vegetables. We also conduct training but only for those who have associations and affiliations and their higher-ups, like the chairperson, whom they expect will also share the body of farmers... However, this is still also priorly given to those who have associations, and those individual farmers could only avail limited resources available to our office whenever they come.

We have a list of authorized organizations which they accredit and approach...”
(Informant C: English translation of personal communication, 2023)

This excerpt illustrates logistical concerns, where it narrated how difficult the process of forwarding concerns and availing of existing services was. This was also demonstrated in the statement below.

“I (independent farmer) have yet to receive support from NGOs or POs, yet I know that some organizations offer agricultural support on the island. Yes, there is a difference if the government's resources are scarce, so much more so if the NGOs and POs have more limited funds.” (Informant A: English translation of personal communication, 2023)

This predicament is not new to the Philippine agrarian landscape. Several reforms are in place to improve the bureaucracy, including RA 9485 or the Anti-Red Tape Act of 2007, which attempted to make public service efficient and the governance cluster and the good governance initiatives (Brillantes & Perante-Calina, 2018). With this, it is integral to empower the conduct of assessments to see whether these initiatives still retain their conduciveness and relevance in local settings. The poor government response makes grassroots communities less apprehensive of collaboration and restricts the formation of a deliberative and participatory policy-making system. From the narratives of key informants:

“Yes, I could lobby my demands and concerns, yet, it was not immediate. It took me a month to have the seeds, citing paperwork and logistical concerns.” (Informant A: English translation of personal communication, 2023)

The administrative support to agriculture includes: a) self-finance agriculture (which sums up the informant's narratives on sustaining their agriculture venture autonomously), and b) supply limitations or the awareness of the extent to which the POs, NGOs, and LGUs could support them. These sentiments reflect this statement:

“The main hurdle was the procurement of resources and materials, which would take a long time... The bidding was a struggle, and they had to lobby countless times to realign the project. It took almost 5 years. However, we have now reaped the results, and they will divide 3k quarterly for their production. The government indeed helps, but the farmers have to exert effort to follow up.” (Informant B: English translation of personal communication, 2023)

The hurdles can be attributed to the lack of community organizing initiatives causing distributional resource lapses and the aforementioned bureaucratic processes that peril inclusivity. This specifically highlights the inadequacy of support in the agricultural sector, discouraging new farmers from pursuing agrarian ventures. The poor performance of the Philippine agricultural sector refers to the shortcomings in the institutional and policy environments in which the agrarian sector operates. Manifested in the trade and price intervention policies, institutional and collaborative weakness, and public expenditure allocations (Ofreneo, 2015), the historical landscape of agriculture has incentivized progressive structures for agricultural development (Teruel & Kuroda, 2004).

“My (as an independent farmer) seeds and equipment are bought at my own expense.”
(Informant A: English translation of personal communication, 2024)

This statement connotes the discouragement of agricultural practice due to a lack of support, primarily on logistical needs, especially for start-up farmers. Affirming statements are indicated as follows:

“The main hurdle in lobbying is the scarcity of the materials and resources to accommodate or the delimitation that their office can offer. Lobbying problems and concerns to the government is no problem; we are proactive, yet it is not a guarantee

that we can immediately help.” (Informant E: English translation of personal communication, 2024)

Moreover, a significant observation is how the sector becomes highly invested in traditional agrarian methods. The LGU’s extension work has attempted to connect the grassroots to scientific developments pushed by informed technocrats and scholars. Although motivated by goodwill, it does not transform into actual alleviation of situations of these communities, nor can they adapt immediately. Looking back to the context of deliberative capacity, the value of consequentiality is at the core of integrating new approaches to the already established and preferred traditional practices. However, the scientific community’s input is imperative but not necessarily abruptly imposed. Joint consensus towards common goals must be based on a mutual understanding that such objectives are inherently merit-worthy. As such, this direction links to the process invoked by Habermasian communicative rationality (Lubenow, 2012). If the agricultural grassroots change their traditional ways, it must be motivated by inherently consensual forms of social coordination rather than imposition— or any attempt to assist these people will remain futile.

“There are farmers who are hard-headed who will not listen to our suggestions and would pursue their traditional methods despite all the efforts to educate them... The solution is to talk to the association’s president and ask for help to slowly seep their ideas into the methods of these specific farmers. Though, this is not applicable to all.” (Informant C: English translation of personal communication, 2024)

Fundamentally, this affirms the notion that technocratic maneuvers without foregrounding cultural and discursive conditions intrinsic to a specific context do not immediately translate to transformative changes (Bukusi, 2024). In foregrounding marginalized voices, the objective then is to mainstream voices that are often overshadowed by louder and dominant discourses in policy discussions. These may be in the form of storytelling, cultural expressions, and shared lived experiences that correspond to deep insights into their needs and challenges. In effectively including these voices, participatory-deliberative forums are to be made accessible and welcoming to the marginalized sectors, inclusive public consultations can be done to integrate their values and input, and observance of culturally sensitive approaches is invoked to amplify these intrinsic forms of expression. This implication has been figured out by some of the LGUs in practice, as demonstrated in the following statement:

“The approach towards this [in educating them] must not be aggressive because it will not work. Moreso, it should be through slowly influencing them to participate proactively. The success would really be reduced to their participation and their active adaptation to policies... The season-long training will always be inadequate. So, it must be a patient process.” (Informant D: English translation of personal communication, 2024)

Deliberative capacity is the presence of an authentic, inclusive, and consequential political deliberation that democratizes a given political system (Dryzek, 2009). As described by Fischer and Gottweis (2012), the argumentative turn in the policy analysis is significant to put the deliberative capacity of the powerless to get involved in the policy-making process and governance that will significantly impact their socio-economic well-being. While reaching out to power is a point of authenticity that drives deliberative capacity, it is not solely considered an established absolute indicator. Nevertheless, the entire scope of argumentation posits the tendency to be enclosed to a bargaining game, to which not all farmers have the resources to convince their addressee with their arguments (Jonsson, 2007). This gap in the deliberative process is further explicated as the following themes explore different dimensions of Siquijor’s agricultural landscape.

Moreover, the lack of inclusivity may discourage participation and result in policies deprived of authentic inputs from the policy targets. This has also been illustrated in the administrative

drawbacks that hamper inclusivity in service delivery in the sector. The prevalence of sticking to traditional practices is a manifestation that the deliberative capacity in consequentiality is worth considering. To replace established traditional practices with so-called “advanced and sustainable agriculture methods” offered by experts is a clear manifestation of disregarding consequential deliberative elements, which means having policies informed by stakeholder influence rather than a one-sided regulatory imposition.

5.2 The sector, state, and civil society: Collaborations in Deliberations

From the case point, we emphasized that the role of civil societies, the government, and the grassroots community is crucial to the policy process and the deliberative capacity of the agricultural sector. The government plays a crucial role in the delivery of services. The government navigates around local agrarian programs and projects and mobilizes administrative offices to service delivery. The informants grasped what the local agriculture offices might offer, including fertilizers, seeds, seminars, etc. After all, agricultural extensions in the Philippines are crucial in technology transfer and augmenting farming productivity and income, despite several issues posed by the promise of devolution (Declaro-Ruedas, 2019).

“The office gives rice seeds, fertilizers, and training... On disease outbreaks, when the biological control and traditional farming methods are insufficient, we will hand chemicals to the farmers directly and provide suggestions on particular actions like the pesticide to use...” (Informant C: English translation of personal communication, 2023)

The informants also recognize the role of the grassroots community as a critical component of the policy process as informed by their individual experiences. Hence, if deliberative capacity is targeted for policy improvements, potent collaboration, and adherence, the informants grasp democratic consolidation as a means to curb collective demands.

“For me, my opinions and voice are crucial because, as a farmer, our needs and concerns are crucial in formulating agricultural approaches, especially since it is the backbone of the economy.” (Informant E: English translation from personal communication, 2023)

Meanwhile, the role of NGOs as a mediating entity between the grassroots communities and the government is significantly illustrated by the informants’ narratives. Instead of reaching out individually to local offices, the affiliated farmers would discuss it first with their respective NGOs and would expect that the NGOs would forward their concerns to the LGU office. In the same way, government officials or the LGU would also expect these initiatives in the localities and would not reach out to individual farmers. Instead, they would immediately refer their services to the NGOs and existing POs, undermining the unaffiliated farmers. Surprisingly, this sectoral dynamism has always been the case, especially in similar cases on agricultural and extension services research conducted in Colombia, Chile, and Bolivia. In these contexts, it has been revealed that NGOs fill the gaps in weak government regulations and programs (Bebbington & Farrington, 1993).

“On reaching out to them to ask about their needs and problems or to hand out basic services from the government, they can always call for community meetings through organizations and associations... Most of the NGOs already exist, so we did not take the initiative to form one. We will just assist and coordinate with these NGOs to extend their services. For far-flung areas, we highly encourage NGO formation for facile integration.” (Informant E: English translation from personal communication, 2023)

Notions of collaboration among the mentioned agents, as inferred from the findings, underline that how policy actors perceive development vis-à-vis their distinct historical derivation of values and conceptions is crucial to facilitate a balanced and comprehensive understanding of matters in contestation, specifically in the context of agrarian policies and development (Alroe & Noe, 2008). This notion was furthered in the statement below:

“Usually, the NGOs and Pos reach out to the LGU first, and the LGU will recognize them as point organizations to tap into whenever there are policy programs and services that will help farmers.” (Informant F: English translation from personal communication, 2024)

The findings depict the dynamics of civil society-government-grassroots sector interaction. This tripartite mechanism involves civil societies or LGUs assisting a farmer group and deploying a community organizer to facilitate bookkeeping, training, and management. This is often perceived as effective in most communities, where it is comprehended and integrated (Schmitz, 1995; Willis, 2011). More so, it connotes the necessity of including NGOs in the policy formulations concerning the facile delivery of services or augmenting socio-civic participation.

Overall, evaluating the deliberative capacities within Siquijor's agricultural sector reveals fundamental areas that need to be developed. In inclusivity, all stakeholders, covering both marginalized and unaffiliated farmers, must be encouraged to participate in deliberative processes. This can be achieved through participatory forums, outreach programs, and the use of local languages and culturally relevant methods of communication. For transparency, trust in the deliberative process by making all discussions, decisions, and rationales must be fostered through clear communication of policy decisions and their reasoning. Lastly, capacity building, institutional support, and facilitation need to be sustained to ensure that there is enhanced engagement through increased education on policy issues, negotiation skills, and access to information, strengthened institutional frameworks to support deliberative procedures, and facilitators are skilled enough to guide discussion towards constructive outcomes.

6. Conclusion

In this study, we revisited the conception of deliberative capacity and focused mainly on what Dryzek (2007) emphasized: authenticity, inclusivity, and consequentiality considerations. By illustrating the case of Siquijor, Philippines' agricultural sector, the study delves greatly into the discourse of deliberative capacity. Preliminary notes reveal how the dynamism of the national policy process affects local governance, especially under the LGC of 1991. The findings of the study position that “reaching out” as part of the authenticity derivatives of deliberative capacity has commonly been understood by sectors as instrumental in channeling their concerns to those in power. The lack of inclusivity traces to the lack of authentic inputs from various stakeholders in working on policy targets, and the lack of consequentiality is often from making alternatives by expert implementers and decision-makers beyond stakeholder influence and is more of a one-sided regulatory imposition. With these, the case study contributes to DPA as a pragmatic application providing insights into how deliberative processes can be implemented in contexts that differ significantly from urban or more developed areas, which are commonly studied in DPA literature. It also identifies specific barriers to effective deliberation, such as the lack of resources, logistical challenges, and limited access to information among unaffiliated farmers. Lastly, focusing on the voices of marginalized farmers, the study argues that for deliberative processes to be genuinely inclusive and effective, they must actively seek to engage those who are often excluded from policy discussions.

Also, the work emphasized that sector-civil society-government dynamics are critical to the policy process and the deliberative capacity of the agricultural sector. This confirms that as the deliberative approach pushes for an inclusive and participatory policy process, the marginalized sector's deliberative capacity is vital and complementary to addressing their concerns. Strengthening the sector's deliberative capacity is to ensure and value the process of inclusive and participatory deliberation, as exemplified in an authentic, inclusive, and consequential process within the sector-civil society-government dynamics.

References

- Alroe, H. F., & Noe, E. (2008). What makes organic agriculture move: Protest meaning or market? A polyocular approach to the dynamics and governance of organic agriculture. *International Journal of Agricultural Resources, Governance and Ecology*, 7(1/2), 5.
<https://doi.org/10.1504/IJARGE.2008.016976>
- Anastasiadis, S., Moon, J., & Humphreys, M. (2018). Lobbying and the responsible firm: Agenda-setting for a freshly conceptualized field. *Business Ethics: A European Review*, 27(3), 207-221. <https://doi.org/10.1111/beer.12180>
- Bebbington, A., & Farrington, J. (1993). Governments, NGOs, and agricultural development: Perspectives on changing inter-organisational relationships. *Journal of Development Studies*, 29(2), 199-219. <https://doi.org/10.1080/00220389308422270>
- Beckwith, D. (2011). *Community organizing: People power from the grassroots*.
- Boossabong, P., & Chamchong, P. (2019). The practice of deliberative policy analysis in the context of political and cultural challenges: Lessons from Thailand. *Policy Studies*, 40(5), 476-491. <https://doi.org/10.1080/01442872.2019.1618815>
- Boossabong, P., & Fischer, F. (2018). Deliberative policy analysis. In *The Oxford Handbook of Deliberative Democracy* (pp. 584–594).
<https://doi.org/10.1093/oxfordhob/9780198747369.013.39>
- Brillantes, A., & Perante-Calina, L. (2018). Leadership and public sector reform in the Philippines. In E. Berman & E. Prasojo (Eds.), *Public Policy and Governance* (Vol. 30, pp. 151-178). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2053-769720180000030007>
- Brown, L. D., & Ashman, D. (1996). Participation, social capital, and intersectoral problem solving: African and Asian cases. *World Development*, 24(9), 1467-1479.
[https://doi.org/10.1016/0305-750X\(96\)00053-8](https://doi.org/10.1016/0305-750X(96)00053-8)
- Bukusi, A. D. M. (2024). How to integrate strategy and culture for transformative change. *International Journal of Business Strategies*, 10(1), Article 1.
<https://doi.org/10.47672/ijbs.1925>
- Bulloch, H. (2014). Contending developments: Local notions of development on Siquijor Island, Philippines. *Journal of International Development*, 26(2), 177-186.
<https://doi.org/10.1002/jid.1818>
- Bulloch, H. C. M. (2017). Ambivalent moralities of cooperation and corruption: Local explanations for (under)development on a Philippine Island. *The Australian Journal of Anthropology*, 28(1), 56-71. <https://doi.org/10.1111/taja.12173>
- Button, M., & Mattson, K. (1999). Deliberative democracy in practice: Challenges and prospects for civic deliberation. *Polity*, 31(4), 609-637. <https://doi.org/10.2307/3235238>
- Castillo, G. T. (1983). How participatory is participatory development? : A review of the Philippine experience. *Institute of Development Studies and Partner Organisations. Monograph*.
<https://hdl.handle.net/20.500.12413/3519>
- Cheung, A. B. L. (2005). The politics of administrative reforms in Asia: Paradigms and legacies, paths, and diversities. *Governance*, 18(2), 257-282. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2005.00275.x>
- Christens, B. D., Gupta, J., & Speer, P. W. (2021). Community organizing: Studying the development and exercise of grassroots power. *Journal of Community Psychology*, 49(8), 3001-3016. <https://doi.org/10.1002/jcop.22700>
- Cousin, D. (2005). Narrative exploration through case study methodology. *Research Methods Quarterly*, 12(2), 123-135.

- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Curato, N., & Böker, M. (2016). Linking mini-publics to the deliberative system: A research agenda. *Policy Sciences*, 49(2), 173-190. <https://doi.org/10.1007/s11077-015-9238-5>
- Curato, N., Hammond, M., & Min, J. B. (2018). *Power in deliberative democracy: Norms, forums, systems*. Springer.
- DA Communication Group. (2022, March 3). LGUs play crucial role in transforming agri sector- DA chief. *Official Portal of the Department of Agriculture*. <https://www.da.gov.ph/lgus-play-crucial-role-in-transforming-agri-sector-da-chief/>
- Declaro-Ruedas, M. Y. A. (2019). Technology transfer modalities utilized by agricultural extension workers in organic agriculture in Philippines. *Journal of Agricultural Extension*, 23(3), 75. <https://doi.org/10.4314/jae.v23i3.6>
- Donnison, D. (1994). By what authority? Ethics and policy analysis. *Social Policy & Administration*, 28(1), 20-32. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.1994.tb00406.x>
- Dryzek, J. S. (2000). *Deliberative democracy and beyond: Liberals, critics, contestations*. Oxford University Press.
- Dryzek, J. S. (2002). *Deliberative democracy and beyond: Liberals, critics, contestations*. Oxford University Press.
- Dryzek, J. S. (2007). Theory, evidence, and the tasks of deliberation. In S. W. Rosenberg (Ed.), *Deliberation, participation and democracy* (pp. 237-250). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230591080_11
- Dryzek, J. S. (2009). Democratization as deliberative capacity building. *Comparative Political Studies*, 42(11), 1379-1402. <https://doi.org/10.1177/0010414009332129>
- Egorov, G., & Sonin, K. (2020). The political economics of non-democracy (w27949; p. w27949). *National Bureau of Economic Research*. <https://doi.org/10.3386/w27949>
- Fallah-Alipour, S., Boshraadi, H. M., Mehrjerdi, M. R. Z., & Hayati, D. (2018). A framework for empirical assessment of agricultural sustainability: The case of Iran. *Sustainability*, 10(12), 4823. <https://doi.org/10.3390/su10124823>
- Fischer, F. (2010). Policy deliberation: Confronting subjectivity and emotional expression. *Critical Policy Studies*, 3(3-4), 407-420. <https://doi.org/10.1080/19460171003619832>
- Fischer, F., & Gottweis, H. (2012). The argumentative turn revisited: Public policy as communicative practice. In *The argumentative turn revisited*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/9780822395362>
- Fossey, A., Smith, B., & Johnson, C. (2002). Understanding participant perceptions in policy processes. *Journal of Qualitative Research*, 15(3), 245-260.
- Fox, J. A. (1990). *The challenge of rural democratization: Perspectives from Latin America and the Philippines*. <https://escholarship.org/uc/item/8p92h4c8>
- Fung, A., & Wright, E. O. (2001). *Deepening democracy: Innovations in empowered participatory governance*. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0032329201029001002>
- Gera, W. (2016). Public participation in environmental governance in the Philippines: The challenge of consolidation in engaging the state. *Land Use Policy*, 52, 501-510. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2014.02.021>
- Google Maps. (2023). *Siquijor · Siquijor, Philippines*. <https://www.google.com/maps/place/Siquijor/@12.4367251121.22883115.85z/data=!4m6!3m5!1s0x33ab17cb6e359825:0x4408a8be27aeca0c!8m2!3d9.1998779!4d123.5951925!16s%2Fg%2F120kn4s5?hl=en&entry=tту>

- Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action: Lifeworld and system: A critique of functionalist reason* (Vol. 2). Beacon Press.
- Jonsson, T. (2007). *Collective action and common agricultural policy lobbying: Evidence of euro-group influence*. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu>
- Kimball, D. C., Baumgartner, F. R., Berry, J. M., Hojnacki, M., Leech, B. L., & Summary, B. (2012). Who cares about the lobbying agenda? *Interest Groups & Advocacy*, 1(1), 5-25. <https://doi.org/10.1057/iga.2012.7>
- Lubenow, J. A. (2012). Public sphere and deliberative democracy in Jürgen Habermas: Theoretical model and critical discourses. *American Journal of Sociological Research*.
- Malague, I. R., & Yokohari, M. (2007). Urbanization process and the changing agricultural landscape pattern in the urban fringe of Metro Manila, Philippines. *Environment and Urbanization*, 19(1), 191-206. <https://doi.org/10.1177/0956247807076782>
- Maleza, M. C. E., & Nishimura, Y. (2007). Participatory processes and outcomes: The case of national irrigation system management in Bohol, Philippines. *Irrigation and Drainage*, 56(1), 21-28. <https://doi.org/10.1002/ird.286>
- Mutz, D. C. (2006). *Hearing the other side: Deliberative versus participatory democracy*. Cambridge University Press.
- OECD. (2017). *Agricultural policies in the Philippines*. <https://doi.org/10.1787/9789264269088-en>
- Ofreneo, R. E. (2015). Growth and employment in de-industrializing Philippines. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 20(1), 111-129. <https://doi.org/10.1080/13547860.2014.974335>
- Oppermann, M. (2000). Triangulation in qualitative research: Data integration and validation. *Qualitative Research Journal*, 5(1), 19-30.
- Oya, C. (2009). World Development Report 2008: Agriculture for development? *Journal of Agrarian Change*, 9(2). <https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2009.00208.x>
- Pagsanghan, J. (1993). The Local Government Code of 1991: Opportunity and challenge. *Philippine Studies*, 41(3), 344-352.
- Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge University Press.
- Philippine Statistic Authority. (2023). Siquijor | PSA Central Visayas Website. <https://rso07.psa.gov.ph/siquijor>
- Philippines Tour Guide. (2024). *The mystical island of Siquijor-Philippines tour guide*. <https://www.phtourguide.com/the-mystical-island-of-siquijor/>
- Ricks, J. I. (2015). Pockets of participation: Bureaucratic incentives and participatory irrigation management in Thailand. *Asian Journal of Comparative Politics*, 8(2). <https://doi.org/10.1177/2057891114530113>
- Sacramento, N. J. J. E. (2023a). How can informal discursive arenas complement deliberative policy analysis?. *Journal of Public Administration, Public Affairs, and Management*, 21(1), 113-130. <https://pa.gspajournal.com/wp-content/uploads/2023/06/7.How-can-Informal-Discursive-1.pdf>
- Sacramento, N. J. J. E. (2023b). Grassroots involvement on Global South policy narratives and deliberative action on climate change loss and damage. *Public Administration and Policy*, 26(2), 156-168. <https://doi.org/10.1108/PAP-12-2022-0146>
- Sacramento, N. J. J. E. (2024). Assimilative potentials in planning and public policy analysis: Critical pragmatic perspective. In *Global trends in governance and policy paradigms* (pp. 367-382). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1742-6.ch021>
- Sacramento, N. J. J. E., & Boossabong, P. (2023). Technocratic and deliberative nexus in policy analysis: Learning from smart city planning in Chiang Mai, Thailand. *Journal of Asian Public Policy*, 16(3), 271-287. <https://doi.org/10.1080/17516234.2021.2007210>

- Schmitz, G. J. (1995). Democratization and demystification: Deconstructing 'governance' as a development paradigm. In D. B. Moore & G. J. Schmitz (Eds.), *Debating development discourse* (pp. 54-90). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-349-24199-6_2
- Seibicke, M. (2014). The role of interest groups in policy change: Communicative interactions and lobbying strategies in the agricultural sector. *Policy Studies Journal*, 42(3), 321-338.
- Shair-Rosenfield, S. (2016). The causes and effects of the Local Government Code in the Philippines: Locked in a status quo of weakly decentralized authority? *Journal of Southeast Asian Economies*, 33(2), 157-171.
- Singgale, Y. A., Sasongko, G., & Wiloso, P. G. (2018). Tourism destination in remote area: Problems and challenges of tourism development in North Halmahera as remote and border areas of Indonesia-Philippines. *Journal of Indonesian Tourism and Development Studies*, 6(3), Article 3. <https://doi.org/10.21776/ub.jitode.2018.006.03.04>
- Teruel, R. G., & Kuroda, Y. (2004). An empirical analysis of productivity in Philippine agriculture, 1974-2000. *Asian Economic Journal*, 18(3), 319-344. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8381.2004.00195.x>
- Timmer, C. P. (1992). Agriculture and economic development revisited. *Agricultural Systems*, 40(1-3), 21-58. [https://doi.org/10.1016/0308-521X\(92\)90015-G](https://doi.org/10.1016/0308-521X(92)90015-G)
- Tremblay, R. (1957). Key informant interviews in social research. *Social Science Journal*, 20(1), 45-58.
- Valderrama, H. A., & Bautista, C. C. (2012). Efficiency analysis of electric cooperatives in the Philippines. *Philippine Management Review*, 19. <https://typeset.io/papers/efficiency-analysis-of-electric-cooperatives-in-the-1etecd6z3i>
- Warren, M. E. (2007). Institutionalizing deliberative democracy. In S. W. Rosenberg (Ed.), *Deliberation, participation and democracy* (pp. 272-288). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230591080_13
- Willis, K. (2011). *Theories and practices of development* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203844182>
- Yanow, D. (2000). *Conducting interpretive policy analysis*. Sage Publications.

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 270097

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July- December 2024): 270097
E-ISSN 3056-9508 (Online)

สถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ชายแดน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

สันติ โฉมยงค์¹, ผกากรณ์ ตั้งเชื่อนขันธ², สุธาณี พงษ์ธนานิกร³, กมลวรรณ ตันติพิวัฒนสกุล², ปณิธิ วิจิณธนสาร⁴
และ ชินวัจน์ แสงอังศุมาลี^{2*}

¹สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

²คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160

³คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

⁴โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: shinnawat@siam.edu

บทคัดย่อ

เขตพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกประเทศไทยเป็นดินแดนติดกับประเทศเมียนมา มีช่องทางในการเข้าออกของยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพระหว่างประเทศ จึงมักพบปัญหาเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์ทางสุขภาพอย่างไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพแก่ประชาชนในเขตพื้นที่ชายแดน ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของปัญหานี้และต้องการทราบสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ชายแดน เพื่อจะนำไปสู่การเฝ้าระวัง การให้ความรู้แก่ประชาชน ตลอดจนพัฒนาระบบสาธารณสุขของพื้นที่เขตชายแดน การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี โดยการวิจัยเชิงสำรวจ ใช้วิธีการสุ่มแบบตามสะดวก ได้กลุ่มตัวอย่าง 95 คน ผลการศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีประวัติได้รับยาในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา จำนวน 70 คน ยาที่มีความชุก 3 อันดับแรก ได้แก่ ยาแผนปัจจุบัน ยาสมุนไพร และยาชุดตามลำดับ โดยส่วนมากใช้ยาเพื่อรักษาโรค ผู้ที่ใช้อย่างน้อยประกอบอาชีพเกษตรและรับจ้าง แหล่งจำหน่ายยาส่วนใหญ่มาจากโรงพยาบาล สถานีอนามัย หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ยาส่วนใหญ่เป็นยาที่มาจากประเทศไทย รองลงมาเป็นประเทศเมียนมา และไม่พบการซื้อผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่น ดังนั้นการใช้ยาที่ไม่เหมาะสมบริเวณเขตพื้นที่ชายแดนยังคงเป็นปัญหาที่ต้องเฝ้าระวัง

คำสำคัญ: ยาชายแดน; ระบบสุขภาพชายแดน; ยาชุด; ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่เหมาะสม

วันรับบทความ: 13 กุมภาพันธ์ 2567, **วันแก้ไขบทความ:** 14 เมษายน 2567, **วันตอบรับบทความ:** 13 กันยายน 2567

The Situation of Drugs and Health Products in the Border Area of Sangkhla Buri District, Kanchanaburi Province

Santi Chomyong¹, Phakarat Tangkheunkan², Suyanee Pongthananikorn³, Kamolwan Tantipiwattanasakul² Paniti Wijintanasarn⁴ and Shinnawat Saengungsumalee^{2*}

¹Ayutthaya Provincial Health Office, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province 13000, Thailand

²Faculty of Pharmacy, Siam University, Phasi Charoen District, Bangkok 10160, Thailand

³Faculty of Pharmaceutical Sciences, Chulalongkorn University, Pathumwan District, Bangkok 10330, Thailand

⁴Triamudomsuksa School, Pathumwan District, Bangkok 10330, Thailand

*Corresponding author, email: shinnawat@siam.edu

Abstract

In the western border region of Thailand, which borders Myanmar, there is an international market for medicines and health products. There are often problems with improper use of health products, resulting in health problems for people in border areas. The researchers see the importance of this problem and want to study the situation of health products. In the western border area of Thailand, this would lead to surveillance and public education for the development of the health system of the border of the west region. This study aims to explore the situation of drugs and health products in the border area of Kanchanaburi Province. This survey was conducted using convenience sampling. The sample size was 95 respondents. The survey's primary data and data on the use of drugs and health products showed that 70 respondents had a history of receiving drugs in the past year. The top three drugs were traditional, herbal, and drug set (Ya-chud), respectively. Most of the drugs were used to treat diseases, with the primary users being farmers and employees. The majority of drug transactions occurred in hospitals and healthcare centers. Most of the drugs originated from Thailand, followed by Myanmar, and no other health products were reported. As a result, the improper use of medicines in border areas continues to be an issue.

Keywords: Border medicine; Border health system; Drug set; Inappropriate health product

Received: February 13, 2024, **Revised:** April 14, 2024, **Accepted:** September 13, 2024

1. บทนำ

การใช้ยาและการลักลอบขนยาในพื้นที่ชายแดนเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและมีผลกระทบต่อสุขภาพและความปลอดภัยของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ การวิจัยพบว่าการใช้ยาในพื้นที่ชายแดนมีอัตราที่คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่น ๆ แต่มีความเสี่ยงสูงต่อการใช้ยาผิดกฎหมาย นอกจากนี้การขนส่งยาข้ามพรมแดนยังมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ซึ่งอาจส่งผลต่อการเข้าถึงยาได้ การใช้ยาผิดกฎหมายในพื้นที่ชายแดนที่กั้นสหรัฐอเมริกา-เม็กซิโกมีอัตราสูง โดยเฉพาะการใช้ยาที่มีการสั่งจ่ายโดยแพทย์ เช่น ยาแก้ปวด (Martinez, P. & et al., 2019) การขนส่งยาข้ามพรมแดนมีความท้าทายและมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ซึ่งอาจส่งผลต่อการเข้าถึงยา การใช้ยาปฏิชีวนะข้ามพรมแดนในชุมชนชายแดนสหรัฐ-เม็กซิโกยังคงมีอยู่ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบเกี่ยวกับยาสั่งจ่ายในเม็กซิโก (Kissane, J., & Flaherty, G., 2022)

สำหรับประเทศไทย ในเขตพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกประเทศไทยซึ่งมีเขตติดกับประเทศเมียนมา มีช่องทางในการเข้าออกของยาและผลิตภัณฑ์ทางสุขภาพระหว่างประเทศ จึงมักพบปัญหาเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์ทางสุขภาพอย่างไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพแก่ประชาชนในเขตพื้นที่ชายแดน เช่น การใช้ยาไม่ตรงกับข้อบ่งใช้ การใช้ยาอย่างไม่สมเหตุผล การเกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ปัญหาเชื้อแบคทีเรียดื้อยา เป็นต้น (ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา, 2559) รวมถึงประชาชนส่วนมากที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ติดชายแดนนั้นขาดองค์ความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในเรื่องของการใช้ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพอย่างเหมาะสม (Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ, 2565)

บริเวณพื้นที่เขตชายแดนยังเป็นบริเวณที่มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์สุขภาพจากประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งแบบถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (ไพลิน สารสมนต์ และคณะ, 2562; พิษณุรักษ์ กันทวี และคณะ, 2563) ส่งผลให้มีการแพร่กระจายของผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่ได้มาตรฐาน และไม่ปลอดภัยมาสู่ประชาชนและผู้บริโภคในพื้นที่เขตชายแดน ทำให้ประชาชนได้รับอันตรายจากการบริโภคผลิตภัณฑ์เหล่านั้น ด้านแหล่งบริการสาธารณสุขของพื้นที่ชายแดนพบว่านอกจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในฝั่งชายแดนประเทศไทยที่มาใช้บริการแล้ว ยังพบประชาชนจากประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ในพื้นที่ติดกับฝั่งชายแดนประเทศไทยข้ามมาใช้บริการสาธารณสุขอีกด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้ยาได้อย่างไม่ต่อเนื่องในผู้ป่วยที่จำเป็นต้องได้รับยาหรือการติดตามอาการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากปัญหาในการเดินทางข้ามชายแดน เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง วิธีการเดินทาง เป็นต้น เป็นสาเหตุสำคัญที่อาจทำให้เกิดการส่งยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพข้ามเขตแดนเพื่อให้ผู้ป่วยเข้าถึงยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพเหล่านั้นโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงความปลอดภัย (พิษณุรักษ์ กันทวี และคณะ, 2563)

สำหรับการศึกษานี้ ยาชายแดน (Border medicine) หมายถึง ยาที่กระจายอยู่ในพื้นที่ที่อยู่สุดเขตแดนของประเทศไทย ซึ่งอาจจะมีพรมแดนติดกับประเทศอื่น โดยเป็นยาที่ข้ามมาจากประเทศอื่น และหมายรวมถึงยาจากพื้นที่ดังกล่าวแล้วกระจายเข้าไปภายในประเทศด้วย ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่เหมาะสม หมายถึง ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ อาทิ อาหาร สมุนไพร เครื่องสำอาง เครื่องมือแพทย์ ที่มีการปลอมปนสารที่เป็นอันตราย ไม่มีการรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือมีกรรมวิธีการผลิตที่ไม่ถูกต้อง ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตของผู้บริโภค ยาลักลอบจากประเทศเมียนมา หมายถึง ยาที่มีเลขทะเบียนหรือภาษาเมียนมาที่ลักลอบนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย เข้ามาในประเทศไทยผ่านทางแนวชายแดน

การทบทวนวรรณกรรมในอดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีการศึกษาของ ไพลิน สารสมนต์ และคณะ (2562) ได้ทำการศึกษาในเรื่องการระบาดของผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่เหมาะสมและเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังเขตชายแดน อำเภอยะเยิงแก่น จังหวัดเชียงราย การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากรชาติพันธุ์และผลิตภัณฑ์ สุขภาพที่ใช้หรือเคยใช้ รวมถึงภาษาของฉลากและเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า มีผลิตภัณฑ์จำนวนหนึ่งที่มีฉลากเป็นภาษาจีน ภาษาเวียดนาม และภาษาเมียนมา และพบเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ที่มีความรุนแรง ชาติพันธุ์ที่พบการใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านี้มากที่สุดคือชาวเขาเผ่าม้ง นอกจากนี้ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา (2559) และเจาะลึกระบบสุขภาพ (2565) ได้กล่าวถึงปัญหายาชายแดนในพื้นที่ชายแดนภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกที่ติดกับประเทศเมียนมา พบว่าปัญหายาชายแดนแบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ยาสมุนไพรสูตรโบราณ (ยาผีบอก) และยาลักลอบจากประเทศเมียนมา (ไม่มีฉลากภาษาไทย) ปัญหาด้านสาธารณสุขที่พบในเขตชายแดนประเทศไทยมักพบปัญหาเกี่ยวกับการใช้ยาและผลิตภัณฑ์ทางสุขภาพอย่างไม่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดอาการข้างเคียงหรือเกิดการใช้ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพเกินความจำเป็น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของปัญหานี้และต้องการศึกษาสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันตกของประเทศไทยเพื่อนำไปสู่การเฝ้าระวัง การให้ความรู้แก่ประชาชน ตลอดจนการพัฒนาระบบ

สาธารณสุขของพื้นที่เขตชายแดนภาคตะวันตก จึงดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อสำรวจสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

2. ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจเชิงตัดขวาง (Cross-sectional survey study) โดยใช้แบบสำรวจในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสำรวจข้อมูลด้วยแบบสำรวจ และการลงพื้นที่เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์

2.1 การสำรวจข้อมูลด้วยแบบสำรวจ

งานศึกษานี้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ประชากรที่ศึกษา คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ที่มาจากจังหวัดกาญจนบุรี อำเภอสังขละบุรี โดยใช้ข้อมูลอ้างอิงจากสำนักงานบริหารการทะเบียน พ.ศ. 2565 การคำนวณกลุ่มตัวอย่างเพื่อ 20% จากสูตรของ Krejcie and Morgan จะได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 95 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบตามสะดวก (Convenience sampling) และมีเกณฑ์การคัดเข้าและคัดออก ได้แก่

เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria)

- 1) ผู้ตอบแบบสำรวจต้องมีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป
- 2) ปัจจุบันอาศัยอยู่ในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
- 3) พูดและฟังภาษาไทยได้
- 4) มีประสบการณ์การใช้ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria)

- 1) ผู้ที่ตอบแบบสำรวจไม่ครบ

ในการพัฒนาแบบสอบถามได้จัดทำขึ้นในรูปแบบเอกสาร เพื่อสำรวจสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี และสำรวจสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่เขตชายแดน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี แบบสำรวจประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ

ผู้วิจัยทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Validity) ด้วยวิธี IOC โดยประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 คน ประกอบไปด้วย ตัวแทนจากสภาองค์กรของผู้บริโภค เกสัชกรโรงพยาบาล อาจารย์ด้านเภสัชศาสตร์ และอาจารย์ด้านสังคมศาสตร์ ได้ค่า IOC = 0.94 และค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคอัลฟา (Cronbach's alpha coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.82 ในการนี้ ผู้วิจัยได้รับการอนุมัติจริยธรรมงานวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

ก่อนดำเนินการสำรวจผู้วิจัยได้ทำการอธิบายข้อคำถามแก่อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อให้มีการเก็บข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยนำแบบสำรวจที่ได้ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ไปกระจายให้กับผู้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับกลุ่มประชากรตัวอย่างในเขตพื้นที่ทำการวิจัย โดยจะใช้แบบสำรวจสำหรับประชาชนทั่วไปในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจพร้อมด้วย อสม. ระหว่างวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2566

การศึกษานี้ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ในการวิเคราะห์แบบสำรวจด้วยโปรแกรม Microsoft excel ประกอบด้วย ร้อยละ (Percentage) เพื่อใช้อธิบายลักษณะข้อมูลต่าง ๆ

2.2 การลงพื้นที่เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจเชิงลึก และเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ อำเภอสังขละบุรี เพื่อสำรวจสถานการณ์เชิงลึกเพิ่มเติมระหว่างวันที่ 5-7 เมษายน พ.ศ. 2567 โดยแบ่งพื้นที่การสำรวจออกเป็น 4 พื้นที่

- 1) ตลาดนัดในตัวอำเภอเมืองสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
- 2) ชุมชนแพ ณ บริเวณเขื่อนวชิราลงกรณ์
- 3) ตลาดบริเวณแนวชายแดนด่านเจดีย์สามองค์
- 4) ตลาดนัด ตำบลปรังเผล อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

3. ผลการศึกษา

3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ

ผลการสำรวจพบว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 95 คน เป็นเพศหญิง 64 คน (ร้อยละ 67.37) เพศชาย 29 คน (ร้อยละ 30.53) และไม่ประสงค์ระบุ 2 คน (ร้อยละ 2.10) อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 31-50 ปี (ร้อยละ 56.84) ใน 1 ปีที่ผ่านมามีการใช้ยา ร้อยละ 73.68 มีโรคประจำตัว ร้อยละ 25.26 ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 74.74 ส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวเป็นความดันโลหิตสูง 11 คน (ร้อยละ 45.83) รองลงมาเป็นโรคไขมันในเลือดสูง 5 คน (ร้อยละ 20.82) โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร 36 คน (ร้อยละ 37.89) รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป 33 คน (ร้อยละ 34.74) กลุ่มประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเชื้อชาติไทย 87 คน (ร้อยละ 86.32) สิทธิการรักษาส่วนใหญ่เป็นสิทธิบัตรทอง 83 คน (ร้อยละ 87.37) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ

ข้อคำถาม	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
ประสบการณ์การใช้ยาหรือผลิตภัณฑ์เสริมอาหารในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา	เคย	70 (73.68)
	ไม่เคย	25 (26.32)
เพศ	หญิง	64 (67.37)
	ชาย	29 (30.53)
	ไม่ประสงค์ระบุ	2 (2.10)
โรคประจำตัว	ไม่มี	71 (74.74)
	มี	24 (25.26)
ประเภทของโรคประจำตัว	โรคความดันโลหิตสูง	11 (45.83)
	โรคไขมันในเลือดสูง	5 (20.82)
	โรคหอบ	3 (12.50)
	ตับอักเสบ	1 (4.17)
	ภาวะความดันต่ำ	1 (4.17)
	โรคเบาหวาน	1 (4.17)
	ภูมิแพ้	1 (4.17)
	โรคอ้วน	1 (4.17)
อายุ	21-30	10 (10.53)
	31-40	27 (28.42)
	41-50	27 (28.42)
	51-60	24 (25.26)
	61-70	5 (5.26)
	70 ปีขึ้นไป	2 (2.11)
เชื้อชาติ	ไทย	87 (91.57)
	เมียนมา	3 (3.16)
	ไทย-เมียนมา	2 (2.11)
	ลาว	2 (2.11)
	ไทย-กระเหรี่ยง	1 (1.05)
สัญชาติ	ไทย	84 (88.42)
	เมียนมา	5 (5.26)
	ลาว	4 (4.21)
	ไม่มีสัญชาติ	2 (2.11)
อาชีพ	เกษตรกร	36 (37.89)
	รับจ้างทั่วไป	33 (34.74)
	ค้าขาย	13 (13.68)
	ว่างงาน	10 (10.53)

ข้อคำถาม	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
รายได้ (ต่อเดือน)	นักศึกษา	1 (1.05)
	ไม่ได้ระบุ	2 (2.11)
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	18 (18.95)
	5,001-10,000 บาท	52 (54.74)
	10,000-15,000 บาท	24 (25.26)
สิทธิการรักษา	15,001-20,000 บาท	1 (1.05)
	สิทธิบัตรทอง	83 (87.37)
	สิทธิประกันสังคม	2 (2.11)
	สิทธิบัตรประกันสุขภาพ ของแรงงานต่างด้าว	1 (1.05)
	สิทธิข้าราชการ	1 (1.05)
	ไม่ระบุสิทธิ	1 (1.05)
	ไม่มีสิทธิ	7 (7.37)

3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ

ผลการศึกษาพบว่า จากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 95 คน ประเภทของยาที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ยาที่ใช้เป็นยาแผนปัจจุบัน 89 คำตอบ (ร้อยละ 93.68) รองลงมายาสมุนไพร 47 คำตอบ (ร้อยละ 49.47) ยาชุด 15 คำตอบ (ร้อยละ 15.79) ยาแผนโบราณ 10 คำตอบ (ร้อยละ 10) และยาเมียนมา 1 คำตอบ (ร้อยละ 1.05) โดยกลุ่มตัวอย่าง 1 ราย สามารถใช้ยาได้มากกว่าหนึ่งประเภท เหตุผลในการใช้ยาของกลุ่มตัวอย่าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) พบว่าใช้เพื่อรักษาโรค 91 คำตอบ (ร้อยละ 95.79) และจำนวนที่ตอบเพื่อบำรุงร่างกาย 13 คำตอบ (ร้อยละ 13.68) สถานที่ที่กลุ่มตัวอย่างได้รับยามา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ส่วนใหญ่ได้มาจากโรงพยาบาล 56 คำตอบ (ร้อยละ 58.95) รองลงมาเป็นสถานีนอนามัย/โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 23 คำตอบ (ร้อยละ 24.21) ร้านขายยา 19 คำตอบ (ร้อยละ 20.00) ร้านขายของชำ 14 คำตอบ (ร้อยละ 14.74) สถานพยาบาลและการผดุงครรภ์ 13 คำตอบ (ร้อยละ 13.68) ตลาดนัด 13 คำตอบ (ร้อยละ 13.68) แหล่งสินค้าส่งทางอินเทอร์เน็ต 5 คำตอบ (ร้อยละ 3.00) และคลินิกทั่วไป 1 คำตอบ (ร้อยละ 1.05) ประเภทของยา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ส่วนใหญ่เป็นยาที่มาจากประเทศไทยจำนวน 93 คำตอบ (ร้อยละ 97.89) รองลงมาเป็นประเทศเมียนมา 10 คำตอบ (ร้อยละ 10.53) และไม่ประสงค์ระบุ 2 คำตอบ (ร้อยละ 2.11) นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 95 คน ตอบว่าไม่เคยซื้อหรือไม่เคยใช้ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ผลการสำรวจแสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ยา

ข้อคำถาม	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
ประเภทของยาที่ใช้	ยาแผนปัจจุบัน	89 (93.68)
	ยาสมุนไพร	47 (49.47)
	ยาชุด	15 (15.79)
	ยาแผนโบราณ	10 (10.53)
	ยาเมียนมา	1 (1.05)
เหตุผลในการใช้ยา	เพื่อรักษาโรค	91 (95.79)
	เพื่อบำรุงร่างกาย	13 (13.68)
ท่านซื้อยามาจากที่ไหน	โรงพยาบาล	56 (58.95)
	รพ.สต./สถานีนอนามัย	23 (24.21)
	ร้านขายยา	19 (20.00)
	ร้านขายของชำ	14 (14.74)
	ตลาดนัด	13 (13.68)
	สถานพยาบาลและการผดุงครรภ์	13 (13.68)

ข้อคำถาม	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ร้อยละ)
	แหล่งสินค้าส่งทางอินเทอร์เน็ต	5 (5.26)
	คลินิกทั่วไป	1 (1.05)
ยาที่ทานซื้อเป็นของประเทศใด	ไทย	93 (97.89)
	เมียนมา	10 (10.53)
	ไม่ประสงค์ระบุ	2 (2.11)

3.3 ผลการลงพื้นที่สำรวจสถานการณ์เชิงลึก

1) ตลาดคนสังขละบุรี อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

โรงพยาบาลสังขละบุรี ตั้งอยู่บริเวณตัวอำเภอสังขละบุรีใกล้กับตลาดคนสังขละบุรี ผลการสำรวจพบว่า ใกล้กับตลาดคนสังขละบุรี ประกอบด้วย ร้านขายของชำซึ่งมีผู้ให้บริการเป็นชาวเมียนมาทำการขายเครื่องอุปโภค บริโภค รวมทั้งยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพ รวมทั้งมีร้านยาจำนวน 2 ร้านอยู่ติดกับตลาด

การสำรวจ พบว่าทีมผู้ดำเนินโครงการได้ทำการลงพื้นที่เมื่อวันศุกร์ที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2567 เวลา 17:15 น. ได้ทำการสำรวจและซื้อร้านขายของชำ มีการซื้อยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เป็นผลิตภัณฑ์จากประเทศเมียนมา ซึ่งประกอบไปด้วย แป้งผงทานาคา ครีมหานาคา และยาจากประเทศเมียนมาจำหน่ายอยู่ ณ บริเวณร้านชำ ติดกับตลาดคนสังขละบุรี

ภาพที่ 1 ลักษณะทั่วไปของตลาดคนสังขละบุรี
ที่มา: ตลาดคนสังขละบุรี (2567)

2) ชุมชนแพ ณ บริเวณเขื่อนวชิราลงกรณ์

ทีมผู้ดำเนินโครงการได้เข้าสำรวจชุมชนคนแพ ณ บริเวณเขื่อนวชิราลงกรณ์ในจุดแรกวันเสาร์ที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2567 เวลา 09:00 น. โดยได้เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้านจำนวน 3 แพ โดยพบว่า แพที่ 1 ผู้อยู่อาศัยเป็นเพศหญิง อายุ 32 ปี มีอาชีพเลี้ยงปลาน้ำจืดบริเวณเขื่อน มีโรคประจำตัวเป็นโรค SLE ต้องรับยาที่โรงพยาบาลพหลพลพยุหเสนา จังหวัดกาญจนบุรี มีการใช้ยารักษาโรคประจำตัวอยู่เป็นประจำ แต่มีการใช้ยาปฏิชีวนะ Amoxycillin ในการเลี้ยงปลาคังในบริเวณแพ โดยโปรยยา Amoxycillin หลังจากมีการขนย้ายปลาเกิดขึ้น และไม่ได้มีโซนป้องกันการรั่วไหลของยา Amoxycillin ไปยังแหล่งน้ำบริเวณเขื่อน

ภาพที่ 2 บ้านแพหลังที่ 1
ที่มา: แพหลังที่ 1 บริเวณชุมชนแพเขื่อนวชิราลงกรณ์ (2567)

ภาพที่ 3 ยา Amoxycillin ที่ใช้ในการรักษาโรคในปลา
ที่มา: ยาแอมม็อกซิของแพะหลังที่ 1 บริเวณชุมชนแพะเชื่อนวชิราลงกรณ์ (2567)

แพะหลังที่ 2 เป็นสามี ภรรยา ชาวไทย อายุมากกว่า 60 ปี มีโรคประจำตัวเป็น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไชมัน ในเลือดสูง รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีอาชีพเลี้ยงปลาบริเวณเขื่อน ภรรยามีการใช้ยาลักษณะ ข้ำซ้อน และ Poly pharmacy พบยาหมอตายู และยาชุด โดยยาชุดภรรยาอ้างว่า สามีรับประทานเวลามีอาการปวด ก่อนทำงาน นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำยาปฏิชีวนะ “TCmycin” ไปโรยแผลบริเวณที่เป็นฝีหนองอีกด้วย

3) ตลาดบริเวณแนวชายแดนด้านเจดีย์สามองค์

ทีมผู้ดำเนินโครงการได้เดินทางไปบริเวณตลาดชายแดนด้านเจดีย์สามองค์เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2567 เวลา 13:00 น. ในตลาดบริเวณชายแดนด้านเจดีย์สามองค์ มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากประเทศเมียนมา รวมถึงยา และผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยส่วนใหญ่พบผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้านทั้งของประเทศไทย และประเทศเมียนมา นอกจากนี้ยังพบยาต้านเชื้อรา ซึ่งเป็นทะเบียนจากประเทศจีน และพบเครื่องสำอางที่ผลิตในประเทศไทยแต่เลขจดแจ้งถูกยกเลิกไปแล้ว

4) ตลาดนัดชุมชนปรางค์

ตลาดนัดดังกล่าวอยู่ภายในชุมชนปรางค์ มีการตั้งขายทั้งอาหารสด และอาหารสำเร็จรูปรวมทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภคมากมาย สิ่งที่น่าสนใจประกอบด้วยร้านค้าที่มีการจำหน่ายสินค้าเกี่ยวข้องกับสุขภาพ ทั้งเครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร และยา ที่มาจากประเทศเมียนมา และยาสามัญประจำบ้านของประเทศไทยจำหน่าย โดยมีลักษณะภายนอกที่เก่าและสกปรก ผู้ขายส่วนใหญ่เป็นชาวเมียนมา

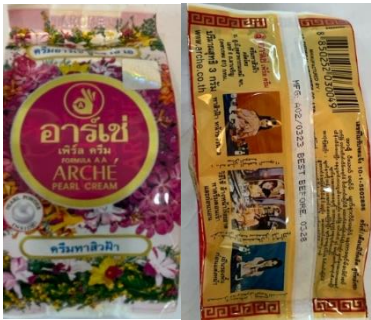
3.4 รายการยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพบริเวณชายแดนที่พบ

ทีมผู้ดำเนินโครงการได้ลงพื้นที่สำรวจตัวอย่างยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่พบบริเวณตำบลปรางค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีรายการยาตามตารางที่ 1 ครั้งได้รับความอนุเคราะห์ในการแปลชื่อยาภาษาเมียนมาเป็นภาษาอังกฤษจากเภสัชกรประจำสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ประเทศเมียนมา และแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยโดยทีมผู้วิจัย

ตารางที่ 3 ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพจากประเทศเมียนมาและไทยที่พบบริเวณ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ลำดับ	ภาพรายการยา	ชื่อยา-สรรพคุณ
1	 ภาพที่ 4 ยา Lay min thar ของประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากร้านชำ ติดกับตลาดคนสังขละบุรี (2567)	Lay min thar (The prince of digestion and GI) ยาสมุนไพรช่วยย่อยและเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร

ลำดับ	ภาพรายการยา	ชื่อยา-สรรพคุณ
2	 ภาพที่ 5 ยา Taw gyi pan khar ของประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากร้านชำ ติดกับตลาดคนสังฆะบุรี (2567)	Taw gyi pan khar ยาสมุนไพรขับปัสสาวะ
3	 ภาพที่ 6 ยา U hla htay จากประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากร้านชำ ติดกับตลาดคนสังฆะบุรี (2567)	U hla htay รักษาโรคริดสีดวงทวาร
4	 ภาพที่ 7 ยา Hman cho จากประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากร้านชำ ติดกับตลาดคนสังฆะบุรี (2567)	Hman cho รักษาโรคริดสีดวงทวาร
5	 ภาพที่ 8 ยา Thanti thukha จากประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากร้านชำ ติดกับตลาดคนสังฆะบุรี (2567)	Thanti thukha ยารักษาโรคความดันโลหิตสูง เลขทะเบียน TMR 000928

ลำดับ	ภาพรายการยา	ชื่อยา-สรรพคุณ
6	 ภาพที่ 9 ยา Two Snakes จากประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากร้านชำ ติดกับตลาดคนสังขละบุรี (2567)	Two snakes ยารักษากลาก เกื้ออื่น
7	 ภาพที่ 10 อาร์เซ่ เพิร์ลครีม ที่มา: ตัวอย่างยาจากตลาดนัดชุมชนปรางค์ (2567)	อาร์เซ่ เพิร์ลครีม ครีมทาลิวฝ้า เลขจดแจ้ง 1015502886 บริษัท ยู.บี.อุตสาหกรรมเคมี จำกัด สถานะคงอยู่
8	 ภาพที่ 11 ยาจากประเทศเมียนมา ไม่ทราบชื่อ ที่มา: ตัวอย่างยาจากตลาดนัดชุมชนปรางค์ (2567)	ไม่ทราบชื่อและสรรพคุณ
9	 ภาพที่ 12 Renow-D ครีม ที่มา: ตัวอย่างยาจากตลาดนัดชุมชนปรางค์ (2567)	Renow-D ครีม ครีมทาลิว ฝ้า และจุดด่างดำ เลขจดแจ้ง 10-1-6100044346 บริษัท รีเอ็กซ์ โปรดักส์ จำกัด สถานะคงอยู่

ลำดับ	ภาพรายการยา	ชื่อยา-สรรพคุณ
10	 ภาพที่ 13 ยาผง Myittst shin จากประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากตลาดนัดชุมชนปริมณฑล (2567)	Myittar shin แก้ปวด รักษาโรคเกาต์
11	 ภาพที่ 14 ยา Sayar moe จากประเทศเมียนมา ที่มา: ตัวอย่างยาจากตลาดนัดชุมชนปริมณฑล (2567)	Sayar moe ยาระบาย
12	 ภาพที่ 15 ยาหม่อง Top yunnan จากประเทศเมียนมา ที่มา: ร้านค้าในตลาดบริเวณแนวชายแดนด้านเจดีย์สามองค์ (2567)	Top yunnan ยาหม่องทาแก้ปวด ทะเบียน TMR003856 (1022)
13	 ภาพที่ 16 สมุนไพรยอดฟั่นบ้าน ที่มา: ร้านค้าในตลาดบริเวณแนวชายแดนด้านเจดีย์สามองค์ (2567)	สมุนไพรยอดฟั่นบ้าน บำรุงร่างกาย เสริมสมรรถภาพ ทางเพศยังไม่ได้ตรวจสอบดีตรอยด์ หรือสารอื่น ๆ

ลำดับ	ภาพรายการยา	ชื่อยา-สรรพคุณ
14	 ภาพที่ 17 Melasma cream ที่มา: ร้านค้าในตลาดบริเวณแนวชายแดนด่านเจดีย์สามองค์ (2567)	Melasma cream ยัวร์ แบรินด์ เมลัสมา ครีม YOUR BRAND MELASMA CREAM เลขจดแจ้ง 1015870694 ถูกยกเลิก
15	 ภาพที่ 18 ยาครีม Ketoconazole จากประเทศจีน ที่มา: ร้านค้าในตลาดบริเวณแนวชายแดนด่านเจดีย์สามองค์ (2567)	Skinetil (Ketoconazole) ยาครีมต้านเชื้อรา ต้านอักเสบ แก้คัน เลขทะเบียนจากประเทศจีน H53022106
16	 ภาพที่ 19 ยาครีม Corticosteroid จากประเทศจีน ที่มา: ร้านค้าในตลาดบริเวณแนวชายแดนด่านเจดีย์สามองค์ (2567)	Fluocinonide ointment ตัวยา Corticosteroid รักษาอาการ คัน ผื่นหนังอักเสบ ประเทศจีน CAM R3 2183IP-02
17	 ภาพที่ 20 ยาผงสมุนไพร่ไทย ที่มา: ร้านชำในตำบลปรางค์ (2567)	ยาสมุนไพร่ไทย โฆษณาเกินจริงและพบสารสเตียรอยด์
18	 ภาพที่ 21 ยาชุด ที่มา: ร้านชำในตำบลปรางค์ (2567)	ยาชุด

ลำดับ	ภาพรายการยา	ชื่อยา-สรรพคุณ
19	 ภาพที่ 22 ยาผงจินตามณี ที่มา: อสม. ตำบลปรางค์เปล (2567)	ยาจินตามณี ซึ่ง อสม. ตำบลปรางค์เปล อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซื้อผ่าน Facebook มารับประทาน เพื่อรักษาอาการปวด ตรวจจับ สารสเตียรอยด์
20	 ภาพที่ 23 ยาผง Amoxicillin สำหรับสัตว์ ที่มา: แพทย์ที่ 1 ณ ชุมชนแพ เชื้อนวลารังกร (2567)	ยาปฏิชีวนะชนิด “Amoxicillin” ที่ใช้ในกระชังปลา

4. อภิปรายผล

การสำรวจสถานการณ์ยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ในเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่ามีความไม่เหมาะสม เนื่องจากสถานที่ซื้อยาส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างเป็นโรงพยาบาล แต่ยังมีประชาชนบางส่วนที่ซื้อยามาจากร้านขายของชำ ตลาดนัด สถานพยาบาลและการผดุงครรภ์ แหล่งสินค้าส่งทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งพบว่ายาที่จำหน่ายในสถานที่เหล่านี้มีบางส่วนที่ไม่สามารถขายได้ เช่น ยาปฏิชีวนะ ยาอันตราย ยาควบคุมพิเศษ เป็นต้น ในส่วนของประเภทของยาที่พบในการศึกษาที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ ยาสมุนไพรที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียน ยาชุด และยาเมียนมา จึงแสดงให้เห็นถึงความไม่เหมาะสมของสถานการณ์การใช้ยาในเขตพื้นที่ชายแดน

สำหรับสถานการณ์การใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพ ไม่พบผู้ที่ใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่น เนื่องจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมจากผู้ช่วยเก็บข้อมูลวิจัยพบว่า มีสาเหตุจากสถานะของประชาชนในเขตพื้นที่ชายแดนที่มีความแตกต่างจากประชาชนในเขตพื้นที่เมือง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ที่ทำการเก็บข้อมูล เป็นประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรและรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สุขภาพอื่น ๆ รวมถึงการเข้าถึงโฆษณาและสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลผลิตภัณฑ์สุขภาพนั้น เป็นไปได้ยาก และนอกจากนี้ในบริเวณเขตพื้นที่ชายแดน อำเภอสังขละบุรี ไม่พบสถานที่ขายผลิตภัณฑ์สุขภาพเหล่านี้ จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ทำการรวบรวมข้อมูลมานั้นไม่พบผู้ที่ใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพ

ดังนั้นจากการศึกษาพบว่าการใช้ยาในเขตพื้นที่ชายแดนนั้นมีความไม่เหมาะสมและยังคงเป็นปัญหา เพราะนอกจากการใช้ยาชุดและยาเมียนมาแล้ว ยังพบว่ามีการซื้อยาจากสถานที่อื่นนอกจากสถานพยาบาล เช่น ตลาดนัด ร้านขายของชำ เป็นต้น การที่มียามาจากร้านขายของชำ ตลาดนัด และแหล่งสินค้าส่งทางอินเทอร์เน็ต แสดงให้เห็นถึงการเข้าถึงยาจากแหล่งที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งอาจมีความเสี่ยงต่อคุณภาพของยาและความปลอดภัยของผู้ใช้ อสม. ในพื้นที่ได้ให้ข้อมูลเสริมว่ายาที่ขายในตลาดนัด หรือร้านขายของชำนั้นรับมาจากร้านยาที่มีเภสัชกรประจำตัวอยู่ในตัวเมือง โดยผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของ เบญจมาศ บุตดาวงค์ และคณะ (2559) ที่ทำการศึกษแหล่งต้นทางและเส้นทางการกระจายยาไม่เหมาะสมในชุมชน สรุปได้ว่าแหล่งต้นทางการกระจายยามาจากร้านขายของส่ง อีกทั้งในงานวิจัยของ ไพลิน สารสมนต์ และคณะ (2562) ที่ทำการศึกษาระบบการกระจายของผลิตภัณฑ์ที่ไม่เหมาะสมและเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ พบว่าประชาชนบริเวณเขตพื้นที่ชายแดนมีการซื้อยาที่มีหลากหลายจากต่างประเทศใช้ เช่น ยาจากประเทศเมียนมา จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมการซื้อยาเกินของประชาชน คือหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาการใช้ยาที่ไม่เหมาะสมของประเทศ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2550)

เรื่องสิทธิการรักษาบริเวณเขตพื้นที่ชายแดน ยังมีประชาชนบางส่วนที่ยังเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน อย่างเช่น สิทธิบัตรทอง รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ชายแดนที่ประกอบอาชีพรับจ้าง และแรงงานข้ามชาติ ไม่ทราบถึง สิทธิการรักษาของตนเอง นอกจากนี้ยังบางส่วนไม่ดำเนินการทำสิทธิการรักษาให้แก่ลูกจ้าง เนื่องจากมีความซับซ้อน ในการดำเนินการและการเข้าถึงของหน่วยงานรัฐยังไม่ทั่วถึง ผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ ฌันทรา หริตวร และ ชนินทรนันท์ สุขเกษม (2561) ที่พบว่าปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อระบบสาธารณสุขชายแดน ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ปัจจัย ด้านการเมือง ปัจจัยด้านรับบริการสุขภาพ ปัจจัยความเชื่อส่วนบุคคล และสภาพสังคมวัฒนธรรมบริเวณชายแดน

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการเฝ้าระวังการทะลักของยาและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่ถูกต้องตามเข้ามายัง ประเทศไทย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ผลิตภัณฑ์สุขภาพ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งดำเนินการเฝ้าระวัง และติดตามบริเวณด่านชายแดนทั่วประเทศเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว

ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษารั้งต่อไป ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเข้ามาศึกษาเพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลในบริบท ของพื้นที่อย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือแนวทางการแก้ปัญหาจากคนในพื้นที่ได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- โกมาตร จีงเสถียรทรัพย์, ลือชัย ศรีเงินยวง, และ วิจิต เปานิล. (2550). *ยากับชุมชน มิติทางสังคมวัฒนธรรม*. สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ.
- ณัฏฐา หริตวร, และ ชนินทรนันท์ สุขเกษม. (2561). *การข้ามพรมแดนเพื่อมารับบริการสุขภาพในประเทศไทยของผู้ป่วยจากประเทศเมียนมาลาวและกัมพูชา*. คลังข้อมูลและความรู้ระบบสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- เบญจมาศ บุคดาวงค์, นิตดา เกียรติยิ่งอังศุลี, ขนิษฐา วัลลิพงษ์, ลัทธิพร บุญมานัส, อรวรรณ กาศสมบูรณ์, จันทร์จรรย์ ดอกบัว, จุมพล ประถมนาม, ชาญชัย บุญเชิด, สุภาวดี เปล่งชัย, ไพลิน สารมนต์ ธรรมสอน, และ กาญจนพงษ์ เพ็ญทองดี. (2559). แหล่งต้นทางและเส้นทางการกระจายยาไม่เหมาะสมในชุมชนจาก 8 จังหวัด สู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาการกระจายยาไม่เหมาะสมเชิงระบบ. *วารสารเภสัชศาสตร์อีสาน*, 11(ฉบับพิเศษ), 260-268.
- พิษณุรักษ์ กันทวิ, ภัทรพล มากมี, ทศพล เมืองอิน, และ กนกวรรณ สุวรรณรงค์. (2563). การจัดการระบบสุขภาพชุมชนชายแดนไทย-ลาว: กรณีศึกษาบริเวณชุมชนที่มีจุดผ่อนปรน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย. *วารสารควบคุมโรค*, 46(4), 579-591. <https://www.thaidrugwatch.org/download/series/series31.pdf>
- ไพลิน สารมนต์, ชิดชนก เรือนก้อน, สุภัตสร แสงพิชัย, และบุลลิต วงศ์หาญกล้า. (2562). การระบาดของผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่เหมาะสมและเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ ในผู้ป่วยโรคเรื้อรังเขตชายแดน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย. *วารสารเภสัชกรรมไทย*, 11(2), 307-318.
- ศูนย์วิชาการเฝ้าระวังและพัฒนาระบบยา. (2559). ยาชายแดน อันตรายที่คืบคลานหน้ารั้วบ้านคุณ. *ยาวิพากษ์*, 8(31). <https://www.thaidrugwatch.org/download/series/series31.pdf>
- Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ. (2565, 22 กุมภาพันธ์). *ยาต่างชาติทะลักพื้นที่ชายแดน กพย. พบข้อมูลลอบขายในแพลตฟอร์มออนไลน์*. HFocus. <https://www.hfocus.org/content/2022/02/24522>
- Kissane, J., & Flaherty, G. (2022). *Transportation of therapeutic and controlled drugs across international borders: a descriptive analysis of information available to travellers*. *International Health*, 15, 104-106. <https://doi.org/10.1093/inthealth/ihac014>.
- Martinez, P., Zemore, S., Pinedo, M., Borges, G., Orozco, R., & Cherpitel, C. (2019). Understanding differences in prescription drug misuse between two Texas border communities. *Ethnicity & Health*, 26, 1028-1044. <https://doi.org/10.1080/13557858.2019.1620175>.

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 269582

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July- December 2024): 269582
E-ISSN 3056-9508 (Online)

ประสบการณ์และความคิดเห็นข้ามเพศต่อกระบวนการเกณฑ์ทหารและการเข้าสู่กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

รณภูมิ สามัคคีคารมย์* และ อสมารณ ทิมฉิม

มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร 10160

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: s.ronnapoom@thaitga.org

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์และความคิดเห็นของคนข้ามเพศต่อกระบวนการเกณฑ์ทหาร การเข้าสู่กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด และการระบุผลการตรวจร่างกายในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดและแบบ สด.43 โดยใช้วิธีแบบผสมผสาน คือ วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 78 คน และด้วยแบบสอบถามออนไลน์เกี่ยวกับประสบการณ์ของคนข้ามเพศต่อกระบวนการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจงจำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนาและเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่าคนข้ามเพศต้องเผชิญปัญหาสุขภาพจิต ได้แก่ ความกลัว ความวิตกกังวล ความกังวลใจต่อถ้อยคำที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดและแบบ สด.43 ส่งผลให้ต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารและการดำเนินชีวิต รวมทั้งภาครัฐยังไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายไม่เท่ากัน ระยะเวลาในการขอ ลำดับการเข้าพบสหวิชาชีพ และคำถามที่ใช้ถามเพื่อวินิจฉัย จึงมีข้อเสนอแนะการวิจัยต่อการดำเนินการของภาครัฐ ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่จำเป็นและชัดเจน แนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อเป็นการปฏิบัติต่อคนข้ามเพศอย่างเท่าเทียมภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน

คำสำคัญ: การเกณฑ์ทหาร; คนข้ามเพศ; แบบ สด.43; ใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

วันรับบทความ: 19 ธันวาคม 2566, **วันแก้ไขบทความ:** 20 กันยายน 2567, **วันตอบรับบทความ:** 27 กันยายน 2567

The Experiences and Opinions of Transgenders Regarding Military Conscription and the Application Process for a Medical Certificate of Gender Incongruence

Ronnapoom Samakkeekarom* and Asmaporn Thimchim

*The foundation of Transgender Alliance for Human Right, Pak Klong Phasi Charoen Sub-district,
Phasi Charoen District, Bangkok 10160, Thailand*

*Corresponding author, E-mail: s.ronnapoom@thaitga.org

Abstract

This research aims to explore the experiences and opinions of transgender individuals regarding the military conscription process, the application process for medical certification of gender incongruence, and the specification of physical examinations in medical certification. It is employed a mixed- methods research approach, involving a quantitative survey with a random sample of 78 participants collected from online questionnaires. This survey focuses on the experiences of transgender individuals with the military conscription process and the application for medical certification of gender incongruence. Additionally, a qualitative research method is employed with purposive sample of 10 participants. The data are analyzed quantitatively using statistical analysis and qualitatively through content analysis. The study found that transgender individuals continue to face mental health issues, including fear, anxiety, and concern about the medical terms specified in the medical certification and on Form Sor. Dor. 43 related to their gender incongruence, which may affect their military conscription and daily lives. Additionally, the absence of standardized government guidelines leads incurring different costs, experiencing varying waiting times for medical appointments, and encountering differing diagnostic questions used in physical examinations. In light of the research findings, it is recommended that the government provide clear information, and standard guidelines, to ensure equitable treatment of transgender individuals in accordance with human rights principles.

Keywords: Military conscription; Trans individuals; Form Sor. Dor. 43; Gender identity disorder

Received: December 19, 2023, **Revised:** September 20, 2024, **Accepted:** September 27, 2024

1. บทนำ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) จัดทำบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง (International statistical classification of diseases and related health problems: ICD) ฉบับที่ 11 หรือ ICD-11 ซึ่งเป็นฉบับปรับปรุงจากฉบับที่ 10 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2565 โดย ICD-11 ถอดถอนภาวะการมีเพศสภาพไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดออกจากหมวดความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม และบรรจุในหมวดใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเพศ (Sexual health) ซึ่งจะบรรจุอยู่ในบทที่ 17 เพื่อเป็นการลดอคติและการตีตราคนข้ามเพศว่าเป็นอาการทางจิตเวช และ ICD-11 จะมีการใช้คำใหม่ในการจำแนกภาวะการข้ามเพศกับกลุ่มประชากรสองกลุ่ม ดังนี้ ความไม่สอดคล้องของเพศภาวะในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ (Gender incongruence of adolescence and adulthood) และความไม่สอดคล้องของเพศภาวะในเด็ก (Gender incongruence of childhood)

ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 กำหนดให้ชายที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน โดยเมื่ออายุ 17 ปีบริบูรณ์ จะต้องไปแสดงตนขึ้นทะเบียนทหารกองเกิน ณ อำเภอตามภูมิลำเนา รับเอกสารใบสำคัญทหารกองเกิน (แบบ สด.9) และเมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ ซึ่งได้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้แล้วจะต้องเข้ารับการตรวจเลือกทหาร ให้ไปรับหมายเรียกเข้ารับราชการทหาร (แบบ สด.35) ณ อำเภอตามภูมิลำเนาที่เคยไปรับ จากการทำงานผ่านโครงการการติดตามการสังเกตการณ์การเกณฑ์ทหาร พบว่าคนข้ามเพศในประเทศไทยต้องเข้าสู่กระบวนการตรวจเลือกทหารกองประจำการ โดยระเบียบกฎกระทรวงกลาโหม ฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ระบุข้อยกเว้นในการรับราชการทหารของคนข้ามเพศ ให้เป็นบุคคลจำพวก 2 ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) จากข้อมูลของหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน รายงานจำนวนผู้บุคคลจำพวกที่ 2 (สภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559-2562 จำนวนทั้งสิ้น 16,447 คน ซึ่งคนข้ามเพศที่ต้องการยกเว้นในการรับราชการทหารจะต้องเข้ารับการตรวจสภาพจิตใจขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID) จากโรงพยาบาลในสังกัดกองทัพบกและกรมสุขภาพจิตตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เพื่อให้จิตแพทย์เป็นผู้ยืนยันอัตลักษณ์ทางเพศ

กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดนั้น ส่งผลให้คนข้ามเพศต้องเผชิญกับความเครียดและความวิตกกังวลในหลายด้าน เช่น ถ้อยคำที่ได้รับในใบรับรองแพทย์ จิตใจเป็นหญิง เบี่ยงเบนเป็นหญิง ความผิดปกติในการรับรู้เพศของตนเอง แสดงออกเป็นเพศหญิง และลักษณะการรับรู้และแสดงออกในแบบเพศหญิง เป็นต้น ส่งผลให้คนข้ามเพศได้รับใบรับรองแพทย์ฯ ที่ไม่ตรงตามระเบียบ เกิดความไม่มั่นใจ และกังวลใจว่าใบรับรองแพทย์ฯ ดังกล่าวจะไม่สามารถใช้ได้ในการเกณฑ์ทหารได้ ทำให้สูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการขอใบรับรองแพทย์ฯ ใหม่ และต้องกลับมาเกณฑ์ทหารใหม่ในปีถัดไป อีกทั้งยังพบว่ากระบวนการในการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดยังไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน ที่สามารถใช้เป็นแนวทางแบบเดียวกันในทุกโรงพยาบาล ส่งผลให้คนข้ามเพศประสบปัญหาความยากลำบากในฐานะผู้รับบริการ เช่น การทำแบบทดสอบทางจิตเวชที่มีความแตกต่างกัน หรือคนข้ามเพศบางคนต้องเข้าสู่กระบวนการทดสอบทางจิตวิทยา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางเพศ หรือการแสดงออกทางเพศของคนข้ามเพศ

ประสบการณ์ของคนข้ามเพศต่อกระบวนการการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ทำให้คนข้ามเพศส่วนหนึ่งเกิดความไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการ จึงใช้วิธีการอื่นแทนเพื่อให้ได้รับการยกเว้นการรับราชการทหาร เช่น การผ่าตัดดัดแปลงเพศ หรือทำหน้าอก ซึ่งทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการทำศัลยกรรมโดยที่รัฐไม่มีการสนับสนุนช่วยเหลืองบประมาณในส่วนนี้ หรือคนข้ามเพศเลือกที่จะให้ผลประโยชน์บางอย่างแก่ผู้ที่แอบอ้างว่าสามารถช่วยให้ได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารแทนการขอใบรับรองแพทย์ เป็นต้น ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้ มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน จึงได้ดำเนินโครงการศึกษาประสบการณ์การเกณฑ์ทหารของคนข้ามเพศต่อการระบุผลการตรวจร่างกายในประเทศไทย ซึ่งมุ่งหวังจะใช้ผลการศึกษาลดอคติและตีตราคนข้ามเพศในระบบสุขภาพว่าเป็นบุคคลวิกลจริต เกิดนโยบายและแนวทางกระบวนการเกณฑ์ทหาร และกระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดของคนข้ามเพศ รวมถึงการระบุสถานะสุขภาพ ความเจ็บป่วยของคนข้ามเพศ ให้เป็นมาตรฐานสากลตามข้อบังคับของบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรค

และปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 11 (ICD-11) และเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย นำไปสู่การบังคับใช้ในทุกระบบโรงพยาบาลตามหลักสิทธิมนุษยชน

สำหรับบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์และความคิดเห็นของคนข้ามเพศต่อกระบวนการเกณฑ์ทหาร การเข้าสู่กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด และการระบุผลการตรวจร่างกายในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด และแบบ สด.43 ของคนข้ามเพศในประเทศไทย

2. ทบทวนวรรณกรรม

2.1 ระบบการเกณฑ์ทหารของไทย

การเกณฑ์ทหารเป็นหน้าที่ของชายไทยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 7 ระบุว่า ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2497) ซึ่งการเกณฑ์ทหารของไทยถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติไว้ในหมวด 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทยตาม มาตรา 50(5) บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ และในหมวด 5 วรรคหนึ่งและวรรคสอง รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูต และการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย

ประเทศไทยมีระบบการเกณฑ์ทหารแบบบังคับเกณฑ์ตามกฎหมาย ฉะนั้นบุคคลชายที่มีสัญชาติไทยทุกคนจึงต้องเข้ารับการตรวจเลือกจากทหารกองเกินเป็นทหารประจำการ หรือเป็นพลทหารประจำการ โดยการจับฉลากแดงและฉลากดำ ในปี พ.ศ. 2555 กฎกระทรวงฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2549 ได้ประกาศและกำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้มีภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) เป็นคนจำพวกที่ 2 ซึ่งจะต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด คือ (1) แปลงเพศแล้ว (2) ยังไม่แปลงเพศแต่มีการปรับเปลี่ยนร่างกายให้เป็นสภาพของเพศหญิง (3) หนังสือรับรองของโรงพยาบาลของรัฐ โดยมีแพทย์ทางจิตเวชเป็นผู้วินิจฉัยและออกหนังสือรับรองให้

2.2 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางสุขภาพของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

2.2.1 คำจำกัดความ

อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity) คือ การรับรู้เพศของบุคคลนั้นที่มีต่อตนเองว่ามีความเป็นเพศใดในกลุ่มทางเพศของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ โดยที่แต่ละสังคมก็มีกลุ่มทางเพศที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับเพศกำเนิด เช่น เด็กชาย เด็กหญิง ผู้ชาย ผู้หญิง หรือเพศอื่น ๆ ไม่เน้นรวมถึงความสนใจหรือความชอบทางเพศต่อบุคคลอื่น ๆ (รพินทร์ภัทร์ ยอดหล่อชัย, 2562)

ทรานเจนเดอร์ (Transgender) หมายถึง บุคคลข้ามเพศที่มีการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศตรงข้าม และแตกต่างไปจากเพศกำเนิดของตนเอง

เกย์ (Gay) หมายถึง บุคคลที่ชื่นชอบในบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ และรสนิยมทางเพศตรงกับเพศตัวเอง

ควีเรีย (Queer) หมายถึง อัตลักษณ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศของตนเองที่แสดงให้เห็นถึงความไม่มีการกรอบในการเข้ากำหนดเกี่ยวกับเรื่องเพศ

นอนไบนารี (Non-binary) เป็นคำศัพท์ที่ใช้เพื่อทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์ทางเพศ และ/หรือการแสดงออกทางเพศว่าอยู่นอกเหนือการจัดหมวดหมู่เรื่องเพศที่มีเพียงแค่เพศชายและเพศหญิง

2.2.2 กฎหมาย หลักการ เกี่ยวกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ให้การรับรองว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุแห่งความแตกต่างด้วยเหตุต่าง ๆ รวมทั้งการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศจะกระทำไม่ได้

2) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อที่ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าชนิดใด ๆ ดังเช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรืออื่น เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2564)

3) หลักการยอกยาการ์ตา (Yogyakarta Principles) ซึ่ง Principles, Y. (2007) ได้อธิบายหลักการสำคัญไว้ 3 ประการ ดังนี้

หลักการข้อที่ 1 สิทธิในการใช้สิทธิมนุษยชนที่เป็นสากล กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมเสรีภาพและด้วยศักดิ์ศรีและสิทธิเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะมียุติทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ย่อมมีสิทธิมนุษยชนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์เช่นเดียวกัน

หลักการข้อที่ 2 สิทธิในความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติ กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนสมควรได้รับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์ โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากสาเหตุวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ

หลักการข้อที่ 3 สิทธิในการรับรองทางกฎหมาย กล่าวคือ วิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่แต่ละคนกำหนดเองย่อมเป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพ และเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของการกำหนดวิถีชีวิต ศักดิ์ศรี และเสรีภาพ ห้ามมิให้มีการบีบบังคับผู้ใดให้ได้รับกระบวนการทางการแพทย์ รวมถึงการผ่าตัดแปลงเพศ การทำหมัน หรือการรักษาด้วยฮอร์โมน เพราะเป็นเงื่อนไขเพื่อให้ได้รับการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศตามกฎหมาย ต้องไม่มีการนำเอาสถานะอื่น ๆ เช่น การเป็นคู่สมรส หรือบุพการีมาใช้อ้างเพื่อกีดกันมิให้อัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย ต้องมิให้ผู้ใดถูกกดดันให้ต้องปิดบังเก็บระงับ หรือปฏิเสธวิถีทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศของตน

2.3 บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง

บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง (International classification of diseases: ICD) เป็นระบบการจำแนกโรคที่พัฒนาขึ้นโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบอัตราการเกิดโรค (Morbidity) และอัตราการตาย (Mortality) ด้วยการบันทึกโรคอย่างเป็นระบบ ด้วยวิธีการลงรหัสโรคซึ่งประกอบด้วยตัวอักษร A-Z และ 0-9 นอกจากการใช้บันทึกคำวินิจฉัยแล้ว ระบบ ICD ยังมีรหัสที่ใช้สำหรับการบันทึกปัญหาสุขภาพที่เป็นอาการและอาการแสดง สิ่งผิดปกติที่ตรวจพบ อาการที่นำมาให้มารับบริการทางการแพทย์ เป็นต้น ระบบ ICD ได้พัฒนามาถึงฉบับที่ 10 (ICD-10) สำหรับประเทศไทยนั้นมีการแปลจากฉบับก่อนหน้านี้นี้เรียกว่า บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศฉบับประเทศไทย (ICD-10-Thai modification: ICD-10-TM) ซึ่งเริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2552 (นวนันท์ ปิยะวัฒน์กุล และคณะ, 2562)

กระบวนการแปล ICD-10 ฉบับแปลภาษาไทย พ.ศ. 2552 คำหรือข้อความภาษาอังกฤษที่ ICD-10 ใช้ซ้ำ ๆ ให้แปลเป็นแนวเดียวกัน (สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2552) เช่น

Unspecified	แปลว่า ไม่ระบุรายละเอียด
Includes	แปลว่า รวม
Excludes	แปลว่า ไม่รวม
Syndrome	แปลว่า กลุ่มอาการ
Disorder	แปลว่า ความผิดปกติ
Disease	แปลว่า โรค
Not elsewhere	แปลว่า มิได้จำแนกไว้ที่ใด
Specified	แปลว่า ที่ระบุรายละเอียด
Unspecified	แปลว่า ไม่ระบุรายละเอียด

บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศฉบับประเทศไทย (ICD-10-Thai modification: ICD-10-TM) โดยกลุ่มอาการทางจิตเวช จัดอยู่ในความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม (Mental and behavioral disorder) และถูกจัดในหมวด V (Chapter V) มีรหัสประจำหมวดคือ F ซึ่งแบ่งกลุ่มย่อยไว้อีก 10 กลุ่มโรค ตั้งแต่หมวด F00 ถึง F99 (นวนันท์ ปิยะวัฒน์กุล และคณะ, 2562) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การแบ่งกลุ่มโรคของกลุ่มอาการทางจิตเวชที่จัดอยู่ในความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม

รหัสหมวด	กลุ่มโรค
F00-F09	Organic, including symptomatic, mental disorder
F10-F19	Mental and behavioral disorder due to psychoactive substance use
F20-F29	Schizophrenia, schizotypal and delusional disorders
F30-F39	Mood (affective) disorders
F40-F49	Neurotic, stress-related and somatoform disorders
F50-F59	Behavioral syndromes associated with physiological disturbances and physical factors
F60-F69	Disorders of adult personality and behavior
F70-F79	Mental retardation
F80-F89	Disorders of psychological development
F90-F98	Behavioral and emotional disorders with onset usually occurring in childhood and adolescence
F99	Unspecified mental disorder

ที่มา: นวนันท์ ปิยะวัฒน์กุล และคณะ, 2562

รหัสหมวด F60-F69 ความผิดปกติทางบุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้ใหญ่ (Disorders of adult personality and behavior) รหัส F64: ความผิดปกติทางอัตลักษณ์ (Gender identity disorders) จำแนกได้ดังนี้ (สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2552)

- F64.0 โรคต้องการแปลงเพศ
- F64.1 โรคชอบแต่งกายเป็นเพศตรงข้าม
- F64.2 ความผิดปกติของอัตลักษณ์ทางเพศในวัยเด็ก
- F64.8 ความผิดปกติแบบอื่นของอัตลักษณ์ทางเพศ
- F64.9 ความผิดปกติของอัตลักษณ์ทางเพศไม่ระบุรายละเอียด

บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง (International statistical classification of diseases and related health problems: ICD) ฉบับที่ 11 หรือ ICD-11 ฉบับล่าสุด ซึ่งเป็นปรับปรุงจากฉบับที่ 10 ภายใต้วรรณมมือของบุคลากรทางการแพทย์ เพื่อให้การจัดโครงสร้างของรหัสเหมาะสมกับสถานการณ์ความเจ็บป่วย และสอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านการแพทย์และองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2565 ซึ่ง ICD-11 ได้ถอดถอนความผิดปกติทางอัตลักษณ์ (Gender identity disorders) ออกจากกลุ่มอาการทางจิตเวช และได้บรรจุหมวดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเพศ ในบทที่ 17 ภาวะที่สัมพันธ์กับสุขภาพทางเพศ (Conditions related to sexual health) คือความไม่สอดคล้องของเพศภาวะ (Gender incongruence) มีลักษณะคือ มีความไม่สอดคล้องอย่างมากและคงอยู่ตลอดระหว่างการรับรู้เพศภาวะของบุคคลนั้นกับเพศสภาพที่มีอยู่ พฤติกรรมและการเลือกเปี่ยนเบนตามเพศภาวะเพียงอย่างเดียว ไม่จัดว่าอยู่ในกลุ่มวินิจฉัยนี้ (สำนักวิชาการสุขภาพจิต, 2562) ซึ่งแบ่งได้ ดังนี้

1) ความไม่สอดคล้องของเพศภาวะในวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ (Gender incongruence of adolescence or adulthood) มีลักษณะคือ มีความไม่สอดคล้องอย่างมากและคงอยู่ตลอดระหว่างการรับรู้เพศภาวะของบุคคลนั้นกับเพศสภาพที่มีอยู่ มักนำไปสู่ความต้องการแปลงเพศ เพื่อที่จะใช้ชีวิตหรือได้รับการยอมรับในฐานะบุคคลตามเพศภาวะที่รับรู้ นั้น ด้วยการรักษาฮอร์โมน ผ่าตัด หรือบริการสุขภาพอื่น เพื่อให้ร่างกายของบุคคลนั้นเป็นไปตามการรับรู้เพศภาวะของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การวินิจฉัยนี้จะไม่ให้ก่อนวัยเจริญพันธุ์ พฤติกรรมและความชอบในเพศภาวะที่ต่างไปเพียงอย่างเดียวไม่สามารถให้การวินิจฉัยได้

2) ความไม่สอดคล้องของเพศภาวะในเด็ก (Gender incongruence of childhood) มีลักษณะคือ ความไม่สอดคล้องอย่างมากและคงอยู่ตลอดระหว่างการรับรู้และการแสดงออกเพศภาวะของบุคคลนั้น กับเพศสภาพที่มีอยู่ก่อนวัยเจริญพันธุ์ มักมีความต้องการอย่างมากที่จะมีเพศภาวะอีกชนิดหนึ่งแทนเพศสภาพที่มีอยู่ ไม่ชอบอย่างมากกับส่วนที่เป็น

กายภาพของเพศสภาพของเด็ก หรือลักษณะทางเพศสภาพที่จะเกิดขึ้นภายหลัง และ/หรือมีความต้องการอย่างมากที่จะทำให้เพศสภาพแต่กำเนิดหรือเพศสภาพที่จะเกิดขึ้นภายหลังตรงตามการรับรู้เพศภาวะของตน สร้างความเชื่อมั่น จินตนาการในการเล่นของเล่น เกม หรือกิจกรรมต่าง ๆ และเพื่อนเล่นที่เป็นไปตามเพศภาวะที่รับรู้มากกว่าเพศสภาพที่เป็นอยู่ ความไม่สอดคล้องนี้คงอยู่นานประมาณสองปี พฤติกรรมและความชอบในเพศภาวะที่ต่างไปเพียงอย่างเดียวไม่สามารถให้การวินิจฉัยได้

3. ระเบียบวิธีการศึกษา

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) จากการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม 2565 - เมษายน 2566 เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) ร่วมกับเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยเริ่มทำการศึกษาเชิงปริมาณก่อน ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามออนไลน์ในระบบ Google forms และเมื่อได้ผลการศึกษาเชิงปริมาณแล้ว หลังจากนั้นจึงนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการสร้างแนวคำถามเชิงคุณภาพ แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) แล้วทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผ่านโทรศัพท์กับคนข้ามเพศที่ตรงตามเกณฑ์กำหนด โดยผู้วิจัยกำหนดวัน เวลา ในการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล และให้ผู้ให้ข้อมูลยืนยันก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ว่าอยู่ในสถานที่ที่ไม่มีบุคคลอื่นร่วมด้วยในขณะให้การสัมภาษณ์ พร้อมทั้งผู้วิจัยสังเกตในขณะสัมภาษณ์ไม่มีเสียงแทรกจากบุคคลอื่น

3.2 กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.2.1 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จากผู้ตอบแบบสอบถามออนไลน์ จำนวน 78 คน โดยประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ ได้แก่ เพจ Facebook กลุ่ม Line เครือข่าย และ Instagram stories ไปยังกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

- 1) ยินยอมให้ข้อมูลตามแบบสอบถาม
- 2) เป็นบุคคลที่นิยามตัวเองว่า ทรานเจนเดอร์ (Transgender) หรือเกย์ (Gay) หรือควีร์ (Queer) หรือนอนไบนารี (Non-binary) หรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศแต่ยังไม่สามารถนิยามตนเองได้
- 3) อายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป
- 4) มีประสบการณ์การเกณฑ์ทหาร ที่เข้ารับการเกณฑ์ทหารหลังวันที่ 11 เมษายน 2555 และมีประสบการณ์การขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

3.2.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 10 คน โดยประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ ได้แก่ เพจ Facebook กลุ่ม Line เครือข่าย และ Instagram stories ไปยังกลุ่มตัวอย่าง และให้ผู้ยินยอมให้การสัมภาษณ์ส่งข้อมูลการสมัคร ได้แก่ การยินยอมสัมภาษณ์ ชื่อ-สกุล และเบอร์โทรศัพท์มือถือมายังผู้วิจัย ซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สมัครนั้นถูกเก็บเป็นความลับ ไม่มีการส่งต่อข้อมูล มีเพียงผู้วิจัยเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

- 1) ยินยอมให้ข้อมูลตามแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง
- 2) เป็นบุคคลที่นิยามตัวเองว่า ทรานเจนเดอร์ (Transgender) หรือเกย์ (Gay) หรือควีร์ (Queer) หรือนอนไบนารี (Non-binary) หรือบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศแต่ยังไม่สามารถนิยามตนเองได้
- 3) อายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป
- 4) มีประสบการณ์การเกณฑ์ทหาร ที่เข้ารับการเกณฑ์ทหารหลังวันที่ 11 เมษายน 2555 และมีประสบการณ์การขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 ประสบการณ์ของคนข้ามเพศต่อกระบวนการการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นคำถามที่ครอบคลุมเกี่ยวกับความคิดเห็น ประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ กระบวนการ ปัญหาอุปสรรค ข้อความที่ระบุปัญหาสุขภาพจิต และข้อเสนอแนะสนับสนุนต่อการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

3.5 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ผู้วิจัยที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล ได้ผ่านการอบรมหลักสูตร GCP online training (Computer-based) แนวทางการปฏิบัติการวิจัยทางคลินิกที่ดี (ICH-GCP:E6 (R2))

4. ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลทั่วไป

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งหมด 78 คน ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 15-25 ปี ร้อยละ 84.62 ประกอบอาชีพนักเรียนนักศึกษา ร้อยละ 43.59 มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 65.38

มีการนิยามตัวเองเป็นทรานเจนเดอร์ (Transgender) ร้อยละ 67.95 นิยามเป็นเกย์ (Gay) ร้อยละ 20.51 นิยามเป็นควีเยอร์ (Queer) และนอนไบนารี (Non-binary) ร้อยละ 3.85

จังหวัดที่เข้ารับการเกณฑ์ทหารมากที่สุด คือ ภาคกลาง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 20.54 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 8.99 ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 5.15 รายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ
อายุ	ระหว่าง 15-25 ปี	66	84.62
	ระหว่าง 26-30 ปี	10	12.82
	ระหว่าง 31-35 ปี	2	2.56
อาชีพ	นักเรียน นักศึกษา	34	43.59
	พนักงานเอกชน	17	21.79
	รับจ้างอิสระ/ค้าขาย/เกษตรกร	16	20.51
	พนักงานของรัฐ/บุคลากรทางการศึกษา/การแพทย์/บุคลากรทางการศึกษา/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	8	10.26
	ไม่ระบุ	3	3.85
ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษา	17	21.80
	อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	9	11.54
	ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	51	65.38
	สูงกว่าปริญญาตรี	1	1.28
การนิยามตนเอง	ทรานเจนเดอร์ (Transgender)	53	67.95
	เกย์ (Gay)	16	20.51
	ควีเยอร์ (Queer)	3	3.85
	นอนไบนารี (Non-binary)	3	3.85
	ผู้ชาย	1	1.28
	ไม่แน่ใจ	1	1.28
	ไม่นิยาม	1	1.28

ข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ
จังหวัดที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร			
ภาคกลาง	กรุงเทพมหานคร	16	20.54
	ชัยนาท	3	3.85
	นครสวรรค์	2	2.56
	สระบุรี	2	2.56
	ลพบุรี	2	2.56
	นครปฐม	1	1.28
	นนทบุรี	1	1.28
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	นครราชสีมา	7	8.99
	ศรีสะเกษ	3	3.85
	อุดรธานี	3	3.85
	ขอนแก่น	3	3.85
	อุบลราชธานี	2	2.56
	นครพนม	2	2.56
	หนองคาย	2	2.56
	ร้อยเอ็ด	2	2.56
	เลย	1	1.28
	มุกดาหาร	1	1.28
ภาคเหนือ	เชียงใหม่	4	5.15
	น่าน	2	2.56
	เชียงราย	2	2.56
	ลำพูน	1	1.28
	แพร่	1	1.28
	พะเยา	1	1.28
ภาคใต้	สงขลา	2	2.56
	นครศรีธรรมราช	2	2.56
	กระบี่	1	1.28
	ภูเก็ต	1	1.28
	สตูล	1	1.28
	สุราษฎร์ธานี	1	1.28
ภาคตะวันออก	ชลบุรี	2	2.56
	จันทบุรี	2	2.56
	สระแก้ว	1	1.28
ภาคตะวันตก	ประจวบคีรีขันธ์	1	1.28

4.2 ประสบการณ์ของคนข้ามเพศต่อกระบวนการการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

4.2.1 การรับรู้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 10 (ICD-10) เป็นฉบับที่ 11 (ICD-11) และกระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID) ในการยกเว้นการรับราชการทหาร

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งหมด 78 คน พบว่าร้อยละ 74.36 ยังไม่ทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 10 (ICD-10) เป็นฉบับที่ 11 (ICD-11) หลังจาก

ที่องค์การอนามัยโลกประกาศและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 ซึ่งผู้ที่ยังไม่ทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงนั้น อยู่ใน
กลุ่มอายุระหว่าง 15-25 ปี ร้อยละ 82.76 มีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 39.66 ระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
ร้อยละ 65.52 เป็นบุคคลที่นิยามตัวตนเป็นทรานเจนเดอร์ ร้อยละ 65.52 นิยามว่าเกย์ ร้อยละ 22.41 นิยามว่าควีร์
ร้อยละ 5.17 และอยู่ในจังหวัดที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ร้อยละ 17.22

จากการสำรวจข้อมูลการรับรู้กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender
identity disorder: GID) พบว่าจากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 8.97 ที่ไม่ทราบว่าต้องขอใบรับรองแพทย์
ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดเพื่อนำมาใช้ในการยกเว้นการรับราชการทหาร โดยอยู่ในกลุ่มอายุระหว่าง 15-25 ปี
ร้อยละ 71.42 มีอาชีพเป็นนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 42.86 ระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ร้อยละ 71.42
เป็นบุคคลที่นิยามตัวตนเป็นทรานเจนเดอร์ ร้อยละ 71.42 และอยู่ในจังหวัดที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร ได้แก่ กรุงเทพมหานคร
ร้อยละ 28.55 รายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนผู้ที่ยังไม่ทราบว่าข้อมูลการเปลี่ยนแปลงบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพ
ที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 10 (ICD-10) เป็นฉบับที่ 11 (ICD-11) และจำนวนผู้ที่ยังไม่ทราบกระบวนการขอใบรับรอง
แพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดในการยกเว้นการรับราชการทหาร

ข้อมูล	ผู้ที่ยังไม่ทราบว่าข้อมูลการเปลี่ยนแปลง บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของ โรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 10 เป็นฉบับที่ 11 (N=58)		ผู้ที่ยังไม่ทราบกระบวนการขอ ใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรง กับเพศกำเนิดในการยกเว้นการรับ ราชการทหาร (N=7)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. อายุ				
ระหว่าง 15-25 ปี	48	82.76	5	71.42
ระหว่าง 26-30 ปี	8	13.79	1	14.29
ระหว่าง 31-35 ปี	2	3.45	1	14.29
2. นิยามตัวตน				
ทรานเจนเดอร์ (Transgender)	38	65.52	5	71.42
เกย์ (Gay)	13	22.41	1	14.29
ควีร์ (Queer)	3	5.17	1	14.29
3. จังหวัดที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร				
กรุงเทพมหานคร	10	17.22	2	28.55
นครราชสีมา	6	10.34	1	14.29
เชียงใหม่	4	6.90	-	-
หนองคาย	2	3.45	1	14.29
ขอนแก่น	2	3.45	1	14.29
ชลบุรี	1	1.72	1	14.29
นครพนม	1	1.72	1	14.29
4. อาชีพ				
นักเรียน/นักศึกษา	23	39.66	3	42.86
พนักงานเอกชน	16	27.59	1	14.29
รับจ้างทั่วไป, อิสระ	10	17.24	2	28.56
พนักงานหน่วยงานของรัฐ, รัฐวิสาหกิจ	5	8.61	1	14.29
5. ระดับการศึกษา				
มัธยมศึกษา	13	22.41	1	14.29

ข้อมูล	ผู้ที่ยังไม่ทราบว่าคุณสมบัติการเปลี่ยนแปลง บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของ โรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 10 เป็นฉบับที่ 11 (N=58)		ผู้ที่ยังไม่ทราบกระบวนการขอ ใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรง กับเพศกำเนิดในการยกเว้นการรับ ราชการทหาร (N=7)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อนุสัญญาหรือเทียบเท่า	7	12.07	-	-
ปริญญาดุษฎีหรือเทียบเท่า	38	65.52	5	71.42
สูงกว่าปริญญาดุษฎี	-	-	1	14.29

4.2.2 การตัดสินใจเลือกเข้ารับบริการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID) เพื่อใช้ในการยกเว้นการรับราชการทหาร

หน่วยบริการที่ผู้ตอบแบบสอบถามตัดสินใจเข้ารับบริการมากที่สุด ได้แก่ โรงพยาบาลสังกัดกองทัพบก ร้อยละ 64.10 รองลงมาคือ โรงพยาบาลสังกัดกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ร้อยละ 32.05 และโรงพยาบาลสังกัดเอกชน ร้อยละ 3.85

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งหมด 78 คน พบว่า โรงพยาบาลสังกัดกองทัพบก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เสียค่าใช้จ่ายในการขอใบรับรองแพทย์ ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ในช่วงราคา 50-300 บาท ร้อยละ 43.59 ไม่เสียค่าใช้จ่าย ร้อยละ 11.54 และใช้ระยะเวลาการขอ 30 วัน ร้อยละ 20.50 ระยะเวลาการขอ 14 วัน ร้อยละ 17.95 ส่วนโรงพยาบาลสังกัดกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เสียค่าใช้จ่ายราคา 1,500 บาทขึ้นไป ร้อยละ 14.10 เสียค่าใช้จ่ายราคา 50-300 บาท ร้อยละ 6.41 และใช้ระยะเวลาการขอ 30 วัน ร้อยละ 11.54 ระยะเวลาการขอ 14 วัน ร้อยละ 7.69 รายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนเปรียบเทียบโรงพยาบาลแต่ละสังกัดสำหรับค่าใช้จ่ายและระยะเวลาในการขอใบรับรองแพทย์ ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดในการยกเว้นการรับราชการทหาร (N=78)

ข้อมูล	โรงพยาบาลสังกัด กองทัพบก		โรงพยาบาลสังกัด กรมสุขภาพจิต		โรงพยาบาล สังกัดเอกชน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ค่าใช้จ่ายในการเข้ารับบริการ						
ไม่เสียค่าใช้จ่าย	9	11.54	-	-	-	-
เสียค่าใช้จ่ายราคา 50 - 300 บาท	34	43.59	5	6.41	-	-
เสียค่าใช้จ่ายราคา 300 - 500 บาท	3	3.85	3	3.85	-	-
เสียค่าใช้จ่ายราคา 600 - 1,000 บาท	1	1.28	3	3.85	1	1.28
เสียค่าใช้จ่ายราคา 1,100 - 1,500 บาท	1	1.28	3	3.85	1	1.28
เสียค่าใช้จ่ายราคา 1,500 บาทขึ้นไป	2	2.56	11	14.10	1	1.28
2. ระยะเวลาในการขอ						
ระยะเวลาการขอ 1 วัน	8	10.26	1	1.28	2	2.56
ระยะเวลาการขอ 7 วัน	4	5.13	4	6.13	-	-
ระยะเวลาการขอ 14 วัน	14	17.95	6	7.69	-	-
ระยะเวลาการขอ 30 วัน	16	20.50	9	11.54	-	-
ระยะเวลาการขอ 60 วัน	5	6.41	3	3.85	1	1.28
ระยะเวลาการขอ 90 วัน	3	3.85	2	2.56	-	-

เห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ที่เข้ารับบริการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดนั้น จะต้องเสียค่าใช้จ่ายราคาในช่วง 50-300 บาท และ 1,500 บาทขึ้นไป ซึ่งค่าใช้จ่ายนี้ยังไม่รวมค่าเดินทาง และอื่น ๆ ที่ต้องจ่าย ในระหว่างกระบวนการขอ รวมทั้งต้องใช้ระยะเวลาในการขอ 14 วัน และ 30 วัน ซึ่งอาจมีผลต่อคนข้ามเพศหากมาขอใบรับรอง แพทย์ฯ ใกล้ช่วงเวลาที่จะต้องนำเอกสารไปยื่นหน่วยที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร

4.2.3 ข้อความหรือถ้อยคำที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID)

ในวันเกณฑ์ทหาร คนข้ามเพศที่ต้องการได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารจะต้องนำเอกสารใบรับรองแพทย์ ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID) ไปยื่นต่อหน่วยที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร ซึ่งถ้อยคำ ที่จิตแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ระบุในใบรับรองแพทย์ฯ นั้น มีผลต่อการพิจารณาที่จะได้รับการยกเว้นการเข้ารับ ราชการทหารของคนข้ามเพศ จากประสบการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ข้อความที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะ เพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดว่า ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เป็นผู้ที่ยามตัวตนเป็นทรานเจนเดอร์ นิยามว่าเกย์ และเข้ารับบริการที่โรงพยาบาลสังกัดกองทัพบก สังกัดกรมสุขภาพจิต

ข้อความที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดว่าจิตใจเป็นหญิง เป็นผู้ที่ยามตัวตน เป็นทรานเจนเดอร์ และเข้ารับบริการที่โรงพยาบาลสังกัดกองทัพบก สังกัดกรมสุขภาพจิต

นอกจากนี้ยังมีคนข้ามเพศคนอื่น ๆ ที่ถูกระบุด้วยข้อความต่าง ๆ เช่น มีความผิดปกติในการรับรู้เพศและ การแสดงออกแบบเพศหญิง หน้าอกผิดปกติ บอบบางทางเพศไปทางเพศหญิง หรือได้รับการยกเว้นเกณฑ์ทหารอีกด้วย

จากข้อมูลการสำรวจ ข้อความหรือถ้อยคำที่ระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID) นั้น ส่งผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามเกิดความกังวลต่อข้อความหรือถ้อยคำจะส่งผลกระทบต่อ กับตัวเองมากเป็นอันดับที่ 1 คือ การทำงานหรือการสมัครงาน อันดับที่ 2 คือ การเข้ารับเป็นข้าราชการ อันดับที่ 3 คือ การทำเอกสารเดินทางไปต่างประเทศ อันดับที่ 4 คือ การถูกปฏิเสธในการเรียนต่อหรือขอทุนการศึกษา และอันดับที่ 5 คือ ผู้ปกครองจะรับรู้เรื่องเพศสภาพ

เมื่อคนข้ามเพศได้นำใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder: GID) ที่ได้รับจากโรงพยาบาล ไปยื่นต่อหน่วยที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการตรวจเลือกทหารกองเกิน เข้ารับราชการทหารกองประจำการ คนข้ามเพศจะได้รับใบรับรองผลการตรวจเลือกฯ (แบบ สด.43) กลับมา ซึ่งจะมีการระบุข้อมูล ผลการตรวจเลือกลงในเอกสาร แบบ สด.43 ของแต่ละคน จากผลการสำรวจข้อมูล พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการระบุ ข้อมูลดังต่อไปนี้

จำพวกที่ 1 คนซึ่งร่างกายสมบูรณ์ดีไม่มีมีวัยวะพิการหรือผิดส่วนแต่อย่างใด ร้อยละ 14

จำพวกที่ 2 ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ร้อยละ 67

จำพวกที่ 3 คนซึ่งมีร่างกายยังไม่แข็งแรงพอที่จะรับราชการทหารในขณะนั้นได้ ร้อยละ 14

จำพวกที่ 4 คนพิการทุพพลภาพ ร้อยละ 5

4.3 ประสบการณ์ ความคิดเห็นคนข้ามเพศต่อกระบวนการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อกระบวนการเกณฑ์ทหารของคนข้ามเพศ และกระบวนการขอใบรับรอง แพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ดังนี้

1) ระบบการเกณฑ์ทหารควรเป็นการสมัครใจ เนื่องจากหลักสูตรการฝึกทหารเป็นมาตรฐานเดียวกับผู้ชาย ไม่มีการ จัดหอพักและห้องน้ำที่เหมาะสมสำหรับบุคคลข้ามเพศ

2) หากคนข้ามเพศที่ต้องการยกเว้นการเข้ารับราชการทหาร จะต้องขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับ เพศกำเนิด จะต้องมีการยืนยันอัตลักษณ์โดยจิตแพทย์ ซึ่งเป็นการลดทอนคุณค่าของคนข้ามเพศที่แสดงออกตามอัตลักษณ์ ของตน อีกทั้งเมื่อคนข้ามเพศจะต้องเข้าสู่กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ประสบปัญหา ความยุ่งยาก ทั้งในเรื่องหน่วยบริการของโรงพยาบาลที่ไม่ได้มีจิตแพทย์ทุกโรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายที่มีราคาสูง ระยะเวลาที่จะต้อง

ไปโรงพยาบาลหลายครั้ง และไม่มีข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงทำให้ต้องสืบค้นหรือประสานหาข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง

3) คนข้ามเพศไม่มีความมั่นใจว่าใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดที่ได้รับมานั้น จะสามารถทำให้ตนเองได้รับการยกเว้นการรับราชการทหาร

“...ในส่วนแรกมันกระทบสภาพร่างกายและจิตใจของคนที่ไม่อยากเป็นทหารเกณฑ์ ซึ่งเราก็ไม่อยากเป็นจริง ๆ มันส่งผลกระทบต่อขั้นสามารถทำอย่างไก็ได้ให้ตัวเองไม่ต้องเป็น เรายังเคยคิดด้วยซ้ำไปว่าหรือเราจะทำให้นี้มันขาดไปเลยดีไหม มันกระทบทางด้านจิตใจจริง ๆ ในเรื่องของกรขอใบรับรองแพทย์ ในเมื่อตั้งกฎให้มีใบรับรองแพทย์ที่ไม่พร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ แต่ทำไมความไม่พร้อมด้านร่างกายจึงสามารถทำได้ทุกที่เป็นโรงพยาบาลทหาร และมีความพร้อมทั้งโรงพยาบาลรัฐในจังหวัด ทั้งโรงพยาบาลอำเภอ สามารถออกใบแล้วไปใช้ได้ แต่ทำไมความไม่พร้อมด้านจิตใจจึงไม่ได้ อย่างโรงพยาบาลแห่งหนึ่งเขาให้เหตุผลว่าไม่สามารถออกใบให้ได้ เพราะไม่มีจิตแพทย์...” (เอ, นิยามตนเองว่าเกย์ อายุ 23 ปี, สัมภาษณ์: 29 พฤศจิกายน 2565)

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลต้องพบกับอุปสรรคหรือประสบการณ์การถูกเลือกปฏิบัติการเกณฑ์ทหารของคนข้ามเพศและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ดังนี้

1) คนข้ามเพศพบปัญหาอุปสรรค ความยุ่งยาก ต่อกระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ที่ยังไม่มีขั้นตอน/แนวทางการปฏิบัติในการเข้ารับบริการ รวมถึงแบบฟอร์ม ถ้อยคำที่ต้องระบุ ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกโรงพยาบาล เช่น ค่าใช้จ่ายบางโรงพยาบาลมีค่าใช้จ่ายที่สูง ทำให้คนข้ามเพศที่ยังเรียนอยู่ หรือมีรายได้น้อยไม่สามารถที่จะจ่ายได้ และยังมีค่าใช้จ่ายในส่วนของการเดินทางและค่าเอกสารอื่น ๆ อีกด้วย ระยะเวลาที่ต้องไปโรงพยาบาลหลายครั้งทำให้คนข้ามเพศต้องขาดเรียน ลางาน มีผลต่อรายได้ ซึ่งปัญหาอุปสรรคเหล่านี้คนข้ามเพศต้องเผชิญเพียงเพราะต้องยืนยันอัตลักษณ์ตามกฎหมายกระทรวงเพื่อใช้ในการยกเว้นการรับราชการทหาร

2) บุคลากรทางการแพทย์ยังขาดความเข้าใจ ความตระหนักต่อบุคคลข้ามเพศ ทำให้มีการสื่อสาร การใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม ซึ่งนำมาสู่การลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ โดยผู้ให้ข้อมูลที่นิยามตัวเองว่าเป็น Gender fluid ระบุว่า

“...เรารู้สึกว่าคนหมอคนแรกที่เป็นคนคัดกรอง เขาพยายามจีเรา ไม่รู้ว่าเขามีอคติ หรือเขาพยายามจะจีเราให้ได้ คำตอบแบบออกมาเร็ว ๆ ณ ตอนนั้น ว่าเราจะตอบยังไง แต่หน้าเขา ณ ตอนนั้น ทำให้เรารู้สึกว่ามันไม่ค่อย comfort เท่าไหร่ เพราะมันเกือบจะคาบเส้นว่าเขาหมอกับเราหรือเปล่า ทั้งเรื่องทำไมเราไม่ใส่กระโปรง ทำไมเราไม่ไว้ผมยาว และถามอีกว่าเราจะทำหน้าอกไหม จะแปลงเพศไหม ถ้าทำหน้าอกจะทำกี่ซี่ จะทำใหญ่แค่ไหน ถามว่าเคยมีเพศสัมพันธ์ไหม มีเพศสัมพันธ์ทางไหน เพื่อจะถามว่าเรามีเพศสัมพันธ์ทางไหนไหม เราก็เลยบอกว่าเราไม่เคย เราไม่มีแฟน เรายังไม่เคยมีเพศสัมพันธ์ ตอนนั้นมันก็รู้สึกราวว่าเรายังเด็กอายุเพิ่งยี่สิบสี่สิบเอ็ดปีเอง เรารู้สึกว่าคำถามมันโหดนิดนึง แต่มันก็อาจจะเอาไปวินิจฉัยได้ แต่เราก็ไม่ได้โดนขูดอู่วัยวะ ซึ่งเราก็เข้าใจแหละว่าเขา กำลังจะพยายามจะ recheck ว่าเราทำการบ้านเรื่องการเปลี่ยนแปลงร่างกายมาหรือเปล่า แต่ว่าความเป็นหญิงมันไม่ได้ขึ้นกับขนาดหน้าอก ยิ่งฉันทหน้าอกใหญ่ฉันทจะมีความเป็นผู้หญิงมาก...” (แอล, นิยามตนเองว่า Gender fluid อายุ 26 ปี, สัมภาษณ์: 4 ธันวาคม 2565)

จากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลต่อข้อความที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดและผลกระทบต่อที่เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์ ข้อความที่ระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดส่วนใหญ่ คือคำว่าเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด แต่มีบางคนถูกระบุว่า ความคิด ความสนใจ และการแสดงออกคล้ายเพศหญิง บางคนไม่ได้รู้สึกได้รับผลกระทบ แต่มีอีกหลายคนรู้สึกว่าการที่ถูกระบุนั้นทำให้ตนเองเหมือนคนผิดปกติและถูกตีตรา จากการแสดงออกในอัตลักษณ์ของตนเอง และคำที่ถูกระบุนั้นจะมีผลกระทบต่อการทำงานของตนเองในอนาคต มีผลกระทบต่อเอกสารราชการหรือการทำงานในหน่วยงานราชการ

“...ระบุว่าเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด คำนี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อมีความกังวลว่ามันจะส่งผลในการทำงานหรือการยื่นใบเอกสารหรือไม่ เพราะในสิบปีข้างหน้าเราไม่รู้ว่าเราจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านไหน ก็กังวลว่ามันไม่ตรงกับที่เขาเขียนมาในอีกสิบปีข้างหน้าจะเกิดอะไรขึ้น เวลาไปสมัครงานก็จะอยู่ในเอกสารที่เขาขอมา เช่น บัตรประชาชน ถ้าเป็น

ผู้ชายก็จะขอใบเกณฑ์ทหาร แต่ที่สมัครไปก็ไม่ได้มีปัญหาในส่วนนี้ แต่ก็ไม่ทราบในที่ไม่ได้เรียกเราสัมภาษณ์มันมีส่วนกับตรงนี้หรือเปล่า...” (ตี, ไม่นิยามตนเอง อายุ 23 ปี, สัมภาษณ์: 29 พฤศจิกายน 2565)

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลต้องเผชิญปัญหาสุขภาพจิตจากการเข้าสู่กระบวนการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด จากการสัมภาษณ์ คนข้ามเพศต้องเผชิญปัญหาสุขภาพจิต ความวิตกกังวล ความเครียด ความกลัว ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเข้าสู่กระบวนการว่าจะได้รับการยืนยันอัตลักษณ์จากจิตแพทย์หรือไม่ คำที่จะถูกระบุจะสามารถนำไปใช้และได้รับการยกเว้นการรับราชการทหารหรือไม่ และถ้าหากจะใบรับรองแพทย์ไม่สามารถใช้ได้จะต้องดำเนินการอย่างไรต่อไป

“...ทำให้เราวิตกกังวลมาก ๆ มันกดดัน เพราะเราไม่รู้ว่ามันจะผ่านไหม และในขั้นตอน กระบวนการมันงงซับซ้อน ทำให้เรา ณ ตอนนั้น รู้สึกกดดัน รู้สึกกลัว เพราะไม่มีอะไรยืนยันได้เลย แล้วยังเราไปถามข้อมูลกับสัสดีมาเขาให้คำตอบแบบนั้นยิ่งทำให้เรากังวลขึ้นไปอีก...” (ไอ, อายุ 23 ปี, สัมภาษณ์: 27 พฤศจิกายน 2565)

จากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลในสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือได้รับการสนับสนุนต่อกระบวนการเกณฑ์ทหารของคนข้ามเพศ และการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดได้ดังนี้

1) คนข้ามเพศต้องการให้มีการปรับเปลี่ยนคำระบุ Gender identity disorder เพราะคำว่า Disorder ทำให้รู้สึกผิดปกติก่อให้เกิดการตีตรา ทำให้มีทัศนคติกับการไปขอใบรับรองแพทย์ และอาจจะส่งผลกระทบต่อการทำงานหรือเอกสารต่าง ๆ ในอนาคต

2) คนข้ามเพศต้องการให้มีขั้นตอน/แนวทางการปฏิบัติ/ระเบียบการปฏิบัติ ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันและมีการประกาศใช้ในทุกโรงพยาบาลและทุกหน่วยการคัดเลือก เพื่อให้เจ้าหน้าที่ บุคลากรที่เกี่ยวข้องปฏิบัติกับคนข้ามเพศในทิศทางเดียวกัน

3) คนข้ามเพศต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับคนข้ามเพศที่ต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารให้เข้าถึงกลุ่มคนข้ามเพศมากขึ้น ได้แก่ สิทธิ การเตรียมตัว การปฏิบัติ รวมทั้งมีการจัดตั้งหน่วยงาน/องค์กรที่ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือคนข้ามเพศ

4) คนข้ามเพศต้องการให้ทุกโรงพยาบาลยกเว้นค่าใช้จ่ายในการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด หรือสามารถเบิกได้ตามสิทธิการรักษาพยาบาล เช่น สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (สิทธิบัตรทอง) สิทธิประกันสังคม เป็นต้น

5) คนข้ามเพศต้องการให้ยกเลิกการเกณฑ์ทหารเป็นระบบสมัครใจ

“...ถ้าหากว่ารัฐยังมองว่าการเกณฑ์ทหารเป็นสิ่งจำเป็น รัฐก็ควรมอบขั้นตอนสำหรับบุคคลหลาย ๆ ประเภท ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม LGBT หรือแม้กระทั่งคนทำงาน หรือนักบวช ก็ควรมีบทบาทและขั้นตอนที่ชัดเจนมากกว่านี้ว่าพวกเขาควรทำอย่างไรที่จะไม่ต้องมารับบทบาทหน้าที่การเป็นทหาร มันควรมีการชี้แจงที่ชัดเจนกว่านี้มาก ๆ เพราะว่า ณ ตอนที่ผ่านมาเราไม่เคยรู้เลย ว่าระบบหรือขั้นตอนที่เราจะหาช่องทางที่เราไม่อยากเอาตัวตนของเราไปกับการเกณฑ์ทหารต้องเริ่มหาจากที่ตรงไหนได้บ้าง...” (ซี, นิยามตนเองเป็นสาวประเภทสอง อายุ 22 ปี, สัมภาษณ์: 29 พฤศจิกายน 2565)

“...ที่ผ่านมาเราไม่เคยรู้หรือมีข้อมูล ที่นั่นบอกอย่างหนึ่ง ที่นี้บอกอย่างหนึ่ง อินเทอร์เน็ตบอกอย่างหนึ่ง เราจึงอยากให้เข้ามาช่วยเหลือ กระจายข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึง อยากให้ข้อมูลนั้นสากล และอยากให้มีหน่วยงานโดยเฉพาะเข้ามาช่วยเหลือ LGBT หรือเพศที่สามในกรณีแบบนี้ด้วย เพราะถ้ามันพลาดขึ้นมามันส่งผลกระทบต่อหลายอย่าง กระทั่งชีวิตเลย ตอนนั้นเรากำลังจะฝึกงานและยังเรียนไม่จบ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผู้ชายแท้หรือกะเทย เรื่องเกณฑ์ทหารถ้าพลาดขึ้นมามันใช้เวลาตั้งสองปี ถ้าเรายังเรียนอยู่เราต้องพักการเรียน หรือคนที่อายุถึงเกณฑ์แล้วก็ต้องเสียเวลาชีวิต การหางาน การหาเงิน หนูรู้สึกว่ามันเสียมากกว่าได้ถ้าเราต้องเข้าไปในนั้น...” (ไอ, อายุ 23 ปี, สัมภาษณ์: 27 พฤศจิกายน 2565)

5. อภิปรายผล

5.1 ประสบการณ์และความคิดเห็นคนข้ามเพศต่อกระบวนการการเกณฑ์ทหารและการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

1) กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

ในปี พ.ศ. 2555 กฎกระทรวงฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2549 ได้ประกาศและกำหนดหลักเกณฑ์ข้อยกเว้นในการรับราชการทหารของคนข้ามเพศ ให้เป็นบุคคลจำพวก 2 ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) โดยคนข้ามเพศจะต้องขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดในโรงพยาบาลที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ได้แก่ โรงพยาบาลสังกัดกองทัพบก โรงพยาบาลในสังกัดกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันทางการแพทย์ของรัฐที่มีจิตแพทย์วินิจัย ซึ่งคนข้ามเพศจะต้องเข้าสู่กระบวนการ Psychological testing กับบุคลากรทางการแพทย์ เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พยาบาล และจิตแพทย์ เพื่อให้ได้รับการรับรองและยืนยันอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ที่หลากหลายเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เนื่องจากกระทรวงกลาโหมยังไม่มีประกาศใช้ระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกโรงพยาบาล ทำให้ขั้นตอนในแต่ละโรงพยาบาลไม่เหมือนกัน แม้แต่โรงพยาบาลสังกัดเดียวกันก็ยังมีปฏิบัติไม่เหมือนกัน เช่น โรงพยาบาลแห่งหนึ่งคนข้ามเพศจะต้องเริ่มจากการเข้าพบพยาบาล ตามด้วยนักจิตวิทยาและจิตแพทย์ แต่อีกหนึ่งโรงพยาบาลคนข้ามเพศต้องเริ่มจากการเข้าพบพยาบาล ตามด้วยนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยาและจิตแพทย์ เป็นต้น ทำให้บางโรงพยาบาลใช้ระยะเวลาการขอเสร็จสิ้นภายในหนึ่งวัน แต่มีบางโรงพยาบาลที่คนข้ามเพศจะต้องมาโรงพยาบาลอีกหลายครั้งจนกว่าจะได้พบจิตแพทย์ เพื่อให้ได้รับการยืนยันและรับรองผลอัตลักษณ์ทางเพศสภาพในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด นอกจากนี้ โรงพยาบาลที่กระทรวงกลาโหมกำหนดมีจำนวนไม่มากที่สามารถเข้ารับบริการได้เช่นเดียวกับการตรวจสุขภาพร่างกาย ทำให้คนข้ามเพศที่อยู่ในจังหวัดที่ไม่มีโรงพยาบาลตามที่กำหนดเกิดความยุ่งยาก และต้องเดินทางข้ามจังหวัดเพื่อเข้าถึงบริการทางการแพทย์ดังกล่าว แม้มีข้อยกเว้นในการรับราชการทหารของคนข้ามเพศตามกฎหมายฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2555 แต่ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 เพื่อมุ่งหวังให้ความคุ้มครองแก่บุคคลไม่ว่าจะเป็นเพศหญิง เพศชาย รวมทั้งบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ให้สามารถดำรงสถานะของตนอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเท่าเทียมเสมอหน้าและมีโอกาสเหมือนกัน ตามหลักการในมาตรา 3 ได้บัญญัติไว้ว่า การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ หมายความว่า การกระทำหรือไม่กระทำการใดอันเป็นการแบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์ใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและหลักการयोगยาคาร์ตา (The Yogyakarta Principles) ที่มีข้อกำหนดในการปฏิบัติของบุคคลที่มีเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดเพื่อให้ได้รับการยกเว้นเข้ารับราชการทหาร ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติที่เหมาะสมกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558

2) ข้อความที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดและผลกระทบที่เกิดขึ้น

องค์การอนามัยโลก (WHO) มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการกำหนดบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง (International classification of diseases: ICD) ในระบบสาธารณสุขทั่วโลก มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบอัตราการเกิดโรค (Morbidity) และอัตราการตาย (Mortality) ด้วยการบันทึกโรคอย่างเป็นระบบ และระบบ ICD มีรหัสที่ใช้สำหรับการบันทึกปัญหาสุขภาพที่เป็นอาการและอาการแสดง สิ่งผิดปกติที่ตรวจพบ อาการที่นำมาให้มารับบริการทางการแพทย์ เป็นต้น สำหรับประเทศไทยได้นำระบบ ICD มาใช้โดยแปลเป็นฉบับภาษาไทยเรียกว่า บัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศฉบับประเทศไทย (ICD-10-Thai modification: ICD-10-TM) ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ในสาระสำคัญของ ICD-10 เกี่ยวกับประเด็นสุขภาพจิตในกลุ่มอาการทางจิตเวชจัดอยู่ในความผิดปกติทางจิตและพฤติกรรม (Mental and behavioral disorder) และถูกจัดในหมวด V (Chapter V) มีรหัสประจำหมวดคือ F โดยรหัส F64 คือ ความผิดปกติทางอัตลักษณ์ (Gender identity disorders) จำแนกได้ดังนี้ โรคต้องการแปลงเพศ โรคชอบแต่งกายเป็นเพศ

ตรงข้าม ความผิดปกติของอัตลักษณ์ทางเพศในวัยเด็ก ความผิดปกติแบบอื่นของอัตลักษณ์ทางเพศ และความผิดปกติของอัตลักษณ์ทางเพศไม่ระบุรายละเอียด

ตามที่กระทรวงฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) กำหนดหลักเกณฑ์ข้อยกเว้นในการรับราชการทหารสำหรับคนข้ามเพศโดยต้องไปขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เพื่อให้จิตแพทย์รับรองและยืนยันผลอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ถูกระบุผลในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดด้วยข้อความว่า ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) แต่จะมีคนข้ามเพศบางคนที่ถูกระบุว่าจิตใจเป็นหญิง มีความผิดปกติในการรับรู้เพศ และการแสดงออกแบบเพศหญิง หน้าอกผิดรูป บทบาททางเพศไปทางเพศหญิง และเมื่อคนข้ามเพศนำไปรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดไปยื่นต่อหน่วยที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ คนข้ามเพศจะได้รับใบรับรองผลการตรวจเลือกฯ (แบบ สด.43) และจะมีการระบุข้อมูลผลการตรวจเลือกลงในเอกสาร แบบ สด.43 เป็นบุคคลจำพวก 2 ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) ซึ่งเป็นเอกสารราชการในการยืนยันว่าบุคคลนั้นได้ผ่านการเกณฑ์ทหารแล้ว

ถึงแม้คำว่าภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) จะเป็นคำที่ถูกปรับเปลี่ยนมาจากคำว่า เป็นโรคจิตถาวร หลังจากที่ถูกกลุ่มคนข้ามเพศยื่นฟ้องต่อศาลปกครอง และมีคำพิพากษาในปี พ.ศ. 2554 ให้เพิกถอนข้อความที่ระบุว่า เป็นโรคจิตถาวร ตามที่กระทรวงฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) ในแบบ สด.5 สด.9 และ สด.43 แล้วนั้น แต่คำว่า Disorder ในความหมายใน ICD-10 ฉบับภาษาไทย พ.ศ. 2552 หมายถึง ความผิดปกติ ซึ่งเป็นคำที่ทำให้คนข้ามเพศรู้สึกว่าการตนเองเหมือนคนผิดปกติ มีภาวะการเป็นโรค และเหมือนถูกลดทอนคุณค่า ถูกตีตราจากคนในสังคม จากการแสดงออกในอัตลักษณ์ของตนเอง อีกทั้งคนข้ามเพศยังมีความกังวลว่าข้อความที่ถูกระบุไว้จะเกิดผลกระทบต่อการทำงานของตัวตนเองในอนาคต มีผลกระทบต่อเอกสารราชการ หรือการทำงานในหน่วยงานราชการอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพล ธรรมสุนทร (2549) ที่ศึกษาผลกระทบภายหลังผ่านการตรวจเลือกทหารและได้รับ แบบ สด.43 ระบุโรคพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากการได้รับ แบบ สด.43 ระบุโรคจิตทำให้เกิดความรู้สึกอับอาย เหมือนเป็นการตอกย้ำสภาพที่เป็นปมด้อยของตนเอง (กะเทย) มีความรู้สึกว่าคุณถูกกีดกันอย่างรุนแรง และยังขัดต่อหลักการยกย่องการตา ข้อที่ 1 สิทธิในการใช้สิทธิมนุษยชนที่เป็นสากล กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมเสรีภาพและด้วยศักดิ์ศรีและสิทธิเสมอภาคกัน ไม่ว่าจะมีวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ย่อมมีสิทธิมนุษยชนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์เช่นกัน

วันที่ 1 มกราคม 2565 องค์การอนามัยโลกประกาศใช้บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง (International statistical classification of diseases and related health problems: ICD) ฉบับที่ 11 หรือ ICD-11 เป็นฉบับล่าสุด เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ความเจ็บป่วยและสอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านการแพทย์และองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน ซึ่งสาระสำคัญใน ICD-11 ได้ถอดถอนความผิดปกติทางอัตลักษณ์ (Gender identity disorders) ออกจากกลุ่มอาการทางจิตเวช และได้บรรจุหมวดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางเพศ ในบทที่ 17 ภาวะที่สัมพันธ์กับสุขภาพทางเพศ (Conditions related to sexual health) แสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศมิใช่ความเจ็บป่วยทางจิตอีกต่อไป แต่เมื่อมีการประกาศใช้ ICD-11 แล้ว ยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลยังคงได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ได้รับคำวินิจฉัยที่แสดงถึงความผิดปกติด้านปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งเป็นความไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการถอดถอนภาวะการณข้ามเพศออกจากอาการความผิดปกติทางจิตใน ICD-11

3) การเปลี่ยนรูปแบบการเกณฑ์ทหารของคนข้ามเพศ

การเกณฑ์ทหารของไทยในปัจจุบันมีระบบการเกณฑ์ทหารแบบบังคับเกณฑ์และแบบสมัครใจ ซึ่งกฎหมายไทยกำหนดให้ชายไทย ที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน ซึ่งคำว่า ชาย ในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่มีเพศกำเนิดเป็นชายตามที่ระบุในสูติบัตรตั้งแต่แรกเกิด นั่นหมายถึงรวมคนข้ามเพศ บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศ หรือการใช้ชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิด จะต้องเข้าสู่กระบวนการเกณฑ์ทหารตามกฎหมายกำหนด จากผลการศึกษาผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรเปลี่ยนเป็นรูปแบบการเกณฑ์ทหารของประเทศเป็นรูปแบบการสมัครใจ เนื่องจากระบบการเกณฑ์ทหารของไทยมีหลักสูตรการฝึกทหารเป็นมาตรฐานเดียวคือในลักษณะของความเป็นผู้ชายตามเพศกำเนิด ทั้งรูปแบบการฝึก การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ ได้แก่ หอพัก ห้องน้ำ ซึ่งไม่มีการจัดสรรที่เหมาะสมสำหรับคนข้ามเพศ คนข้ามเพศจึงมองว่าควรเปลี่ยนเป็นรูปแบบการเกณฑ์ทหารของไทยเป็นการสมัครใจแทน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสิทธิ์ เนียมกล้า (2564) ได้ศึกษาการพัฒนากฎหมายว่าด้วยรูปแบบการเกณฑ์ทหาร พบว่า ปัญหาในเรื่องเพศสภาพ เมื่อเข้ามาয়กองประจำการจะพบว่าได้รับผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวันจริง เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว อีกทั้งมีความรู้สึกกลัว เพราะไม่ทราบว่าตนเองจะต้องเผชิญกับอะไรบ้าง เกิดอาการเกรงกลัวต่อการกระทำความผิด กลัวการถูกลงโทษ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณกร ทองกิ่ง และ อัญชลี ศรีกลชาญ (2566) ที่ศึกษาการเกณฑ์ทหาร ของสาวประเภทสอง เสนอให้ปรับเปลี่ยนการเกณฑ์ทหารเป็นแบบอาสาสมัครให้เฉพาะคนที่สมัครใจ ไม่ใช่เฉพาะในกลุ่มคนที่มี ความหลากหลายทางเพศเท่านั้น แต่บุคคลคนอื่น ๆ ก็ควรได้รับสิทธินี้ เพราะบางคนก็จำเป็นต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว แต่ไม่มีโอกาสที่จะได้เข้าทำงาน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธวัชชัย ผลสะอาด (2559) ที่พบว่าทัศนคติของทหาร กองประจำการแบบระบบสมัครใจมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพทหาร ภาคภูมิใจ มีเกียรติ เป็นอาชีพที่เสียสละ มีความต้องการประกอบ อาชีพทหาร ส่วนระบบการเกณฑ์ทหาร พบว่ามีทัศนคติเชิงลบต่ออาชีพทหาร วิดกกังวล หวาดกลัวในการที่จะต้องเข้ารับการฝึก กำลังพล

4) อุปสรรคหรือการถูกเลือกปฏิบัติ

ปัญหาอุปสรรค ความยุ่งยากที่คนข้ามเพศต้องพบเจอเมื่อเข้าสู่กระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพ ไม่ตรงกับเพศกำเนิด ได้แก่

(1) กระทรวงกลาโหมและกระทรวงสาธารณสุขยังไม่มีขั้นตอน/แนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ได้แก่ แบบฟอร์ม ถ้อยคำที่ต้องระบุ ค่าใช้จ่าย ระยะเวลา ในทุกโรงพยาบาลและหน่วยคัดเลือกรับราชการทหารสำหรับคนข้าม เพศ ทำให้คนข้ามเพศต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายที่ยังไม่รวมกับค่าเดินทาง ค่าเอกสารอื่น ๆ ที่จะต้องเสียเพิ่ม ผลกระทบด้านเวลา คนข้ามเพศบางคนต้องไปโรงพยาบาลมากกว่าหนึ่งครั้ง ทำให้ต้องขาดเรียนหรือลางาน รวมถึงถ้อยคำที่ระบุในใบรับรองแพทย์นั้น มีหลากหลายไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทำให้คนข้ามเพศเกิดความไม่มั่นใจว่าจะสามารถนำไปใช้ยื่นที่หน่วยคัดเลือกแล้วจะได้รับการยกเว้นการรับราชการทหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณกร ทองกิ่ง และ อัญชลี ศรีกลชาญ (2566) ที่พบว่าสภาพและ ปัญหาในการเกณฑ์ทหารของสาวประเภทสองในการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด พบว่าต้นทุน ของแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน การขอใบรับรองแพทย์มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางและการใช้เวลานาน ส่งผลต่อเวลาเรียนสำหรับ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ และกรณีหนึ่งมีใบรับรองแพทย์ แต่กลับถูกคัดเลือกเป็นบุคคลจำพวกที่ 3 ได้แก่ คนซึ่งมีร่างกายยังไม่ แข็งแรงพอที่จะรับราชการทหารทหารในขณะนั้นได้เพราะป่วย ซึ่งจะบำบัดให้หายไม่ได้ภายในกำหนด 30 วัน กรณีนี้ให้เรียกมา ตรวจเลือกในคราวถัดไปทำให้สาวประเภทสองต้องกลับมาเกณฑ์ใหม่ในปีหน้า สาวประเภทสองต้องขอใบรับรองแพทย์ซ้ำและ กลับมาเกณฑ์ใหม่ในปีถัดไป

(2) บุคลากรทางการแพทย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับ เพศกำเนิด ยังขาดความเข้าใจ ความตระหนักต่อคนข้ามเพศ ทำให้มีการสื่อสาร การใช้ถ้อยคำ การปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม ทำให้ คนข้ามเพศรู้สึกถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Human Rights Watch (2563) โดยการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ใน 4 พื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ตรัง เชียงใหม่ และอุบลราชธานี พบว่า คนข้ามเพศจำนวนมากที่ให้สัมภาษณ์ระบุว่า การเลือกปฏิบัติในสถานพยาบาลทำให้พวกเขากังวลจนไม่กล้าไปขอรับการรักษา ซึ่งเป็นผลคุกคามต่อสวัสดิภาพทางใจและกายของตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลันทรา ปรางค์ทอง (2565) ที่ศึกษา การเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเพศหลากหลายและการคุ้มครองสิทธิเพศหลากหลายในหน่วยงานภาครัฐ กรณีข้าราชการ กรมการปกครองพบว่า ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งอยู่ในกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคล 3 ราย ไม่มีใครที่รู้จักพระราชบัญญัติความ เท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 มาก่อน จะเห็นได้ว่าการกระทำดังกล่าวไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ที่ได้ หลักการไว้ว่า การกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ ประกาศ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติ ของหน่วยงานของรัฐ องค์กร เอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็น การเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศจะกระทำมิได้

5) ผลกระทบด้านปัญหาสุขภาพจิต

กลุ่มคนข้ามเพศที่ต้องเข้าสู่กระบวนการเกณฑ์ทหารตั้งแต่เริ่มได้รับหมายเรียก คนข้ามเพศต้องมีการเตรียมตัว หาข้อมูล การไปขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เพื่อให้ได้รับการยกเว้นในการรับราชการทหาร สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้คนข้ามเพศต้องเผชิญปัญหาสุขภาพจิต ความวิตกกังวล ความเครียด ความไม่มั่นใจ ความหวาดระแวง ความกลัว ว่าตนเองจะได้รับการยกเว้นหรือไม่ ถ้าหากใบรับรองแพทย์ไม่สามารถใช้ได้จะต้องดำเนินการอย่างไรต่อไป ใครจะสามารถ

ช่วยเหลือได้บ้าง ซึ่งคนข้ามเพศจะต้องอยู่กับความรู้สึกอาการที่เกิดขึ้นนี้เป็นระยะเวลาหลายเดือนจนกว่าจะเสร็จสิ้นกระบวนการเกณฑ์ทหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรรณกร ทองกิ้ง และ อัญชลี ศรีกลชาญ (2566) ซึ่งพบว่าการแต่งกายเป็นหญิง การผ่าตัดดัดแปลงร่างกาย หรือการเข้าไปตามโรงพยาบาลด้านจิตเวช เพื่อขอใบรับรองแพทย์ เป็นหนึ่งในหลาย ๆ ขั้นตอนที่กลุ่มสาวประเภทสองต้องทำ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการยกเว้นการเกณฑ์ทหาร ทำให้ต้องเจอกับบุคคลมากมายที่ส่งผลต่อสภาวะจิตใจได้ เช่น ความคิดรู้สึกอึดอัดใจและไม่สบายใจ หรือไม่มั่นใจตัวเอง รวมถึงความวิตกกังวลว่าตนจะได้สิทธิในการยกเว้นการเกณฑ์ทหารหรือไม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิรักษ์ณี เนียมกล้า (2564) ที่พบว่า ทหารประจำการต้องสูญเสียโอกาสและประสบการณ์การทำงานเป็นเวลา 2 ปี จึงพยายามหลีกเลี่ยงการถูกเกณฑ์ทหารด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองจากเจ้าหน้าที่สัสดี เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่อกัน และสอดคล้องกับ อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า (2563) ก็พบว่าการบังคับเกณฑ์ทหารอาจจะทำให้เสียโอกาสในการประกอบอาชีพเช่นกัน บางคนมีรายได้สูงในการประกอบอาชีพ แต่ต้องไปเป็นทหารต้องออกจากงานหรืออาชีพนั้น ทำให้สูญเสียโอกาสในความก้าวหน้าในอาชีพต้องลาออกจากงาน

6) สิ่งที่คนข้ามเพศอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือได้รับการสนับสนุน

(1) คนข้ามเพศต้องการให้มีการเปลี่ยนคำระบุ Gender identity disorder เนื่องจากคำว่า Disorder สื่อความหมายถึง ความผิดปกติ ทำให้รู้สึกถูกวิพากษ์ว่าผิดปกติ ถูกตีตรา ถูกอคติ และถูกเลือกปฏิบัติจากเหตุวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ

(2) คนข้ามเพศต้องการให้มีขั้นตอน แนวทางการปฏิบัติ หรือระเบียบการปฏิบัติ ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันและมีการประกาศใช้ในทุกโรงพยาบาลและทุกหน่วยการคัดเลือก เพื่อให้เจ้าหน้าที่ บุคลากรที่เกี่ยวข้องปฏิบัติกับคนข้ามเพศในทิศทางเดียวกันและปฏิบัติบนความเสมอภาค ความเท่าเทียม บนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(3) คนข้ามเพศต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับคนข้ามเพศที่ต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารให้เข้าถึงกลุ่มคนข้ามเพศมากขึ้น ได้แก่ สิทธิ การเตรียมตัว การปฏิบัติ รวมทั้งมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือคนข้ามเพศ

(4) คนข้ามเพศต้องการให้ทุกโรงพยาบาล ยกเว้นค่าใช้จ่ายการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด หรือสามารถเบิกได้ตามสิทธิการรักษาพยาบาล เช่น สิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (สิทธิบัตรทอง) สิทธิประกันสังคม เป็นต้น

(5) คนข้ามเพศต้องการให้การเกณฑ์ทหารเป็นระบบสมัครใจ โดยมีการเพิ่มแรงจูงใจในเรื่องของสวัสดิการ ด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล หรือสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ให้มากขึ้น เพื่อให้คนที่สนใจมาสมัครมากขึ้น และเพื่อให้ทุกคนมีสิทธิเลือกอาชีพโดยอิสระ

6. สรุปและเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 กำหนดให้ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน โดยการจับฉลากแดงและฉลากดำ ในปี พ.ศ. 2555 กฎกระทรวงฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) ระบุข้อยกเว้นในการรับราชการทหารของคนข้ามเพศ ให้เป็นบุคคลจำพวก 2 ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) โดยจะต้องขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจเข้ารับบริการในโรงพยาบาลสังกัดกองทัพบกมากที่สุด และต้องเสียค่าใช้จ่ายในช่วงราคา 50-300 บาท โดยข้อความที่ถูกระบุในใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด คือคำว่าภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ซึ่งข้อความดังกล่าวคนข้ามเพศมีความกังวลว่าจะส่งผลกระทบต่อตัวเอง ได้แก่ การทำงานหรือการสมัครงาน การเข้ารับเป็นข้าราชการ การทำเอกสารเดินทางไปต่างประเทศ การถูกปฏิเสธในการเรียนต่อหรือขอทุนการศึกษา และผู้ปกครองจะรับรู้เรื่องเพศสภาพ อีกทั้งคนข้ามเพศต้องประสบปัญหาความยุ่งยากในกระบวนการใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดหลายอย่าง ได้แก่ ไม่มีขั้นตอนหรือแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน ค่าใช้จ่ายที่ราคาสูง ระยะเวลาการขอที่นานและต้องไปโรงพยาบาลหลายครั้ง บุคลากรขาดความเข้าใจความตระหนักต่อคนข้ามเพศ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐยังขาดการกระจายข้อมูลข่าวสารในการเตรียมตัว สิทธิ หรือแหล่งช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ให้กับคนข้ามเพศ และในปี พ.ศ. 2565 องค์การอนามัยโลกประกาศใช้

ICD-11 แทน ICD-10 ซึ่งได้มีการถอดถอนความผิดปกติทางอัตลักษณ์ (Gender identity disorders) ออกจากกลุ่มอาการทางจิตเวช แต่ผู้ให้ข้อมูลมากถึงร้อยละ 74.36 ยังไม่ทราบว่ามีการเปลี่ยนแปลงมาใช้ ICD-11 แล้ว

6.2 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ

(1) สถานพยาบาลที่ให้บริการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดเพื่อใช้ยกเว้นการรับราชการทหารของคนข้ามเพศ ควรมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำที่ระบุในเอกสารทางการแพทย์ แทนที่คำว่าภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด (Gender identity disorder) ด้วยคำว่า ความไม่สอดคล้องทางเพศ (Gender incongruence) ให้สอดคล้องกับบัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับที่ 11 (ICD-11) ที่ได้จัดหมวดหมู่ใหม่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเพศ (Sexual health) ซึ่งได้ประกาศใช้แล้วตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2565 เพื่อจะทำให้คนข้ามเพศสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างไม่ถูกตีตราว่ามีความผิดปกติทางจิต ลดอคติ และลดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในสังคมไทย

(2) ภาครัฐควรจัดทำแนวทางการปฏิบัติระเบียบการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน ในการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดสำหรับคนข้ามเพศ และมีการประกาศบังคับใช้ในทุกโรงพยาบาลทั้งในสังกัดกระทรวงกลาโหมและกระทรวงสาธารณสุข

(3) ภาครัฐควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่ครบถ้วน ทัวถึง และสม่ำเสมอให้กับคนข้ามเพศ ได้แก่ แนวทางการปฏิบัติในการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด และแนวทางการปฏิบัติในการสู่กระบวนการเกณฑ์ทหาร เช่น การเตรียมตัว เอกสารที่ต้องใช้สิทธิ แนวทางการร้องเรียนเมื่อถูกเลือกปฏิบัติ เป็นต้น และข้อมูลนี้ต้องเป็นข้อมูลที่ใช้ในการปฏิบัติเดียวกันในทุกโรงพยาบาลและทุกหน่วยคัดเลือกการเกณฑ์ทหาร

(4) จัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาสนับสนุน ควรให้คำปรึกษา ให้ข้อมูล และช่วยเหลือให้กับคนข้ามเพศในระหว่างเข้าสู่กระบวนการเกณฑ์ทหาร

2) ข้อเสนอแนะต่อคนข้ามเพศ

คนข้ามเพศที่ต้องเข้าสู่กระบวนการเกณฑ์ทหารควรศึกษาข้อมูล สิทธิที่ตนพึงได้รับ ระเบียบ/ข้อปฏิบัติของหน่วยคัดเลือกการเกณฑ์ทหารและสถานพยาบาล รวมถึงวางแผนการขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด เนื่องจากแต่ละที่อาจมีแนวทางการปฏิบัติเฉพาะและระยะเวลาในการขอที่ไม่เท่ากัน ซึ่งจะส่งผลต่อการนำเอกสารไปยื่นต่อหน่วยคัดเลือกการเกณฑ์ทหารได้

3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคนข้ามเพศที่มีประสบการณ์การเกณฑ์ทหารและขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดเท่านั้น และมีข้อจำกัดในการสุ่มตัวอย่างประชากร ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเพิ่มขนาดประชากรและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ จิตแพทย์ สัสดี แพทย์ประจำหน่วยคัดเลือก เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นต่อกระบวนการเกณฑ์ทหารและขอใบรับรองแพทย์ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดในคนข้ามเพศ

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวงฉบับที่ 75 (พ.ศ. 2555) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2479. (2555). ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 129 ตอนที่ 33ก, น. 28-29)
- เฉลิมพล ธรรมสุนทร. (2549). *ทหารเกณฑ์ระยะ: ผลกระทบภายหลังผ่านการตรวจเลือกทหารและได้รับ สด.43* ระบุโรค. [วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชลินทรา ปรามค์ทอง. (2565). *การเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มเพศหลากหลายและการคุ้มครองสิทธิเพศหลากหลายในหน่วยงานภาครัฐ: ศึกษากรณีข้าราชการกรมการปกครอง*. [สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัชชัย ผลสะอาด. (2559). *สมรรถนะกำลังพลสำรองกองร้อยที่ 1 กองพันทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ ค่ายพรหมโยธิน อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระบบการเกณฑ์ทหารและการรับราชการทหาร โดยสมัครใจ*. [สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นวนันท์ ปิยะวัฒน์กุล และคณะ. (2562). *จิตเวชศาสตร์ Psychiatry*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สยามทองกิจ.
- นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2567). *ความรู้ทางกฎหมายหลากหลายและเข้าใจง่าย ชุดที่ 71 พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558: ปัญหาของบทบัญญัติและการบังคับใช้*. <https://www.law.tu.ac.th/tulawinfographic71/#:~:text=วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้>.
- พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558. (2558). ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 132 ตอนที่ 18ก, น. 17-27).
- รพินทร์ภัทร์ ยอดหล่อชัย. (2562). *ความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย*. <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/gender-identity>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 134 ตอนที่ 40ก).
- วรรณกร ทองกิ่ง และ อัญชลี ศรีกลชาญ. (2566). *การศึกษาการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย : กรณีศึกษาสาวประเภทสอง*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2497). *พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497*. <https://dmd.mod.go.th/สารแนร-1/พระราชบัญญัติรับราชการทหาร-พ-ศ-2497/พ-ร-บ-2497-อพเดท.aspx>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2564). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. (2552). *บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศฉบับภาษาไทย (ICD-10-TM)*. ม.ป.ท.
- สำนักวิชาการสุขภาพจิต. (2562). *บัญชีจำแนกทางสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องฉบับที่ 11 โรคจิตเวช ความผิดปกติทางพฤติกรรมหรือความผิดปกติพัฒนาการระบบประสาทและโรคในหมวดอื่นที่เกี่ยวข้อง*. วนิดาการพิมพ์.
- อภิสิทธิ์ เนียมกล้า. (2564). *การพัฒนากฎหมายว่าด้วยรูปแบบการเกณฑ์ทหาร THE DEVELOPMENT OF THE LAW ON CONSCRIPTION*. [วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- อริย์ธัช แก้วเกาะสบ้า. (2563). *การศึกษาข้อมูลวิชาการด้านการเมืองการปกครองภายในประเทศ: กรณีศึกษาระบบการเกณฑ์ทหารของประเทศไทย*. สถาบันพระปกเกล้า หลักสูตรการพัฒนานักบริหารระดับสูง.
- Human Rights Watch. (2563). *ประเทศไทย: คนข้ามเพศถูกปฏิเสธสิทธิอันเท่าเทียม*. <https://www.hrw.org/th/news/2021/12/16/380399>
- Principles, Y. (2007). *Yogyakarta Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity*. Yogyakarta, Indonesia.

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 271805

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July- December 2024): 271805
E-ISSN 3056-9508 (Online)

การสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง: ภาพสะท้อนจากผู้ขายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่

สุเมษย์ หนกหลัง* พีรเดช ประครองพันธ์ และ สีนภาพร วิทยาวณิชชัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร 10110

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: sumaten@gs.wu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจตคติของผู้ขายวัยทำงาน ที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ต่อการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้คือผู้ขายวัยทำงานตอนกลางที่มีอายุระหว่าง 30-44 ปีบริบูรณ์ จากการสนทนาเป็นบุคคลที่มีความชื่นชอบผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้และแสดงออกถึงเจตคติในเชิงชายเป็นใหญ่รวม 15 คน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้คำถามกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล และใช้การวิเคราะห์แก่นสาระในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปและตีความข้อค้นพบ ผลการวิจัยพบว่าเจตคติของผู้ขายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ต่อการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง ได้แก่ (1) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นผู้ที่มีเสน่ห์ดึงดูด (2) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ดูมีความมั่นใจ (3) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นการแสดงความมีวุฒิภาวะ และ (4) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ดูเป็นคนใส่ใจรายละเอียด จากผลการวิจัยสะท้อนถึงการสร้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงตามกรอบคิดของเจตคติชายเป็นใหญ่ โดยผู้ขายกลุ่มนี้มีความคาดหวังว่าผู้หญิงควรปฏิบัติและแสดงออกในลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของเพศชาย นอกจากนี้ ยังพบว่าการตีตราผู้หญิงในเชิงเพศภาวะยังคงปรากฏอยู่ในเจตคติของผู้ขายที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางเพศและบทบาทในสังคม

คำสำคัญ: เจตคติ; ชุดชั้นในลายลูกไม้; ผู้ขายวัยทำงาน; เจตคติชายเป็นใหญ่

วันรับบทความ: 4 มิถุนายน 2567, วันแก้ไขบทความ: 12 กรกฎาคม 2567, วันตอบรับบทความ: 4 พฤศจิกายน 2567

Women's Wearing Lace Lingerie: Reflections from Working-age Men with Patriarchal Attitudes

Sumate Noklang*, Peeradet Prakongpan and Sinaporn Withayavanitchai

Graduate School, Srinakharinwirot University, Khlong Toei Sub-district, Watthana District, Bangkok 10110, Thailand

*Corresponding author, sumaten@g.swu.ac.th

Abstract

The purpose of this research article is to study the patriarchal attitude of working-age men toward women wearing lace lingerie. This qualitative research used the phenomenological method. The key informants in this research were fifteen working-age men between 30-44 years old. They stated during the interview that they like women wearing lace lingerie and expressed a patriarchal attitude. An in-depth interview with semi-structured questions was used for data collection. The data were analyzed using thematic analysis to draw conclusions and interpret the findings. The research results found that the attitudes of working-age men who have a patriarchal attitude towards women wearing lace lingerie are as follows: (1) women who wear lace lingerie are attractive, (2) women who wear lace lingerie appear confident, (3) women who wear lace lingerie show maturity, and (4) women who wear lace lingerie appear attentive to details. These results reflect how women's images are constructed through patriarchal attitudes, with men expecting women to behave and present themselves in ways that cater to male desires and preferences. Furthermore, the research shows that stigmatization related to gender roles persists in men's attitudes, impacting both sexual relationships and societal roles.

Keywords: Attitude, Lace lingerie, Working-age men, Patriarchal attitudes

Received: June 4, 2024, **Revised:** July 12, 2024, **Accepted:** November 4, 2024

1. บทนำ

เสื้อชั้นใน เป็นเครื่องแต่งกายที่ครอบคลุมเสื้อผ้าที่มีรูปแบบที่หลากหลาย มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและร่างกายของผู้หญิง โดยทั่วไปชุดชั้นในเป็นเครื่องแต่งกายที่ปกปิดร่างกาย ช่วยพยุงเต้านมและลดความไม่สบายตัว หรืออาการเจ็บระหว่างการเคลื่อนไหว อย่างไรก็ตาม ชุดชั้นในได้พัฒนาจากเครื่องแต่งกายพื้นฐานไปเป็นสัญลักษณ์นอกเหนือจากประโยชน์ทางกายภาพ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอุดมคติ ความเหมาะสม และภาพลักษณ์ทางร่างกายตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 18 (Cahoon & Edmonds, 1987; Hill & Steele, 2014) จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการแต่งกายของผู้หญิง และเป็นที่ที่ฝ่ายชายเองก็ให้ความสนใจด้วย การสวมใส่ชุดชั้นในลูกไม้ไม่สามารถมีผลทางจิตวิทยาที่หลากหลายต่อบุคคล ชุดชั้นในรวมถึงชุดชั้นในลูกไม้มีบทบาทสำคัญในการกำหนด สื่อสาร และยกระดับการแสดงบทบาททางสังคมสำหรับผู้หญิง สะท้อนถึงความคิด ลักษณะนิสัย ความเป็นตัวของตัวเอง การรับรู้เรื่องเพศ ความเป็นหญิง และอัตลักษณ์ทางสังคม ในการศึกษาของ Wood (2016) ชี้ให้เห็นว่าชุดชั้นใน นอกจากทำหน้าที่เป็นอุปกรณ์ช่วยป้องกันอันตรายด้านร่างกายแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ที่ซับซ้อนภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมผู้บริโภคด้านเพศ โดยประสบการณ์ของผู้หญิงในการซื้อและสวมใส่ชุดชั้นในนั้น สะท้อนถึงความสุขและความวิตกกังวลเกี่ยวกับเพศของผู้หญิง ในปี ค.ศ. 1920 ชุดชั้นในจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงศีลธรรมมีอิทธิพลต่อข้อความที่สื่อผ่านชุดชั้นใน เชื่อมโยงกับการสนทนาที่กว้างขึ้นเกี่ยวกับการปลดปล่อยและเพศของผู้หญิง (Fields, 2007; Francisco & Nicholas, 2017)

นอกจากนี้ การเลือกชุดชั้นในยังแสดงให้เห็นความแตกต่างทางสังคมผ่านเสื้อผ้าชั้นในของตน การใช้ชุดชั้นในยังเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อยืนยันอัตลักษณ์และต่อต้านความคาดหวังแบบบรรทัดฐานของความเป็นหญิง (Storr, 2002) ในส่วนของชุดชั้นในลายลูกไม้ ความสวยงามของงานลูกไม้และริบบิ้นในชุดชั้นใน สามารถเป็นสัญลักษณ์ของอารมณ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบสำหรับผู้พบเห็น เช่น ความแปลกใจ ความเจ็บปวด ความน่าสนใจ ความตื่นเต้น และเป็นการสร้างการสนทนาเกี่ยวกับความรัก เพศ และความเท่าเทียมได้ด้วยเช่นกัน (Duclert & Windish, 2012; Jantzen et al., 2006) ดังนั้นการสวมใส่ชุดชั้นในลูกไม้สามารถมีผลกระทบทางจิตวิทยาต่อบุคคล โดยการมีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของตนเอง อารมณ์ และการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ส่วนบุคคล จนบางครั้งกลายเป็นความปรารถนาทางเพศของฝ่ายชายได้ (Wood, 2016)

ความสัมพันธ์ระหว่างชุดชั้นในและการเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงในแต่ละช่วงวัย สะท้อนถึงบรรทัดฐานทางสังคมและอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไป การสวมใส่ชุดชั้นในเป็นเสมือนพื้นที่สำหรับการแสดงออกซึ่งแบบแผนความเป็นหญิงที่แตกต่างกัน เช่น ผู้หญิงที่เป็นแม่ ผู้หญิงวัยรุ่น ผู้หญิงสวยหุ่นดี หรือ ผู้หญิงวัยทำงาน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการปฏิวัติของกลุ่มสตรีนิยม (Feminist) ศตวรรษที่ 20 ทำให้ชุดชั้นในกลายเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับอำนาจชายเป็นใหญ่ในสังคม (Chenoune, 1999) การพัฒนานี้ยังเห็นได้ชัดในด้านการออกแบบและฟังก์ชันของชุดชั้นใน ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงจากเสื้อผ้าอย่างเสื้อคอร์เซ็ต ไปสู่อีไลต์ที่สะดวกสบายมากขึ้น อย่างชุดชั้นในที่พบเห็นในปัจจุบัน ซึ่งช่วยส่งเสริมเรือนร่างของผู้สวมใส่และการแสดงออกถึงบุคลิกส่วนบุคคลได้มากขึ้นอีกด้วย ชุดชั้นในก็ยังคงมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อชุดชั้นในของผู้หญิงก็ยังคงเป็นเรื่องของคุณภาพผลิตภัณฑ์ แบบของชุดชั้นใน ความสะดวกสบายขณะสวมใส่ รวมถึงราคา (กิตติทัศน์ ทศกัญญ์ และสุพรรณิ อินทร์แก้ว, 2559; เบญจวรรณ แยมเพกา, 2557)

การนำเสนอผ้าลูกไม้และชุดชั้นในในสื่อ นั้นสนับสนุนอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่มีต่อร่างกายของผู้หญิง โดยการเสริมสร้างแบบแผนทางเพศแบบดั้งเดิม การทำให้ผู้หญิงกลายเป็นวัตถุและการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม ที่ให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์ทางกายมากกว่าคุณสมบัติทางปัญญาและการเป็นผู้นำ (Murtiningsih et al., 2017) จากการศึกษาพบว่า โฆษณาชุดชั้นในที่มีภาพลักษณ์ของความมั่นใจทางเพศได้รับการประเมินในทางบวกมากกว่าชุดชั้นในที่ไม่ได้ส่งเสริมความมั่นใจทางเพศของผู้หญิง แต่มุมมองนี้กลับนำไปสู่การส่งเสริมทัศนคติเกี่ยวกับบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางเพศของฝ่ายหญิง ส่งผลให้ผู้หญิงยังคงถูกกดขี่ในสังคม (Beaman, 2013; Gan & Chen, 2024; Karimova et al., 2017) นอกจากนี้ การนำเสนอภาพลักษณ์ร่างกายและเพศของผู้หญิงในสื่อ อาจนำไปสู่การสร้างภาพลักษณ์เชิงลบและความไม่พอใจในเรือนร่างของตนเองกับผู้หญิงที่ไม่ได้มีรูปร่างสอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่สื่อนำเสนอ เช่น ผู้หญิงที่มีรูปร่างอวบ ผิวดำ เป็นต้น ซึ่งผู้ชายเองก็ได้รับอิทธิพลจากสื่อหรือโฆษณาเหล่านี้ได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้ร่างกายของผู้หญิงยังคงเป็นสิ่งที่ถูกให้ความสำคัญ ส่งเสริมให้บรรทัดฐานและอุดมการณ์แบบชายเป็นใหญ่เข้มแข็งยิ่งขึ้น (Rammsayer & Troche, 2013;

Santonniccolo et al., 2023; Walker & Diaz, 2024) เมื่อเป็นเช่นนี้ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่และการสวมใส่ชุดชั้นในของผู้หญิง คงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ต่อยมาถึงความจำเป็นในการมีสื่อและสังคมที่คำนึงถึงความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น เพื่อท้าทายอคติและแบบแผนทางเพศที่ดำรงอยู่ (Murtiningsih et al., 2017; Santonniccolo et al., 2023; Vagdevi & Shantharaju, 2014)

การแต่งกายเป็นสิทธิในร่างกายของผู้หญิง ผู้หญิงมีสิทธิความชอบธรรมในร่างกายของตน (Bodily Integrity) มีสิทธิในการตัดสินใจในเรื่องส่วนบุคคล (Autonomy) และมีอำนาจที่จะตัดสินใจที่จะเลือกสวมใส่เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ หรือการจัดการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับร่างกายของตนเอง (Heidari, 2015; United Nations Population Fund, 2021) การเลือกใส่ชุดชั้นในของผู้หญิงจึงเป็นหนึ่งในสิทธิที่ผู้หญิงทุกคนสามารถทำได้ ซึ่งเป็นไปตามความพึงพอใจและรสนิยมส่วนบุคคล บางคนอาจเลือกรูปแบบของชุดชั้นในจากความรู้สึกที่ว่าใส่แล้วสวย มีเสน่ห์ มีความมั่นใจ คล่องตัว หรือใส่แล้วมีความสุข (Rose et al., 2016; Sujatha & Sarada, 2016; Wood, 2016) อย่างไรก็ตาม ลักษณะของชุดชั้นในที่ผู้หญิงเลือกสวมใส่ อาจทำให้ผู้ชายคิดหรือให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจนำไปสู่การคิดในเชิงลบหรือการตีตราคุณลักษณะของผู้หญิงคนนั้นได้ เช่น ผู้ชายบางคนมีมุมมองในแง่ลบต่อผู้หญิงที่ใส่ชุดชั้นในเซ็กซี่มาทำงานหรือมองว่าผู้หญิงที่ใส่ชุดชั้นในเสริมฟองน้ำมีความต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น แต่ผู้ชายก็ไม่มีสิทธิแสดงพฤติกรรมล่วงละเมิดหรือคุกคามทั้งทางกายหรือวาจา (Graff et al., 2012; Li, 2022; Smolak et al., 2014)

ผู้ชายวัยทำงานเป็นวัยที่มีความเป็นผู้ใหญ่ มีกระบวนการคิดของตนเอง สามารถตัดสินใจ มีความรับผิดชอบ และมีเจตคติเป็นของตนเอง อีกทั้งยังเป็นวัยที่มีชีวิตทางเพศแบบผู้ใหญ่ พร้อมทั้งจะแสวงหาความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม (Mehta et al., 2020; เสาวลักษณ์ บุษทอง และพัชรา พลเยี่ยม, 2566; พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, 2563) ผู้ชายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ (Patriarchal attitudes) มีแนวคิดที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง เพศชายเป็นผู้นำและเป็นศูนย์กลางของสังคม ซึ่งสิ่งนี้ส่งผลไปถึงความเชื่อและพฤติกรรมของผู้ชาย โดยเจตคติชายเป็นใหญ่นั้นเกิดขึ้นมาจากโครงสร้างทางสังคมที่ให้ความสำคัญและให้อำนาจแก่ผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ทศนคติเหล่านี้มักแสดงออกในรูปแบบของการเลือกปฏิบัติ การกดขี่ และการควบคุมร่างกายของผู้หญิงในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมปิตาธิปไตย ผู้ชายมักอยู่ในตำแหน่งที่มีอำนาจเหนือกว่าฝ่ายหญิง อันรวมไปถึงบทบาทหน้าที่การทำงานทั้งในภาครัฐและเอกชน (Choi et al., 2021; Mawa, 2021) สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ผู้ชายส่วนหนึ่งมักมองร่างกายของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ครอบครองได้และตัดสินคุณลักษณะหรือคุณค่าของผู้หญิงผ่านการแต่งกาย อันรวมไปถึงการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ด้วยเช่นกัน การกระทำนี้เป็นไปเพื่อการเสริมอำนาจของผู้ชาย ซึ่งในความเป็นจริงผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นสิทธิในร่างกายของผู้หญิง ความเป็นอิสระเกี่ยวกับการแต่งกายนั้น ครอบคลุมหลักการพื้นฐานของสิทธิโดยธรรมชาติในการตัดสินใจเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง (Heidari, 2015; United Nations Population Fund, 2021) แนวคิดนี้ครอบคลุมมากกว่าแค่เสื้อผ้าที่ใช้ แต่รวมไปถึงความคิดที่ว่าผู้หญิงมีสิทธิเสรีเหนือเรือนร่างของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ การส่งเสริมความเป็นอิสระทางร่างกายของผู้หญิง หมายถึงการยอมรับและเคารพสิทธิของพวกเธอ ในการตัดสินใจว่าสิ่งใดที่ให้ความรู้สึกรักที่มีพลัง ความสบายใจ และความเหมาะสมทางวัฒนธรรมหรือศาสนา โดยไม่คำนึงถึงบรรทัดฐานหรือความคาดหวังของผู้ชาย ผู้หญิงสามารถแต่งกายเพื่อตนเองได้โดยไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเอาใจผู้ชาย ผู้ชายจึงควรเข้าใจว่าผู้หญิงมีอำนาจเหนือร่างกายของตนเองและเคารพอำนาจนั้น และไม่ควรถัดสินว่าการแต่งกายของผู้หญิงเป็นการเชื้อเชิญหรือยั่ววน (Daneshpour & Hassandokht Firooz, 2022; Honkatukia & Keskinen, 2018; Mohamadi & Shirazi, 2023)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจตคติของผู้ชายวัยทำงาน ที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ต่อการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง โดยมุ่งเผยให้เห็นถึงภาพสะท้อนของผู้ชายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ในสังคม ที่มองการกระทำที่เป็นสิทธิบนเรือนร่างของผู้หญิง แล้วนำมาตัดสินเข้าเสริมอำนาจของตนเอง ซึ่งเจตคติเช่นนี้ส่งผลต่อความปลอดภัยของผู้หญิง เพราะเจตคติคือแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม ผู้ชายที่มีเจตคติแบบนี้จะนำไปสู่การคุกคามและล่วงละเมิดทางเพศได้

2. ทบทวนวรรณกรรม

2.1 เจตคติชายเป็นใหญ่ (Patriarchal attitudes)

เจตคติประกอบด้วย 3 ส่วนคือ (1) ความรู้สึกเชิงประเมินค่า (Cognitive component) คือ การรับรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ารับรู้สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นอย่างไร โดยเป็นไปในทิศทางบวกหรือทางลบ (2) อารมณ์ความรู้สึก (Affective component) คือ อารมณ์ ความรู้สึกของบุคคล

ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการรับรู้ นั่น เมื่อบุคคลเกิดการรับรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วจะทำให้เกิดความรู้สึกในทางที่ดีหรือไม่ดี และ (3) ความพร้อมแสดงพฤติกรรม (Behavioral component) คือ ความพร้อมที่จะตอบสนองสิ่งเร้าหรือแนวโน้มที่มีพฤติกรรมบางประการ ต่อสถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้ามากระทบกับบุคคล (Chiu, 2002; Jain, 2014) ซึ่งเจตคติชายเป็นใหญ่ (Patriarchal attitudes) เป็นแนวคิดที่ประกอบด้วย 3 ส่วนของเจตคติที่มีต่อผู้หญิง โดยกำหนดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ให้คุณค่าของผู้หญิงอยู่ในลักษณะความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรมที่แสดงออกในมุมมองของผู้ชาย เสื้อผ้าและการแต่งกายของผู้หญิงจึงกลายเป็นทั้งเครื่องมือในการควบคุมและแสดงออกถึงคุณลักษณะของผู้หญิง ผู้หญิงมักเผชิญกับแรงกดดันให้แต่งกายมีลักษณะของความสุภาพเรียบร้อยและสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางเพศ แรงกดดันนี้อาจแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่การแต่งกายในที่ทำงานที่กำหนดรูปแบบของการแต่งกายแบบมืออาชีพในแง่ที่มีผู้ชายเป็นศูนย์กลาง ไปจนถึงการตัดสินของสังคมที่ควบคุมการแต่งกายของผู้หญิงโดยยึดหลักศีลธรรมบางประการ เช่น การไม่แต่งตัวรัดรูปเน้นสัดส่วน การแต่งกายปกปิดหน้าอก เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่มักถือเอาคุณค่าของผู้หญิงกับความงามของเธอ ทำให้ร่างกายของผู้หญิงกลายเป็นสินค้าผ่านทางแฟชั่น ด้วยเหตุนี้ การเลือกเสื้อผ้าของผู้หญิงจึงอาจกลายเป็นเวทีของการต่อสู้ ระหว่างความเป็นอิสระส่วนบุคคลกับความคาดหวังของสังคมที่มีอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ครอบงำอยู่ (Beaman, 2013; Choi et al., 2021; Mawa, 2021)

2.2 สิทธิความชอบธรรมในร่างกายของตน (Bodily integrity)

สิทธิความชอบธรรมในร่างกายของตนสำหรับผู้หญิง ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมี ซึ่งสิ่งนี้ครอบคลุมถึงเสรีภาพในการตัดสินใจเกี่ยวกับสุขภาพ การสืบพันธุ์ และการแต่งกาย โดยไม่มีการบังคับจากอีกฝ่ายหนึ่ง แนวคิดนี้เป็นส่วนสำคัญของสิทธิสตรี โดยทำหน้าที่เป็นรากฐานสำคัญของความเท่าเทียมทางเพศและการเสริมพลังให้แก่ผู้หญิง สำหรับผู้หญิงในสังคมชายเป็นใหญ่ ความเป็นอิสระทางร่างกายมักนำมาซึ่งความท้าทายต่อบรรทัดฐานทางสังคมและโครงสร้างชายเป็นใหญ่ ที่พยายามควบคุมร่างกายของผู้หญิง ซึ่งรวมถึงการต่อสู้กับแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ความเป็นอิสระทางร่างกายยังครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เช่น ความเป็นอิสระทางเพศ ความปลอดภัยทางร่างกาย และสิทธิในการแสดงอัตลักษณ์ทางเพศของตน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติหรือความรุนแรง การยอมรับ และส่งเสริมความเป็นอิสระทางร่างกายของผู้หญิง ถือเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมสังคมที่ผู้หญิงได้รับการเคารพในฐานะบุคคลที่เป็นอิสระ โดยมีสิทธิและเสรีภาพโดยธรรมชาติ (Heidari, 2015; Mohamadi & Shirazi, 2023; United Nations Population Fund, 2021)

2.3 แนวคิดอัตลักษณ์และอำนาจทับซ้อน (Intersectionality)

แนวคิดอัตลักษณ์และอำนาจทับซ้อน (Intersectionality) พัฒนาโดย Kimberlé Crenshaw ในปี ค.ศ. 1989 แนวคิดนี้เริ่มต้นจากการศึกษาของ Crenshaw ในเรื่องความยุติธรรมทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้หญิงผิวดำในสหรัฐอเมริกา เธอชี้ให้เห็นว่ากฎหมายที่ออกแบบมาเพื่อปกป้องสิทธิของผู้หญิง มักไม่ครอบคลุมถึงประสบการณ์เฉพาะของผู้หญิงผิวดำที่ต้องเผชิญกับทั้งการกดขี่ทางเพศและการกดขี่ทางเชื้อชาติพร้อมกัน ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างชัดเจน การเข้าใจปัจจัยเหล่านี้ที่เชื่อมโยงกันเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันในสังคม แนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดสำคัญในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม โดยเฉพาะในบริบทของการกดขี่ที่มีลักษณะหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ ชนชั้น ศาสนา อายุ และรสนิยมทางเพศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความซ้อนทับและแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ในโครงสร้างทางสังคม แนวคิดนี้ได้รับการนำไปใช้ในหลายสาขาวิชา เช่น สังคมวิทยา การศึกษาด้านเพศสภาพ การวิจัยด้านเชื้อชาติ การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายและกฎหมาย เพื่อทำความเข้าใจว่าบรรทัดฐานทางสังคม และโครงสร้างของอำนาจทำงานอย่างไรในรูปแบบที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน การทำความเข้าใจช่วยให้สามารถมองเห็น และแก้ไขความไม่เท่าเทียมกันที่มีลักษณะหลายมิติได้ (Cahoon & Edmonds, 1987; Crenshaw, 1989; Ramtohol, 2024)

2.4 แนวคิดการกระทำทางเพศ (Doing gender)

แนวคิดการกระทำทางเพศ (Doing gender) พัฒนาโดย Candace West และ Don Zimmerman ในปี ค.ศ. 1987 เป็นแนวคิดที่มีความเชื่อว่า ความเป็นเพศ (Gender) ไม่ใช่สิ่งที่คนเรามีหรือเป็นโดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เรากระทำ (Doing) และแสดงออกในชีวิตประจำวัน ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและการปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดว่าอะไรเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับเพศใด ซึ่งทำให้การแสดงออกทางเพศกลายเป็นส่วนหนึ่งของการบ่งบอกสถานะทางสังคมของบุคคลนั้น ๆ กระบวนการทางเพศจะได้รับการยอมรับและประเมินจากสังคมรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัว การพูดจาหรือการแสดงท่าทาง ล้วนสะท้อนถึงการทำตามบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดไว้ เช่น ในสังคมที่คาดหวังว่าผู้หญิงควรมี

ความอ่อนโยนและผู้ชายควรมีความแข็งแกร่ง คนทั่วไปจะพยายามปฏิบัติตามบรรทัดฐานเหล่านี้เพื่อให้สังคมยอมรับ แต่การปฏิบัติตามบทบาทเหล่านี้อาจเกิดความตึงเครียดและความขัดแย้ง เมื่อบุคคลไม่สามารถหรือไม่ต้องการทำตามบรรทัดฐานทางเพศที่สังคมกำหนด เมื่อบุคคลปฏิบัติหรือแสดงออกในวิธีที่ไม่ตรงตามความคาดหวังของสังคม เช่น การที่ผู้ชายเลือกที่จะทำงานในสาขาที่ถือว่าเป็นงานของผู้หญิง หรือผู้หญิงที่ดำรงตำแหน่งผู้นำในองค์กร อาจทำให้เกิดการตั้งคำถามหรือการต่อต้านจากสังคมได้ แนวคิดนี้ช่วยเปิดประเด็นเกี่ยวกับวิธีที่บรรทัดฐานทางเพศมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนทั่วไปและวิธีการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น โดยการยอมรับและสนับสนุนความหลากหลายทางเพศ (Nentwich & Kelan, 2014; West & Zimmerman, 1987)

2.5 แนวคิดความเป็นชายที่มีอำนาจนำ (Hegemonic masculinity)

แนวคิดความเป็นชายที่มีอำนาจนำ (Hegemonic masculinity) พัฒนาโดย R.W. Connell ในช่วงปี ค.ศ. 1980 เป็นแนวคิดที่อธิบายว่าในสังคมหนึ่ง ๆ จะมีรูปแบบของความเป็นชายที่ถูกมองว่าเป็นอุดมคติ และเป็นตัวแทนของอำนาจและอิทธิพล ซึ่งมักจะเชื่อมโยงกับคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ความแข็งแกร่ง ความกล้าหาญ ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ การเป็นผู้นำ การมีอำนาจ รูปแบบของความเป็นชายนี้ไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงหรือเป็นไปได้อย่างแท้จริง แต่เป็นภาพลักษณ์ที่ถูกยกย่องและใช้เป็นมาตรฐานในการวัดความเป็นชายของคนอื่น ๆ ความเป็นชายในรูปแบบนี้มักถูกยอมรับว่าเป็นมาตรฐานหรือปกติที่ควรเป็น โดยไม่คำนึงถึงความหลากหลายของการแสดงออกถึงความเป็นชายและหญิง ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศและสร้างการกดขี่ต่อคนที่ไม่เข้ากับมาตรฐานดังกล่าว เช่น ผู้ชายที่มีลักษณะอ่อนโยน ผู้ชายที่ไม่เข้มแข็งพอ ผู้ชายที่มีลักษณะคล้ายเพศหญิง หรือผู้หญิงที่ไม่ยอมรับบทบาทที่สังคมกำหนด แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับการกดขี่ทางเพศและการแสดงออกถึงอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรักษาโครงสร้างอำนาจในสังคมที่สนับสนุนอำนาจนำของเพศชาย ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อการก่อตัวของบทบาททางเพศในสังคม ในการกำหนดว่าผู้ชายควรจะเป็นอย่างไรและส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นหญิงในสังคม (Connell & Messerschmidt, 2005; Duncanson, 2015; Engel et al., 2011; Smith, 2017)

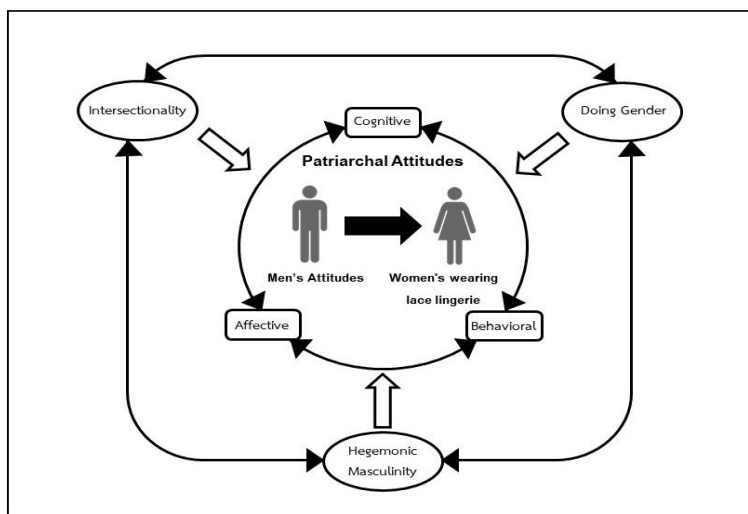
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับผู้ชายวัยทำงาน

ผู้ชายวัยทำงานอยู่ในช่วงระยะวัยผู้ใหญ่ โดยวัยนี้เป็นวัยที่มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ รวมทั้งสติปัญญา มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มุ่งมั่นกับการพัฒนาอาชีพและเป็นวัยที่บุคคลรู้จักอัตลักษณ์แห่งตัวตนและพร้อมผสมผสานอัตลักษณ์ของตนกับบุคคลอื่น ในวัยนี้เป็นวัยที่ชีวิตทางเพศแบบผู้ใหญ่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง บุคคลจะแสวงหาความใกล้ชิดสนิทสนมกับเพศเดียวกันหรือเพศตรงข้าม นำไปสู่ความผูกพันใกล้ชิดและการแต่งงาน การใช้ชีวิตคู่ครอง การตัดสินใจมีลูกและเข้าสู่บทบาทความรับผิดชอบในการเป็นพ่อแม่ เป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตในการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตด้วยตนเองในด้านความก้าวหน้าในอาชีพ เป้าหมายของชีวิต บทบาททางสังคมและครอบครัว (Mehta et al., 2020)

พัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ ในระยะแรกการแยกออกจากครอบครัวเดิมและการรับผิดชอบต่อตนเอง เป็นการเปลี่ยนผ่านจากชีวิตวัยรุ่นและเข้าสู่โลกของวัยผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ ซึ่งการเข้าสู่โลกของวัยผู้ใหญ่เริ่มตั้งแต่อายุ 18 ปี จนถึงอายุประมาณ 29 ปี (Arnett et al., 2014) โดยพัฒนาการที่สำคัญคือการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม การสำรวจแนวทางการใช้ชีวิตของตนเองทั้งในเรื่องของงาน สังคม วิถีชีวิต ค่านิยม การวางแผนถึงอนาคตของตนเอง และการพัฒนาโครงสร้างบุคลิกภาพ คือ ความสนิทสนม (Intimacy) ให้มีความมั่นคง จากนั้นช่วงอายุ 28-33 ปี จะมีการเปลี่ยนผ่านอายุ 30 ปี ซึ่งเป็นช่วงเวลาในการดำเนินชีวิตของตนเองในด้านต่าง ๆ ตามที่ได้มีการสำรวจและวางแผนไว้ แต่ยังมีปรับเปลี่ยนแก้ไขแนวทางให้เหมาะสม หากประสบความสำเร็จในช่วงนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ราบรื่น หากปรับตัวได้ไม่ดีจะทำให้เกิดความเครียดกดดันในชีวิตหรือเรียกว่าวิกฤตการณ์วัยสามสิบ (Age thirty crisis) การลงหลักปักฐานจะเริ่มตั้งแต่ช่วงอายุ 33-40 ปี พัฒนาการคือการวางแผนชีวิตวัยผู้ใหญ่ที่มั่นคงมากขึ้นและใช้ชีวิตในแบบของตัวเอง เมื่อถึงช่วงวัยกลางคนอายุ 40-45 ปี จะมีการประเมินและปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตใหม่อีกครั้ง ซึ่งพัฒนาการในขั้นต่อไป จะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความมั่นคงตลอดวงจรชีวิต (Aktu & Ilhan, 2017)

งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาในกลุ่มผู้ชายวัยทำงานตอนกลาง อายุระหว่าง 30-44 ปี โดยแบ่งช่วงวัยทำงานตอนกลางตามฐานข้อมูลกลาง กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (กรมอนามัย, 2567; เสาวลักษณ์ ปุ่ทอง และพัชรา พลเยี่ยม, 2566; ศิริลักษณ์ ชณะฤกษ์ และอุบล จันทรเพชร, 2563) ซึ่งวัยนี้เป็นช่วงวัยที่มีความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นตัวของตัวเอง มีกระบวนการคิดของตนเอง มีเจตคติของตนเอง มีความมั่นคงในชีวิต และมีพัฒนาการในด้านชีวิตทางเพศอย่างสมบูรณ์

ซึ่งช่วงวัยนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเจตคติชายเป็นใหญ่ที่มีอยู่ในบุคคลได้อีกด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถอธิบายกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา
ที่มา: คณะผู้วิจัย (2567)

3. ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ที่ผู้วิจัยมุ่งเน้นการวิเคราะห์สาระที่สะท้อนจากประสบการณ์ของคนในปรากฏการณ์ต่อบริบทสังคมกับจุดสนใจของการวิจัย (Giorgi, 2014) มีกระบวนการศึกษาดังต่อไปนี้

1) การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล (Key informant) แบบใช้การเลือกโดยมีผู้นำทางหรือผู้แนะนำ (Gatekeeper) ที่มีความใกล้ชิดและเป็นที่ไว้วางใจของผู้ให้ข้อมูล เช่น เพื่อนสนิท ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น โดยผู้แนะนำจะเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (Rich cased information) ได้แก่ เป็นผู้ชายวัยทำงานตอนกลางที่มีอายุระหว่าง 30-44 ปีบริบูรณ์ (เสาวลักษณ์ บู่ทอง และพัชรา พลเยี่ยม, 2566; ศิริลักษณ์ ชณะฤกษ์ และอุบล จันทรเพชร, 2563) โดยทั่วไปการวิจัยเชิงคุณภาพมักไม่ได้มีการกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลไว้ชัดเจน แต่ควรมีจำนวนเพียงพอที่จะใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการวิจัย ซึ่งชาย โพธิ์สีตา (2562) อธิบายว่าการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพควรมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลประมาณ 8-15 คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว จากการสนทนา เพศชายโดยกำเนิดเป็นบุคคลมีความชื่นชอบผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ มีรสนิยมทางเพศที่ชอบผู้หญิง และแสดงออกถึงเจตคติในเชิงชายเป็นใหญ่ ที่เชื่อว่าผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลังในสังคมที่ต้องทำหน้าที่สนับสนุนผู้ชายรวม 15 คน โดยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ตัวอักษรย่อเป็นนามสมมติแทนชื่อจริงเพื่อป้องกันผู้ให้ข้อมูลและไม่ให้พาดพิงถึงผู้ใด

2) การรวบรวมข้อมูล เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้คำถามกึ่งโครงสร้าง ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามแนวคิดประเภทของเจตคติ (Components of attitude) ประกอบด้วย 3 ด้านคือ (1) ความรู้สึกเชิงประเมินค่า (Cognitive component) (2) อารมณ์ความรู้สึก (Affective component) และ (3) ความพร้อมแสดงพฤติกรรม (Behavioral component) (Chiu, 2002; Jain, 2014)

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) ผ่านแนวคิดเจตคติชายเป็นใหญ่ สิทธิความชอบธรรมในร่างกายของตน อัตลักษณ์ และอำนาจทับซ้อน การกระทำทางเพศและความเป็นชายที่มีอำนาจนำ โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การทำความเข้าใจกับข้อมูล การทำให้เกิดข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้เกิดการค้นหาแก่นสาระจากการจัดระเบียบข้อมูล การตรวจสอบแก่นสาระเพื่อนำไปสู่การระบุหรือตั้งชื่อแก่นสาระ เพื่อให้ได้ประเด็นเป็นหมวดหมู่ที่ถูกต้อง ชัดเจน และครอบคลุม (Clarke & Braun, 2017)

4) การตรวจสอบข้อมูลจากการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงของข้อมูล ตามแนวคิดการตรวจสอบสามเส้าของ Denzin and Lincoln (2017) คือ การใช้เทคนิคสามเส้าของผู้ให้ข้อมูล (Triangulation of sources)

4. ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ชายกลุ่มนี้เป็นผู้ชายวัยทำงานตอนกลางที่มีอายุระหว่าง 30-44 ปีบริบูรณ์ เติบโตอยู่ในกลุ่ม Generation Y (หรือ Millennials) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1980 ถึง ค.ศ. 1994 ที่อยู่ในช่วงคาบเกี่ยวระหว่าง สื่อแบบดั้งเดิม (โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ นิตยสาร) และสื่อดิจิทัลบนอินเทอร์เน็ต เช่น แบนเนอร์เว็บไซต์ต่าง ๆ Facebook YouTube เป็นต้น ดังนั้นอิทธิพลของสื่อจึงมีบทบาทต่อคนในช่วงอายุนี้ในหลายรูปแบบ คนกลุ่มนี้จึงเกิดการรับรู้ผ่านสื่อ ที่ทำการตลาดเพื่อโฆษณาหลากหลายรูปแบบเช่นกัน สื่อต่าง ๆ มีการนำเสนอภาพของผู้หญิงในชุดชั้นในอย่างเปิดเผย ทั้งโฆษณาการขายชุดชั้นในในโทรทัศน์ ป้ายโฆษณา นิตยสาร และอินเทอร์เน็ตที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ดังชาย AA กล่าวว่า

“...ไม่ต้องไปถึงยุคอินเทอร์เน็ตหรอกครับ ยุคผม มีโฆษณาชุดชั้นในทางทีวีถือเป็นเรื่องปกติที่เห็นได้ปกติ เป็นสิ่งที่ผมคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก...แล้วผมยังเคยจำได้ ผมเคยเห็นโฆษณาชุดชั้นในลายลูกไม้ ในนิตยสารดัง ๆ ยี่ห้อฝรั่งของแม่ผมไม่จำเป็นต้องไปเห็นผู้หญิงใส่ชุดชั้นในตามหนังสือสำหรับปลูกใจผู้ชายเท่านั้นหรอกครับ...” (ชาย AA อายุ 41 ปี, สัมภาษณ์: 15 เมษายน 2567)

รวมถึงชาย GG กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า “...เมื่อตอนผมเด็ก ๆ จนตอนนี้ สื่อทั้งโทรทัศน์ นิตยสาร เว็บไซต์ต่าง ๆ หรือสื่ออย่างอื่นในอินเทอร์เน็ต เอาภาพผู้หญิงใส่ชุดชั้นในมาโฆษณาชุดชั้นในลายลูกไม้ เป็นเรื่องที่เห็นได้ทั่วไป จนเคยชินและเห็นเป็นประจำ กลายเป็นเห็นแล้วไม่แปลกอะไร...” (ชาย GG อายุ 39 ปี, สัมภาษณ์: 16 เมษายน 2567)

อีกทั้งผู้ชายกลุ่มนี้มีทัศนคติต่อผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ไม่เชิงตัดสิน และตีตราโดยไม่ได้มุ่งทางเพศเท่านั้น หากยังมีทัศนคติซึ่งเป็นความคาดหวังต่อผู้หญิงในเรื่องของการทำหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อผู้ชาย

รายละเอียดในแต่ละประเด็น มีดังนี้

1) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นผู้มีเสน่ห์ดึงดูด ผู้ชายกลุ่มนี้มีทัศนคติต่อผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ว่ามีเสน่ห์ ดูเซ็กซี่ แสดงออกถึงความเป็นผู้หญิง โดยลายลูกไม้มีกลิ่นดลสายและการออกแบบที่ทำให้ดูเซ็กซี่ ดึงดูดให้น่าสนใจในตัวของผู้หญิง ดังชาย NN กล่าวว่า

“...ผมชอบนะครับ ผู้หญิงใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้แบบนี้ ดูเซ็กซี่ ดึงดูดให้มอง และน่ารักดีครับ...” (ชาย NN อายุ 30 ปี, สัมภาษณ์: 10 เมษายน 2567)

นอกจากนี้ ผู้ชายกลุ่มนี้ได้กล่าวว่า ชุดชั้นในลายลูกไม้เมื่อผู้หญิงสวมใส่ทำให้เห็นเสน่ห์ของผู้หญิงได้เด่นชัดขึ้นมาโดยมีเส้นสายลายละเอียดที่ดึงดูดสายตา รวมถึงสีสันท่าน่าสนใจ ทำให้รูปร่างของผู้หญิงดูมีมิติและน่าตื่นต้ามกยิ่งขึ้น ดังชาย PP กล่าวว่า

“...ผมมองว่ามันเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในการออกแบบชุดชั้นในให้กับผู้หญิง มันเป็นการส่งเสริมเสน่ห์ของผู้หญิงในแต่ละแบบ เพราะมันมีรายละเอียดต่าง ๆ เช่น การวางลายลูกไม้ สี ลักษณะ ผ้าโปร่ง และผ้าทึบ โดยเฉพาะเส้นสาย สีสันท่าน่าสนใจดึงดูดสายตา...” (ชาย PP อายุ 38 ปี, สัมภาษณ์: 12 เมษายน 2567)

แสดงให้เห็นว่า ผู้ชายในกลุ่มนี้มีเจตคติที่เห็นว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้มีเสน่ห์และดูเซ็กซี่มากขึ้น ลายลูกไม้มีกลิ่นดลสายและการออกแบบที่ทำให้ผู้หญิงดูเซ็กซี่และดึงดูดสายตาได้ นอกจากนี้ ชุดชั้นในลายลูกไม้ยังทำให้เสน่ห์ของผู้หญิงเด่นชัดขึ้น ด้วยเส้นสายลายละเอียดที่ดึงดูดสายตา รวมถึงการใช้สีสันท่าน่าสนใจ ทำให้รูปร่างของผู้หญิงดูมีมิติและน่าตื่นต้ามกยิ่งขึ้น

2) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ดูมีความมั่นใจ การแต่งกายได้รับการตีความว่าเป็นการแสดงออกถึงตัวตนของผู้สวมใส่ ดังนั้นการที่ผู้หญิงคนใดสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้แสดงให้เห็นว่าได้แสดงออกถึงการเป็นผู้หญิงที่ดูมั่นใจ ดังชาย LL กล่าวว่า

“...ถ้าเรารู้แน่ชัดว่าผู้หญิงคนนี้ใส่ยกทรงลายลูกไม้ ผมสนใจเลย (หากผ่านด้านหน้าตาน่าสนใจแล้ว) อายุปานนี้ไม่มองแต่สวยหรือต้องรูปร่างดีแล้ว แต่ต้องมองด้วยครับว่าเค้ามีความมั่นใจหรือป่าว เพราะเบื้องต้นถ้ารู้ว่าใส่ยกทรงลายลูกไม้ น่าจะไม่ใช่นกเหนียวอาย แล้วมาวัดว่ากระตือรือร้นไม่เอาแล้วครับ ไม่ไหวแล้ว จะทำความรู้จักแล้ว...” (ชาย LL อายุ 32 ปี, สัมภาษณ์: 18 เมษายน 2567)

ผู้ชายกลุ่มนี้ตีความว่า ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้อาจรู้สึกมั่นใจในการแสดงถึงการสร้างภาพลักษณ์ในลักษณะที่ยั่วยวนน่าค้นหา เพราะผู้หญิงที่ใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จะรู้จักส่วนต่าง ๆ ของร่างกายของตนเอง ว่าส่วนใดมีความน่าสนใจและเป็นจุดเด่นในร่างกายของผู้หญิง ดังคำกล่าวชาย BB

“...ผมรู้สึกว่าคุณผู้หญิงใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ เป็นผู้หญิงที่มีความมั่นใจในตัวเอง เพราะชุดชั้นในลายลูกไม้จะมีจุดโป่งแหว่งหรือส่วนเว้าส่วนโค้งของตนเองว่าจุดไหนของตัวเองโดดเด่น ซึ่งสำหรับผมนะครับ ผมชอบผู้หญิงที่ใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ เพราะดูมั่นใจ เป็นคนทันสมัย ไม่ยึดติดกับความเชื่อดั้งเดิม ๆ...” (ชาย BB อายุ 40 ปี, สัมภาษณ์: 3 เมษายน 2567)

แสดงให้เห็นว่าเจตคติของผู้ชายในกลุ่มนี้ มองว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จะแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้หญิงที่มั่นใจในตนเอง ความมั่นใจนี้มีทั้งการแสดงออกถึงตัวตนและการสร้างภาพลักษณ์ที่ดูมั่นใจและโดดเด่นของผู้หญิงเอง นอกจากนี้ การใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิงเป็นการแสดงความมั่นใจ ในการสร้างภาพลักษณ์ของตนเองให้มีเสน่ห์และน่าค้นหา อีกทั้งการเลือกใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ถือเป็นการส่งเสริมเสน่ห์ของผู้หญิงให้น่าสนใจมากขึ้น เพราะผู้หญิงเองก็มั่นใจรูปร่างหรือจุดเด่นของตนเอง

3) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นการแสดงออกว่ามีวุฒิภาวะ ลูกไม้ที่อยู่บนชุดชั้นในถูกมองว่าสามารถสร้างลักษณะที่เย้ายวนและดึงดูด โดยเฉพาะสังคมไทยที่มีลักษณะดังกล่าวอาจสัมพันธ์กับค่านิยมการมองผู้หญิง ดังคำกล่าวชาย QQ

“...ผมคิดว่าไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนที่จะกล้าใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ ด้วยสภาพสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย ผมจึงคิดว่าผู้หญิงที่ใส่จะต้องมีวุฒิภาวะหรือประสบการณ์มาประมาณหนึ่งครับ และก็ชอบผู้หญิงแบบนี้ อยากได้มาเป็นแฟน เพราะเค้ารับผิดชอบตัวเองได้แล้ว...” (ชาย QQ อายุ 44 ปี, สัมภาษณ์: 30 มีนาคม 2567)

ดังนั้นผู้ชายกลุ่มนี้เชื่อว่าผู้หญิงที่เลือกสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จะรู้สึกไม่ลำบากใจกับลักษณะที่อาจเย้ายวนที่แสดงให้ผู้อื่นได้เห็น จึงทำให้ผู้ชายกลุ่มนี้ตีความได้ว่าผู้หญิงที่สวมใส่เป็นผู้มีวุฒิภาวะมีประสบการณ์ในการรับผิดชอบกับเรือนร่างของตนเองได้ ดังคำกล่าวชาย KK

“...ผมชอบผู้หญิงที่ดูเป็นผู้ใหญ่ เวลาแฟนใส่ชุดชั้นในที่ลายลูกไม้ ผมเลยรู้สึกชอบ ภูมิประสบการณ์ดีครับ อีกอย่างผมว่านะครับ ผู้หญิงที่ใส่ชุดชั้นในลูกไม้ เขาดูโตเป็นผู้ใหญ่กว่าคนที่ใส่แบบเรียบ มันทำให้ผมรู้สึกความรับผิดชอบจะไม่ตกมาอยู่ที่ผมคนเดียว...” (ชาย KK อายุ 36 ปี, สัมภาษณ์: 8 เมษายน 2567)

แสดงให้เห็นว่า ผู้ชายในกลุ่มนี้มีเจตคติที่มองว่าลายลูกไม้ที่ปรากฏบนชุดชั้นใน ถือเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถสร้างความเย้ายวนและดึงดูดได้ เพราะผู้ชายในกลุ่มนี้มองว่าผู้หญิงที่เลือกสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ มักจะมีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์มาก่อน และสามารถรับผิดชอบตัวเองได้ อีกทั้งผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นผู้ที่ดูโต มีความเป็นผู้ใหญ่ และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง

4) ผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ดูเป็นคนใส่ใจรายละเอียด การรับรู้ของผู้ชายกลุ่มนี้ต่อผู้หญิงที่สวมชุดชั้นในลูกไม้ กล่าวคือ ดูเหมือนจะใส่ใจในรายละเอียดในชีวิต จากธรรมชาติของผ้าลูกไม้ที่ประณีตและละเอียดอ่อนมีลวดลายที่ซับซ้อน ดังคำกล่าวชาย MM

“...ผมมองว่าผ้าลายลูกไม้มันมีรายละเอียดครับ การที่ผู้หญิงคนนึงหยิบมาใส่ เธอจะต้องเลือกเลย เลือกสีให้เหมาะกับตัวเอง ที่มีความละเอียดมาก อย่างแฟนผมบางทีใส่สวย แต่ต้องทนกับการชูดกับผิวหนังเพราะเค้าก็ถือว่าใครอาจจะมาเห็นเค้าใส่ตอนไหนก็ได้...” (ชาย MM อายุ 31 ปี, สัมภาษณ์: 22 เมษายน 2567)

จากแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้หญิงที่เลือกชุดชั้นในลูกไม้มาสวมใส่ อาจบ่งบอกถึงความใส่ใจในรายละเอียดปลีกย่อยในการเลือกสิ่งที่มาสวมใส่ สะท้อนถึงการใช้ชีวิตที่ใส่ใจกับผู้ชายหากได้รู้จักหรือสนิทสนม ชาย UU กล่าวว่า

“...ผมเข้าใจว่าไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนจะใส่ใจรายละเอียดของแฟน แต่ที่ผ่านมามีผมสังเกตว่าผู้หญิงที่ใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จะใส่ใจรายละเอียดของผม ทั้งขจรหรือประจำครับ จะเป็นเหมือนกันหมด เหมือนกับเค้าโตแล้วใส่ใจคนอื่น...” (ชาย UU อายุ 35 ปี, สัมภาษณ์: 25 เมษายน 2567)

แสดงให้เห็นว่าผู้ชายในกลุ่มนี้มีเจตคติต่อผู้หญิงที่เลือกสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ ว่าแสดงถึงการใส่ใจในรายละเอียดของชีวิตตนเอง ผู้ชายกลุ่มนี้คาดหวังว่าผู้หญิงจะใส่ใจในรายละเอียดของผู้ชายที่เข้ามาใกล้ชิด โดยเชื่อมโยงจากลักษณะของลายผ้า และวิธีการสวมใส่ที่ต้องใช้ความอดทนและบางครั้งสลับซับซ้อน

5. อภิปรายผล

อิทธิพลสำคัญของการรับรู้การสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ วิวัฒนาการของสื่อแบบดั้งเดิมและดิจิทัลของคนที่ใช้ชีวิตในช่วง Generation Y หรือ Millennials ทำให้ผู้ชายกลุ่มนี้รับรู้ภาพลักษณ์ของผู้หญิงสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จากสื่อต่าง ๆ อันได้แก่ การนำเสนอการตลาดในโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ป้ายโฆษณา ภาพยนตร์ หรือแม้กระทั่งในรูปแบบดิจิทัล คือ แอปพลิเคชันมือถือ โซเชียลมีเดีย เป็นต้น (Drummond, 2020; Miguel-Pérez & Aramendia-Muneta, 2022) ส่งผลให้สื่อมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์และมาตรฐานทางสังคม บุคคลกลุ่มนี้จึงได้รับอิทธิพลจากการตลาด ที่นำเสนอผู้หญิงในชุดชั้นในด้วยรูปแบบที่หลากหลายและแพร่หลายจนกลายเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไป ซึ่งมีส่วนในการหล่อหลอมมุมมองต่อบทบาทและความคาดหวังทางเพศในสังคม (Engel et al., 2011)

เจตคติด้านการประเมินค่าของผู้ชายที่เจตคติชายเป็นใหญ่ เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาของผู้ชายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ ต่อการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง ถึงแม้จะฉายภาพให้เห็นว่าผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ มีทัศนคติต่อผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ โดยไม่ได้มุ่งทางอารมณ์ทางเพศเท่านั้น แต่ผู้ชายที่เจตคติชายเป็นใหญ่ (Patriarchal attitude) จะแสดงทัศนคติต่อการตีตราผู้หญิงในเชิงประเมินค่าต่อการกระทำของผู้หญิง กล่าวคือการกระทำต่าง ๆ ของผู้หญิงจะตอบสนองความต้องการของผู้ชายอยู่เสมอ (Choi et al., 2021) ซึ่งข้อค้นพบของการวิจัยครั้งนี้ พบว่าผู้ชายกลุ่มนี้ยังมีความคาดหวังว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ จะต้องใส่ใจในรายละเอียดของผู้ชาย การรับรู้เช่นนี้เป็นการมองเพื่อเสริมอำนาจของผู้ชาย โดยผู้ชายรับรู้และคาดหวังว่าผู้หญิงจะต้องปฏิบัติเพื่อผู้ชาย ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ คือผู้ชายรู้สึกมีอำนาจและอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าผู้หญิง (United Nations Population Fund, 2021) ผลการวิจัยยังแสดงอีกว่า ผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ มีทัศนคติต่อผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ในลักษณะการตีตราที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิง (Cahoon & Edmonds, 1987; Karimova et al., 2017) โดยผู้ชายกลุ่มนี้มองว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นสัญลักษณ์ของความมีประสบการณ์และวุฒิภาวะ เป็นผู้ที่สามารถดูแลตนเองได้ ทำให้พวกเขารู้สึกว่าไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบหรือดูแลผู้หญิงเหล่านั้น นอกจากนี้ การสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ยังทำให้ผู้ชายคาดหวังว่าผู้หญิงจะมีลักษณะนุ่มนวล ละเอียดย่อน และมีความเอาใจใส่ต่อพวกเขา ซึ่งเจตคติเช่นนี้สะท้อนถึงการตีตราผู้หญิงและการสร้างกรอบบทบาททางเพศที่จำกัด ให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามความต้องการของผู้ชาย ซึ่งยังคงแสดงให้เห็นถึงการผลิตซ้ำ (Reproduction) เจตคติชายเป็นใหญ่ยังคงดำรงอยู่ ถึงแม้ผลการวิจัยจะไม่มุ่งไปที่ความต้องการทางเพศของผู้ชาย (Karimova et al., 2017; Nimbi et al., 2020; Strahan et al., 2008)

กล่าวได้ว่าเจตคติชายเป็นใหญ่ ส่งผลให้เกิดการประเมินค่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ ว่ามีเสน่ห์ เชื้อเชิญ และมีความเป็นผู้หญิงในแบบที่สังคมชายเป็นใหญ่คาดหวัง ผู้ชายกลุ่มนี้เชื่อว่าผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเหล่านี้มักจะมีคามมั่นใจในตนเอง มีวุฒิภาวะ และประสบการณ์ ซึ่งเจตคติเช่นนี้ถูกหล่อหลอมมาจากโครงสร้างทางสังคมที่ยึดถือความเชื่อและค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่ โดยมีพื้นฐานจากความคิดที่ว่าผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจของผู้ชาย ทำให้พวกเขามีความเชื่อว่าผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย และผู้ชายมีสิทธิที่จะตัดสินหรือมอบคุณค่าให้แก่ผู้หญิงได้ตามความปรารถนา (Choi et al., 2021; Lee et al., 1996; Li, 2022; ศุภรัตน์ ทวีเลิศวุฒิกุล และอาทิตยา เทวกุล ณ อยุธยา, 2564) ทั้งนี้ปรากฏการณ์ดังกล่าวของผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ ได้สะท้อนการแฝงตัวของแนวคิดความเป็นชายที่มีอำนาจนำ (Hegemonic masculinity) โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างเพศชายและหญิง ในลักษณะที่ผู้ชายเป็นฝ่ายควบคุมและมีอิทธิพลในการตัดสินใจ ว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้หญิงควรเป็นและควรถูกประเมินในบริบทของการให้ความสำคัญแก่ความพึงพอใจของผู้ชาย มากกว่าที่จะมองในแง่ของความเป็นตัวของตัวเองของผู้หญิง (Connell & Messerschmidt, 2005; Smith, 2017)

ในแง่เจตคติด้านอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชายกลุ่มนี้ ผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่มักมองว่าความสวยงามหรือการแสดงออกทางร่างกายของผู้หญิงต้องสอดคล้องกับความพึงพอใจของพวกเขา (Rammsayer & Troche, 2013) การสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จึงถูกตีความ ว่าเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้ชายในการเห็นผู้หญิงในลักษณะที่พวกเขารู้สึกน่าพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความรู้สึกทางเพศหรือการตอบสนองต่ออารมณ์ในรูปแบบที่เชื่อว่าผู้หญิงควร จะปฏิบัติ (Finney, 2001) ผู้ชายในกลุ่มนี้จะรู้สึกว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ แสดงถึงความอ่อนหวานและสามารถดูแลตัวเองได้ กล่าวคือเจตคติดังกล่าวเป็นทัศนคติต่อความเป็นผู้หญิงควรเป็นไปตามกรอบที่สังคมชายเป็นใหญ่กำหนด ซึ่งทำให้ผู้ชายรู้สึกว่าตนมีสิทธิในการประเมินคุณค่าหรือความเหมาะสมของการกระทำของผู้หญิง (Choi et al., 2021; Nimbi et al., 2020; Wood,

2016) อีกทั้งการที่ผลการวิจัยได้เน้นย้ำต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ชายกลุ่มนี้ ต่อการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิง คือความพึงพอใจ เพราะผู้หญิงได้แสดงออกถึงความอ่อนโยนหรือดูแลตัวเองได้ แสดงให้เห็นว่าผู้ชายคาดหวังว่าผู้หญิงจะปฏิบัติตนเพื่อตอบสนองอารมณ์ของตน แสดงถึงความไม่เท่าเทียมในเชิงอารมณ์ความรู้สึก เพราะเป็นทัศนคติที่มองผู้หญิงเป็นฝ่ายที่ต้องให้และตอบสนองต่อความรู้สึกของผู้ชาย มากกว่าที่จะสามารถแสดงออกถึงความต้องการและอารมณ์ของตนเองได้อย่างเสรี (Honkatukia & Keskinen, 2018; Walker & Diaz, 2024; Wood, 2016) ถึงแม้การสวมชุดชั้นในลายลูกไม้จะถูกเข้าใจว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงก็ตาม หากพิจารณาตามแนวคิดสิทธิในร่างกายของตนเอง (Bodily integrity) กล่าวได้ว่าเป็นการเลือกใส่ชุดชั้นในเป็นสิทธิพื้นฐานที่ผู้หญิงควรมีในการตัดสินใจเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาหรือถูกกำหนดโดยความต้องการของผู้อื่น (Heidari, 2015) แต่ในเจตคติแบบชายเป็นใหญ่ จะมีทัศนคติที่ว่าผู้ชายมีสิทธิในการกำหนดการแสดงออกของผู้หญิงสะท้อนถึงการละเมิดสิทธิในร่างกายของผู้หญิง ผู้หญิงที่เลือกสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เพื่อตอบสนองความต้องการและความมั่นใจของตนเองจะถูกตีกรอบโดยผู้ชาย ว่าเป็นการแสดงออกเพื่อตอบสนองอารมณ์และความพึงพอใจของผู้ชาย ซึ่งสะท้อนถึงการควบคุมและการกดขี่ที่ซ่อนอยู่ในระบบคิดด้านความแตกต่างทางเพศ (Lee et al., 1996; United Nations Population Fund, 2021) ในด้านของอัตลักษณ์และอำนาจทับซ้อน (Intersectionality) ผู้หญิงในสังคมที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ต้องเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเพศภาวะ ชนชั้น เชื้อชาติ หรือเพศวิถี การที่ชุดชั้นในลายลูกไม้ถูกมองว่าเป็นเครื่องหมายของความเป็นผู้หญิงในมุมมองของผู้ชาย บางครั้งกลับไปกำกับให้ผู้หญิงต้องปฏิบัติตามมาตรฐานความเป็นผู้หญิงที่กำหนดไว้ เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากผู้ชายและสังคม ไม่เพียงแค่นั้นในเรื่องการแต่งกาย แต่ยังรวมถึงการแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรม ผู้หญิงที่ไม่ปฏิบัติตามกรอบที่ถูกกำหนดไว้ มักจะถูกมองว่าไม่เหมาะสมหรือไม่สมควรได้รับความเคารพ ทำให้ผู้หญิงต้องเผชิญกับอุปสรรคในการแสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ (Crenshaw, 1989; Ramtohl, 2024)

นอกจากนี้ ผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่จะมีเจตคติด้านแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมต่อผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ กล่าวคือ มีแนวโน้มที่จะเข้าหาในลักษณะพร้อมเข้าหา เมื่อทราบว่าเป็นผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ ซึ่งเจตคติชายเป็นใหญ่ (Patriarchal attitudes) มีอิทธิพลต่อแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิง โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงการแสดงออกทางเพศ ผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่มักมีแนวโน้มที่จะตีตราว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้มีเจตนาเพื่อดึงดูดความสนใจจากเพศชาย การตีความเช่นนี้ทำให้ผู้ชายรู้สึกมีสิทธิและอำนาจในการเข้าไปรุกรานพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง หรือแม้กระทั่งแสดงพฤติกรรมที่เป็นการล่วงละเมิดได้ โดยไม่รู้สึกว่าตนเองกระทำการสิ่งผิด ทั้งนี้เกิดจากความเชื่อวาระบบสังคมให้สิทธิและอำนาจแก่พวกเขา มากกว่าผู้หญิงในเรื่องการแสดงออกทางเพศ (Santoniccolo et al., 2023; Nimbi et al., 2020; Lee et al., 1996) อีกทั้งเจตคติชายเป็นใหญ่มักปลูกฝังความเชื่อที่ว่าผู้ชายมีสิทธิที่จะเข้าหาหรือแสดงพฤติกรรมทางเพศต่อผู้หญิงได้ โดยอ้างว่าถึงการแต่งกายของผู้หญิง เช่น การสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นสัญญาณที่อนุญาตให้ผู้ชายแสดงออกทางเพศได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก หรือสิทธิของผู้หญิง ซึ่งการที่ผู้ชายรู้สึกและเข้าใจว่าตนมีสิทธิที่จะเข้าหาหรือรุกรานพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง เนื่องจากความเข้าใจผิดว่าผู้หญิงสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เพื่อดึงดูดตน เป็นผลมาจากการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกิดจากการยึดถือเจตคติชายเป็นใหญ่ แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิด การกระทำการทางเพศ (Doing gender) ได้เสนอไว้ คือ การแสดงออกทางเพศและพฤติกรรมทางเพศของมนุษย์ เป็นสิ่งที่ถูกกระทำขึ้นในบริบททางสังคม ผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ จะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการสร้างความเป็นชายของตนเอง ผ่านการแสดงอำนาจ การเข้าหา และการควบคุมผู้หญิง การแสดงออกดังกล่าวไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เป็นผลมาจากการปลูกฝังทางสังคมที่ทำให้ผู้ชายรู้สึกวาทนเองมีสิทธิในการแสดงพฤติกรรมเชิงล่วงละเมิดต่อผู้หญิง ซึ่งในแง่ของความสัมพันธ์เชิงพฤติกรรม ผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่มีแนวโน้มจะแสดงออกในรูปแบบที่สะท้อนถึงความเหนือกว่าของเพศชาย พวกเขาอาจรู้สึกว่าการเข้าหาผู้หญิงโดยไม่คำนึงถึงขอบเขตส่วนตัวเป็นสิ่งที่ชอบธรรม การที่ผู้หญิงสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จะยิ่งทำให้ผู้ชายรู้สึกวาทนเองมีสิทธิในการกระทำเช่นนั้นมากขึ้น การมองผู้หญิงว่ามีเจตนาดึงดูดเพศชาย โดยเฉพาะในกรณีของการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ เป็นการสร้างข้ออ้างในการแสดงพฤติกรรมที่ล่วงละเมิดต่อผู้หญิงได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและสิทธิในร่างกายของผู้หญิงนั่นเอง (Honkatukia & Keskinen, 2018; Wood, 2016; Nentwich & Kelan, 2014; West & Zimmerman, 1987)

6. สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป

การศึกษาเรื่องการสวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ของผู้หญิงและเจตคติของผู้ชายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการได้รับอิทธิพลจากสื่อในยุค Generation Y หรือ Millennials ผู้ชายกลุ่มนี้เติบโตในช่วงที่ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อดิจิทัล ที่ใช้การสร้างภาพลักษณ์และค่านิยมทางเพศ โดยสื่อต่าง ๆ ได้นำเสนอภาพของผู้หญิงในชุดชั้นในที่ปรากฏทั้งในโทรทัศน์ นิตยสาร และอินเทอร์เน็ตอย่างแพร่หลาย ซึ่งผู้ชายวัยทำงานที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่ที่พบในการศึกษานี้ ชี้ให้เห็นว่าผู้ชายวัยทำงานกลุ่มนี้มักจะตีตราผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้ในเชิงตัดสินคุณค่า โดยมองว่าการแต่งกายแบบนี้แสดงออกถึงเสน่ห์ดึงดูด ความมั่นใจ และวุฒิภาวะ ซึ่งไม่ได้ถูกมองในมิติทางเพศเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความคาดหวังต่อผู้หญิงในการตอบสนองต่อบทบาทที่สังคมชายเป็นใหญ่กำหนดขึ้น ผู้ชายที่มีเจตคติเช่นนี้มักเห็นว่าผู้หญิงที่สวมใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้เป็นผู้ที่รู้จักตนเอง ความเป็นผู้ใหญ่ และสามารถดูแลตัวเองได้ ซึ่งทำให้พวกเขารู้สึกไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อผู้หญิงกลุ่มนี้มากนัก

เจตคติเช่นนี้ไม่ได้เพียงสะท้อนถึงการตีตราทางเพศเท่านั้น แต่ยังเป็นการผลิตซ้ำเจตคติชายเป็นใหญ่ที่เน้นความเหนือกว่าของผู้ชาย ในการกำหนดบทบาทและพฤติกรรมของผู้หญิง โดยผู้ชายที่มีเจตคติชายเป็นใหญ่มักมองว่าความสวยงามหรือการแสดงออกของผู้หญิงต้องสอดคล้องกับความพึงพอใจของพวกเขา ผู้หญิงที่เลือกใส่ชุดชั้นในลายลูกไม้จะถูกตีตราว่าเป็นผู้หญิงที่น่าดึงดูดและอ่อนหวาน อีกทั้งการแต่งกายเช่นนี้ยังสะท้อนถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่สอดคล้องกับกรอบค่านิยมที่สังคมชายเป็นใหญ่กำหนดขึ้น ขณะเดียวกันเจตคติดังกล่าวยังสะท้อนถึงระบบคิดการควบคุมที่ซ่อนอยู่ต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของเพศหญิง โดยผู้ชายจะรู้สึกว่ามีสิทธิในการประเมินคุณค่าของการกระทำและการแสดงออกของผู้หญิง ทั้งนี้ยังทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในเชิงอารมณ์ เนื่องจากผู้ชายคาดหวังให้ผู้หญิงปฏิบัติตามความต้องการของพวกเขา มากกว่าที่จะเคารพในสิทธิและอารมณ์ของผู้หญิงเอง

6.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปรับใช้

- 1) ควรรณรงค์ อบรม และให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในร่างกาย ให้ผู้ชายพิจารณาความสำคัญของสิทธิในร่างกายของผู้หญิงและการเคารพความเป็นอิสระทางเพศของผู้อื่น เพื่อไม่ให้เกิดการใช้เจตคติชายเป็นใหญ่ในการตีความและประเมินค่าผู้หญิง
- 2) ควรสร้างพื้นที่สนทนาเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศในกลุ่มผู้ชาย เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงบทบาทของตนเองในสังคมเพื่อการสร้างความเท่าเทียมทางเพศ

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาผลกระทบของการใช้ภาพลักษณ์เพศหญิงในสื่อโฆษณา ที่อาจสร้างความไม่เป็นธรรมทางเพศในสังคมไทย
- 2) ศึกษาผลกระทบของเจตคติชายเป็นใหญ่ ที่มีต่อความสามารถในการแสดงออกทางเพศของผู้หญิงในบริบทสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมอนามัย. (2567). ข้อมูลพื้นฐานปีงบประมาณ 2567 วัยทำงาน 18-59 ปี. <https://dohdatacenter.anamai.moph.go.th/index.php?r=groupdata/index&group=1&id=3>
- กิตติทัศน์ ทศกัญญ์ และสุพรรณิ อินทร์แก้ว. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการตั้งใจซื้อชุดชั้นในวีก้าของผู้หญิงที่มาใช้บริการในห้างสรรพสินค้าในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชียฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 6(2), 54-65.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- เบญจวรรณ แยมเพกา. (2557). ปัจจัยทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อชุดชั้นในสตรีของนักศึกษามหาวิทยาลัยสยาม. *สยามวิชาการ*, 14(2), 100-110.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2563). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริลักษณ์ ชณะฤกษ์ และอุบล จันท์เพชร. (2563). พฤติกรรมสุขภาพของวัยทำงานอายุ 15-59 ปี ในเขตสุขภาพที่ 5. <https://apps.hpc.go.th/dmkm/item/29>
- ศุภรัตน์ ทวีเลิศวุฒิกุล และอาทิตย์ เทวกุล ณ อยุธยา. (2564). ทางเลือกและปัญหาความเท่าเทียมทางเพศในสังคมไทย. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 2(1), 51-66.
- เสาวลักษณ์ บู่ทอง และพัชรา พลเยี่ยม. (2566). สถานการณ์และแนวโน้มของพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์. *วารสารวิชาการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 8 จังหวัดอุดรธานี*, 1(2), 74-89.
- Aktu, Y., & İlhan, T. (2017). Individuals' Life Structures in the Early Adulthood Period Based on Levinson's Theory. *Education Sciences: Theory & Practice*, 17(4), 1383-1403. <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2017.4.0001>
- Arnett, J. J., Žukauskiene, R., & Sugimura, K. (2014). The new life stage of emerging adulthood at ages 18-29 years: implications for mental health. *Lancet Psychiatry*, 1(7), 569-576. [https://doi.org/10.1016/s2215-0366\(14\)00080-7](https://doi.org/10.1016/s2215-0366(14)00080-7)
- Beaman, L. G. (2013). Overdressed and underexposed or underdressed and overexposed? *Social Identities*, 19(6), 723-742. <https://doi.org/10.1080/13504630.2013.842671>
- Cahoon, D. D., & Edmonds, E. M. (1987). Estimates of opposite-sex first impressions related to females' clothing style. *Perceptual and Motor Skills*, 65(2), 406-406. <https://doi.org/10.2466/pms.1987.65.2.406>
- Chenoune, F. (1999). *Hidden Femininity: 20th Century Lingerie*. Assouline
- Chiu, H.-C. (2002). A study on the cognitive and affective components of service quality. *Total Quality Management*, 13(2), 265-274. <https://doi.org/10.1080/09544120120102496>
- Choi, H. R., Ha, B., Jeon, Y. J., Youm, Y., Kim, H. C., & Jung, S. J. (2021). Gender role stereotypes, patriarchal attitudes, and cognitive function in the elderly rural Korean population: a cross-sectional study. *Epidemiol Health*, 43, e2021023. <https://doi.org/10.4178/epih.e2021023>
- Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297-298. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>

- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory, and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139-167.
- Daneshpour, M., & Hassandokht Firooz, S. (2022). Women, Life, Freedom: The New Unveiling of Feminism. *Journal of Feminist Family Therapy*, 34(3-4), 390-394. <https://doi.org/10.1080/08952833.2022.2142450>
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2017). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5th ed.). SAGE Publications.
- Drummond, M. (2020). Boys and Young Males' Bodies in the Age of Social Media. In M. Drummond (Ed.), *Boys' Bodies: Sport, Health and Physical Activity* (pp. 155-166). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978-1-137-59654-3_9
- Duclert, V., & Windish, C. (2012). The Good, the Bad and the Beautiful: Reflections on a Hidden Motif in Literature. *South Central Review*, 29(3), 141-162. <https://doi.org/10.2307/41679413>
- Duncanson, C. (2015). Hegemonic Masculinity and the Possibility of Change in Gender Relations. *Men and Masculinities*, 18(2), 231-248. <https://doi.org/10.1177/1097184X15584912>
- Engel, C., Bell, R., Meier, R., Martin, M., & Rumpel, J. (2011). Young consumers in the new marketing ecosystem: An analysis of their usage of interactive technologies. *Academy of Marketing Studies Journal*, 15(2), 23-44.
- Fields, J. (2007). *An Intimate Affair: Women, Lingerie, and Sexuality*. University of California Press.
- Finney, D. (2001). *Sexing desire : the construction and treatment of female sexuality in popular women's magazines*. Memorial University of Newfoundland. St. John's, Canada.
- Francisco, K. E., & Nicholas, C. (2017). Lingerie and Sexuality: Cultural Influences on the 1920s Woman. *International Textile and Apparel Association (ITAA) Annual Conference Proceedings*, 74(1).
- Gan, C., & Chen, H.-T. (2024). Sex, race, and femininity: young Chinese females' responses to lingerie advertising. *International Journal of Advertising*, 43(2), 234-253. <https://doi.org/10.1080/02650487.2023.2179283>
- Giorgi, A. (2014). An Affirmation of the Phenomenological Psychological Descriptive Method: A Response to Rennie. *Psychological Methods*, 19(4), 542-551. <https://doi.org/10.1037/met0000015>
- Graff, K. A., Murnen, S. K., & Smolak, L. (2012). Too Sexualized to be Taken Seriously? Perceptions of a Girl in Childlike vs. Sexualizing Clothing. *Sex Roles*, 66, 764-775. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0145-3>
- Heidari, S. (2015). Sexual rights and bodily integrity as human rights. *Reproductive Health Matters*, 23(46), 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.rhm.2015.12.001>
- Hill, C., & Steele, V. (2014). *Exposed: A History of Lingerie*. Yale University Press.

- Honkatukia, P., & Keskinen, S. (2018). The social control of young women's clothing and bodies: A perspective of differences on racialization and sexualization. *Ethnicities*, 18(1), 142-161. <https://doi.org/10.1177/1468796817701773>
- Jain, V. (2014). 3D Model of Attitude. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 3(3), 1-12.
- Jantzen, C., Østergaard, P., & Vieira, C. M. S. (2006). Becoming a 'Woman to the Backbone' Lingerie consumption and the experience of feminine identity. *Journal of Consumer Culture*, 6(2), 177-202. <https://doi.org/10.1177/1469540506064743>
- Karimova, G. Z., Rassilbay, A., & Sauers, D. A. (2017). Lingerie and Morality: Generation Y Kazakhstani Women's Attitude toward Lingerie. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 4(1), 1-10. <https://doi.org/10.15549/jeecar.v4i1.149>
- Lee, V. E., Croninger, R. G., Linn, E., & Chen, X. (1996). The Culture of Sexual Harassment in Secondary Schools. *American Educational Research Journal*, 33(2), 383-417. <https://doi.org/10.2307/1163290>
- Li, Z. (2022). Bra in the New Era: A Study from the Perspective of Feminism. In 2021 International Conference on Social Development and Media Communication (SDMC 2021), (pp. 367-371). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220105.069>
- Mawa, B. (2021). Challenging patriarchy: the changing definition of women's empowerment. *Social Science Review*, 37(2), 239-264. <https://doi.org/10.3329/ssr.v37i2.56510>
- Mehta, C. M., Arnett, J. J., Palmer, C. G., & Nelson, L. J. (2020). Established adulthood: A new conception of ages 30 to 45. *The American psychologist*, 75(4), 431-444. <https://doi.org/10.1037/amp0000600>
- Miguel-Pérez, A., & Aramendia-Muneta, M. E. (2022). Social Media Marketing Strategies in the Lingerie Industry: The Case of Valentine's Day Campaign in Spain. In *Handbook of Research on Consumer Behavior Change and Data Analytics in the Socio-Digital Era* (pp. 296-328). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-4168-8.ch013>
- Mohamadi, J., & Shirazi, F. (2023). Resistance through clothing styles: Iranian young women's body representation in public spaces. *Asian Journal of Women's Studies*, 29(2), 266-285. <https://doi.org/10.1080/12259276.2023.2205704>
- Murtiningsih, B. S. E., Elmada, M., & Ikom, S. (2017). Representation of Patriarchal Culture in New Media: A case study of News and Advertisement on Tribunnews.com. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8(3), 143-154. <https://doi.org/10.5901/mjss.2017.v8n3p143>
- Nentwich, J. C., & Kelan, E. K. (2014). Towards a Topology of 'Doing Gender': An Analysis of Empirical Research and Its Challenges. *Gender, Work & Organization*, 21(2), 121-134. <https://doi.org/10.1111/gwao.12025>

- Nimbi, F. M., Tripodi, F., Rossi, R., Navarro-Cremades, F., & Simonelli, C. (2020). Male Sexual Desire: An Overview of Biological, Psychological, Sexual, Relational, and Cultural Factors Influencing Desire. *Sexual Medicine Reviews*, 8(1), 59-91. <https://doi.org/10.1016/j.sxmr.2018.12.002>
- Rammsayer, T. H., & Troche, S. J. (2013). The Relationship Between Sociosexuality and Aspects of Body Image in Men and Women: A Structural Equation Modeling Approach. *Archives of sexual behavior*, 42(7), 1173-1179. <https://doi.org/10.1007/s10508-013-0114-0>
- Ramtohul, R. (2024). Intersectionality, Identity and Women's Suffrage. In J. Erikson & L. Freidenvall (Eds.), *Suffrage and Its Legacy in the Nordics and Beyond: Gender, Institutional Constraints and Feminist Strategies* (pp. 85-104). Springer Nature. https://doi.org/10.1007/978-3-031-52359-5_4
- Rose, J., Cho, E., & Smith, K. R. (2016). Female Consumers' Attitudes and Purchase Intentions toward Intimate Apparel Brands. *Fashion, Industry and Education*, 14(2), 35-46. <https://doi.org/10.7741/FIE.2016.14.2.035>
- Santonniccolo, F., Trombetta, T., Paradiso, M. N., & Rollè, L. (2023). Gender and Media Representations: A Review of the Literature on Gender Stereotypes, Objectification and Sexualization. *International journal of environmental research and public health*, 20(10), 5770. <https://doi.org/10.3390/ijerph20105770>
- Smith, R. (2017). Hegemonic Masculinity. In K. Nadal (Ed.), *The SAGE encyclopedia of psychology and gender* (pp. 830-831). SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781483384269>
- Smolak, L., Murnen, S. K., & Myers, T. A. (2014). Sexualizing the self: What college women and men think about and do to be sexy. *Psychology of Women Quarterly*, 38(3), 379-397. <https://doi.org/10.1177/0361684314524168>
- Storr, M. (2002). Classy lingerie. *Feminist Review*, 71(1), 18-36. <https://doi.org/10.1057/palgrave.fr.9400032>
- Strahan, E. J., Lafrance, A., Wilson, A. E., Ethier, N., Spencer, S. J., & Zanna, M. P. (2008). Victoria's dirty secret: how sociocultural norms influence adolescent girls and women. *Personality & social psychology bulletin*, 34(2), 288-301. <https://doi.org/10.1177/0146167207310457>
- Sujatha, R., & Sarada, D. (2016). Knowledge on lingerie selection and usage among adolescent girls. *International Journal of Applied Research*, 2(11), 304-308.
- United Nations Population Fund. (2021). *My Body is My Own – Claiming the Right to Autonomy and Self-Determination*. UNFPA.
- Vagdevi, H. S., & Shantharaju, S. (2014). The changing paradigm in gender constructed texts in media- a semiotic approach. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 3(7), 139-150.
- Walker, L., & Diaz, B. (2024). Gender and Media. In G. J. Rich, V. K. Kumar, & F. H. Farley (Eds.), *Handbook of Media Psychology: The Science and The Practice* (pp. 113-129). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-56537-3_9

West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. *Gender & Society*, 1(2), 125-151.

<https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>

Wood, R. (2016). 'You do act differently when you're in it': lingerie and femininity. *Journal of Gender Studies*, 25(1), 10-23. <https://doi.org/10.1080/09589236.2013.874942>

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 272531

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July-December 2024): 272531
ISSN 3056-9508 (Online)

เบตง: การสรรสร้างแผนที่ท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

เกษตรชัย และหิม สกาวรัตน์ บุญวรรณ* ปัญญา เทพลิงห์ พงษ์ทัช จิตวิบูลย์ และ ภรณีย์ ยี่ถั่น

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: Sakawrat.b@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและสรรสร้างแผนที่ท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นคนที่ผ่านการคัดเลือก 5 ตำบล จำนวน 25 คน ประกอบด้วย ประธานชุมชน รองประธานชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวผู้ใช้แผนที่ และผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การพัฒนาแผนที่จำลองเพื่อเป็นต้นแบบในการออกแบบ รวมทั้งแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง สนทนากลุ่ม การสำรวจภาคสนาม การสังเกตเพื่อยืนยันจุดสำคัญของแผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาบนกรอบข้อกำหนดในการจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ตรวจสอบความถูกต้องเพื่อยืนยันผลของข้อมูล รวมทั้งการพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นการสำรวจ สืบค้น และยืนยันผลทรัพยากรทางวัฒนธรรม แผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีความเหมาะสมของจุดและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว โดยการตรวจสอบข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว จุดหมายตา สถานที่ราชการ ศาสนสถาน ศูนย์บริการชุมชน อาหารท้องถิ่น และกิจกรรมพื้นที่พิเศษที่นำมาจัดใส่ในแผนที่ ช่วยให้แผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีความสมบูรณ์ สำหรับประเด็นการสรรสร้างพัฒนาแผนที่กำหนดจุดหมายแหล่งท่องเที่ยว ทั้งข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จับต้องไม่ได้ และการท่องเที่ยวแบบเสมือนจริง ช่วยอำนวยความสะดวกในการต่อยอดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ นับเป็นข้อมูลระบบมูลฐานชุมชน ระบบสารสนเทศ (Digital platform) ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: เบตง, การสรรสร้าง, แผนที่ท่องเที่ยว, ทรัพยากรทางวัฒนธรรม, ชุมชนเป็นฐาน

วันรับบทความ: 11 กรกฎาคม 2567, **วันแก้ไขบทความ:** 4 กันยายน 2567, **วันตอบรับบทความ:** 22 พฤศจิกายน 2567

Betong: Creation of a Community-based Cultural Resource Tourism Map

Kasetchai Laeheem¹, Sakawrat Boonwanno^{2*}, Punya Tepsing³, Pongtach Chitwiboon⁴ and Poranee Yeetin⁵

Faculty of Liberal Arts Prince of Songkla University, Hat Yai District, Songkhla Province 90110, Thailand

*Corresponding author, Sakawrat.b@psu.ac.th

Abstract

This research aimed to explore and create a community-based cultural resource tourism map in Betong District, Yala Province. The target group was 25 people from five selected sub-districts, including community presidents, community vice presidents, community enterprise groups, tourism networks, map users, and those who interact with the study area. The research tools included the development of a model map as a prototype for design, semi-structured interviews, focus group discussions, field surveys, observations to confirm key points of the cultural resource map covering the content objectives of the framework for community-based tourism map preparation, checking the accuracy of the data to confirm the results, and describing the content analysis. The results of the study covered two aspects as follows: The first aspect concerned the exploration, research, and confirmation of cultural resources. It was found that the cultural resource map is appropriate for the points and types of tourist attractions. By examining the information of tourist attractions, destinations, government offices, religious buildings, community service centers, local food, and special area activities that are included in the map, it helps to make the cultural resource map complete. The second aspect is the creation and development of a map specifying tourist destinations which include tangible and intangible cultural resource data and virtual tourism facilitate the extension of unique activities. This results in basic community information system, information system (Digital Platform) with relevant agencies for continuous development.

Keywords: Betong, Creation, Tourism map, Cultural resources, Community-based

Received: July 11, 2024, **Revised:** September 4, 2024, **Accepted:** November 22, 2024

1. บทนำ

การท่องเที่ยวกระแสใหม่หรือทางเลือก (Alternative tourism) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกทั้งเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการชุมชนผ่านกระบวนการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวมีแนวโน้มนำการท่องเที่ยวผนวกกับตัวเลือกที่หลากหลาย กลุ่มนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มท่องเที่ยวเมืองรองหรือเมืองที่มีการผลักดันทางการท่องเที่ยวแบบใหม่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เม็ดเงินกระจายเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น ฤกษ์กุล วัฒนพันธุ์ (2566) กล่าวอีกนัยหนึ่งถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความจำเป็นของการใช้บริการของนักท่องเที่ยว ดังที่ ชากร ประพรหม และเจษฎา ไหลภรณ์ (2564) แสดงทัศนะในเรื่องของปัจจัยสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนากการท่องเที่ยว คือ มิติด้านประชากร สัญชาติ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพของกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยว และปัจจัยทางด้านพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ในการรับรู้ข้อมูล ลักษณะการเดินทาง กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่พัก รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นของการใช้บริการด้วย

แนวความคิดกระบวนการสร้างและขับเคลื่อนชุมชนเป็นฐาน เป็นกระบวนการสร้างชุมชนต้นแบบที่ต้องเป็นมิตรกับผู้คนทุกช่วงวัยในการต่อยอดการบริการ ดังที่ จุฬาลักษณ์ ไพบุลย์ฟุ้งเฟื่อง (2563) กล่าวว่า ต้องมีการนำแนวคิดเรื่องการสร้างชุมชนต้นแบบในการขับเคลื่อน การจัดทำแผนชุมชนต้นแบบ ซึ่งแต่ละพื้นที่ที่มีจุดเด่นและข้อจำกัดต่างกัน จำเป็นต้องพิจารณาสภาพทางกายภาพของชุมชน การสร้างความเข้มแข็ง และจิตอาสาของชุมชน อีกทั้งความเป็นไปได้ในการประสานงานระหว่างภาครัฐและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ตามทัศนะของ Kaplan (2016) ที่กล่าวว่าแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์ที่ได้รับจากปรากฏการณ์ ต้องอาศัยทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต การริเริ่มที่จะนำไปสู่การยกระดับเป็นผู้ประกอบการ ประกอบกับการตัดสินใจและการเรียนรู้ขีดความสามารถทางสังคมร่วมด้วย ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพิจารณาความรู้ด้านการท่องเที่ยว อาทิ โปรแกรมการท่องเที่ยว แผนที่การท่องเที่ยวของหน่วยงาน และแผนที่ทางการท่องเที่ยวร่วมด้วย

การเพิ่มโอกาสและจุดร่วมทางการท่องเที่ยว คือ การค้นหาจุดร่วมที่น่าสนใจ อีกทั้งการรื้อฟื้นให้เหมาะสมกับสภาพการรองรับทางการท่องเที่ยวในชีวิตประจำวัน รวมถึงการคำนึงถึงกลุ่มคนในพื้นที่ ทั้งกลุ่มคนนอก (Outsidness) และกลุ่มที่ผูกพันกับสถานที่และคนใน (Insidness) ในความเป็นเจ้าของสถานที่ (Belonging to place) ซึ่ง Relph (1976) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมจะช่วยให้ระดับให้สถานที่ที่เป็นพื้นฐานของชุมชน ในการประสานประสบการณ์และความหมาย ผ่านความทรงจำร่วม การให้ความสำคัญในเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) การทำความเข้าใจในเรื่องกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมด้วย (Identification) ทั้งการผลิตพื้นที่วัฒนธรรม การรวบรวมเรื่องความคิด และวิวัฒนาการของภูมิทัศน์เมือง นอกจากนี้ Conzen (1969) กล่าวว่าความสัมพันธ์ของกลุ่มคนเป็นหนึ่งในวัฏจักรที่ต้องคาบเกี่ยวในเรื่องของระบบเศรษฐกิจร่วมด้วย และต้องมีการปรับเปลี่ยนตามความถนัดและยุคสมัยในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ กล่าวได้ว่าฐานคิดหนึ่งในการยกระดับวิถีชุมชนและการขับเคลื่อนมูลค่าของชุมชนต้องมีการคำนึงถึงวิถีชีวิต อีกทั้งกิจกรรมต้องเป็นการจัดและรวมกลุ่มทางสังคม สร้างหลักประกันถึงความยั่งยืนสอดคล้องกับ วิภาวี ฤกษ์กุล (2561) มองว่าความมั่นคงของชุมชน มีความจำเป็นที่ต้องใช้ฐานที่อยู่ดีของพื้นที่ รวมไปถึงจุดแข็งของคน ทั้งในเรื่องของเงินทุนและน้ำใจในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อเป็นต้นทุนในการพัฒนาที่จะนำไปสู่การยกระดับพื้นที่ คณะนักวิจัยเล็งเห็นว่าการยกระดับพื้นที่ให้เป็นที่ยึดและสร้างรายได้เสริมด้วยหลากหลายวิธีการของพื้นที่นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นโยบาย และชุมชนที่ต้องมีความพร้อม อีกทั้งพื้นที่ที่จะขับเคลื่อนแผนและการจัดการที่ดี จำเป็นต้องมีอุปกรณ์และสื่อในการประชาสัมพันธ์ เพื่อปลูกฝังให้ต้นส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจ อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือน และพัฒนาจากฐานราก

อำเภอเบตง เป็นอำเภอที่มีขนาดใหญ่ในจังหวัดยะลา ตั้งอยู่ใต้สุดของประเทศไทย มีพรมแดนติดกับประเทศมาเลเซีย มีการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังคำขวัญประจำอำเภอที่ว่า เมืองในหมอก ดอกไม้งาม ใต้สุดสยาม เมืองงามชายแดน อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนภาคใต้ ที่ผ่านมามีหน่วยงานเข้าไปช่วยเหลือส่งเสริม เช่น การขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองชายแดนเบตงสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) โครงการภายใต้แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน แผนพัฒนาจังหวัดยะลา พ.ศ. 2564-2566 รวมทั้งโครงการภายใต้แผนงานสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก พ.ศ. 2564-2565 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) เพื่อพัฒนาให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการเพิ่มรายได้ให้กับพื้นที่ ด้วยการสร้างงานและรายได้ที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งทางสังคม (Social inclusion) คำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนามนุษย์

คณะนักวิจัย ลงสำรวจพื้นที่ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า อำเภอเบตงมีฐานทรัพยากรที่เด่นชัดในเรื่องของวัฒนธรรม ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวจุดต่าง ๆ ของทั้ง 5 ตำบลในอำเภอเบตง ยังไม่มีจุดที่แสดงการท่องเที่ยว กระบวนการวิจัยและพัฒนาด้วยการสะท้อนผลในการจัดการชุมชน การสำรวจ เก็บข้อมูล การลงพื้นที่เพื่อศึกษาพื้นที่ เชื่อมโยงทรัพยากรทางวัฒนธรรม และคนในชุมชน เกี่ยวกับการจัดหาแนวทางต้นแบบ การมีแผนที่ของแต่ละตำบลเพื่อให้สะดวกต่อการท่องเที่ยว และสะท้อนรายละเอียดของชุมชนผ่านจุดหมายที่ชัดเจน เพื่อนำเสนอความเป็นอยู่ของท้องถิ่นได้อย่างตรงจุดให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือน และสร้างความประทับใจและการบอกต่อเป็นเรื่องราว (Story telling) ของนักท่องเที่ยวต่อไป

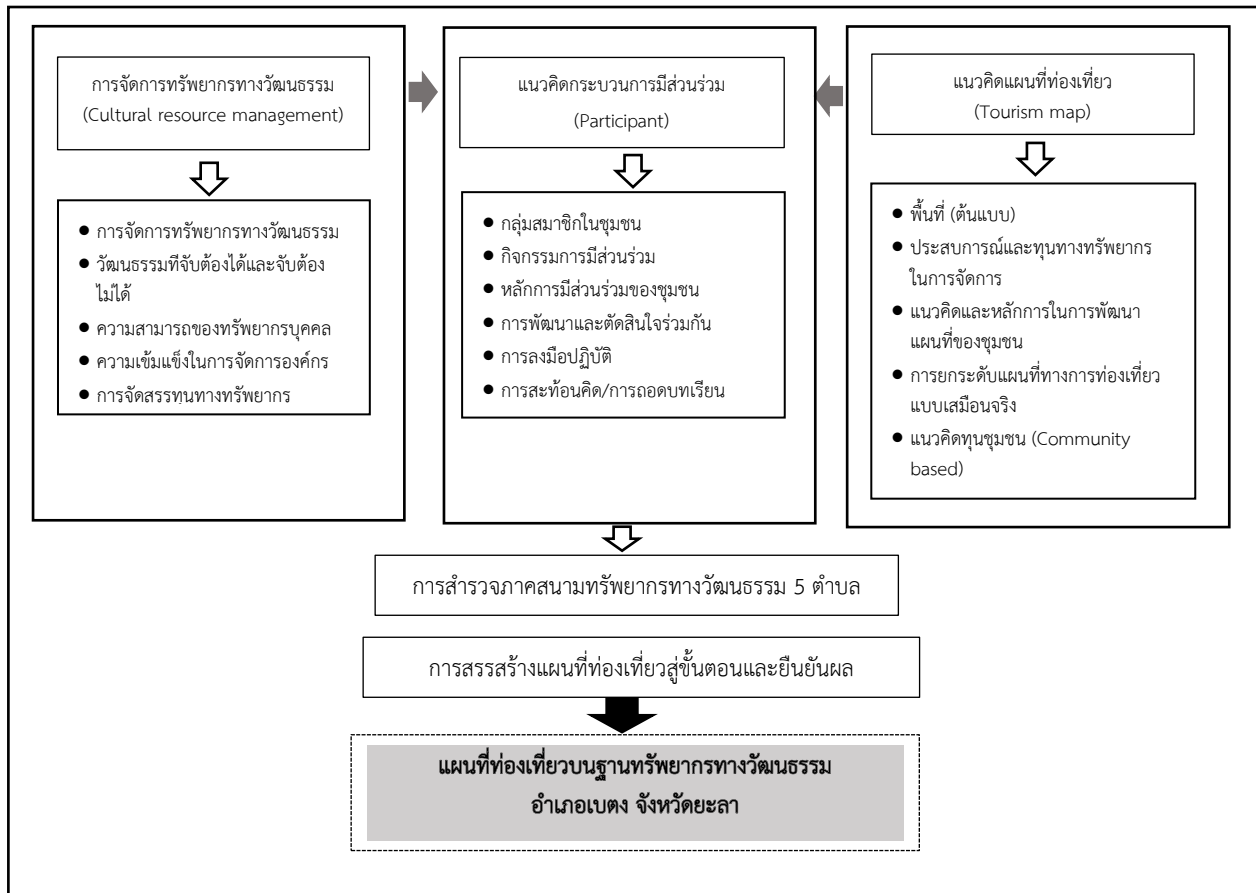
การวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และเพื่อสร้างแผนที่การท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยคณะนักวิจัยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาต่อยอดกระบวนการชุมชนในการจัดการ ด้วยการจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวในอำเภอเบตง โดยการนำศักยภาพของชุมชนมายกระดับ ทั้งการร่วมกันสำรวจ ออกแบบ แก้ไข และรับรองร่วมกัน โดยอาศัยเทคนิคการวิจัยและพัฒนา เพื่อออกแบบแผนที่การท่องเที่ยวชุมชนในการนำไปใช้อย่างกว้างขวางในอนาคต

2. ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยมีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural resource management) ซึ่ง Barney, Wright & Ketchen (2001) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรและความสามารถในการเพิ่มมูลค่า จำเป็นต้องคำนึงถึงทรัพย์สินที่จับต้องได้ ทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ และทุนองค์กรในการจัดการซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญของการพัฒนา ในการพิจารณาคัดเลือกข้อมูลสถานที่จัดทำแผนที่ที่สำคัญในพื้นที่อำเภอเบตง นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม (Participation) ในวิธีการของ Cohen & Uphoff (1981) คณะผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบทั้งการรับฟังข้อคิดเห็นของชุมชน การพัฒนาแผนที่ที่เน้นเทคนิคและวิธีการมีส่วนร่วม รวมการปรับปรุงเป็นแผนที่การท่องเที่ยวฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีความฉบับสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกในการใช้ประโยชน์

นอกจากนี้ ได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดการจัดทำแผนที่ท่องเที่ยว (Tourism map) ตามแนวคิดของ UNESCO (2003) และณกฤษ รัตนวงศา และคณะ (2563) ซึ่งกล่าวว่า การพัฒนาแผนที่ท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับความหลากหลาย ต้องอาศัยประสบการณ์ของท้องถิ่น รวมถึงนำแนวคิดใหม่ที่เสริมสร้างแรงบันดาลใจของนักท่องเที่ยวยุคสมัยใหม่ ผสมกับความทันสมัย นอกจากนี้ คณะนักวิจัยยังใช้แนวคิดเรื่องการตอบโต้โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ร่วมด้วย เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาการดำรงอยู่ของพื้นที่ทางกายภาพและเป็นพลวัตทางวัฒนธรรมในเมืองเบตง รวมทั้งแผนที่ท่องเที่ยวแบบความจริงเสมือนที่ต้องประกอบด้วย ที่ตั้ง เส้นทาง รูปภาพ และสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ร่วมด้วย โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ของโครงการเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่าการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้กรอบแนวคิด 3 ประการ เป็นกรอบแนวคิดหลักในการจัดทำแผนที่ของอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ได้แก่ (1) แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม (2) แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม และ (3) แนวคิดแผนที่ท่องเที่ยว แสดงดังกรอบแนวคิดการวิจัยในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา: คณะนักวิจัย (2567)

3. วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and development) ดำเนินการระหว่างเดือนธันวาคม 2565 ถึงเดือนกรกฎาคม 2566 เน้นเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative research) อีกทั้งการศึกษากรอบมุมมองจากกระบวนทัศน์ทางเลือก (Post-positivism) ที่เชื่อว่าปรากฏการณ์แต่ละอย่างมาจากผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน (Dash, 2005) เป็นหลักในการสรุสร้างแผนที่การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในพื้นที่อำเภอบาง จังหวัดยะลา โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐาน นอกจากนี้ คณะนักวิจัยได้มีการศึกษาข้อมูลการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย จากตำรา หนังสือ บทความวิชาการ บทความวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอบาง จังหวัดยะลา

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย กับการจัดการท่องเที่ยว ที่อาศัยและทำงานร่วมกิจกรรมในพื้นที่ศึกษาในอำเภอบาง จังหวัดยะลา โดยใช้ตัวแทน 5 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลเบตง ตำบลอัยเยอร์เวง ตำบลตานะแมเราะ ตำบลยะรม และตำบลธารน้ำทิพย์ ตำบลละ 5 คน รวมจำนวน 25 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย ประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มนโยบายและแผน กลุ่มเยาวชน ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ การมีความสัมพันธ์กับบริบทอย่างใกล้ชิด (Context bound meaning) ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่และเห็นปรากฏการณ์ทั้งการอาศัย ประสิทธิภาพในการทำงาน การทำกิจกรรม อีกทั้งเห็นความเคลื่อนไหวในการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน

3.2 การรวบรวม การวิเคราะห์ และการตรวจสอบข้อมูล

การดำเนินการศึกษาเป็นการสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่จากภาคสนาม ในการนำตัวแทนกลุ่มจัดทำแผนที่ จากนั้นจัดหมวดหมู่และรายละเอียดการจัดประเภททางท่องเที่ยวเป็นกลุ่มย่อย แบ่งออกเป็น (1) การสัมภาษณ์ชุมชน จำนวน 25 คน จากนั้นทำการสรุปข้อมูล เตรียมชุมชน และสรุปข้อมูลที่ได้ (2) การประชุมกลุ่ม หลังจากสำรวจและยืนยันแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม ของ ชาคริต สิทธิฤทธิ์ (2559) แบ่งได้ 2 ประเภท ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible cultural heritage) และ (3) การจัดบันทึกลักษณะประเภทแหล่งท่องเที่ยว (Check list) จำแนกเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแหล่งท่องเที่ยวแบบกิจกรรมพิเศษหรือกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์กับนักท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยพัฒนาขึ้น โดยอาศัยแผนที่ต้นฉบับ แผนที่จำลอง และใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure) ซึ่งสร้างขึ้นครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหา ตามกรอบข้อกำหนดในการสรสร้างแผนที่ รวมถึงใช้ข้อมูลการท่องเที่ยว แล้วทำการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการสนทนากลุ่มและยืนยันข้อมูลการสัมภาษณ์ การใช้แบบคำถามปลายเปิด (Open-ended) อาศัยแบบบันทึก (Filed note) และตัวอย่างแผนที่เส้นทางจากการพัฒนาแผนที่จากชุมชน

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ จัดกลุ่ม แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผ่านการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) รวมถึงการตรวจสอบแหล่งข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation) ในประเด็นการจัดวางเวลาในการสังเกตพฤติกรรม การแสดงอาการจากการสัมภาษณ์ และการมีส่วนร่วมทั้งสองฝ่าย การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพเป็น Active interview ผ่านการประชุมกลุ่มจากภาคสนาม อีกทั้งมีการตรวจสอบทางทฤษฎี การเก็บข้อมูลภาคสนาม และตรวจสอบวิธีการเก็บข้อมูล (Methodology triangulation) ในหลายวิธีทั้งด้านเอกสาร นำข้อมูลมาตรวจสอบตีความ (Interpret) และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบรายงาน

3.3 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

คณะผู้วิจัยมีการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล ก่อนการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ชี้แจงให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบถึงสิทธิที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมการวิจัยตามความสมัครใจ ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ที่จะเปลี่ยนใจในระหว่างการสัมภาษณ์ โดยสามารถหยุดการสัมภาษณ์และถอนตัวได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใด ๆ และข้อมูลที่ได้จะถูกนำเสนอโดยใช้นามสมมุติ ซึ่งผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทั้งหมด ตามหลักการวิจัยทางสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งงานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช No. E-05/2565

4. ผลการศึกษา

การศึกษานี้ใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา เป็นต้นแบบการค้นหาศักยภาพชุมชนในการพัฒนาสรสร้างแผนที่ท่องเที่ยวบนฐานจากทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในพื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ในเชิงข้อค้นพบใหม่ของการทำวิจัยสังคมศาสตร์ แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ (1) การสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรม และ (2) การสรสร้างแผนที่ท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

4.1 การสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรม

จากการสำรวจ เก็บรวบรวม และยืนยันข้อมูลจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมวัฒนธรรม เป็นการเตรียมข้อมูลในเรื่องแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ เอกสาร ข้อมูลภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทั้ง 5 ตำบล พร้อมด้วยการศึกษาเรื่องลักษณะพื้นที่เพิ่มเติมจากเทศบาลเมืองเบตง องค์การบริหารส่วนตำบล และสอบถามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการระบุสถานที่สำคัญแหล่งท่องเที่ยว ฐานทรัพยากรทางธรรมชาติ จุดหมายแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นในการออกแบบแผนที่ ดังนี้

1) การสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า ชุมชนยังขาดเครื่องมือทางการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวก รายละเอียดดังคำสัมภาษณ์ ดังเช่น

“...ชุมชนขาดเครื่องมือเพื่อรองรับการท่องเที่ยว พอมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเราก็ต้องบอกกับปากหรือบางทีเขาหาข้อมูลมาเองจากแหล่งข้อมูลด้านนอก...” (ประธานชุมชน กลุ่มตำบลเบตง, สัมภาษณ์: 16 มิถุนายน 2566)

“...ทรัพยากรเรามีดี แต่ยังไม่ได้มีการรวบรวมให้เห็นภาพ ยังขาดข้อมูลที่จับต้องได้...” (วิสาหกิจชุมชน กลุ่มตำบลยะรม, สัมภาษณ์: 7 กรกฎาคม 2566)

“...พื้นที่ทางไกล บางทีจะเข้ามาก็ลำบาก ส่วนใหญ่มีแต่กลุ่มมาเล นักท่องเที่ยวเขามีพื้นที่ที่จะไปหลัก ๆ อยู่แล้ว พอเขามาถามก็บอกได้แค่ที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งที่พื้นที่เรามีจุดขายเยอะมาก...” (รองประธานชุมชน กลุ่มตำบลตานะแมเราะ, สัมภาษณ์: 26 กันยายน 2566)

จากการสัมภาษณ์พบว่าพื้นที่เมืองเบตง จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ชายแดนที่รองรับกับการท่องเที่ยวทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ การสัมภาษณ์มองเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มเท่านั้น ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเข้ามากับบริษัททัวร์ ยังขาดการวางแผน และเครื่องมือทางการท่องเที่ยว คณะนักวิจัยมีการประชุมกลุ่มและการเชิญตัวแทนทั้งกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยกลางคน และกลุ่มผู้สูงอายุเข้าร่วมโครงการวิจัย ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและจัดหมวดหมู่สถานที่สำคัญในพื้นที่ การสำรวจพื้นที่ ที่อาศัยการจำลองแผนที่ที่วาดจากชุมชน จากการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 การทำข้อสรุปและการสำรวจพื้นที่ ทั้ง 5 ตำบลโดยอาศัยเทคนิค (Snow ball) คือ เริ่มให้กลุ่มตัวแทนแต่ละชุมชนพาเข้าพื้นที่ เพื่อรับฟังถึงเรื่องเล่าฐานทรัพยากรจากคนใน เมื่อไปลงพื้นที่แต่ละจุดก็จะพบสถานที่ท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ประเภทที่ 1 สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ประเภทที่ 2 สถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้ามาจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ 1 แต่ไม่ได้ตั้งใจมา เป็นลักษณะของทางผ่านชั่วคราว และประเภทที่ 3 สถานที่ท่องเที่ยวที่ปิดทำการ ไม่สามารถเข้าชมได้ ไม่ได้รับการฟื้นฟู สามารถเข้าไปดูได้จากการที่คนในชุมชนนำมาและพาเข้าไปเท่านั้น จากการสำรวจชุมชน 5 ตำบล พบว่ายังมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่มีลักษณะและจุดเด่นที่ต่างกัน ซึ่งใช้ระยะเวลาในการสำรวจพื้นที่และสรุปประยชน์นี้รวม 3 เดือน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรม จากการรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่ และการแบ่งกลุ่มข้อมูลพบว่าทั้ง 5 ตำบล มีจุดเด่น (Land mark) ของแต่ละสถานที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งพบว่าบางสถานที่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ขาดกิจกรรมที่น่าสนใจ และขาดที่พักรองรับ เมื่อชุมชนวาดแผนที่ขึ้นต้น เป็นแบบร่างให้ทีมวิจัยและคณะนักวิจัยทำการกำหนดจุดของสถานที่และยืนยันผล จากนั้นมีการพัฒนาและกำหนดรูปร่างของแผนที่การกำหนดจุด โดยระยะนี้ใช้ระยะเวลารวม 4 เดือน ทั้งนี้เมื่อมีกำหนดแผนที่ คณะนักวิจัยได้มีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับชุมชนในบางประเด็น เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลที่ชัดเจน ชุมชนมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมและมีสิ่งที่อยากให้เป็นจุดเน้นในบางจุด ดังคำสัมภาษณ์

“...อยากให้เพิ่มร้านอาหารท้องถิ่นชุมชน จะได้รู้ว่ามีของดี และจุดเด่นอะไรบ้าง อยากให้เขารู้จัก และแวะชิม...” (ประธานชุมชน กลุ่มตำบลยะรม, สัมภาษณ์: 7 กรกฎาคม 2566)

“...มีบางสถานที่ที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ เช่น ทะเลหมอก ต้องมาเบตงเลย แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ถ้ามีในแผนที่จะดีเลย คนจะได้รู้มากกว่าที่ไปดูจากอินเทอร์เน็ต...” (วิสาหกิจชุมชน กลุ่มตำบลเบตง, สัมภาษณ์: 16 มิถุนายน 2566)

สิ่งสะท้อนสำคัญของการรวบรวมข้อมูล คือการพึงเสียงสะท้อนของชุมชน นอกจากนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาพของแผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเบตง มีผู้คนในพื้นที่มีความต้องการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชุมชนมากขึ้น ทั้งในเรื่องของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น ประเพณี ความเชื่อ กลุ่มคนท้องถิ่น อีกทั้งการมีจุดเด่นเรื่องวิถีธรรมชาติของเบตงในเรื่องของทะเลหมอกในบางสถานที่ค้นพบใหม่ และยังไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ให้รู้จัก อาหารที่หากินได้เฉพาะช่วงเทศกาล และเรื่องเล่าตำนานของชุมชน ตัวอย่างเช่น ชูปฮาลาที่มีส่วนประกอบของดอกดาหลา ดอกไม้พื้นถิ่นจังหวัดยะลา บ้านแดงหรือบ้านของกลุ่มคอมมิวนิสต์เก่า ศูนย์การเรียนรู้ปลาวงชมพู ปลายินสายน้ำไหล แหล่งเศรษฐกิจชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดทำแผนที่ คณะนักวิจัยได้มีการสำรวจข้อมูลที่มีโอกาสของสถานที่ในอนาคตที่เพิ่มขึ้นของสถานที่เพื่อความทันสมัยของข้อมูลมากยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นพื้นที่และอาหารท้องถิ่นจากข้อค้นพบเพิ่มเติม
(ภาพซ้ายบ้านแดง กลางบ่อปลาพวงชมพู และขวาซุสปลา)
ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

3) การยืนยันข้อมูลข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรม การวิจัยและพัฒนาข้อมูลร่วมกับชุมชน การพัฒนาแผนที่
บนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม และการยืนยันผลทั้ง 5 ตำบล ในระยะเวลา 1 เดือน โดยมีการส่งข้อมูลให้ตัวแทนชุมชนแก้ไข
แผนที่ ตรวจสอบความถูกต้อง พบว่า มีการทำข้อมูลจุดท่องเที่ยวทั้งจากชุมชนและจากแผนที่ของเทศบาล อีกทั้งนำข้อมูล
มาตรวจสอบในเรื่องความเหมาะสมของจุดและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว การตรวจสอบข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง
จุดหมายตา สถานที่ราชการ ศาสนสถาน และศูนย์บริการชุมชน นำข้อมูลมาจัดใส่ในแผนที่ทางวัฒนธรรมเพิ่มเติม เพื่อให้
สะดวกต่อการใช้ประกอบกับแผนที่ทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งในขณะจัดทำแผนที่เพื่อป้องกันความผิดพลาด
คณะผู้วิจัยได้นำแผนที่การท่องเที่ยวตรวจสอบอย่างต่อเนื่องจากข้อเสนอแนะของชุมชน ดังภาพที่ 3 ผลการยืนยันข้อมูล พบว่า
ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและรับรองแผนที่ที่คณะผู้วิจัยทำการออกแบบ อีกทั้งผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจจาก
การออกแบบเครื่องมือแผนที่ ชุมชนมีการนำเสนอการต่อยอดกิจกรรมโดยใช้แผนที่เป็นฐาน อาทิ การสร้างกลุ่มทางการท่องเที่ยว
การเข้าสู่แผนพัฒนาและการเข้าสู่ระบบสารสนเทศ การสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวของเมืองเบตงกับพื้นที่ เชื่อมโยง
ทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3 การสนทนากลุ่ม การแก้ไข และพัฒนาแผนที่ในพื้นที่เมืองเบตง
ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

4.2 การสร้างแผนที่ท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การสร้างแผนที่ในการออกแบบทางทรัพยากรทางวัฒนธรรม คณะนักวิจัยคำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน
(Insiders factor) และปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก (Outsiders factor) ซึ่งพบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน
มีความหลากหลายของพฤติกรรมในการอาศัยอยู่ร่วมกัน ในเรื่องชื่อเสียงของอาหารท้องถิ่นในพื้นที่ สัมพันธ์กับ
ทรัพยากรธรรมชาติที่เด่นชัด ในการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสร้างสรรค์แบบครบวงจร การจัดการเครือข่ายชุมชน
ผู้นำทางการท่องเที่ยว ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นทุนมนุษย์ในการพัฒนาต่อยอดจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการยกระดับการพัฒนา และ
มีงบประมาณที่สนับสนุนทางการท่องเที่ยว อีกทั้งการมีอาสาสมัครแต่ละจุดเป็นตัวแทนแต่ละตำบลที่ประชาสัมพันธ์และ
ให้ความรู้กับแหล่งท่องเที่ยว การยกระดับชุมชนในพื้นที่ 5 ตำบล ในอำเภอเบตงนั้น จึงจำเป็นต้องพัฒนาควบคู่กับการเติบโต

ของเมือง คือ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการพัฒนาการจัดการเมืองท่องเที่ยว ให้เป็นพื้นที่ชายแดนในการประสานงาน
 ทำการท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย รวมทั้งการพัฒนาในส่วนของระบบคมนาคมขนส่ง
 มีสนามบินนานาชาติเบตง ที่สามารถรองรับกับกลุ่มนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่มมากขึ้นในพื้นที่ ส่วนปัจจัยสภาพแวดล้อม
 ภายนอก ควรคำนึงถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ ครอบคลุมโปรแกรมการท่องเที่ยว อีกทั้งสื่อสารสนเทศ
 ทางการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แผนที่การท่องเที่ยวแต่ละตำบล โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์กับกลุ่มนักท่องเที่ยว
 ผู้นำทัวร์ที่เป็นตัวแทน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การรองรับการจัดการระบบสาธารณสุข ปลอดภัย ระบบคมนาคมในการเข้าพื้นที่ สถานที่
 ที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดตั้งกลุ่มทางการท่องเที่ยว

การนำแผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ผ่านการแก้ไขและนำไปสู่การยืนยันผลการทำ Infographic ทำให้ทุกภาคส่วน
 มองเห็นภาพรวม ส่วนแผนที่ได้ถือเป็นข้อมูลครบถ้วน ซึ่งผ่านกระบวนการจัดเวทีรับรองร่วมกัน อีกทั้งได้มีการกำหนดจุดเชื่อมโยง
 หาข้อมูลเพิ่มเติมจากการลงพื้นที่ภาคสนาม (Serendipity) รวมถึงทำการสรุปกับกลุ่มตัวแทนชุมชน กลุ่มคณะกรรมการ
 และนำไปใช้ในการพัฒนาประสานงานทางการท่องเที่ยว ดังภาพที่ 4 ทั้งส่งเสริมให้มีการยกระดับโครงการต่อยอด
 ทางการท่องเที่ยวเพิ่มเติม นับเป็นการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการนำเสนอต่อยอดโครงการและ
 ทิศทางในการทำวิจัยในอนาคตอีกด้วย

ภาพที่ 4 การสรุสร้างแผนที่และการส่งมอบต้นฉบับทั้ง 5 ตำบล
 ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

กล่าวได้ว่าพื้นที่ทั้ง 5 ตำบลในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา มีศักยภาพ และมีจุดเด่น ของแต่ละตำบล ที่เป็นลักษณะ
 เฉพาะที่แตกต่างกัน ทั้งเรื่องทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ จากการใช้
 เกณฑ์ในการคัดเลือก ทำการจำแนกจุดเด่นเรื่องฐานทรัพยากร แบ่งได้ดังนี้ สถานที่ท่องเที่ยวชุมชน (จุดสีแดง) อาหารท้องถิ่น
 (จุดสีม่วง) ศูนย์บริการชุมชน (จุดสีเขียว) กิจกรรมสันทนาการ (จุดสีน้ำเงิน) แหล่งเรียนรู้ชุมชน (จุดสีเหลือง) ศาสนสถาน
 (จุดสีฟ้า) หน่วยงานราชการ (จุดสีทอง) จุดรักษาความปลอดภัย (จุดสีเทา) รายละเอียดดังภาพที่ 5 ถึงภาพที่ 9

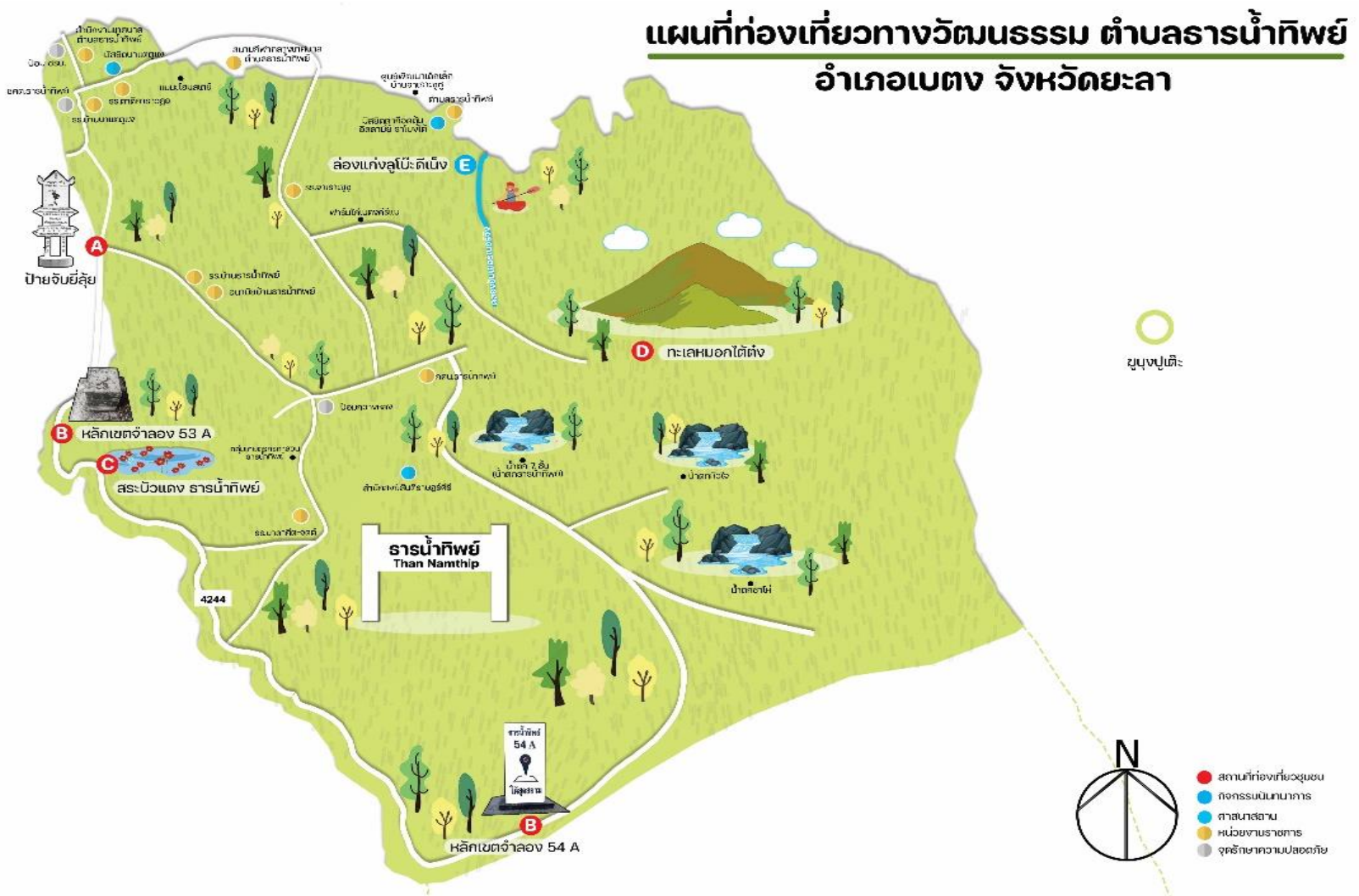
แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลตะเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ภาพที่ 5 แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลตะเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

[illegible]

ภาพที่ 6 แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

ภาพที่ 7 แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลธารน้ำทิพย์ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

[illegible]

ภาพที่ 8 แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลยะรม อำเภอบางตอง จังหวัดยะลา
ที่มา: คณะนักวิจัย (2566)

แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลเบตง

อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ภาพที่ 9 แผนที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ที่มา: คณนักรวิชัย (2566)

5. อภิปราย

จากกระบวนการวิจัยและการพัฒนา ในการสำรวจและสร้างสรรค์แผนที่การท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นฐาน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การค้นหาศักยภาพของทรัพยากร การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม การเสริมสร้างความร่วมมือภายในชุมชน และส่งเสริมศักยภาพชุมชนทางการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอกและภายใน ในการสร้างเครือข่ายต่อยอดแผนพัฒนาแผนที่การท่องเที่ยวของอำเภอเบตง ให้ตรงกับพื้นที่ทางกายภาพ และความต้องการของชุมชน นับว่าเป็นการสะท้อนอย่างตรงจุด และเป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ สอดคล้องกับ วาโร เฟิงส์วีสต์ (2551) ที่เน้นถึงจุดสำคัญของการจัดทำแผนที่ ต้องประกอบด้วย การสำรวจ สังเคราะห์ สภาพปัญหา ความต้องการ และพัฒนาสู่การนำผลิตภัณฑ์ไปใช้สู่การเผยแพร่ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ดีในการจัดการชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ส่งเสริมกระบวนการวิจัยในอำเภอเบตง ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตแบบองค์รวมครอบคลุมกับทุกเพศ ทุกวัย สามารถนำแผนที่ไปต่อยอดด้วยระบบสารสนเทศและทำเป็นแพลตฟอร์มดิจิทัลได้

นอกจากนี้ การนำเอกลักษณ์และความเป็นเมือง รวมทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมต้องนำมาพิจารณาจุดเด่นในการพิจารณาที่เน้นเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการจัดทำแผนที่ร่วมด้วย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาคุณค่าของฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานศึกษาของ นครินทร์ น้ำใจดี (2565) ชวัญชนก นัยเจริญ และ วาสิณี มีเครือเอี่ยม (2565) และ พลเดช เชาวรัตน์ และคณะ (2567) ที่กล่าวถึงการทบทวนการพัฒนาทุนทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมผ่านกลไกความร่วมมือ จะช่วยยกระดับทุนจากทรัพยากรทางวัฒนธรรม สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน รายได้ และความเป็นอยู่ กล่าวได้ว่าการใช้เครื่องมือทางการท่องเที่ยวเป็นการยกระดับครัวเรือน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและหน่วยงานมากขึ้น

ในการสร้างสรรค์แผนที่แหล่งท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเบตง คำนึงถึงศักยภาพชุมชนว่าเป็นทุน ในการจัดการที่เข้มแข็งและสามารถนำมายกระดับศักยภาพให้สูงขึ้น ดังที่ ดวงกมล สุรพิพิธ (2566) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวทุกแหล่งท่องเที่ยวมีคุณค่า การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวควรพิจารณาครอบคลุมถึงด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมระหว่างภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคองค์กรชุมชน นอกจากนี้ Richards and Raymond (2000) มองว่านักท่องเที่ยวต้องมีโอกาสร่วมออกแบบแนวคิดหรือออกแบบสร้างสรรค์ทางการท่องเที่ยวของตนเอง เพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ นอกจากนี้ การจัดทำแผนที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้มีการสั่งสม จัดเก็บ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการระบบทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมด้วย สอดคล้องกับ ปฏิพล ยอดสุรางค์ และคณะ (2566) กับทัศนะการต่อยอดของระบบข้อมูลทรัพยากรนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงท้องถิ่นที่มีจุดเด่น อาทิ แม่น้ำ ทะเล ป่า ภูเขา เพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ผสานกับกิจกรรมท้องถิ่น อีกทั้งถ้าสามารถจัดการข้อมูลได้ดีจะสามารถพัฒนาออกแบบเส้นทาง ประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีในการต่อยอดได้ผ่านระบบมูลฐานดังงานศึกษาของ พระมหาธีรวัฒน์ เสสปัญโญ (สันยคติทัศน์) (2565) เน้นย้ำในเรื่องของวิถีชีวิตของชุมชนในการส่งเสริมความหวงแหนการจัดการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน และเป็นกระบวนการที่เน้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านแผนที่ทางวัฒนธรรม รวมถึงสอดคล้องกับงานศึกษาของ วุฒิพงษ์ ทองก้อน และคณะ (2567) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากแผนที่นั้นต้องมีการประสานงาน ขับเคลื่อนเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การต่อยอดเป็นโครงการใหม่ ๆ และขับเคลื่อนแผนนโยบายต่อไป

6. สรุปผลและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

ข้อสรุปการสร้างสรรค์แผนที่ท่องเที่ยวจากทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พื้นที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา แบ่งได้เป็น 2 ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก กระบวนการศึกษาการวิจัยจากการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล และการยืนยันของฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคการวิจัย พบว่า หลักการการดึงศักยภาพชุมชนการวิจัย รวมทั้งการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกซึ่งเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า พื้นที่เมืองเบตงทั้ง 5 ตำบล มีทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ผลการสำรวจและการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนอำเภอเบตง จังหวัด

ยะลา มีจุดเด่นของชุมชนทั้งเรื่องวัฒนธรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งถูกแฝงไว้ทั้งในส่วนของมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ภูมิปัญญา อาหารท้องถิ่น การจัดการและนำจุดหมายตา (Land mark) ของแต่ละตำบลออกมา จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่ในการดึงข้อมูลชุมชน โดยการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มเพื่อสรุสร้างแผนที่และรับรองแผนที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมบนฐานทรัพยากร การสรุสร้างแผนที่ท่องเที่ยวในอำเภอเบตงเป็นแผนพัฒนาการออกแบบจากการประชุมกลุ่มรองรับข้อมูล วิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยภายใน การจัดการในพื้นที่เพื่อประเมินผลและยืนยันผลการวิจัยในการสรุสร้างแผนที่ผ่าน Infographic ผลของการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม ชุมชนมีการประชุมกลุ่ม การร่วมมือ แสดงความคิดเห็น ร่วมแก้ไข และตั้งรับ มีการค้นหาตัวตน (Identity) ของตนเองและผลผลิตภาคสนามในเรื่องของแผนที่ที่เกิดจากความร่วมมือของแต่ละตำบลที่ร่วมกันสร้าง และนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการพัฒนาแผนที่

ประเด็นที่สอง การสรุสร้างแผนที่การท่องเที่ยวบนทรัพยากรทางวัฒนธรรม อำเภอเบตง พัฒนาโดยการนำแผนที่ฉบับร่าง (Base sheet) มาออกแบบเพิ่มรายละเอียดที่เด่นชัด โดยใช้การประชุมและปรับปรุงแผนที่เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ คณะผู้วิจัยสะท้อนหมุดหมายที่สำคัญทั้งในด้านการนำไปใช้ประโยชน์ สถานภาพ (Function) กับหน้าที่ของการสื่อสารอารมณ์ความรู้สึก (Emotion) ของการผู้ที่ออกแบบสื่อและผู้ใช้สื่อ โดยมีเป้าประสงค์หลักคือการใช้งานของแผนที่ท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมืองเบตง โดยกำหนดจุดสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวก การเดินทาง ความปลอดภัย ร้านอาหาร ศูนย์บริการท่องเที่ยว ศูนย์การเรียนรู้ การช่วยเหลือทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แผนที่ที่ได้จึงเป็นเครื่องมือทำความเข้าใจในเรื่องของการเรียนรู้ วิถีธรรมชาติของชุมชนเป็นภาพสะท้อนการมีส่วนร่วมบนฐานของชุมชน และสิ่งสำคัญของงานวิจัยโดยใช้ฐานชุมชน

6.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาต่อยอดชุดโปรแกรมการท่องเที่ยวผ่านแผนที่การท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรม ยกกระตบการประสานงานกับหน่วยงานทางการท่องเที่ยวในการพัฒนาเป็นดิจิทัลแพลตฟอร์มหรือระบบสารสนเทศของระบบหน่วยงาน รวมถึงยกกระตบแผนที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการยกกระตบเครือข่ายกลุ่มทางการท่องเที่ยวและพัฒนากลุ่มมคเทศก์ มาบูรณาการการจัดการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ตลอดจนจัดทำแผนทดลองกับกลุ่มเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ ในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการท่องเที่ยว

2) กระบวนการวิจัยและการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งฐานข้อมูลชุมชนและทรัพยากรทางวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ความเข้มแข็ง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้าขาย การจ้างงาน โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านอื่น ๆ การขยายประเด็นการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นโอกาสสำคัญต่อการพัฒนาในภาพรวม

6.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาการตั้งรับแผนในอนาคตต่อการเปลี่ยนแปลงในประเด็นเรื่อง ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Output) ของการจัดการแผนที่ทางการท่องเที่ยว เพื่อรองรับแผนดำเนินการกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงนับเป็นประเด็นที่จำเป็นในอนาคต

2) การยกกระตบภาคีเครือข่ายหรือรูปแบบการต่อยอดเรื่องเส้นทางทรัพยากรทางวัฒนธรรม อาทิ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยววิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอาหาร รวมถึงการพัฒนาทดลองจัดกิจกรรมในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวผ่านแผนที่และนักท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนที่การท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมืองเบตง จังหวัดยะลา งานวิจัยนี้ได้รับอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) วิจัยและนวัตกรรม เลขที่สัญญา LIA6601025S รวมทั้งต้นสังกัดของคณะนักวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใต้ ณ โอกาสนี้

บรรณานุกรม

- กฤษณ์กุล วัฒนพันธุ์. (2566). การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนารัฐกิจยุคไฮเทค ในอำเภอเมืองจังหวัด อุทัยธานี (สารนิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ขวัญชนก นัยเจริญ, และวาสนี มีเครือเอี่ยม. (2565). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอาหารโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของบ้านวังหาด ตำบลดงลิ้น อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 13(1), 54-67.
- จุฬาลักษณ์ ไพบุลย์ฟุ้งเฟื่อง. (2563). แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาคร ประพรหม และเจษฎา ไหลภากรณ์. (2564). การวิเคราะห์ความน่าจะเป็นของการใช้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 13(1), 54-70.
- ชาคริต สิทธิฤทธิ์. (2559). จับต้องได้-จับต้องไม่ได้: ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(2), 141-160.
- ณกฤษ รัตนวงศา และคณะ. (2563). แผนที่ท่องเที่ยวแบบความจริงเสมือน กรณีศึกษา อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารสาระคาม*, 11(1), 33-44.
- ดวงกมล สุทธิพิช และคณะ. (2566). ปัจจัยที่ส่งเสริมศักยภาพเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ*, 6(2), 139-157.
- นครินทร์ น้ำใจดี. (2565). การจัดทำแผนที่ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่เมืองเก่า จังหวัดเชียงราย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 16(1), 70-86.
- ปวิพล ยอดสุรางค์ และคณะ. (2566). การวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างในเมืองรองริมแม่น้ำ. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 19(1), 66-89.
- พระมหาธีรวัฒน์ เสสบุญโญ (สันยศติทัศน์). (2565). รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย. *วารสารมจรพุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(2), 133-144.
- พลเดช เขาว์รัตน์ และคณะ. (2567). การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนเก่าผ่านกลไกความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. *วารสารช่อพะยอม*, 35(1), 191-212.
- วาโร เฟิงส์วีสต์. (2551). วิถีวิทยาการวิจัย. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิภาวี กฤษณะภูติ. (2561). สภาพการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 35(2), 117-141.
- วุฒิพงษ์ ทองก้อน และคณะ. (2567). การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 19(1), 1-21.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *สภาพัฒนลงพื้นที่ติดตามความก้าวหน้าการขับเคลื่อนการพัฒนา เมืองชายแดนเบตง จังหวัดยะลา สู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน*.
https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=14260&filename=index.
- Barney, J.B., Wright, M., and Ketchen, D.J. (2001). The resource-based view of the firm: Ten years after 1991. *Journal of Management*, 27(6), 625-643. <https://doi.org/10.1177/014920630102700601>
- Cohen, J.M. & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation*. Rural Development Committee Center for International Studies. New York: Cornell University Press.
- Conzen, M. R. G. (1969). *Alnwick, Northumberland: a Study in Town-Plan Analysis*. Oxford: Alden Press. doi: 10.1177/0309132509334948

- Dash, N. K. (2005). *Module: Selection of the Research Paradigm and Methodology*. Retrieved September 24, 2024, From https://www.researchgate.net/profile/Barbara-awulich/publication/257944787_Selecting_a_research_approach_Paradigm_methodology_and_methods/links/56166fc308ae37cfe40910fc/Selecting-a-research-approach-Paradigm-methodology-and-methods.pdf
- Dickman, S. (1997). *Tourism: An introduction text*. 3rd ed. Hodder Headline.
- Kaplan, A. (2016). Lifelong Learning: Conclusions from A Literature Review. *International Online Journal of Primary Education*, 5(2), 43-50.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion. doi: 10.4135/9781446213742.n5
- Richards, G. and Raymond, C. (2000). *Case Study-Creative Tourism New Zealand*. Published at www.fuel4arts.com. September 2003.
- UNESCO. (2003). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2003). *Convention for Safeguarding of Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO.

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 271956

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July-December 2024): 271956
ISSN 3056-9508 (Online)

การระรานทางไซเบอร์: มุมมองของนักศึกษาผู้ถูกระรานและปฏิบัติการในการรับมือ

วัชรพงษ์ ศรีสุข , และปัทมนันท์ ปุณศรีพิพัฒน์*

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: pattamananp@nu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องการระรานทางไซเบอร์ (Cyberbullying) จากมุมมองของผู้ถูกระราน โดยมุ่งเน้นทำความเข้าใจถึงการมองประสบการณ์การถูกระรานทางไซเบอร์ ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 6 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมองความหมายของการระรานผ่านประสบการณ์ที่สร้างความเจ็บปวดและทุกข์ใจให้กับตนเอง และมองว่าสาเหตุของการระรานเกิดจากความหึงหวง หมั่นไส้ และการสร้างความบันเทิงในกลุ่มผู้แกล้ง แพลตฟอร์มออนไลน์มีส่วนในการส่งเสริมให้เกิดการระรานทางไซเบอร์ ความสะดวกในการกระทำการ และในแง่ของพื้นที่ในเชิงจิตวิทยา การระรานทางไซเบอร์สร้างผลกระทบด้านจิตใจที่ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านร่างกาย ด้านสังคม และการเรียน ส่วนวิธีการรับมือของผู้ถูกระรานประกอบด้วย การเพิกเฉย การรับมือไปที่ผู้ระราน การใช้เทคโนโลยี และการหาที่พึ่ง

คำสำคัญ: การระรานทางไซเบอร์, ไซเบอร์บูลลี่, การกลั่นแกล้งออนไลน์, การรังแกออนไลน์, การรับมือกับไซเบอร์บูลลี่

วันรับบทความ: 11 กรกฎาคม 2567, วันแก้ไขบทความ: 17 สิงหาคม 2567, วันตอบรับบทความ: 30 พฤศจิกายน 2567

Cyberbullying from the Point of View of Victims and Coping Practices

Watcharaphong Sresuk and Pattamanan Poonseripipat*

Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Mueang Phitsanulok District, Phitsanulok Province 65000, Thailand

*Corresponding author, pattamananp@nu.ac.th

Abstract

This study aims to investigate cyberbullying among university students from the perspective of victims. It seeks to understand how students perceive their experiences of online bullying, the causes and effects of cyberbullying, and how they cope with its harmful effects. It adopted a qualitative approach using semi-structured in-depth interview with 6 undergraduate students. The finding shows that victims construct the meaning of cyberbullying through the lens of their personal experiences of being bullied. The causes of cyberbullying as perceived by the victims are jealousy, hostility and the desire for entertainment among the bullies. Online platforms have been identified as contributors to cyberbullying, as they provide easy access to digital tools that facilitate and often encourage such behaviour. In terms of psychological impacts, cyberbullying caused the negative impact in mental health leading to physical, social, and academic consequences. To cope with cyberbullying of the victims, there are many different practices including ignoring the behavior, confronting the perpetrators using technological tools, and seeking support from others.

Keywords: Cyberbullying, Online bullying, Bullying, Coping practices, Coping strategies

Received: July 11, 2024, **Revised:** August 17, 2024, **Accepted:** November 30, 2024

1. บทนำ

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดเสียไม่ได้ในการใช้ชีวิตประจำวัน เปรียบเสมือนเป็นปัจจัยที่ 5 ในการดำรงชีวิต กิจกรรมหรือกิจกรรมที่เคยเกิดขึ้นบนโลกกายภาพ ถูกย้ายไปดำเนินการบนโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การประชุม การค้าขาย การจ่ายค่าสินค้าและบริการ หรือแม้กระทั่งการทำพิธีกรรมทางความเชื่อ เช่น การเวียนเทียน ไหว้บรรพบุรุษ เป็นต้น

ในแง่หนึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้เกิดพื้นที่ใหม่ ๆ ในการทำกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องพบเห็นกันทางกายภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการเปิดโอกาสให้มีผู้เข้าร่วมได้มากขึ้น และลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ แต่ในอีกแง่หนึ่ง อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศก็ส่งเสริมให้คนทำกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น หรือสร้างความรุนแรงได้เช่นกัน หนึ่งในปัญหาใหญ่ที่เกิดจากการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศไปในทางที่รุนแรงและสร้างผลกระทบทางลบ คือ การกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ หรือ Cyberbullying

ปรากฏการณ์การกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลก จากการสำรวจพฤติกรรมสุขภาพของเด็กในวัยเรียนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เมื่อต้นปี 2567 โดยองค์การอนามัยโลกพบว่า 15% หรือราว 1 ใน 6 ของวัยรุ่นมีประสบการณ์ถูกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ วัยรุ่นผู้ชายถูกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์จำนวน 15% และวัยรุ่นผู้หญิง 16% ซึ่งตัวเลขนี้เพิ่มสูงขึ้นจากปี 2561 ที่วัยรุ่นผู้ชายรายงานว่าถูกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ 12% และวัยรุ่นผู้หญิง 13% (Bhatnagar, 2024) ในประเทศไทยพบว่า มีเยาวชนที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์จำนวนมากเช่นเดียวกัน โดยจากรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์เด็กกับภัยออนไลน์ ประจำปี 2562 ซึ่งสำรวจเยาวชนอายุ 6-18 ปี จำนวน 15,318 คน ทั่วประเทศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามกว่า 31.1% เคยถูกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ โดยเพศที่ถูกระทำความรุนแรงมากที่สุดคือกลุ่ม LGBTQ+ ที่รายงานว่าถูกระทำความรุนแรงกว่า 48.5% ผู้ตอบแบบสอบถามที่ถูกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ 40.4% ไม่ได้บอกใครเมื่อถูกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ (ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ), 2563) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมองว่าปรากฏการณ์การกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์มีความน่าสนใจ ทั้งในแง่ของขนาดและปรากฏการณ์ ซึ่งมีผู้ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ค่อนข้างมาก รวมถึงความรุนแรงของผลกระทบที่สร้างความทุกข์ทั้งทางจิตใจ ร่างกาย และสังคม อาจเป็นเหตุให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงคิดกระทำอัตวินิบาตกรรมได้

แม้ว่าในแวดวงวิชาการในประเทศไทยจะมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์เป็นจำนวนมาก ทั้งในมิติของนิยาม (กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และ วินัยทักานต์ รุจิภักดิ์, 2564) สาเหตุ (หทัยภัทร โอสุวรรณ, 2562; Songsiri, 2010) ผลกระทบ (สาลินี อารงเสนาหะพันธุ์ และคณะ, 2565) ทศนคติต่อการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ (Euajarusphan, 2021; Rungsakorn, 2011) มาตรการทางจิตวิทยาในการช่วยเหลือเหยื่อ (พิมพ์พลอย รุ่งแสง, 2560) และการรับมือกับการกระทำความรุนแรง (ณัฐกานต์ จันทศิริพุทธ, 2560; สุวิพร ไฉไลสถาพร อัจศรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาทวีวรรณ, 2560) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในหัวข้อการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ที่มองจากมิติของผู้ถูกระทำความรุนแรง ซึ่งสะท้อนความคิดและความรู้สึกผ่านกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ยังไม่พบมากนัก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะเพิ่มเติมงานวิจัยในส่วนนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองและทัศนคติของนักศึกษา ซึ่งเป็นเหยื่อที่มีต่อการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ ศึกษาบทบาทของแพลตฟอร์มออนไลน์ในการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ ตลอดจนศึกษาสาเหตุและผลกระทบจากการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์และปฏิบัติการในการรับมือกับปัญหาการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์

2. ทบทวนวรรณกรรม

การกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ในการศึกษานี้ แปรจากคำว่า Cyberbullying ซึ่งมีการใช้คำภาษาไทยที่แตกต่างกัน อาทิ การกลั่นแกล้งรังแกบนโลกออนไลน์ การกลั่นแกล้งออนไลน์ การรังแกออนไลน์ เป็นต้น โดยเนื้อหาส่วนนี้จะยึดคำถามที่ต้นฉบับได้ระบุไว้

2.1 แนวคิดเรื่องความหมายและประเภทของการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์

การให้คำนิยามการกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์ หรือ Cyberbullying ที่ชัดเจนและครอบคลุมเป็นเรื่องยาก เนื่องจาก การกระทำความรุนแรงทางไซเบอร์เกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบและบนหลากหลายแพลตฟอร์มออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือ เกมออนไลน์ อีเมล กระทั่งสนทนา และอื่น ๆ (Kowalski, 2018; Belsey, 2005) ได้ให้นิยามการกระทำความรุนแรงผ่านโลกไซเบอร์อย่างเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก ว่าเป็นการที่บุคคลหรือกลุ่มใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ เช่น อีเมล โทรศัพท์เคลื่อนที่ เพจเจอร์ ข้อความที่ส่งผ่านอินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ เป็นต้น เพื่อสนับสนุนการทำร้ายผู้อื่นโดยเจตนาและต่อเนื่อง

ปัจจุบันการให้ความหมายของการกระรานทางไซเบอร์ หรือ Cyberbullying ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย คือนิยามของ Smith et al. (2008) ซึ่งอธิบายว่าเป็นการกระทำความรุนแรงโดยเจตนาของกลุ่มหรือบุคคล ผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นการกระทำที่ต่อเนื่องและกินระยะเวลา โดยที่เหยื่อไม่สามารถที่จะปกป้องตัวเองได้

ในบริบทของประเทศไทย ราชบัณฑิตยสภาได้บัญญัติศัพท์ภาษาไทยสำหรับคำ Cyberbully ว่า เป็นการกระรานทางไซเบอร์ หมายถึง การกลั่นแกล้ง การให้ร้าย การด่าว่า การข่มเหง หรือการรังแกผู้อื่นทางสื่อสังคมต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2562) นอกจากนี้ ฤทธา แสงเจริญทรัพย์ และ วินันท์กานต์ ฤจิภักดิ์ (2564) ให้ความเห็นว่าการบัญญัติศัพท์ Cyberbullying ว่า เป็นการกลั่นแกล้งผู้อื่นทางไซเบอร์ น่าจะทำให้ได้ความหมายที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับลักษณะและผลของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยอิงตามความหมายของคำว่ากลั่น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555 ว่าเป็นการทำให้เดือดร้อนรำคาญ จงใจทำ พูด หรือแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เขาเสียหาย อาย เดี๋ยวร้อน ขัดข้อง หรือเข้าใจผิด ทั้งนี้จะเน้นที่ผลของการกระทำเป็นหลัก ว่าสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับผู้ถูกระทำหรือไม่ โดยไม่จำกัดรูปแบบว่าต้องเป็นการให้ร้าย ด่าว่า ข่มเหง รังแกเท่านั้น จากการพิจารณาความหมายของ Cyberbullying ทั้งในบริบทสากลและในบริบทของประเทศไทย ผู้วิจัยให้นิยามการกระรานทางไซเบอร์ หรือ Cyberbullying ในงานวิจัยนี้ว่าเป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำร้ายจิตใจบุคคลอื่นโดยเจตนา เป็นการกระทำที่ต่อเนื่อง สร้างความเดือดร้อน เสียหาย และความทุกข์ใจให้กับผู้ถูกระทำ

การกระรานทางไซเบอร์เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ ซึ่ง Kibe et al. (2022) ได้ให้รายละเอียด ประกอบด้วย การประจาน (Shaming) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความอับอายและความเสียหายต่อบุคคลอื่นโดยเจตนา โดยการใช้ถ้อยคำในเชิงลบ ไม่ว่าจะเป็นการโพสต์ด่าทอ ล้อเลียน ใส่ร้าย ชูทำร้าย พูดจาต่อส่อเสียด เหยียดเพศสภาพและความเป็นชาติพันธุ์ ทำให้ผู้ถูกระทำได้รับความอับอาย นอกจากนี้ ยังรวมถึงการนำเรื่องที่ควรปกปิด ภาพ และวิดีโอส่วนตัวไปเผยแพร่ต่อสาธารณะ ซึ่งนอกจากจะทำให้ผู้ถูกระทำเกิดความทุกข์ใจจากการถูกเปิดเผยในเรื่องที่ตนเองไม่อยากจะให้ใครรู้แล้ว ยังทำให้เหยื่อทุกข์ทรมานใจจากการที่มีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตคนอื่น มาแสดงความคิดเห็นในทางเสียหายต่อภาพและคลิวิดิโอประจานนั้น ลักษณะถัดมาเป็นการแอบอ้างตัวตนของผู้อื่น (Impersonation) การกระรานทางไซเบอร์ในลักษณะนี้ ผู้กระทำลวงรู้ถึงรหัสผ่านแอปพลิเคชัน สื่อสังคมออนไลน์ของเหยื่อไม่ว่าโดยวิธีใดก็ตาม เช่น การให้เพื่อนเป็นผู้สมัครสื่อสังคมออนไลน์ให้ หรือเหยื่อลงชื่อเข้าสื่อสังคมออนไลน์ทั้งไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์สาธารณะโดยไม่ล็อกชื่อออก การแอบอ้างตัวตนของผู้อื่นในอีกลักษณะหนึ่งคือการที่ผู้กระทำใช้รูปและชื่อของเหยื่อตั้งบัญชีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ปลอมขึ้นมาและแอบอ้างเป็นเหยื่อ ผู้กระทำใช้รหัสผ่านที่ได้มาหรือบัญชีผู้ใช้ปลอมสวมรอยใช้เฟซบุ๊กหรืออีเมล โพสต์ข้อความหาบคาย ให้ร้ายบุคคลอื่น โพสต์รูปอนาจาร คลิวิดิโอลามกหรือสร้างความเสียหายในรูปแบบอื่น โดยที่เจ้าของบัญชีผู้ใช้ไม่รู้ตัว นอกจากนี้ ยังอาจใช้รหัสผ่านของเหยื่อหลอกลวงให้ผู้อื่นเสียทรัพย์หรือกระทำความผิดทางกฎหมายในรูปแบบอื่น ๆ ได้ด้วย

การกระรานในรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทางเพศ (Exposure and outing) เพื่อสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจ การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล หรือ Exposure เป็นการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเหยื่อ โดยที่เหยื่อไม่ได้ให้ความยินยอมหรือรับรู้ เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่ เบอร์ติดต่อของเหยื่อบนอินเทอร์เน็ต หรือข้อมูลส่วนบุคคลอื่น ๆ เช่น ข้อมูลด้านสุขภาพ ส่วนการเปิดเผยข้อมูลทางเพศ หรือ Outing มีลักษณะคล้ายกับ Exposure โดยเป็นการเปิดเผยข้อมูลเรื่องเพศสภาพของเหยื่อ (Sexual orientation) เหยื่อของการ Outing มักเป็นกลุ่ม LGBTQ ที่ต้องการปกปิดเรื่องเพศสภาพของตน นอกจากการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลแล้ว ผู้กระรานอาจใช้การแบล็คเมล (Blackmail) โดยผู้กระทำข่มขู่เหยื่อว่าจะเผยแพร่ข้อมูลที่น่าอับอายเกี่ยวกับเหยื่อถ้าเหยื่อไม่ปฏิบัติตามที่ผู้กระทำต้องการ การแบล็คเมลในอีกรูปแบบหนึ่งเรียกว่า Sextortion หรือการข่มขู่กรโชกทางเพศ เป็นการข่มขู่ว่าจะเปิดภาพหรือวิดีโอลับของเหยื่อ เพื่อให้เหยื่อทำตามความต้องการของผู้กระทำ ซึ่งการข่มขู่กรโชกในการแบล็คเมลนั้นอาจเรียกร้องเงิน ภาพ หรือวิดีโอลับเพิ่มเติม หรือเรียกร้องสิ่งมีค่าอื่น ๆ ของเหยื่อ

การสะกดรอยตามบนโลกออนไลน์ (Cyberstalking) เป็นอีกลักษณะหนึ่งของการกระรานทางไซเบอร์ เป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อคุกคามหรือตามรังควาญเหยื่อ โดยส่งข้อความ รูปภาพที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสม หรือเป็นการรบกวน ทำให้เหยื่อรู้สึกเป็นทุกข์และมีความกังวล Cyberstalking มีลักษณะสำคัญคือผู้กระทำจะสื่อสารกับเหยื่ออย่างต่อเนื่อง แม้เหยื่อจะปฏิเสธไม่รับฟัง และไม่สื่อสารใด ๆ กับผู้กระทำ การกระรานในลักษณะถัดมามีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์รักโรแมนติก

คือ การหลอกให้รัก (Catfishing) ผู้กระทำจะให้ข้อมูลที่เท็จเกินจริงเกี่ยวกับตัวเองในการหาคู่ออนไลน์ เช่น ผู้กระทำสร้างบัญชีผู้ใช้ปลอมในเฟซบุ๊ก และติดสินทนกับเหยื่อ โดยหลอกลวงเรื่องอายุ เพศ และรูปร่างหน้าตา ซึ่งเมื่อเหยื่อได้พบตัวจริงของผู้กระทำ ถึงจะรู้ว่าตนเองถูกหลอกลวง นอกจากนี้ ยังพบกรณีว่าผู้ที่มีความสัมพันธ์รักกันมาก่อน เมื่อเลิกร้างกันไปเกิดการระราน ด้วยการโพสต์อาชญากรรมแก้แค้น (Revenge porn) ซึ่งเป็นการเผยแพร่ภาพ หรือวิดีโออาชญากรรมของคู่รักเก่าทางอินเทอร์เน็ต โดยที่เหยื่อไม่ยินยอมหรือไม่รู้ เพื่อเป็นการแก้แค้นเนื่องจากการจบความสัมพันธ์

ในพื้นที่กระดานสนทนาสาธารณะอาจเกิดการระรานในลักษณะของการก่อแกล้งและการปะทะคารม (Trolling and flaming) การก่อแกล้ง หรือ Trolling เป็นการที่บุคคลพยายามจะยั่วให้บุคคลอื่นโต้กลับด้วยการให้คอมเมนต์ที่สร้างความขุ่นเคืองใจในโลกออนไลน์ ขณะที่การปะทะคารม หรือ Flaming เป็นการโพสต์ข้อความดูหมิ่น คำหยาบคาย และการดูถูกเหยียดหยาม ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากมีการอภิปรายในประเด็นใดประเด็นหนึ่งบนอินเทอร์เน็ต สงครามการแจ้งเตือน (Warning wars) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการระรานทางไซเบอร์บนพื้นที่กระดานสนทนาสาธารณะ ผู้ระรานจะแจ้งไปยังผู้ดูแลสื่อสังคมออนไลน์ว่าเหยื่อกระทำความผิดกฎการใช้งาน ทั้งที่ไม่เป็นความจริง เพื่อให้เหยื่อไม่สามารถใช้งานบัญชีผู้ใช้ได้ชั่วคราว หรือถูกปิดบัญชีผู้ใช้ นอกจากนี้ ผู้ระรานอาจใช้วิธีการโดดเดี่ยว (Exclusion) เพื่อระรานทางไซเบอร์ได้เช่นกัน โดยจะเกิดขึ้นเมื่อเหยื่อถูกกลุ่มสังคมออนไลน์ที่ตัวเองเป็นสมาชิกโดดเดี่ยว ไม่สนทนา ไม่มีปฏิสัมพันธ์ โดนปิดกั้นการเข้าถึง หรือขับออกจากกลุ่ม โดยที่เหยื่อไม่เต็มใจ

ในบริบทของประเทศไทย สุวิพร ไฉไลสถาพร อัจฉรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาทวิวรรณ (2560) พบว่าลักษณะของการระรานทางไซเบอร์ที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายมีอยู่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ การใช้ถ้อยคำรุนแรง หยาบคาย เพื่อสร้างความเสียหาย ความทุกข์ใจแก่เหยื่อ รวมทั้งก่อให้เกิดความเข้าใจผิดกับผู้ถูกระราน ซึ่งตรงกับการระรานทางไซเบอร์ด้วยการประจาน (Shaming) ลักษณะที่สองเป็นการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของเหยื่อ (Exposure and outing) ซึ่งเป็นการละเมิดความเป็นส่วนตัว รวมถึงสิทธิส่วนบุคคล สร้างความอับอาย และความเจ็บปวดทรมานใจให้กับผู้ถูกระราน ลักษณะสุดท้ายเป็นการแอบอ้างสวมรอยผู้อื่น (Impersonation) เพื่อหลอกลวงผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต ความเสียหายที่เกิดขึ้นนอกจากจะทำให้ผู้ถูกแอบอ้างสูญเสียชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือแล้ว ผู้ที่ถูกหลอกลวงยังอาจสูญเสียทรัพย์สิน รวมถึงส่งผลกระทบต่อผู้ถูกแอบอ้างและผู้ถูกหลอกลวง

2.2 ลักษณะและปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการระรานทางไซเบอร์

ลักษณะของโลกออนไลน์ที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ทางกายภาพเป็นอย่างมาก เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การระรานทางไซเบอร์มีความแตกต่างจากการกลั่นแกล้งในโลกความเป็นจริง ทั้งในมิติของความสะดวกในการกระทำการ ลักษณะของการกระทำการ การรับรู้มิติของพื้นที่ในเชิงจิตวิทยาที่ผู้ใช้งานทำความเข้าใจพื้นที่เสมือนจริงนี้ รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ระรานและผู้ถูกระราน ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ (ชินดนัย ศิริสมฤทัย, 2560; Berson & Ferron, 2002; ปองกมล สุรัตน์, 2561)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีได้อำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะกลุ่มที่ใช้พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ทำร้ายผู้อื่น สามารถกระทำการระรานได้อย่างสะดวกง่ายดาย โดยกระทำจากที่ไหนก็ได้และเวลาใดก็ได้เมื่อผู้กระทำรู้สึกต้องการ นอกจากนี้ลักษณะของข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตที่สามารถทำซ้ำและแชร์ได้ภายในระยะเวลาอันสั้น ทำให้ข้อมูลใด ๆ ก็ตามเมื่ออยู่บนอินเทอร์เน็ตแล้ว สามารถแพร่กระจายไปยังผู้ใช้งานทั้งหลายได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ข้อมูลที่เป็นการระรานนั้นจะสร้างการรับรู้ไปในวงกว้าง ทั้งกลุ่มคนที่เป็นครือข่ายทางสังคมของผู้ระราน ผู้ถูกระราน รวมถึงคนที่ไม่ได้รู้จักหรือเป็นเครือข่ายสังคมกับผู้ระรานและเหยื่อ ด้วยเหตุนี้การที่ผู้คนมากมายสามารถเห็นโพสต์การระรานทางไซเบอร์ได้จากการโพสต์ครั้งเดียวและภายในระยะเวลาอันสั้น ทำให้สร้างความเจ็บปวดและผลกระทบทางใจกับผู้ถูกระรานได้มาก เพราะข้อมูลที่เสียหายเป็นที่รู้กันไปแล้ว

พื้นที่อินเทอร์เน็ตส่งเสริมความเป็นนิรนามของผู้ใช้งาน กล่าวคือ ผู้ใช้งานไม่ต้องเปิดเผยชื่อ หรือตัวตนจริง ๆ หรืออาจใช้ชื่อปลอม รูปปลอม สร้างตัวตนในรูปแบบใดก็ได้ที่ต้องการ ความเป็นนิรนามนี้ทำให้ผู้ระรานมีความรู้สึกเป็นอิสระจากแรงกดดันของสังคมและบุคคลรอบข้าง รวมถึงเป็นอิสระจากจิตสำนึก จริยธรรมที่สังคมคาดหวัง เพราะเชื่อมั่นว่าจะไม่มี

ใครล่วงรู้การกระทำของตนเองบนโลกออนไลน์ และไม่สามารถตรวจสอบอัตลักษณ์ของผู้กระทำการได้สะดวกและรวดเร็ว
เชกเช่นการกระทำในโลกความเป็นจริง การเป็นนิรนามและไร้ตัวตนของผู้ใช้งานนี้เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการ ระบาย
ทางไซเบอร์ให้เกิดขึ้นบ่อยครั้งและต่อเนื่อง

ความง่ายและความสะดวกในการระบายทางไซเบอร์ รวมถึงความเป็นนิรนามที่ทำให้ไม่สามารถหาตัวผู้กระทำผิดได้ ทำให้
ผู้ถูกระทำเกิดความเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่อที่ไร้ขีดจำกัด กล่าวคือ ผู้ระบายสามารถกระทำการกลั่นแกล้งเหยื่อ
ได้ตลอดเวลาและในทุกสถานที่ ไม่จำเป็นต้องเจอหน้าหรืออยู่ในสถานที่เดียวกันเท่านั้นจึงจะระบายได้ อย่างในกรณี
ของการกลั่นแกล้งในทางกายภาพ ขณะทุกครั้งที่ถูกผู้ระบายเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ก็จะสามารถประสบพบเจอกับการระบาย
ที่ถูกโพสต์ทิ้งไว้ตลอดเวลา การเชื่อมต่อบนโลกออนไลน์ 24 ชั่วโมงในลักษณะนี้ กลายเป็นความเสี่ยงของผู้ถูกระทำที่จะตก
เป็นเหยื่อได้ตลอดเวลาและไร้ขีดจำกัด

การติดต่อสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตอาจสร้างโลกเสมือนจริงที่แตกต่างจากความเป็นจริงของผู้ใช้งาน จนผู้ใช้งาน
บางคนเกิดจินตนาการที่หลุดพ้นออกจากกรอบรูปแบบเดิม ๆ ของประสบการณ์ที่ตนเองเคยมีหรืออัตลักษณ์ที่เคยเป็น ทำให้
เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับโลกความเป็นจริง เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องพื้นที่ออนไลน์-ออฟไลน์
ในมิติทางจิตวิทยา (Altered perception) ที่มองเรื่องความใกล้-ไกล ความเป็นส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะที่แตกต่าง
จากความเข้าใจเดิมในโลกทางกายภาพ นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านการพิมพ์ข้อความเป็นหลักทำให้ผู้สื่อสารไม่ได้เห็นหน้า ไม่ได้
ยินน้ำเสียง รวมถึงจับอารมณ์ความรู้สึกของคู่สนทนาได้ยาก เป็นอีกมิติหนึ่งของพื้นที่ออนไลน์-ออฟไลน์ที่ส่งผลทางจิตวิทยา ทำ
ให้ลดความยับยั้งชั่งใจในการสื่อสารที่เป็นการคุกคาม มีความรุนแรง และเป็นการระบายผู้อื่น

2.3 สาเหตุและผลกระทบของการระบายทางไซเบอร์

จากการวิเคราะห์ของ ฤทัยชนนี สิทธิชัย และ ฉันทยากร ตุดเกื้อ (2560) พบว่า สาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำการระบายผู้อื่นบน
โลกออนไลน์ น่าจะมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้ (1) การรับรู้และซึมซับเรื่องความรุนแรงมาจากเหตุการณ์ภายในครอบครัว ทั้งที่
ผู้กระทำเป็นเหยื่อจากความรุนแรงในครอบครัว หรือเป็นผู้เห็นเหตุการณ์อยู่เป็นประจำ ทำให้ผู้ทำการระบายทางไซเบอร์
มีทัศนคติว่าการใช้หรือมีพฤติกรรมที่รุนแรงเป็นเรื่องปกติธรรมดา เช่น การกระทำความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจ การด่าทอ
ใช้คำหยาบคาย (2) การมีประสบการณ์ถูกระบายมาก่อน คนที่ขอระบายผู้อื่น หลายคนเคยถูกระบายมาก่อน ทั้งจากเพื่อน
หรือสมาชิกครอบครัวคนอื่น เหยื่อที่ถูกระบายมาก่อนเหล่านี้รู้สึกที่ต้องระบายความโกรธ และความเจ็บเข้าใจที่ตนได้รับส่ง
ต่อไปให้ผู้อื่น ด้วยการระบายคนอื่นเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เผชิญประสบการณ์เลวร้ายในวัยเด็ก มีแนวโน้มว่าเมื่อเติบโต
ขึ้นผู้ถูกระทำในวัยเด็กเหล่านี้ จะกลายเป็นผู้กระทำที่ระบายความโกรธกับผู้อื่น (3) ความรู้สึกโดดเดี่ยว และรู้สึกไม่ได้รับ
การให้ความความสำคัญ จึงนำไปสู่การระบายผู้อื่น เพื่อเรียกร้องความสนใจ โดยคิดว่าการเป็นอันธพาลจะทำให้พวกเขาได้รับ
ความสนใจ ขณะเดียวกันก็ทำให้รู้สึกมีอำนาจมากขึ้นด้วย (4) ความพึงพอใจในตนเองต่ำ หากบุคคลรู้สึกที่ตนเองไม่ดีพอ บุคคล
นั้นอาจมองหาวิธีการทำให้ตนเองรู้สึกที่ดีกว่าคนอื่น อยู่เหนือคนอื่นด้วยการรังแกให้เหยื่อตกอยู่ใต้อำนาจของตน (5) มุมมอง
ที่ถือว่าตนเองสำคัญ บุคคลที่ขอระบายผู้อื่น มักมีความหยิ่งผยองในตนเองและไม่ชอบที่มีคนมาท้าทาย หรือชี้ให้เห็นว่าตนเอง
ทำผิด การระบายผู้อื่นจึงเป็นผลมาจากความต้องการที่จะแสดงตนว่าตนเองทำถูกและผู้ที่ทำทายน่าจะต้องได้รับการลงโทษ

ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา (2565) ได้สรุปผลกระทบที่มีต่อผู้ถูกระบายทางไซเบอร์ โดยแยกเป็นผลกระทบด้านต่าง ๆ ดังนี้
(1) ทางร่างกาย ทำให้มีผลต่อสุขภาพ เช่น ปวดศีรษะ ปวดท้อง มวนท้อง จากความเครียด เหน็ดเหนื่อยจากการอดนอน
อ่อนเพลีย สุขภาพไม่แข็งแรงจากความทุกข์ใจ (2) ทางจิตใจ อาจทำให้หงุดหงิด โมโห ผู้ถูกระทำรู้สึกอับอาย ละอายใจ
สูญเสียความสนใจในสิ่งที่เคยชอบ รู้สึกโดนดูถูก โดนคนอื่นหัวเราะเยาะ รู้สึกไร้ค่า ความรู้สึกเป็นทุกข์ และอับอาย เหมือน
โดนคนรอบข้างหัวเราะเยาะ เป็นสิ่งที่ปิดกั้นเหยื่อ ทำให้ผู้ถูกระทำไม่กล้าบอกเล่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ไม่บอกเล่าความทุกข์
ที่ประสบพบเจอ ไม่ร้องขอความช่วยเหลือ และไม่หาทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม ทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงตามมาได้อีก เช่น
วิตกกังวล ซึมเศร้า มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง และอาจมีความพยายามฆ่าตัวตาย (3) ทางสังคมและการเรียน ทำให้เกิดปัญหา

ความสัมพันธ์กับเพื่อนและคนในครอบครัว ผู้ถูกระทำจะแยกตัว ผลการเรียนถดถอย ขาดเรียนบ่อย ออกจากโรงเรียนกลางคัน เพราะไม่อยากไปเจอผู้กระทำความผิด หรือสังคมที่รับรู้เรื่องราวการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในสื่อสังคมออนไลน์

2.4 การรับมือของผู้ถูกระทำความผิดทางไซเบอร์

Machackova et al. (2013) ได้สรุปรูปแบบของการรับมือกับการกระทำความผิดทางไซเบอร์ไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย (1) การรับมือที่มุ่งไปที่ผู้กระทำความผิด เช่น การแก้แค้นด้วยการกระทำความผิดทำกลับ การติดต่อเจรจาเพื่อหาทางออกร่วมกัน (2) การเพิกเฉย ไม่สนใจผู้กระทำความผิด เช่น ไม่ทำอะไรเลย การจงใจเพิกเฉยต่อการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น การหลีกเลี่ยงการติดต่อกับผู้กระทำความผิด การคิดใหม่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น มองว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องทนเอา และควบคุมบังคับอารมณ์ของผู้ถูกระทำความผิด ในลักษณะต่าง ๆ (3) การหาที่พึ่ง โดยแบ่งเป็นที่พึ่งที่ให้การช่วยเหลือ กับที่พึ่งทางอารมณ์ เช่น ขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ ครู เพื่อน สถาบัน หรือหน่วยงาน และ (4) การใช้เทคโนโลยี เช่น การรายงานการโดนกระทำความผิดให้ผู้ดูแลเว็บไซต์ จัดการปิดกั้นการเข้าถึง (Block) ของผู้กระทำความผิด

เยาวชนไทยมีแนวทางในการรับมือกับการกระทำความผิดทางไซเบอร์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับที่ Machackova et al. (2013) ได้เสนอไว้ โดยสุวิพร ไฉไลสาพร อัจฉรา ประเสริฐสิน และ แวตตา เตชาทวิวรรณ (2560) พบว่ามีแนวทางหลัก ๆ อยู่ 5 แนวทาง แนวทางแรก เป็นการเผชิญหน้าด้วยการเจรจาหรือการตอบโต้ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกันกับการรับมือที่มุ่งไปที่ผู้กระทำความผิด ทั้งนี้เห็นว่าป็นวิธีการรับมือที่ไม่ประสบความสำเร็จและผู้ให้ข้อมูลไม่แนะนำให้ใช้ในการรับมือ แนวทางที่สองคือการดำเนินการด้านเทคนิคหรือการใช้เทคโนโลยี รวมไปถึงการขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่แอดมินและตำรวจด้านไอที แนวทางที่สาม คือ การหลีกเลี่ยง เพิกเฉย ทำให้ผู้ถูกระทำความผิดตกเป็นเป้าของการกระทำความผิดน้อยลง แนวทางที่สี่ คือ การที่ผู้ถูกระทำความผิดเบี่ยงเบนความสนใจจากการตกเป็นเหยื่อไปทุ่มเทให้กับสิ่งอื่น เช่น การเรียน หรือการวางแผนการทำงานในอนาคตแทน ซึ่งหากเปรียบเทียบกับข้อเสนอของ Machackova et al. (2013) จะจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันกับการเพิกเฉย และแนวทางสุดท้าย คือ การแสวงหาแรงสนับสนุนทางสังคมหรือการหาที่พึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการได้รับกำลังใจจากสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนสนิท

3. วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในชั้นปีต่าง ๆ จำนวน 6 คน เนื่องจากการบอกเล่าประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดทางไซเบอร์เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ให้สัมภาษณ์ในการขอสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดของการวิจัยและส่งแบบคำถามให้กับผู้ถูกสัมภาษณ์พิจารณา ก่อน และผู้วิจัยขอความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัยทางวาจาจากกลุ่มตัวอย่างก่อนดำเนินการ ให้สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัยให้ถอนตัวได้ทันทีหากรู้สึกไม่สบายใจในระหว่างการทำสัมภาษณ์ รวมทั้งผู้วิจัยขออนุญาตกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเสียงและใช้นามสมมติ เพื่อไม่ให้สามารถระบุตัวตนของผู้ให้สัมภาษณ์ได้

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะผู้ที่เคยมีประสบการณ์โดนกระทำความผิดทางไซเบอร์จากเพื่อนและคนรอบตัว โดยไม่จำกัดว่าเหตุการณ์นั้นจะต้องเกิดขึ้นในระดับชั้นอุดมศึกษาเท่านั้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ให้ข้อมูลช่วยแนะนำกลุ่มตัวอย่างคนอื่นเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยหาได้มีค่อนข้างน้อย ผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ผู้ให้ข้อมูลไว้เพียงผู้ที่เต็มใจจะบอกเล่าประสบการณ์การถูกระทำความผิด และเกณฑ์คัดออกคือผู้ที่ไม่สะดวกให้สัมภาษณ์ จากการสุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างมาทั้งสิ้น 6 คน ดังรายละเอียดและชื่อสมมติในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ชื่อสมมติ	ชั้นปี	แพลตฟอร์มที่ถูกระทำความผิด	เหตุการณ์ที่ถูกระทำความผิด
เอ	4	Facebook	ถูกตำหนิรูปร่างหน้าตาในกลุ่มปิดของเพื่อนมัธยม
บี	2	TikTok และ Facebook	ถูกตำหนิรูปร่างหน้าตา และถูกโพสต์แซวในกลุ่มปิดบนเฟซบุ๊ก
ซี	2	Instagram และ TikTok	ถูกตามด่าและคอมเมนต์ก่อกวนจากแฟนใหม่ของแฟนเก่า
ดี	1	Facebook	ถูกล้อเลียนเรื่องความผิดปกติของฟันจากกลุ่มเพื่อนมัธยมในห้องเรียน
เอฟ	4	TikTok	ถูกตำหนิ ล้อเลียนรูปร่าง

ชื่อสมมติ	ชั้นปี	แพลตฟอร์มที่ถูกระราน	เหตุการณ์ที่ถูกระราน
จี	3	Facebook	ถูกตำหนิ ล้อเลียนหน้าตา และท่าทางการเดิน ในหน้าเพจการประกวดบุคลิกภาพที่จีเป็นผู้แข่งขันคนหนึ่ง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ในลักษณะตัวต่อตัว การเข้าสัมภาษณ์แบบเห็นหน้าช่วยสร้างความไว้วางใจและความสนิทสนม โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนอย่างประสบการณ์การถูกระราน ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ได้ระบุไว้ทั้ง 4 ข้อคือ (1) ผู้วิจัยขอให้กลุ่มตัวอย่างบอกเล่าประสบการณ์การถูกระรานทางโซเชียล (2) สอบถามถึงมุมมอง ทศนคติ อารมณ์ความรู้สึก ที่เป็นผลจากการถูกระราน สอบถามในประเด็นของแพลตฟอร์มที่กลุ่มตัวอย่างถูกระราน ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้จะสัมพันธ์กับข้อมูลทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก โดยเฉพาะเมื่อแพลตฟอร์มออนไลน์ส่งผลต่อการรับรู้มิติของพื้นที่ในเชิงจิตวิทยา (3) สอบถามถึงสาเหตุที่ผู้ถูกระรานคิดว่าทำไมตนถึงตกเป็นเหยื่อของการกระรานทางโซเชียลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับร่างกาย จิตใจ สังคม และการเรียนรวมไปถึง (4) การรับมือของผู้ถูกระราน โดยทำการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2566 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้นำมาถอดเสียงเพื่อวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ค้นหาตีความ และรายงาน กลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กลุ่มข้อมูลหรือแก่นสาระย่อยเหล่านี้จะถูกจัดกลุ่มให้เป็นแก่นสาระหลักเพื่อใช้อธิบายและตอบคำถามวิจัย (Spencer et al., 2014) จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดแก่นสาระย่อยทั้งสิ้น 58 แก่นสาระย่อย และรวบรวมจัดกลุ่มอีกครั้งจนเหลือ 12 แก่นสาระหลัก

4. ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ถูกระรานมีประสบการณ์ การวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และรับมือการกระรานทางโซเชียลที่สำคัญ ดังนี้

4.1 ความรู้สึกไร้ค่า การถูกคุกคาม และการกลายเป็นสิ่งขบขัน: การให้ความหมายต่อการถูกระรานทางโซเชียล

การกระรานที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นการประจาน (Shaming) การประจานเป็นการแกล้งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความอับอายและความเสียหายต่อบุคคลอื่นโดยเจตนา ซึ่งตรงกับลักษณะการกระรานที่พบมากในงานวิจัยของสุวิพร ไฉไลสถาพร อัจศรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาทวิวรรณ (2560) ลักษณะของการประจานเป็นการวิจารณ์ ตำหนอด้วยถ้อยคำรุนแรง ประเด็นที่โดนต่อว่าซึ่งเกิดขึ้นในกลุ่มตัวอย่างทุกคน คือการตำหนิรูปร่างหน้าตา ผู้ให้ข้อมูลบางคนใช้คำว่าบูลลี่ ในความหมายของการประจาน ดังที่ตี เล่าให้ฟังว่า

“...หนูเคยโดนบูลลี่เพราะฟันเหยิน ... น่าจะเป็นเพราะฟันหนูมั้งคะ หนูเป็นคนที่มีฟันเหยินคะเมื่อก่อน หน้าเป็นสิ่วเพื่อนในห้องชอบล้อคะ ไม่ใช่แค่มาคอมเมนต์ในเฟซนะคะ ตัวจริงหนูก็โดนแกล้งเหมือนกัน...” (ตี, สัมภาษณ์: 3 กรกฎาคม 2566)

นอกจากนี้ ยังพบการกระรานในลักษณะของการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของเหยื่อ (Exposure and outing) ด้วยการเอาบัญชีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ของเหยื่อมาโพสต์ในเพจสาธารณะเพื่อให้ผู้ใช้งานคนอื่นรู้ตัวตนว่าเหยื่อเป็นใคร และสามารถเข้าไปคอมเมนต์หรือระรานเหยื่อต่อได้ในบัญชีผู้ใช้ของเหยื่อโดยตรง ซึ่งในภาษาของผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ใช้คำว่าแฉวน ดังที่เอ เล่าว่า

“...ประเด็นไม่ได้อยู่นั่นคะมีคนนึงอยากรู้อาเราคือใคร หน้าตาแบบไหน แล้วยางเอาเฟซเรามาแฉวน...” (เอ, สัมภาษณ์: 25 มิถุนายน 2566)

การแฉวนเป็นการกระรานอีกลักษณะหนึ่งที่พบมากในกลุ่มเยาวชนไทยตามงานวิจัยของ สุวิพร ไฉไลสถาพร อัจศรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาทวิวรรณ (2560) การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลในกรณีของเอ เป็นการเปิดเผยบัญชีผู้ใช้เฟซบุ๊กของเอ โดยที่เอไม่เต็มใจ ส่งผลให้ผู้กระทำความเข้ามาตามระรานและโพสต์คอมเมนต์ตำหนิในหน้าเฟซบุ๊กของเอต่อ

ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจเรื่องการรังแกกระรานทางโซเชียล ว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการด้วยกัน ซึ่งการให้ความหมายเรื่อง การกระรานทางโซเชียล ทั้งสามลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับประสบการณ์การถูกระรานทางโซเชียล

ที่กลุ่มตัวอย่างพบเจอ ประการแรก มีลักษณะของการดูถูกเหยียดหยาม ทำให้ผู้ถูกระรานรู้สึกไร้ค่า รู้สึกว่าตัวเองไม่ดีพอ เช่น ในกรณีของเอ ที่ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ฉันคิดว่ามันคือการรังแกคนอื่นบนโลกอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะเป็นช่องทางไหน วิธีไหนก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการดูถูกคุกคาม...” (เอ, สัมภาษณ์: 25 มิถุนายน 2566)

ความรู้สึกของการโดนดูถูกสอดคล้องกับสถานการณ์การระรานที่เอได้ประสบพบเจอคือ การที่เอถูกดูถูก ดูหมิ่นในกลุ่มปิดของเพื่อนชั้นมัธยมว่าหน้าตาไม่ดี แล้วใช้คำพูดกระทบกระเทียบเปรียบเทียบกับหมาในร้านอาหาร ความรู้สึกมั่นใจหรือภาคภูมิใจในคุณค่าของตัวเองของเอถูกกระทบกระเทือนจากการโพสต์ระราน

การระรานทางไซเบอร์มีลักษณะของการคุกคาม ก่อวิน รังควาญ คือทำให้ผู้ถูกระรานเกิดความรู้สึกว่าไม่ปลอดภัย ไม่สามารถหลบหนีจากการถูกติดตามว่ากล่าว ทำร้ายจิตใจได้ ดังที่ซี ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ซึ่งคิดว่ามันคือการที่เราโดนรังแกผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นการเหยียด ดูถูก ตำหนิ ก่อวิน...” (ซี, สัมภาษณ์: 3 กรกฎาคม 2566)

จากเหตุการณ์ที่ซีเจอคือมีคนมาตามต่อว่า พูดจาใส่ร้ายและก่อกวนอย่างไม่หยุดหย่อน โดยแม้จะมีการปิดกั้นการเข้าถึงจากผู้ระรานแล้วก็ตาม ผู้ระรานยังสร้างบัญชีผู้ใช้ใหม่มาก่อกวนอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้การระรานทางไซเบอร์จึงสร้างความรู้สึกที่ถูกคุกคามและไม่สามารถหลบหนี หรือหลีกเลี่ยงการถูกระรานได้

การระรานทางไซเบอร์มีลักษณะของการบูลลี่ เหยียดรูปร่างหน้าตา ล้อเลียนปมด้อยของผู้ระรานมองว่าเป็นเรื่องขบขัน ดังที่เอฟ ให้สัมภาษณ์ว่า

“...โดนบูลลี่ โดนว่า ก่อกวน บนแอปต่าง ๆ ในโซเชียลจ๋า...” (เอฟ, สัมภาษณ์: 10 กรกฎาคม 2566)

เหตุการณ์ที่เอฟเจอ เป็นการล้อเลียนรูปร่าง ด้วยการประชดประชัน เหยียดและเสียดสี เอฟอธิบายถึงคอมเมนต์ที่เธอได้รับ เช่น ปลิ้นมาก ลดน้้านักเหอะ ผู้ระรานทำการบูลลี่ ล้อเลียน โดยมองว่าเป็นเรื่องสนุก ตลก ในกลุ่มผู้ระราน นอกจากกรณีของเอฟแล้ว ยังมีเรื่องของดีที่เธอโดนเพื่อนในชั้นเรียนล้อเลียนเพราะเรื่องฟันเหยิน โดยการคอมเมนต์ที่รูปโปรไฟล์และรูปที่เธอโพสต์ไว้ในเฟซบุ๊ก ดีได้ติดตอกกลับไปยังผู้ระรานเพื่อให้พวกเขาหยุดล้อเลียนเธอ แต่เธอก็กลับได้รับคำตอบกลับมว่าเป็นการแกล้งกันซ้ำ ๆ การบูลลี่ในกลุ่มผู้ระรานถูกมองว่าเป็นเรื่องแกล้งกันซ้ำ ๆ หรือเป็นเรื่องสนุกปาก

จากการศึกษาพบว่า การระรานทางไซเบอร์มีผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อความรู้สึกของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ โดยทำให้เกิดความรู้สึกไร้ค่า ความไม่ปลอดภัย และกลายเป็นเป้าหมายในการล้อเลียนหรือวิจารณ์ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นภายใต้การระรานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายชื่อเสียงและความมั่นใจในตัวเองของเหยื่อ ขณะเดียวกันก็สร้างความสนุกสนานให้กับกลุ่มผู้ระราน

4.2 แคคลิกหัวเราะก็ทำใหัคนร้องไห้ได้: บทบาทของแพลตฟอร์มออนไลน์ในการระรานทางไซเบอร์

กรณีของซีที่คนแกล้งเป็นคนเดียวกัน แต่เปลี่ยนบัญชีผู้ใช้เข้ามาว่ากล่าวใส่ร้ายอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตัวตนปลอมสร้างความรู้สึกปลอดภัยให้กับผู้กระทำผิด เพราะคิดว่าไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่าตนเองเป็นคนระราน ความเป็นนิรนามจึงช่วยส่งเสริมให้ผู้ระรานกระทำการได้อย่างสบายใจ

การแชร์หรือการโพสต์แฉวนในกลุ่ม ส่วนใหญ่ทำให้สถานการณ์เลวร้ายกว่าเดิม เมื่อมีคนจำนวนมากเห็นข้อความระรานและคำดูถูกเหยียดหยาม รวมไปถึงการกดแสดงความรู้สึกหัวเราะบนโพสต์ที่แสนจะง่ายตาย ก็สามารถสร้างความเจ็บปวดต่อผู้ถูกระทำได้เช่นกัน ความง่ายและความสะดวกในการระรานมีความสัมพันธ์กับการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว เพราะผู้ระรานไม่ต้องทำอะไรมาเพียแค่กดแชร์ กดคลิก กดหัวเราะก็สามารถจะสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้กับเหยื่อได้แล้ว ขณะเดียวกันก็สามารถแพร่กระจายการระรานออกไปอีกทางหนึ่งได้ด้วย เช่นกรณีของจี

“...อ้ายอะ แบบมีแต่คนมาล้อปมด้อยเราอะ เราไม่อยากประกวดแล้วเลย มากดหัวเราะรูปเราบ้าง แชร์ไปต่าง ๆ นานา...” (จี, สัมภาษณ์: 15 กรกฎาคม 2566)

เมื่อเปรียบเทียบกับกรร้งแกบนโลกความเป็นจริง การร้งแกอาจต้องใช้กำลัง ใช้วาจา ในการแสดงตัวในเหตุการณ์ รวมกลุ่มปรากฏตัวต่อหน้าเหยื่อ บนโลกออนไลน์ แคเพียงคลิกเดียวของสัญลักษณ์รูปอารมณ์ (Emoticon) หัวเราะเยาะเย้ยก็ถือเป็นการทำร้ายจิตใจเหยื่อได้แล้ว

ผู้ให้ข้อมูลแสดงความรู้สึกว่า ตนเองโดนกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและโดนกระทำอยู่เรื่อย ๆ ถึงแม้ว่าจะมีการลบคลิปหรือโพสต์ที่เป็นต้นเหตุไปแล้ว แต่ก็ยังมีบุคคลนำมาแขวนหรือโพสต์ซ้ำอยู่เรื่อย ๆ ทำให้คนที่ต้องการระรานเข้ามาโจมตีอยู่เรื่อย ๆ ดังกรณีของบี

“...ถ้าเป็นตอนแรกสิ่งที่ทำให้แฉ่งคือการมีคนดูคลิปไปแขวนในกลุ่มอีกรอบ ทั้งที่หนูลบในติกตอกไปแล้ว...” (บี, สัมภาษณ์: 8 กรกฎาคม 2566)

ถึงแม้ว่าผู้ถูกระทำจะทำการลบโพสต์หรือวิดีโอต้นเหตุไปแล้วก็ตาม แต่บุคคลที่ต้องการระรานก็ยังจะสามารถที่จะแคปหรือบันทึกรวบรวมได้ แล้วนำมาแขวนหรือโพสต์ซ้ำเพื่อโจมตีอยู่เรื่อย ๆ ทำให้ผู้ถูกระทำตกเป็นเหยื่ออย่างไร้ขีดจำกัด รู้สึกจนมุมหาทางออกไม่ได้

ผู้วิจัยเห็นว่า มิติทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ออนไลน์ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการระรานทางไซเบอร์ โดยเฉพาะในเรื่องของการสื่อสารผ่านข้อความที่ลดมิติทางการสัมผัสซึ่งทำให้คนที่อยู่ต่างเวลาและพื้นที่ที่สามารถสื่อสารกันได้ แต่อาจจะลดมิติของการรับรู้บางอย่าง เช่น กลิ่น รส สัมผัส บรรยากาศ และเรื่องระยะห่างของพื้นที่ ซึ่งหตุตัวแคบลงทำให้ทุกคนสามารถสื่อสารถึงกันได้มากขึ้น และทำร้ายกันได้มากขึ้น ทั้งสองมิตินี้ส่งเสริมการระรานทางไซเบอร์และขับเคลื่อนความรุนแรง รวมถึงผลกระทบทางจิตใจที่มีต่อผู้ถูกระราน

ในส่วนของการสื่อสารผ่านข้อความที่ลดมิติทางการสัมผัส ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ผู้ระรานไม่ได้เห็นสีหน้าท่าทาง ความทุกข์ใจ การร้องไห้ ใบหน้าหม่นหมองของเหยื่อ ทำให้ผู้ระรานไม่เกิดความยับยั้งชั่งใจในการที่จะระรานคนอื่น อย่างเช่นในกรณีของบีที่ถูกเพื่อนนำคลิปไปแขวนในกลุ่มเฟซบุ๊ก คนเข้ามาบูลลี่เธอด้วยความตลก สนุกสนาน และแม้เธอจะทักไปสอบถามถึงสาเหตุของการบูลลี่ก็ยังได้รับคำตอบกลับมามีว่า “...ก็ขำหน้าอะค่า...” แสดงให้เห็นถึงการขาดความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งผู้วิจัยมองว่า เป็นผลส่วนหนึ่งของการลดมิติทางการสัมผัสที่คนแกล้งไม่ได้มองเห็นบี เป็นคนคนหนึ่งที่ถูกขี้ใจจากถูกระราน แต่บีเป็นเพียงตัวอักษรที่เขียนโต้ตอบคอมเมนต์บูลลี่

ในด้านระยะห่างของพื้นที่ ผู้วิจัยมองประเด็นนี้ว่า ผู้ระรานมองระยะห่างของพื้นที่ระหว่างตัวเองกับเหยื่อต่างกันกับที่เหยื่อมองระยะห่างของตัวเองกับผู้ระราน โดยความใกล้หรือความไกลที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามมุมมองนี้เป็นผลมาจากการที่พื้นที่ออนไลน์เป็นพื้นที่ทางนามธรรมที่สัมพันธ์กับความรู้สึกของผู้ใช้งาน เช่น บางคนอาจจะมองว่าพื้นที่หน้าเฟซบุ๊กบัญชีผู้ใช้ของตัวเองเป็นพื้นที่ส่วนตัว ขณะที่บางคนมองพื้นที่หน้าเฟซบุ๊กเป็นพื้นที่สาธารณะ ผู้วิจัยสังเกตเห็นประเด็นเรื่องระยะห่างของพื้นที่ที่ต่างกันนี้จากคำสัมภาษณ์ของเอที่พูดถึงการที่การระรานลุกลามจากคำพูดบูลลี่ของคนเพียงคนเดียว มาสู่คนอื่น ๆ ในโรงเรียนที่แม้โดยส่วนตัวจะไม่รู้จักเอ ก็เข้าร่วมระรานด้วย สำหรับเอ ระยะห่างทางพื้นที่ของผู้ระรานกับเอใกล้กันค่อนข้างมาก เพราะการด่าทอ บูลลี่เกิดขึ้นบนเฟซบุ๊กส่วนตัว พื้นที่ที่คนระรานรู้ว่าเอเป็นใคร แต่เหยื่ออย่างเอไม่รู้เลยว่าใครเข้ามาพูดจาคอมเมนต์ทำร้ายจิตใจเอบ้าง เพราะบางคนใช้บัญชีผู้ใช้ปลอม บางคนเป็นแอดหลุม การเป็นนิรนามและการถูกรุกล้ำเข้ามาในหน้าเฟซบุ๊กซึ่งเปรียบเสมือนพื้นที่ส่วนตัวของเอนั้น ทำให้ระยะห่างทางพื้นที่ระหว่างเอกับผู้ระรานจากมุมมองของเอนั้นใกล้กันมาก ความใกล้ชิดทางพื้นที่นามธรรมยิ่งชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อมีผู้ที่รับรู้การระรานทางไซเบอร์มาพูดจากระแทกกระเทียบเปรี้ยเปรี้ยว พูดแซว และมองเอด้วยสายตาแปลก ๆ สร้างความรู้สึกของความใกล้ชิดในมิติของการคุกคามคือรู้สึกว่าการระรานอยู่ใกล้ อยู่รอบตัว จนรู้สึกไม่ปลอดภัย และไม่สามารถหลบหนีจากการติดตามบูลลี่อย่างใกล้ชิดได้

สำหรับคนที่ระรานเอนั้น ระยะห่างทางพื้นที่จากมุมมองของพวกเขามีความห่างไกล ห่างไกลในแง่ที่ว่ามองไม่เห็นความทุกข์ทรมานใจ ความเจ็บปวดของผู้ถูกระราน ห่างไกลจนผู้ระรานไม่สามารถรู้สึกเห็นอกเห็นใจเหยื่อได้ ความเห็นใจโดยส่วนใหญ่มาจากทำความเข้าใจมุมมองของคนที่ถูกเป็นเหยื่อ เป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และมองเห็นความเหมือนระหว่างกัน เช่น เห็นใจเพราะเป็นนักศึกษาเหมือนกัน แต่ระยะห่างจากมุมมองของคน ระรานไกลเกินที่จะมองว่าเหยื่อมีความเป็นคนเหมือนกัน มีหัวใจหัวใจเหมือนกัน ความห่างไกลนี้ทำให้ผู้ระรานมองเหยื่อว่าไม่ใช่พวกตน ขณะที่ผู้ระรานเป็นพวกเดียวกัน คนที่ไม่รู้จักเอก็ทำการบูลลี่เช่นเดียวกัน เพื่อจะได้เป็นพวกเดียวกันกับกลุ่มผู้ระรานและได้ความสนุกเข้าไปด้วย แม้จะไม่ได้มีเรื่องราวกับเอหรือรู้จักเป็นการส่วนตัวก็ตาม

บทบาทของแพลตฟอร์มออนไลน์ในการส่งเสริมการระรานทางไซเบอร์มีความสำคัญมาก ทั้งในด้านของความเป็นนิรนาม ความง่าย และความรวดเร็วในการแพร่กระจายข้อมูล รวมถึงมิติทางจิตวิทยาของการสื่อสารผ่านข้อความที่ลดมิติ

ทางการสัมผัส และระยะห่างของพื้นที่ที่ไม่ชัดเจน สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ระรานรู้สึกว่าคุณสามารถทำได้โดยไม่ต้องรับผลทางสังคมโดยตรง และสร้างความเจ็บช้ำน้ำใจให้กับเหยื่ออย่างต่อเนื่อง

4.3 โดนหมั่นไส้ไม่ชอบหน้าหรือเป็นแค่ตัวสร้างความฮา: ความเข้าใจถึงสาเหตุของการโดนระราน

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยแบ่งสาเหตุของการระรานทางไซเบอร์เป็นสองลักษณะ ลักษณะแรกคือ เป็นการระรานในกลุ่มคนที่รู้จักกันมาก่อน เช่น เป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนกัน หรือเป็นเพื่อนของแฟนเก่า เป็นแฟนใหม่ของแฟนเก่า เป็นต้น ดังเช่นในกรณีของเอ ซี และดี ลักษณะที่สอง เป็นการระรานในกลุ่มคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อน โดยที่ผู้ถูกระรานได้โพสต์วิดีโอคลิปหรือรูปภาพบนสื่อสังคมออนไลน์แล้วจึงถูกระรานจากคนที่ไม่รู้จักกัน ดังเช่นในกรณีของ เอฟ บี และจี

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สาเหตุของการระรานทางไซเบอร์ ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลไว้ ให้สัมพันธ์กับการแบ่งที่มาของการระรานเป็นสองลักษณะดังกล่าวข้างต้น โดยสาเหตุประการหนึ่งของการระรานในกลุ่มของคนที่รู้จักกัน เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะสาเหตุมาจากการหึงหวงและรู้สึกหมั่นไส้ผู้ถูกระราน ซึ่งได้แก่กรณีของเอและซี สำหรับเอเนื่องจากเอเป็นเพื่อนและมีความสนิทสนมกับแฟนเก่าของผู้ระราน จึงทำให้ผู้ระรานรู้สึกหึงหวงนอกจากกรณีของเอแล้ว ยังมีกรณีของซีซึ่งถูกระรานเพราะเคยมีความสัมพันธ์กับแฟนเก่าแบบสนิทสนม ถึงแม้จะเลิกกันแล้ว ก็ยังเป็นเพื่อนและสนิทกันอยู่ จึงส่งผลให้แฟนใหม่ของแฟนเก่าเกิดความหึงหวง

นอกจากสาเหตุเรื่องความรู้สึกหึงหวงแล้วในกรณีของเอ เธอมองว่าลักษณะบุคลิกส่วนตัวที่เป็นคนมั่นใจในตัวเอง ชอบเล่นใหญ่ คือ แสดงอารมณ์ท่าทางออกมาอย่างชัดเจนและเปิดเผย เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนรู้สึกหมั่นไส้และรุม ระรานเธอดังที่เอ เล่าว่า

“...อาจจะเป็นเพราะเรามีความมั่นใจที่มากเกินไปสำหรับคนอื่น ๆ ความทะเยอทะยานะ มันก็เล่นใหญ่ไปซะทุกอย่าง เรายอมรับเลยว่าตอนนั้นเราเสียงดัง ทำตัวสลุณ แบบชอบทำท่าทางเดินแบบ เอาผ้ามาใส่ผมเงี้ย รับบทลิซ่าอะ คนมันเลยไม่ชอบมั้ง แต่เราก็เล่นกับแค่เพื่อนเราไป...” (เอ, สัมภาษณ์: 25 มิถุนายน 2566)

สาเหตุหลักของการระรานในกลุ่มของคนที่ไม่รู้จักกันมาจากการล้อเลียน เหยียดหยาม ดูถูกรูปลักษณ์เพื่อสร้างความขบขัน ดังที่พบในกรณีของจี โดยมีกลุ่มบุคคลที่ไม่รู้จักกันทำการคอมเมนต์วิดีโอของจีในเชิงบูลลี่รูปร่างหน้าตา ท่าทางการเดินบนคลิปวิดีโอที่กองประกวดได้โพสต์ลงบนเพจ โดยที่จีไม่เคยรู้จักกลุ่มผู้ระรานมาก่อน ต่อมาในกรณีของเอฟ บี มีผู้คนมากมายเข้ามาคอมเมนต์คลิปวิดีโอของเอฟ บี ที่โพสต์ลงบนแพลตฟอร์ม TikTok ด้วยข้อความที่เป็นการบูลลี่ถึงรูปร่างของเธอ โดยที่เอฟ บี ไม่รู้จักบุคคลไหนเป็นการส่วนตัวมาก่อน และในกรณีสุดท้ายคือบี โดยบีได้โดนกลุ่มผู้ระรานที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนคอมเมนต์คลิปวิดีโอที่โพสต์ลง TikTok ในช่องของบี ด้วยการบูลลี่รูปร่างหน้าตา แต่มีเรื่องที่เลวร้ายไปกว่านั้น คือได้มีบุคคลหนึ่งนำคลิปของบีที่ลบไปแล้วนำไปโพสต์ซ้ำในกลุ่มปิดบนเฟซบุ๊ก เพื่อให้คนในกลุ่มเข้ามาบูลลี่ โดยที่บียืนยันว่าไม่รู้จักใครเลยสักคนที่บูลลี่เธอ รวมถึงคนโพสวิดีโอของเธอด้วย

จากการวิเคราะห์สาเหตุของการระรานทางไซเบอร์ พบว่า ปัจจัยที่กระตุ้นการระราน แบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก คือ การระรานในกลุ่มคนที่รู้จักกันมาก่อนที่มีภูมิเหตุผลมาจากความสัมพันธ์และความรู้สึกส่วนตัว เช่น ความหมั่นไส้หรือหึงหวง และการระรานในกลุ่มคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อน ที่มีแรงจูงใจมาจากความบันเทิงหรือความสนุกสนาน ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนถึงความซับซ้อนของพฤติกรรมของการระรานทางไซเบอร์ ซึ่งไม่ได้มีแค่ด้านเดียวแต่มีหลายมิติเกี่ยวข้อง ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและแรงจูงใจเพื่อความบันเทิง

4.4 แค่นี้ก็ถึงกับตาไหล สัมผัสถึงกลิ่นไม่ลง: ผลกระทบของการถูกระรานทางไซเบอร์

กลุ่มตัวอย่างได้อธิบายถึงผลกระทบจากการถูกระรานทางไซเบอร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านจิตใจ (2) ด้านร่างกาย และ (3) ด้านสังคม

สำหรับผลกระทบทางด้านจิตใจ ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าว่า หลังจากเกิดเหตุการณ์โดนระรานทางไซเบอร์ก็ไม่สามารถลืมเรื่องที่เกิดขึ้นได้เลย มีความรู้สึกซึม นอยด์ หดหู่คุณค่าในตัวเอง วิตกกังวลว่าจะโดนตามมาทำร้าย คิดมากกว่าทำไมตนเองต้องโดนระราน รู้สึกอับอาย รู้สึกไม่อยากทำในสิ่งที่ต้องการ เกิดความรู้สึกท้อแท้ ในบางรายร้ายแรงถึงขั้นมีภาวะเป็นโรคซึมเศร้า และคิดสั้นที่จะฆ่าตัวตาย

“...เคยคิดสั้นนะว่าถ้าตาย ๆ ไปคงจะไม่ต้องมาโดน แต่สมองเรายังคิดด้านเหมือนมันก็ยังคิดได้ ให้สู้ต่อ แรก ๆ มันไม่เป็นอะไรนะแต่หลัง ๆ เริ่มเหมือนคนเป็นซึมเศร้าอะ ... รู้สึกไม่ได้อยากอยู่แล้ว...” (เอ, สัมภาษณ์: 25 มิถุนายน 2566)

ผลกระทบทางจิตใจเป็นสิ่งที่ผู้ถูกระงับทุกคนต้องพบเจอ ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไปแล้วแต่กรณีของแต่ละบุคคลว่าจะร้ายแรงแค่ไหน ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าผลกระทบทางด้านจิตใจเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การส่งผลกระทบในด้านอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านร่างกาย ผลกระทบทางด้านสังคมและการเรียน

สำหรับผลกระทบทางด้านร่างกาย ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าว่า หลังจากพบเจอเหตุการณ์โดนระรานก็มีอาการปวดหัวและนอนไม่หลับ เนื่องจากคิดมากและเครียด

“...บางทีเวลาเอามาคิดก็แอบน้ำตาซึม ๆ นะ ปวดหัวด้วยนะ เครียด บางทีไปเรียนก็เรียนไม่รู้เรื่องอะสมมมมันเหมือนคิดตลอด...” (เอฟ, สัมภาษณ์: 10 กรกฎาคม 2566)

ผลกระทบทางด้านสังคมและการเรียน ทำให้ผู้ถูกระงับไม่อยากพบเจอใครทั้งสิ้น ไม่อยากไปโรงเรียนเพราะอายเพื่อน รวมไปถึงการเรียนไม่รู้เรื่อง นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อเรื่องงาน ในกรณีของจี ที่เป็นฟรีแลนซ์รับจ้างออนไลน์ ลูกค้าเกิดความลังเลที่จะจ้างงานเพราะถูกผู้ระรานคอมเมนต์ก่อกวน

“...ก็มีในเรื่องของงานครับ ผมรับงานรีวิวพอมันมาคอมเมนต์แบบไม่ตรงปก มันก็ทำให้คนที่ดูเค้าไขว่เขวที่จะเชื่อว่าตัวสินค้าที่ผมรีวิวมันดีจริง...” (ซี, สัมภาษณ์: 3 กรกฎาคม 2566)

ในกรณีของจี เธอถูกคอมเมนต์ระรานในหน้าเพจของการประกวดบุคลิกภาพ จนรู้สึกอับอาย และต้องถอนตัวออกจากการแข่งขันดังกล่าว

“...ออกกะ เราได้รับแรงกดดันไม่ไหวอะ คือถ้ามีรอบต่อ ๆ ไปเราก็คงโดนแบบนี้ซ้ำ ๆ ไปอีกเรื่อย ๆ ตอนนั้นเราเครียดแบบมาก ๆ นอนก็ไม่นอน ไม่เข้าใจว่าทำไมต้องการบูลลี่กัน อายุมาก ๆ ตอนนั้น...” (จี, สัมภาษณ์: 15 กรกฎาคม 2566)

จึงต้องยุติเส้นทางความฝันลงเมื่อถูกระรานทางไซเบอร์จนอับอาย ทั้งหมดนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำบนโลกออนไลน์ที่ส่งผลต่อโลกแห่งความจริงที่ผู้ถูกระรานต้องเผชิญ

ผลกระทบของการถูกระรานทางไซเบอร์มีทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม โดยผู้ถูกระรานมักมีอาการซึมเศร้า วิตกกังวล และคิดสั้น รวมถึงมีอาการปวดหัว นอนไม่หลับ ซึ่งกระทบต่อการเรียนและการทำงาน บางคนรู้สึกอับอายจนต้องถอนตัวจากกิจกรรมต่าง ๆ ผลกระทบเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงอันตรายของการถูกระรานทางไซเบอร์ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในชีวิตจริงของเหยื่อ

4.5 จากแอดมิน ถึงพี่อ้อย พี่อด และสิ่งศักดิ์สิทธิ์: ปฏิบัติการในการรับมือของผู้ถูกระราน

ผลการวิจัยพบว่าผู้ถูกระรานทางไซเบอร์มีปฏิบัติการ ลักษณะแรกคือ การเพิกเฉย ไม่สนใจผู้ระราน ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าว่า การรับมือคือไม่ด่ากลับ ทำเฉย ๆ ไปไม่สนใจไม่อ่านคอมเมนต์ ไม่ดูโพสต์ โดยหวังว่าพอนาน ๆ ไปเดียวเรื่องก็เงียบการยิ่งเข้าไปดู เข้าไปอ่านจะเป็นการบั่นทอนจิตใจ หากผู้ถูกระรานเฉยไว้ อีกไม่ช้าการถูกระรานก็จะสิ้นสุดลง

“...หนูจะปิดเฟซหนักตอนแรก แต่เพื่อนหนูเลยแนะนำว่าให้ปล่อยมันไป อย่าไปใส่ใจ ให้มันผ่านไป ถ้าเราไม่สนใจเดียวมันก็หยุดเอง ซึ่งได้ผลจริง ๆ ค่ะ พวกนั้นพอเห็นว่าหนูไม่สนใจมันก็หยุดกัน...” (ดี, สัมภาษณ์: 3 กรกฎาคม 2566)

การรับมือแบบเพิกเฉยเป็นการทำเป็นไม่รู้ไม่睬อะไรเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นการรับมืออย่างหนึ่งที่จะไม่ส่งผลให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเลวร้ายไปกว่าเดิม ด้วยความที่ผู้ถูกระรานไม่ตอบโต้กลับไปก็เหมือนเป็นการไม่สนองต่อความต้องการของผู้ระรานที่ต้องการสร้างความเจ็บปวดให้กับผู้ถูกระงับ พอเป็นเช่นนั้นแล้วผู้ระรานก็จะหยุดไปเอง

การรับมือในลักษณะที่สอง คือ การรับมือไปที่ผู้ระราน ทั้งการโต้กลับ และการเจรจา ในตอนแรก ๆ เอและเอฟได้มีการด่าผู้กระทำกลับไปแต่เป็นการทำให้เรื่องยิ่งยุ่งยากกว่าเดิม ส่วนซีใช้การเจรจาโดยตรงกับผู้ระรานเพื่อให้หยุดการกระทำ (เปิดใจคุยกัน) ส่งผลให้ผู้กระทำนั้นหยุดการกระทำทันทีหลังจากคุยกัน แต่อาจจะไม่สำเร็จเสมอไปเพราะในกรณีของดีที่เปิดใจทักไปหาคู่กรณีเพื่อเจรจาแต่ผู้กระทำกลับไม่สนใจและเห็นเป็นเรื่องสนุกเหมือนเดิม

ประการถัดมา คือ การใช้เทคโนโลยี เช่น กรณีของบีที่รายงานไปยังแอดมินเพจสาธารณะที่ข้อมูลของเธอถูกนำไปแฉจนไวรัลให้ลบโพสต์ออก

“...หนูเลยทักไปขอร้องให้ผู้ดูแลกลุ่มลบโพสต์ให้ค่ะ แล้วขอร้องไปอีกว่าถ้ามีคนเอาหนูมาแฉวนอีกอย่าอนุมัติโพสต์ได้มัย ค่ายก็ตอบตกลงนะค่ะ...” (บี, สัมภาษณ์: 8 กรกฎาคม 2566)

การใช้เทคโนโลยีในการรับมือเป็นวิธีการที่ผู้ถูกระรานสามารถทำได้เองคือการลบโพสต์ที่ตนเองเป็นคนโพสต์ การลบคอมเมนต์ การปิดกั้นการเข้าถึง การปิดบัญชีผู้ใช้ของตนเองชั่วคราว ซึ่งเป็นวิธีการในการปิดกั้นผู้ระรานอย่างรวดเร็วและทันที

นอกจากว่าโพสต์นั้นเป็นโพสต์ที่โพสต์โดยบุคคลอื่น อย่างในกรณีทีโดนแวน ผู้ถูกระรานจำเป็นต้องติดต่อหาแอดมิน เพื่อทำการลบโพสต์นั้น หรือการรายงานเรื่องที่ถูกรบกวนไปยังเจ้าของแพลตฟอร์มเพื่อทำการลบบัญชีผู้กระทำผิด

ลักษณะสุดท้ายคือการหาที่พึ่ง ซึ่งมีสองลักษณะ คือที่พึ่งที่ให้การช่วยเหลือ กับที่พึ่งทางอารมณ์ ในส่วนของที่พึ่งที่ให้การช่วยเหลือเป็นการหาคำแนะนำที่จะช่วยแก้ปัญหาการถูกระรานทางไซเบอร์ได้ ส่วนที่พึ่งทางอารมณ์นั้นเป็นการหาคนที่ช่วยปลอบใจ คนที่เป็นคนรับฟังการระบายความทุกข์ใจ หรือความไม่สบายใจจากการถูกระราน ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มตัวอย่างได้ที่พึ่งทั้งสองลักษณะจากแหล่งเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่า ได้ขอคำแนะนำที่เป็นประโยชน์จากคนที่รู้จักเป็นการส่วนตัว เช่น เป็นเพื่อนบนโลกออนไลน์ที่เคยมีประสบการณ์เหมือนกัน นอกจากนี้ยังมีการหาข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์หรือการฟังคำคมสอนใจจากสื่อ เช่น ฟัออย ฟัอดด เป็นต้น

“...พยายามหาอะไรดูเพื่อให้ไม่คิดสั้น เราพึ่งฟัออยฟัอดดค่ะ เอาดี ๆ มันช่วยได้เยอะนะ ขอคำแนะนำจากคนในพันทิปที่เคยโดนเหมือนกันว่าเค้าจัดการกับปัญหาอย่างไร ดูคำคมสอนใจเออ พุดตอนนี้พึ่งแอบตลกนะ แต่ตอนนั้นมันช่วยเราไว้จริง ๆ ขอบคุณฟัออยฟัอดดนะคะ...” (เอ, สัมภาษณ์: 25 มิถุนายน 2566)

การหาที่พึ่งจากคนที่รู้จัก หรือบนเว็บไซต์นั้นเป็นปฏิบัติการที่ผู้ถูกระรานส่วนใหญ่ใช้ และเป็นเรื่องที่ปกติมากบนโลกอินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน เพราะมีความสะดวกสบายและรวดเร็วในการค้นหา ไม่จำเป็นว่าจะต้องพึ่งพาเฉพาะคนรอบตัวที่เรารู้จักเท่านั้น นอกจากนี้ การขอคำแนะนำจากคนที่รู้จักแต่มีประสบการณ์จริง ทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่าได้ข้อมูลที่ประโยชน์มากกว่า เพราะคนที่รู้จักแต่ไม่เคยประสบปัญหาเดียวกันอาจจะไม่สามารถให้คำปรึกษาได้ดีพอ เป็นได้แค่ที่พึ่งทางอารมณ์เท่านั้น การหาคำคมจากบุคคลในสื่อมาดูเพื่อเป็นการลดความเครียดเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่กลุ่มตัวอย่างใช้ในการหาที่พึ่งทางใจ สำหรับกลุ่มตัวอย่างบางคนการที่มีคนรอบข้างคอยปลอบใจ อาจจะไม่ช่วยให้สบายใจได้มากเท่ากับการได้อ่านคำคมคำพูดดี ๆ จากสื่อหรือผู้มีชื่อเสียง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะการพึ่งคำปลอบใจจากคนที่ไม่รู้จักเป็นการส่วนตัว เปิดโอกาสให้ผู้ถูกระรานได้นำไปคิด ตรึกตรองได้มากกว่าการรับฟังคนใกล้ชิดที่ผู้ถูกระรานรู้สึกว่าเป็นคนใกล้ชิดต้องเข้าข้างกันอยู่แล้ว ประกอบกับถ้อยคำที่มีศิลปะ มีความสละสลวย งดงามทางภาษาสามารถเข้าถึงจิตใจ และปลอบประโลมจิตใจของเหยื่อได้เป็นอย่างดี นอกจากการหาที่พึ่งจากสื่อสังคมออนไลน์ และคนที่ไม่รู้จักแล้ว กลุ่มตัวอย่างบางคนเข้าหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจและอารมณ์ ซึ่งแม้จะไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ แต่อย่างน้อยก็ช่วยให้รู้สึกสบายใจและมีกำลังใจที่จะแก้ไข หรือรับมือกับปัญหาด้วยวิธีทางโลกต่อไปได้

ดังนั้นผลการวิจัยนี้จึงพบว่า ผู้ถูกระรานใช้กลยุทธ์ในการรับมือ 4 วิธี ได้แก่ (1) การเพิกเฉยไม่สนใจผู้ถูกระราน (2) การโต้ตอบหรือเจรจากับผู้ถูกระรานโดยตรง (3) การใช้เทคโนโลยีเพื่อป้องกันและลบเนื้อหาที่ถูกเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ และ (4) การหาที่พึ่งทั้งจากคนรอบข้าง สื่อสังคมออนไลน์ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อช่วยเหลือทางอารมณ์และจิตใจ กลยุทธ์เหล่านี้ช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความเข้มแข็งในการเผชิญหน้ากับการถูกระรานทางไซเบอร์ได้

5. อภิปราย

ลักษณะการถูกระรานทางไซเบอร์ที่พบในงานวิจัยนี้เป็นการประจานและการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของเหยื่อ ซึ่งเป็นลักษณะรูปแบบการถูกระรานที่พบในประเทศไทยค่อนข้างมาก (สุวิพร ไฉไลสถาพร อัจฉรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาพิววรรณ, 2560) งานวิจัยการถูกระรานทางไซเบอร์ในกลุ่มวัยรุ่น ในต่างประเทศก็พบการถูกระรานลักษณะนี้เป็นหลักเช่นกัน ดังปรากฏในงานวิจัยของ Jacobs et al. (2015) ซึ่งศึกษาการถูกระรานทางไซเบอร์ในกลุ่มวัยรุ่นชาวต่างชาติจำนวน 66 คน และงานวิจัยของ Boyd (2012) ศึกษาประสบการณ์การถูกระรานในกลุ่มนักศึกษาวิทยาลัยที่ประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 8 คน งานวิจัยทั้งสองชิ้นนี้พบว่าลักษณะการถูกระรานทางไซเบอร์ที่พบมากคือการล้อเลียน ใช้คำแสบๆ เช่น เรียกว่าเป็น พวกชีแพ่ (Loser) แรด (Slut) เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความอับอาย ขาดหน้า เช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ ในงานวิจัยของ Jacobs et al. (2015) พบรูปแบบการประจานที่ต่างออกไป โดยผู้ถูกระรานสร้างหน้าเพจให้คนมาโหวตว่าเหยื่อรายใดมีคุณลักษณะที่แย่ที่สุด (voting website) เช่น น่าเกลียดที่สุด หรืออ้วนที่สุด กลุ่มตัวอย่างในงานของ Boyd (2012) และ Jacobs et al. (2015) มีประสบการณ์และมุมมองต่อการถูกระรานทางไซเบอร์คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างในงานชิ้นนี้ โดยมองว่าการถูกระรานทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถหลบหนี หรือหลีกเลี่ยงได้ (Boyd, 2012) ขณะเดียวกัน เหยื่อยังมองว่าตัวเองถูกทำให้เป็นตัวตลก เช่นเดียวกับกรณีของดีที่การล้อเลียนเธอเป็นเรื่องแกล้งกันซ้ำ ๆ และเป็นเรื่องสนุกปากในกลุ่มเพื่อน

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้กล่าวถึงบทบาทของแพลตฟอร์มออนไลน์ที่มีความเป็นนิรนามทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีความยับยั้งชั่งใจในการกระทำความผิด เพราะเชื่อมั่นว่าจะไม่มีใครล่วงรู้ตัวตนของผู้กระทำ สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางไซเบอร์หลายชิ้นที่ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ (ซินดนีย์ ศิริสมฤทัย, 2560; ปองกมล สุรัตน์, 2561; Boyd, 2012; Hoff & Mitchell, 2009) กลุ่มตัวอย่างในงานของ Boyd (2012) ให้ความเห็นตรงกันว่า คุณธรรมของคนเปลี่ยนไปเมื่อมาอยู่บนพื้นที่ออนไลน์ ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมของการกระทำความผิดที่โหดร้าย ดุร้าย มากกว่าในโลกออฟไลน์ อย่างไรก็ตาม Boyd (2012) ไม่ได้อธิบายต่อว่าคุณธรรมที่เปลี่ยนแปลงนี้เกิดจากสาเหตุอะไรและส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของการกระทำความผิดที่โหดร้ายขึ้นได้อย่างไร ผู้วิจัยมองว่าการให้คำอธิบายเรื่องมิติทางจิตวิทยาระหว่างพื้นที่ออนไลน์และออฟไลน์ในงานวิจัยนี้ สามารถอธิบายประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างของ Boyd (2012) พูดถึงได้ การรับรู้เรื่องความไกล-ใกล้ เชิงพื้นที่ในทางจิตวิทยา ทำให้คุณธรรม ความยับยั้งชั่งใจของผู้แกล้ง ลดน้อยลง จากมิติของความไกลที่มองไม่เห็นความเจ็บปวดของเหยื่อที่เป็นคนมีหัวใจจิตใจเหมือนกัน ขณะเดียวกันมิติของความใกล้ที่ผู้ถูกระรานรับรู้จากการถูกรุกล้ำพื้นที่บัญชีผู้ใช้ (Account) ออนไลน์ ซึ่งถูกมองว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัว รวมทั้งการถูกระทำความผิดซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่องจากการตกเป็นเหยื่ออย่างไร้ขีดจำกัด สร้างความรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัย การไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (Boyd, 2012) สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความโหดร้าย ดุร้ายของการกระทำความผิดทางไซเบอร์ที่มากกว่าการกลั่นแกล้งในโลกแห่งความเป็นจริง เมื่อการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นทุกที่ ทุกเวลา และอยู่ประชิดตัวจนหนีไปไหนไม่พ้น

ในงานวิจัยของไทยที่ศึกษาเรื่องบทบาทของแพลตฟอร์มออนไลน์ต่อการกระทำความผิดทางไซเบอร์มีการพูดถึงมิติเรื่องของการเป็นนิรนามและความสะดวกง่ายดายในการกระทำความผิด (กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และวินัย ทานต์ รุจิภักดิ์, 2564; นภาพรณ อาษาเพชร และวรชัย คุรุจิต, 2565) แต่ยังไม่มีงานที่อธิบายไปถึงการรับรู้พื้นที่ทางจิตวิทยาที่แตกต่างกันระหว่างพื้นที่ออฟไลน์ ออนไลน์ ผู้กระทำความผิด และผู้ถูกระทำความผิด ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ต่อยอดความรู้ในมิติดังกล่าว งานวิจัยนี้ใช้คำว่า การกระทำความผิดทางไซเบอร์ ซึ่งได้แบ่งสาเหตุหลักออกเป็นสองลักษณะ คือการกระทำความผิดในกลุ่มคนที่รู้จักกัน และการกระทำความผิดในกลุ่มของคนที่ไม่รู้จักกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับงานของ Hoff & Mitchell (2009) ซึ่งแบ่งสาเหตุของการกระทำความผิดออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ การกระทำความผิดคนนอกกลุ่ม (Out-group abuse) และการกระทำความผิดในเชิงวัตถุ (Object-abuse) โดยการกระทำความผิดคนนอกกลุ่มเป็นการกระทำความผิดกับคนที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เนื่องจากเหยื่อมีความแตกต่างกับตัวเอง รวมทั้งมาจากความต้องการที่จะโดดเดี่ยวเหยื่อออกจากกลุ่ม สำหรับการกระทำความผิดในเชิงวัตถุ เป็นการกระทำความผิดที่มีความเชื่อมโยงกับการทำให้เหยื่อเป็นวัตถุ และมักเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ เช่น การที่เหยื่อไม่ยอมคบหากับผู้กระทำความผิด หรือการที่เหยื่อไปมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับคนรักของผู้กระทำความผิด ในงานวิจัยนี้ การกระทำความผิดในกลุ่มของคนที่ไม่รู้จักกันมีความคล้ายคลึงกับการกระทำความผิดคนนอกกลุ่ม โดยเฉพาะการบูลลี่ ปร่าหน้าตาเหยื่อ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เหยื่อมีความแตกต่างจากตัวเอง และต้องการเป็นหัวใจ สร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (In-group) (Jacobs et al., 2015; Wright et al., 2022) สำหรับการกระทำความผิดทางไซเบอร์ในกลุ่มคนที่รู้จักกันมีความคล้ายคลึงกับการกระทำความผิดในเชิงวัตถุ โดยเฉพาะการกระทำความผิดทางไซเบอร์ที่เกิดจากความหึงหวงในกรณีของเหยื่อและเหยื่อ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของเหยื่อ เหยื่อถูกระทำความผิดจากการที่คนรู้จักนั้นได้ เพราะมีความแตกต่างจากผู้กระทำความผิด ซึ่งเข้าข่ายการกระทำความผิดของคนนอกกลุ่มตามงานวิจัยของ Hoff & Mitchell (2009) ด้วย

ผลกระทบของการถูกระทำความผิดทางไซเบอร์ที่พบในงานวิจัยนี้ เป็นผลกระทบที่เกิดกับเหยื่อในงานวิจัยอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะความรู้สึกเศร้าซึม หดหู่คุณค่าในตัวเอง (Boyd, 2012; Jacobs et al., 2015; Šléglová & Cerna, 2011) ความรู้สึกสิ้นหวัง และคิดสั้น (Price & Dalgleish, 2010; Šléglová & Cerna, 2011) กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยหลายชิ้นรายงานว่า มีความรู้สึกโกรธแค้น เป็นผลกระทบจากการถูกระทำความผิดทางไซเบอร์นี้ ซึ่งในเหยื่อบางราย ถึงขั้นไปทำร้ายร่างกายผู้กระทำความผิด เพื่อปลดปล่อยความรู้สึกโกรธแค้นนั้น (Erişti, 2019; Jacobs et al., 2015) งานวิจัยนี้ มีกลุ่มตัวอย่างเพียงสองคน คือ เหยื่อและเหยื่อที่บอกว่าตัวเองรู้สึกโกรธ และรับมือด้วยการด่าทอผู้กระทำความผิด ซึ่งสุดท้ายวิธีการระบายความโกรธด้วยการด่าทอก็ไม่ช่วยให้สถานการณ์การกระทำความผิดทางไซเบอร์ดีขึ้น ผลกระทบทางร่างกาย ได้แก่ การปวดหัว นอนไม่หลับ พบในงานวิจัยของ Foody, Samara, & Carlbring (2015) และ Kumar & Goldstein (2020) อย่างไรก็ตามงานวิจัยที่กล่าวถึงนี้ ยังพูดถึง

อาการมวนท้อง ปวดท้องจากความเครียด ซึ่งไม่พบในกลุ่มตัวอย่างของงานศึกษาชิ้นนี้ สำหรับผลกระทบทางสังคมและการเรียนพบในงานวิจัยหลายชิ้นเช่นเดียวกัน (Farhangpour, Mutshaeni, & Maluleke, 2019; Peled, 2019; Yurdakul et al., 2021)

ปฏิบัติการในการรับมือของผู้ถูกระรานที่พบจากงานวิจัยมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ สุวิพร ไฉไลสภาพร อัจศรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาทวีวรรณ (2560) ที่มีการตอบโต้ไปที่ผู้กระราน ด้วยการเจรจาหรือกระทำการรุนแรงทางไซเบอร์กลับพบว่าไม่ได้ผลเท่าใดนัก งานวิจัยนี้แสดงผลในลักษณะเดียวกัน การโต้ตอบด้วยการด่าทอ กลับทำให้สถานการณ์แย่ลง อย่างไรก็ตามในกรณีของซี การเจรจาเพื่อให้ยุติการกระรานทางไซเบอร์ได้ผลค่อนข้างดี ปฏิบัติการรับมืออย่างการจัดการด้านเทคนิคหรือการใช้เทคโนโลยี การหลีกเลี่ยง เพิกเฉย หรือเบี่ยงเบนความสนใจ มีความคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามพบความแตกต่างในแนวทางการรับมือที่เป็นการแสวงหาแรงสนับสนุนทางสังคมหรือการหาที่พึ่งทางใจ ที่งานของ สุวิพร ไฉไลสภาพร อัจศรา ประเสริฐสิน และ แววดา เตชาทวีวรรณ ซีให้เห็นว่าการกำลังใจจากครอบครัวและเพื่อนสนิท เป็นแรงสนับสนุนสำคัญ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งเลือกที่จะไม่บอกครอบครัว เพราะเกรงว่าจะสร้างความกังวลใจให้ แต่กลับหันไปขอคำปรึกษาหรือหาที่พึ่งจากคนที่รู้จักเป็นการส่วนตัว เช่น ผู้ที่เคยผ่านประสบการณ์การกระรานทางไซเบอร์ที่อยู่ในชุมชนออนไลน์ นักจัดรายการวิทยุ การฟังคำคมสอนใจจากสื่อ รวมถึงการฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นปฏิบัติการที่ยังไม่พบในงานวิจัยอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของสังคมไทยที่ให้คุณค่ากับผู้ที่มียศชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกว้างขวาง (Celebrity) ในวงการต่าง ๆ และผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencer) ทั้งในวงการบันเทิง บนสื่ออินเทอร์เน็ต รวมไปถึงความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

6. สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผล

นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจและให้ความหมายของการถูกระรานทางไซเบอร์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การถูกดูถูก เหยียดหยาม และทำให้รู้สึกไร้ค่า โดยการกระทำดังกล่าวส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างมาก ทำให้เกิดความรู้สึกซึมเศร้า วิตกกังวล และรู้สึกหมดคุณค่าในตัวเอง บางรายอาจถึงขั้นคิดสั้นหรือมีภาวะซึมเศร้า แพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการกระรานทางไซเบอร์ เนื่องจากความเป็นนิรนาม ผู้กระทำได้ใช้งานบัญชีผู้ใช้ปลอมหรือแอคหลุมในการกระรานโดยไม่ต้องแสดงตัวตนจริง ทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการกระทำผิด ความง่ายในการแชร์และคอมเมนต์ทำให้การกระรานทางไซเบอร์แพร่กระจายได้รวดเร็ว และมีผู้ร่วมกระทำการเป็นจำนวนมาก สาเหตุของการกระรานทางไซเบอร์แบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลักคือ การกระรานในกลุ่มคนที่รู้จักกันมาก่อน และการกระรานในกลุ่มคนที่ไม่รู้จักกัน สาเหตุในกลุ่มที่รู้จักกันมาก่อนมักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์หรือความหมั่นไส้ส่วนบุคคล ในขณะที่กลุ่มที่ไม่รู้จักกันมักเป็นการกระทำเพื่อความสนุกสนาน การกระรานทางไซเบอร์มีผลกระทบทางจิตใจที่รุนแรง เช่น ความรู้สึกซึมเศร้า วิตกกังวล อาจนำไปสู่การคิดสั้น ผลกระทบทางร่างกาย เช่น ปวดหัว นอนไม่หลับ และผลกระทบทางสังคม เช่น การเรียนไม่รู้เรื่อง และการแยกตัวจากสังคม นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการรับมือกับการกระรานทางไซเบอร์ เช่น การเพิกเฉย ไม่ตอบโต้ผู้กระราน การใช้เทคโนโลยีในการปิดกั้นการเข้าถึงหรือรายงานผู้กระทำ การขอคำปรึกษาจากคนอื่นทั้งในชีวิตจริงและในโลกออนไลน์ บางคนหันไปพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อหาที่พึ่งทางใจ การรับมือเหล่านี้มีผลต่อการลดความเครียดและสร้างความมั่นใจในการเผชิญกับปัญหาได้บ้าง แม้ว่าจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมด

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากการกระรานทางไซเบอร์ รวมถึงวิธีการรับมือ สามารถนำไปพัฒนากลยุทธ์ในการสนับสนุนและช่วยเหลือเหยื่อจากการกระรานทางไซเบอร์ นอกจากนี้ อาจใช้เป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตรหรือจัดกิจกรรมที่สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบของการกระรานทางไซเบอร์ และวิธีการป้องกัน โดยเน้นความสำคัญของการเคารพสิทธิของผู้ใช้งาน (Users) คนอื่นบนโลกออนไลน์ หลักสูตรหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นควรเปิดโอกาสให้ผู้ตกเป็นเหยื่อได้ออกมาส่งเสียง สะท้อนประสบการณ์ ความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกระราน เพื่อให้ผู้ใช้งานได้ถูกคิด รับรู้ และสัมผัสถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนในโลกแห่งความเป็นจริง ที่ไม่ได้เป็นเพียงแค่รูปภาพ ตัวหนังสือหรือ บัญชีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เท่านั้น

2) ผลการวิจัยพบว่าแพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการกระรานทางไซเบอร์ เนื่องจากความเป็นนิรนามและความง่ายในการแชร์หรือคอมเมนต์ที่สร้างความเสียหายแก่เหยื่อ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลบางคนยังระบุว่า

ตนไม่ทราบวิธีป้องกันหรือลดความเสี่ยงในการถูกระรานทางไซเบอร์ การส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านดิจิทัล (Digital literacy) ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับการระรานทางไซเบอร์และแนวทางในการรับมือจะช่วยให้ผู้ใช้งานมีความเข้าใจ และสามารถจัดการกับปัญหาการระรานได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ความฉลาดรู้ด้านดิจิทัลยังช่วยให้ผู้ใช้งานมีความรู้และทักษะในการตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากพฤติกรรมออนไลน์ ซึ่งสามารถลดโอกาสในการเป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกระทำได้

3) ขณะที่ผลการวิจัยสะท้อนว่าแพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการระรานทางไซเบอร์ การจัดการแพลตฟอร์มออนไลน์สามารถช่วยลดโอกาสในการระรานได้เช่นกัน ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการตรวจจับและรายงานการระรานทางไซเบอร์ คัดกรองเนื้อหาที่อาจเป็นการคุกคามผู้ใช้งานคนอื่น พร้อมกันนั้นอาจพัฒนาพื้นที่ปลอดภัยออนไลน์ที่เป็นความลับสำหรับเหยื่อในการรายงานเหตุการณ์การระรานทางไซเบอร์ เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการระรานทางไซเบอร์ ทั้งในมิติของการยุติการระรานอย่างรวดเร็ว และการดูแล เยียวยาสุขภาพจิต

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1) งานวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างเพียง 6 คน ซึ่งอาจไม่สามารถสะท้อนความหลากหลายของประสบการณ์และมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการถูกระรานและการรับมือได้ครบถ้วน ข้อเสนอแนะในการเพิ่มกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องเพศสภาพ ช่วงวัย และพื้นที่ออนไลน์ที่ถูกระราน จะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีมิติหลายด้านและครอบคลุมมากขึ้น ส่งผลให้การสร้างมาตรการหรือแนวทางป้องกันการระรานทางไซเบอร์มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2) จากผลการวิจัยพบว่าการระรานทางไซเบอร์มีสาเหตุหลักจากความหมั่นไส้ ความหึงหวง หรือความต้องการสร้างความสนุกสนานภายในกลุ่ม เช่น การบูลลี่หรือล้อเลียนเหยื่อเพื่อความบันเทิงของผู้กระทำเอง นอกจากนี้ ผู้กระทำยังใช้วิธีการที่ไม่จำเป็นต้องปะทะกับเหยื่อโดยตรง เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือการแซ่ร์เพื่อทำให้เหยื่อรู้สึกอับอาย ซึ่งบ่งชี้ถึงการใช้พฤติกรรมรุนแรงทางอารมณ์หรือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ การศึกษามุมมองของผู้กระทำจะช่วยให้เข้าใจถึงแรงจูงใจเชิงลึก เช่น ความรู้สึกที่อยู่เบื้องหลังการกระทำเหล่านี้ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาส่วนตัว ความกดดันจากเพื่อน หรือการขาดทักษะในการจัดการกับความขัดแย้ง การวิจัยมุมมองผู้กระทำนี้จะช่วยให้สามารถพัฒนาแนวทางการป้องกันที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การให้การศึกษาเรื่องทักษะการจัดการอารมณ์ การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ หรือการสร้างวัฒนธรรมที่ไม่ยอมรับพฤติกรรมรุนแรงบนโลกออนไลน์

3) ผลกระทบของการระรานทางไซเบอร์ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นผลกระทบในระยะสั้น การศึกษาผลกระทบระยะยาวที่เกิดกับเหยื่อยังไม่เคยมีการวิจัยมาก่อน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องพัฒนาเพื่อให้เข้าใจถึงความรุนแรงของการระรานทางไซเบอร์ ที่อาจมีผลต่อเนื่องต่อสุขภาพจิตและชีวิตของเหยื่อในระยะยาว ข้อมูลนี้จะช่วยให้สามารถออกแบบการช่วยเหลือและการฟื้นฟูเหยื่อได้อย่างเหมาะสมและครบถ้วนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และวินันท์กานต์ รุจิภักดิ์. (2564). Cyberbullying ความหมาย และการทบทวนแนวคิดภายใต้บริบทของสังคมไทย. *วารสารกฎหมายและนโยบายสาธารณะสุข*, 7(1), 171-193.
- ชินดนัย ศิริสมฤทัย. (2560). *การรับรู้ทัศนคติและความตั้งใจในการเกิดพฤติกรรมการกลั่นแกล้งบนโลกไซเบอร์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ณัฐกานต์ จันทศิริพุทฺธ. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างความถี่ของการรังแกในพื้นที่ไซเบอร์กับการเผชิญปัญหาของเหยื่อ: อิทธิพลส่งผ่านของการประเมินทางปัญญาโดยมีความเป็นนิรนามของผู้กระทำเป็นตัวแปรกำกับ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2565). *การบูลลี่ทางไซเบอร์*. <https://www.happyhomeclinic.com/mh12-cyberbullying.html>
- นภาพรณ อาษาเพชร และ วรชัย คุรุจิต. (2565). บทบาทของสื่อดิจิทัล ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในกลุ่มเยาวชนไทย และแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญห. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 16(2), 191-204.
- ปองกมล สุรัตน์. (2561). *การรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในมิติสังคมวัฒนธรรม: กรณีศึกษาเยาวชนไทยเจนเอเรชั่น Z*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิมพ์พลอย รุ่งแสง. (2560). *ผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ถูกข่มเหงรังแกทางโลกไซเบอร์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฤทัยชนนี สิทธิชัย และ ธนยากร ตุดเกื้อ. (2560). พฤติกรรมการรังแกบนโลกไซเบอร์ของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 28(1), 86-99.
- ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ). (2563). *พบเด็กไทยเสี่ยงภัย 'ถูกกลั่นแกล้ง' ทั้งใน 'ห้องเรียน-โลกออนไลน์'*. <https://www.tcijthai.com/news/2020/19/scoop/9779>
- สาลิณี อารังเลาหะพันธุ์, อัญมณี กุมมาระกะ, ภัทธินี ไตรสถิตย์, ฤทัยชนก กาศเกษม, เบญจลักษณ์ มณีทอง, ณัฏพร มโนใจ, ... พิมพ์วิรัชย์ ศรีคำมูล. (2565). การกลั่นแกล้งในโลกออนไลน์และการรับมืออย่างเหมาะสมในกลุ่มเยาวชน. *วารสารกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์*, 1(3), 1-22.
- สุวิพร ไฉไลสถาพร, อังศรา ประเสริฐสิน และแววตา เตชาทวิวรรณ. (2560). ประสบการณ์และแนวทางการเผชิญปัญหาของเด็กและเยาวชนไทยที่ตกเป็นเหยื่อการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, 7(2), 215-234.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (14 สิงหาคม 2562). *cyber bully การระรานทางไซเบอร์*. <https://www.facebook.com/RatchabanditThai/photos/cyber-bullyการระรานทางไซเบอร์การกลั่นแกล้ง-การให้ร้าย-การด่าว่า-การข่มเหง-หรือกา/2527570907300989/>
- หทัยภัทร โอสุวรรณ. (2562). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกลั่นแกล้งทางอินเทอร์เน็ตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Belsey, B. (2005). *Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation*. Retrieved January 16, 2007 from http://www.cyberbullying.ca/pdf/feature_dec2005.pdf
- Berson, I. R., Berson, M. J., & Ferron, J. M. (2002). Emerging Risks of Violence in the Digital Age: Lessons for Educators from an Online Study of Adolescent Girls in the United States. *Journal of School Violence*, 1(2), 51-71. https://doi.org/10.1300/J202v01n02_04
- Bhatnagar, B. (2024, 27 March). *One in six school aged children experiences cyberbullying, finds new WHO/Europe study*. WHO. <https://www.who.int/europe/news/item/27-03-2024-one-in-six-school-aged-children-experiences-cyberbullying--finds-new-who-europe-study>

- Boyd, M. (2012). *A Phenomenological Investigation of the Origination and Manifestation of the Cyberbully/Cyberbullying Victim Relationship from the Perspective of Cyberbullying Victims*. [Doctoral dissertation]. Liberty University.
- Erişti, B. (2019). Reactions victims display against cyberbullying: a cross-cultural comparison. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 6(2), 426-437. <https://doi.org/10.33200/ijcer.624623>
- Euajarusphan, A. (2021). Cyberbullying and Thai Generation Z Youths in Bangkok, Thailand. *International Journal of Crime, Law and Social Issues*, 8(2), 43-55. <https://doi.org/10.14456/ijclsi.2021.5>.
- Farhangpour, P., Mutshaeni, H. N., & Maluleke, C. (2019). Emotional and academic effects of cyberbullying on students in a rural high school in the Limpopo province, South Africa. *South African Journal of Information Management*, 21(1), 1-8. <https://doi.org/10.4102/sajim.v21i1.925>
- Foody, M., Samara, M., & Carlbring, P. (2015). A review of cyberbullying and suggestions for online psychological therapy. *Internet Interventions*, 2(3), 235-242. <https://doi.org/10.1016/j.invent.2015.05.002>
- Hoff, D. L., & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652-665. <https://doi.org/10.1108/09578230910981107>
- Jacobs, N. C. L., Goossens, L., Dehue, F., Völlink, T., & Lechner, L. (2015). Dutch Cyberbullying Victims' Experiences, Perceptions, Attitudes and Motivations Related to (Coping with) Cyberbullying: Focus Group Interviews. *Societies*, 5(1), 43-64. <https://doi.org/10.3390/soc5010043>
- Kibe, L., Kwanya, T., Kogos, A., Ogolla, E., & Onsare, C. (2022). Types of Cyberbullying Experienced on Facebook by Undergraduate Students in Kenyan Universities. *Cyberspace Studies*, 6(2), 149-182. <https://doi.org/10.22059/jcss.2022.345644.1076>
- Kowalski, R. (2018). Cyberbullying. In J. L. Ireland, P. Birch, & C. A. Ireland (Eds.), *The Routledge International Handbook of Human Aggression* (pp. 131-142). Routledge.
- Kumar, V. L., & Goldstein, M. A. (2020). Cyberbullying and Adolescents. *Curr Pediatr Rep*, 8(3), 86-92. <https://doi.org/10.1007/s40124-020-00217-6>
- Machackova, H., Cerna, A., Sevcikova, A., Dedkova, L., & Daneback, K. (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(3), Article 5. <https://doi.org/10.5817/CP2013-3-5>
- Peled, Y. (2019). Cyberbullying and its influence on academic, social, and emotional development of undergraduate students. *Heliyon*, 5(3), 1-22. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01393>
- Price, M., & Dalglish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51-59. <https://search.informit.org/doi/10.3316/ielapa.213627997089283>
- Rungsakorn, B. (2011). *Effects of Family Context and Self-Esteem towards Cyber-Bullying Attitudes among Female Students Secondary School in Bangkok*. [Master's thesis]. Mahidol University.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry*, 49(4), 376-385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>

- Šléglová, V., & Cerna, A. (2011). Cyberbullying in Adolescent Victims: Perception and Coping. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 5(2), Article 4. <https://cyberpsychology.eu/article/view/4248>
- Songsiri, N. (2010). *Relationship between personal characteristics family context and cyber-bullying among secondary and vocational students in Bangkok*. [Master's thesis]. Mahidol University.
- Spencer, L., Ritchie, J., Ormston, R., O'Connor, W., & Barnard, M. (2014). Analysis: Principles and Processes. In J. Ritchie, J. Lewis, C. M. Nicholls, & R. Ormston (Eds.), *Qualitative research practice : a guide for social science students and researchers* (2 ed., pp. 269-293). Sage.
- Wright, M. F., Wachs, S., Huang, Z., Kamble, S. V., Soudi, S., & Bayraktar, F. (2022). Longitudinal Associations among Machiavellianism, Popularity Goals, and Adolescents' Cyberbullying Involvement: The Role of Gender. *The Journal of Genetic Psychology*, 183(5), 482–493. <https://doi.org/10.1080/00221325.2022.2095251>
- Yurdakul, Y., Beyazıt, U., & Bütün Ayhan, A. (2022). Individual, Social, and Occupational Effects of Cyberbullying During Adolescence. In I. Management Association (Ed.), *Research Anthology on Combating Cyber-Aggression and Online Negativity* (pp. 1338-1360). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-5594-4.ch067>

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์
ปีที่ 47 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567): 275842

Journal of Social Research and Review
Volume 47 No.2 (July-December 2024): 275842
ISSN 3056-9508 (Online)

ปริทัศน์หนังสือ พื้นที่กับความตาย

พนัส จันทรศรีทอง^{1*} และลัดดาวรรณ ประสูตร์แสงจันทร์²

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

²คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยแสงธรรม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110

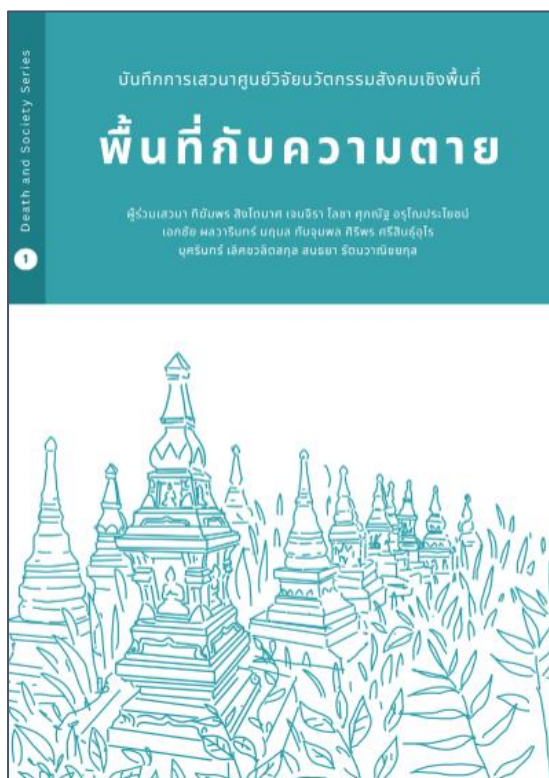
*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, อีเมล: panus.ju@go.buu.ac.th

Panus Junsrithong^{1*} and Ladawan Prasutsaengchan²

¹Faculty of Education, Burapha University, Mueang District, Chonburi Province 20131, Thailand

²Faculty of Education, Saengtham College, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province 73110, Thailand

*Corresponding author, Email: panus.ju@go.buu.ac.th

วันรับบทความ: 25 ตุลาคม 2567, วันแก้ไขบทความ: - , วันตอบรับบทความ: 4 พฤศจิกายน 2567

Received: October 25, 2024, Revised: - , Accepted: November 4, 2024

บทวิจารณ์: ภาพรวมหนังสือ

ในโลกที่มีการเผชิญหน้ากับความตายเป็นเรื่องธรรมชาติที่ทุกคนต้องพบเจอ หนังสือพื้นที่กับความตาย เปิดประตูสู่การศึกษา และสำรวจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างชีวิตและความตายในบริบทของพื้นที่และสังคม การจัดการความตายไม่เพียงแต่เป็นหน้าที่ของครอบครัวหรือสถาบันทางการแพทย์ แต่ยังเป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงลึกซึ้งกับวัฒนธรรม ประเพณี และอำนาจในสังคม โดยรวบรวมแนวคิด กรณีสึกษาจากนักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานในหลากหลายสาขา โดยสำรวจมิติของความตายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในบริบทของการเมือง การปฏิวัติ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผ่านการใช้แนวคิด ภูมิทัศน์ ความตาย ที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ไม่เพียงเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์ความตาย แต่ยังเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างความหมายและการจดจำได้อย่างมีพลัง

หนังสือเล่มนี้ชวนให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพูดคุยและเรียนรู้ เกี่ยวกับความตายในสังคมร่วมสมัย เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับมือที่ดีขึ้นต่อการสูญเสียในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่สังคมเผชิญกับความขัดแย้งและความไม่แน่นอน พื้นที่กับความตาย จึงเป็นการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการสนทนา ที่เปิดโอกาสให้เราได้มองเห็นความตายในมิติใหม่ ๆ และสะท้อนให้เห็นถึงการที่เราสามารถใช้ชีวิตร่วมกันในโลกที่ไม่แน่นอนนี้ ได้อย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี ซึ่งสามารถสรุปและแสดงทัศนะตามแต่ละเรื่อง ได้ดังนี้

1. เรื่อง ภูมิทัศน์ความตาย: พื้นที่กับความตาย การไว้อาลัย และการรำลึก

เรื่องนี้กล่าวถึงแนวคิดของ Deaths capes หรือ ภูมิทัศน์ความตาย ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับความตาย โดยเน้นว่าความตายไม่ใช่เพียงแค่การสิ้นสุดของชีวิต แต่ยังเป็น การเชื่อมโยงกับพื้นที่และสังคม โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) มีการสำรวจการจัดการความตายในบริบทของสังคม เช่น การสร้างสุสาน การจัดงานศพ และการรำลึกถึงผู้ล่วงลับ ผ่านกรณีศึกษาในวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมไทย เช่น การตั้งศพไว้ที่บ้านก่อนเผา และการจัดงานศพแบบดั้งเดิมที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน
 - 2) มีการนำเสนอว่าโลกสมัยใหม่ได้แยกความตายออกจากชีวิตประจำวัน โดยความตายเป็นเรื่องที่ถูกจัดการในโรงพยาบาล และถูกควบคุมด้วยเทคโนโลยีทางการแพทย์ ซึ่งทำให้ความตายกลายเป็นเรื่องส่วนตัวและถูกเก็บซ่อน แยกออกจากสาธารณะ
- แนวคิดภูมิทัศน์ความตายเป็นมุมมองของแนวความคิดที่น่าสนใจมาก โดยเฉพาะการเชื่อมโยงความตายเข้ากับพื้นที่ บริบทสังคมในลักษณะหลากหลาย หัวข้อนี้ช่วยทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง เข้าใจการจัดการความตายจากยุคดั้งเดิมที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ไปสู่การเป็นเรื่องส่วนตัว และการจัดการที่ถูกควบคุมโดยหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งแสวงหาผลประโยชน์หรือไม่ก็ตาม

2. เรื่อง Living with death: ชุมชนกรุณากับการสร้างพื้นที่เพื่อการอยู่และตายดี

เรื่องนี้อธิบายรายละเอียดของโครงการชุมชนกรุณา ซึ่งเป็นการรวมพลังของชุมชนในการสร้างพื้นที่เพื่อการตายดี โดยมุ่งเน้นการช่วยเหลือผู้ป่วยระยะสุดท้ายและผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือด้านจิตใจ รวมถึงผู้ดูแลผู้ป่วย โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) การทำงานของชุมชนกรุณา มีเป้าหมายในการสร้างการสนับสนุนจากชุมชนเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสถาบันทางการแพทย์เพียงอย่างเดียว เช่น การมีเพื่อนบ้านช่วยดูแลคนป่วย การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่อง ความสูญเสีย และการสร้างความเข้าใจเรื่องความตายให้กับทุกคนในชุมชน ได้เข้าใจและมองเป็นเรื่องธรรมชาติ
 - 2) การเล่าเรื่องราวของชมรมเพื่อนบัว ซึ่งเป็นตัวอย่างของการสร้างชุมชนที่คอยช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ป่วยระยะสุดท้าย ทำให้ผู้ป่วยสามารถจากไปอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสงบ
- ดังนั้นการทำงานของชุมชนกรุณา เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจในการสร้างพื้นที่สำหรับการตายดี โดยใช้ความร่วมมือจากชุมชน แทนที่จะให้ภาระตกอยู่กับโรงพยาบาลหรือครอบครัวเพียงฝ่ายเดียว ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคม และควรมีการศึกษาตัวอย่างจากชุมชนอื่น ๆ ที่อาจมีการจัดการในลักษณะเดียวกัน เพื่อให้เห็นถึงความหลากหลายในการปรับใช้แนวคิดการอยู่และตายดีในบริบทที่แตกต่างกัน

3. เรื่อง บทบาทใหม่ของสุสานจีนโพ้นทะเล ในมิติพื้นที่สาธารณะของเมือง

การจัดการพื้นที่ที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างสุสานจีนโพ้นทะเล ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นมาก จากนักวิชาการและนักพัฒนาเมือง ในอดีตสุสานเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อการไว้อาลัยและการรำลึกถึงบรรพบุรุษของชุมชนจีนโพ้นทะเล แต่ในปัจจุบันบทบาทของสุสานเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป สุสานจีนโพ้นทะเลไม่เพียงแต่เป็นสถานที่สำหรับการจัดการความตายเท่านั้น แต่ยังถูกพัฒนาขึ้นให้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการศึกษา การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงการรับรู้ใหม่เกี่ยวกับความตายและการไว้อาลัย แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับอนาคต และความสามารถในการปรับตัวของชุมชนจีนโพ้นทะเล ในบริบทของเมืองที่มีการขยายตัวและเปลี่ยนแปลง โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) สุสานไม่ได้ถูกใช้เพียงแค่อำนาจสำหรับการฝังศพเท่านั้น แต่ยังถูกพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชน เช่น การเปลี่ยนสุสานร้างให้เป็นสวนสาธารณะหรือการใช้พื้นที่สุสานในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม

2) การใช้สุสานเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และเข้าใจความสำคัญของสุสานในแง่ของการเชื่อมโยงกับประเพณี และวิถีชีวิตของคนจีนโพ้นทะเล ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนรุ่นหลังที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังไม่ลืมความเมตตากรุณาของตระกูลที่สืบทอดต่อกันมา

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสุสานจีน เป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะเป็นการนำพื้นที่ที่เคยถูกมองว่าเฉพาเจาะจง มาใช้ประโยชน์ในด้านสาธารณะ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างความเป็นพื้นที่ทางศาสนากับการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน อาจเพิ่มเติมแนวทางเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุสานและวิธีที่การพัฒนานี้ส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สุสาน ประเพณี วัฒนธรรมอันดี ผ่านหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมและเข้าถึงมากยิ่งขึ้น

4. เรื่อง การพัฒนาสุสานร้างสู่แปลงผักอเนกนิคมชุมชน เพื่อความมั่นคงทางอาหารช่วงวิกฤติโรคระบาด

ในช่วงเวลาที่โลกเผชิญกับวิกฤติโรคระบาดครั้งใหญ่ ความมั่นคงทางอาหารกลายเป็นหนึ่งในปัญหาที่ท้าทายสำหรับชุมชนทั่วโลก การขาดแคลนอาหารและการหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทานทำให้หลายชุมชนต้องมองหาวิธีการใหม่ ๆ ในการผลิตอาหาร เพื่อรองรับความต้องการของประชาชน ในบริบทนี้การนำสุสานร้างมาพัฒนาเป็นแปลงผักอเนกนิคมชุมชน กลายเป็นแนวทางที่น่าสนใจและมีคุณค่าอย่างยิ่ง การสร้างแหล่งอาหารที่ยั่งยืน แต่ยังเป็นการใช้พื้นที่ที่เคยถูกมองว่าร้างหรือไม่สำคัญ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาสุสานร้างสู่แปลงผักอเนกนิคมไม่เพียงเป็นการตอบสนองต่อวิกฤติโรคระบาด แต่ยังสะท้อนถึงการปรับตัวและนวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืนในอนาคต โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สุสานร้างในช่วงวิกฤติโควิด-19 ให้กลายเป็นแปลงผักอเนกนิคม ซึ่งช่วยสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนในช่วงที่การทำมาหากินมีข้อจำกัด

2) สุสานร้างได้รับการพัฒนาโดยกลุ่มชุมชนและกลุ่มอาสาสมัคร ทำให้เกิดแหล่งอาหารสำหรับชุมชน และยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ในสถานะที่เศรษฐกิจยากลำบาก

การใช้พื้นที่สุสานร้างเพื่อความมั่นคงทางอาหารในช่วงวิกฤติ เป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์และมีประโยชน์อย่างมาก ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาเรื่องอาหารในช่วงโควิด-19 แต่ยังแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่รกร้างที่เคยถูกทิ้งไป และควรเพิ่มเติมการบอกเล่าประสบการณ์จากชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อให้เห็นถึงผลกระทบที่แท้จริงในแง่ของการพัฒนาและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไปอย่างไร

5. เรื่อง พื้นที่จัดแสดงความตาย เพื่อการไว้อาลัยและรำลึก

การจัดแสดงความตายในรูปแบบของอนุสรณ์สถานและพิพิธภัณฑ์ มีบทบาทสำคัญในการไว้อาลัยและรำลึกถึงผู้ที่จากไป โดยพื้นที่เหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่สำหรับการแสดงความเคารพ แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้สังคมได้ตระหนักถึงเหตุการณ์สำคัญและประวัติศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ การสร้างพื้นที่เหล่านี้ยังเปิดโอกาสให้เกิดการอภิปรายเกี่ยวกับความตายและการสูญเสีย ช่วยให้การรับมือกับความเจ็บปวด และการทำใจเป็นไปอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย

Difficult heritage กล่าวถึงมรดกที่ยากจะพูดถึงหรือยากที่จะจำ โดยทั่วไปแล้วมรดกมักจะเกี่ยวข้องกับสิ่งดีงามหรือทรงคุณค่า แต่ความเป็นจริงยังมีมรดกอันขมขื่น เช่น ประวัติศาสตร์บาดแผลและการกระทำเลวร้ายที่ไม่อยากส่งต่อให้คนรุ่นหลัง

Memory and forgetting กล่าวถึงความทรงจำและการลืมในภาวะสมัยใหม่ ความเปลี่ยนแปลงและข้อมูลใหม่ ๆ ทำให้เกิดภาวะหลงลืมอย่างง่ายดาย โดยปรากฏการณ์นี้เรียกว่าแรงโน้มถ่วงแห่งการลืม (Gravity of forgetting) การพูดคุยเกี่ยวกับความทรงจำ จะนำไปสู่การสะท้อนว่าชุมชนและสังคม มีการจัดการกับความทรงจำและการลืมอย่างไร โดยเฉพาะในพื้นที่ความตายที่มีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หรืออนุสรณ์สถาน

Death tourism/ Dark tourism กล่าวถึงการเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงมรตคความตาย ซึ่งผู้คนเริ่มมีความสนใจในการเยี่ยมชมพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความตายจะมีการพิจารณาถึงผลกระทบและข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอพื้นที่เหล่านี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงความสมดุลระหว่างการศึกษาและการค้า โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) การยกตัวอย่างอนุสรณ์สถานที่ถูกสร้างขึ้นในหลากหลายประเทศ เช่น อนุสรณ์สถานการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในยุโรป พิพิธภัณฑ์การรำลึกเหตุการณ์สงคราม และการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความตาย โดยชี้ให้เห็นถึงความตายเป็นความปกติธรรมดา

- 2) การเคารพและการไว้อาลัย พื้นที่จัดแสดง เช่น อนุสรณ์สถานและพิพิธภัณฑ์ ช่วยให้ผู้คนสามารถแสดงความเคารพและไว้อาลัยต่อผู้ที่ล่วงลับ โดยเป็นสถานที่ที่รวมเอาความทรงจำและความรู้สึกที่มีต่อบุคคลเหล่านั้น

- 3) การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ พื้นที่เหล่านี้เป็นสถานที่ที่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญและบุคคลในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน

- 4) การจัดแสดงความตายยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าใจและศึกษาเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ รวมถึงการส่งต่อบทเรียนจากอดีตไปยังคนรุ่นใหม่

- 5) การจัดแสดงความตายยังมีบทบาทในการรักษาความทรงจำของบุคคลและเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ทำให้ไม่ลืมเลือนประวัติศาสตร์ที่สำคัญและมีความหมายในบริบททางวัฒนธรรม

การสร้างพื้นที่สำหรับการไว้อาลัยเป็นการส่งเสริมให้สังคมไม่ลืมเหตุการณ์และบุคคลสำคัญที่ได้จากไป การใช้พิพิธภัณฑ์และอนุสรณ์สถาน เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์เหล่านี้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประวัติศาสตร์กับสังคมปัจจุบัน หากเพิ่มกรณีศึกษาของพิพิธภัณฑ์หรืออนุสรณ์สถานจากประเทศต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในการจัดการความทรงจำและความหมายของพื้นที่ในบริบทที่แตกต่างกันจะสามารถทำให้เห็นถึงความแตกต่างตามชนบประเพณีได้

6. เรื่อง ปรากฏการณ์และการศึกษาความตายกับชายแดน

ปรากฏการณ์ความตายที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน สะท้อนถึงความซับซ้อนทางสังคมและการเมืองที่มีผลกระทบต่อชีวิตของผู้คน ชายแดนไม่ใช่เพียงเส้นแบ่งระหว่างประเทศ แต่เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การศึกษาความตายในเขตชายแดนช่วยให้เราเข้าใจถึงผลกระทบจากสงคราม การปราบปราม และการย้ายถิ่นฐาน รวมถึงบทบาทของภาคประชาสังคมในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ พื้นที่นี้จึงเป็นการสะท้อนความจริงที่ว่า ความตายไม่ใช่แค่เรื่องส่วนตัว แต่ยังเชื่อมโยงกับโครงสร้างสังคมและการเมืองในวงกว้าง โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 1) การสำรวจปรากฏการณ์ความตายในพื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะในบริบทของการต่อสู้และความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เช่น ชายแดนไทย-เมียนมา ซึ่งมีการอพยพของประชาชนและความตายที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง

- 2) กล่าวถึงผลกระทบจากสงคราม การสู้รบ และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ชายแดน รวมถึงการจัดการความตายของผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เหล่านั้น

- 3) บทบาทขององค์กรต่าง ๆ ในการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความตาย เช่น การจัดพิธีกรรมการฝังศพ การช่วยเหลือทางการแพทย์ และการสนับสนุนทางจิตใจให้กับผู้สูญเสีย

การนำเสนอปรากฏการณ์ความตายในพื้นที่ชายแดนทำให้เห็นถึงความซับซ้อนและความท้าทายในการจัดการความตายในบริบทที่มีความขัดแย้ง ช่วยให้เราตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากความขัดแย้งต่อชีวิตและความตายของผู้คนในพื้นที่เหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความไม่มั่นคงและการขาดแคลนทรัพยากรที่ทำให้การจัดการความตายเป็นไปอย่างยากลำบาก การเข้าถึงการช่วยเหลือและการจัดการความตายของผู้ลี้ภัยที่อพยพข้ามชายแดน เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในบริบทนี้ รวมถึงควรมีการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการสูญเสียในพื้นที่ดังกล่าว

7. เรื่อง ชีวิตและความตายบนชายแดนเมียนมา หลังเหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ. 2564

หลังจากเหตุการณ์รัฐประหารในเมียนมาเมื่อปี พ.ศ. 2564 ชายแดนกลายเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความขัดแย้ง ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากต้องอพยพข้ามแดนเพื่อหนีจากการปราบปรามและการสูญเสียชีวิต ภายในบริบทนี้ความตายไม่ใช่เพียงแค่เรื่องส่วนตัว แต่สะท้อนถึงปัญหาทางสังคมและการเมืองที่ลึกซึ้งมากขึ้น การศึกษาเรื่องชีวิตและความตายบนชายแดนเมียนมา จึงเป็นการเปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับภูมิทัศน์ความตายที่เชื่อมโยงกับการต่อสู้ เพื่อเสรีภาพและความอยู่รอดของผู้คน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์บาดแผลที่ยังคงมีผลกระทบต่องานอย่างต่อเนื่อง โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการรัฐประหารในเมียนมา เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2564 ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงและส่งผลให้ประชาชนต้องอพยพข้ามชายแดนมายังประเทศไทย

2) กล่าวถึงการสูญเสียชีวิตที่เกิดขึ้น จากการต่อสู้ระหว่างประชาชนและกองทัพ รวมถึงผู้ที่ถูกฆ่าในการประท้วงหรือถูกจับกุมและหายสาบสูญ

3) กล่าวถึงการจัดการความตายของผู้ที่เสียชีวิตจากการปราบปราม โดยมีการส่งศพกลับไปยังครอบครัวในเมียนมาและบทบาทขององค์กรช่วยเหลือที่ทำงานในพื้นที่ชายแดน

การนำเสนอชีวิตและความตายของผู้คนในพื้นที่ชายแดนหลังรัฐประหารช่วยให้เข้าใจถึงสถานการณ์ที่ยากลำบากที่ผู้คนต้องเผชิญ ซึ่งเน้นให้เห็นถึงบทบาทของสังคมในการช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัย โดยเฉพาะในแง่ของการให้เกียรติแก่ผู้ที่เสียชีวิตและครอบครัวของพวกเขา การเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบต่อครอบครัวและชุมชนจากเหตุการณ์ดังกล่าว เพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยสามารถรวมกรณีศึกษาของผู้ลี้ภัยและการจัดการความตายในชุมชนที่เกี่ยวข้องได้

8. เรื่อง บทบาทภาคประชาสังคม กับการจัดการความตายข้ามพรมแดน

การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ในกรณีนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนซึ่งกันและกันในสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนและเสี่ยงอันตราย โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เสียชีวิตเกิดจากความขัดแย้งหรือสงคราม การให้ความช่วยเหลือและการจัดการอย่างเหมาะสมไม่เพียงแต่เป็นการแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ แต่ยังมีความสำคัญต่อการรักษาศักดิ์ศรีของผู้เสียชีวิตและครอบครัวของพวกเขา โดยมีสาระประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) การจัดตั้งชมรมกรุณาจิตอาสา ชมรมกรุณาจิตอาสา ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนชาวเมียนมาในประเทศไทย โดยเฉพาะในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย วัตถุประสงค์หลักคือการสร้างพื้นที่พึ่งพิงและสื่อสารระหว่างคนไทยและคนเมียนมา เพื่อช่วยเหลือในด้านสุขภาพและจัดการความตายเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด

2) การช่วยเหลือผู้ที่เสียชีวิต ชมรมมีบทบาทสำคัญในการจัดการศพไร้ญาติ ไม่ว่าจะเป็นชาวเมียนมา ชาวไทย หรือชาติอื่น ๆ โดยช่วยจัดการเรื่องฌาปนกิจศพและการส่งร่างกลับไปยังประเทศต้นทางอย่างมีศักดิ์ศรี เมื่อผู้เสียชีวิตไม่มีญาติหรือไม่สามารถจัดการได้ด้วยตนเอง

3) การประสานงานด้านสุขภาพ ชมรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการจัดการดูแลสุขภาพของชาวเมียนมา เช่น การประสานงานในการข้ามมารักษาทัวในประเทศไทย และการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ ชมรมยังทำงานในการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี ของทั้งชาวไทยและชาวเมียนมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่างกัน ลดความขัดแย้งและการเหมารวมที่มีต่อคนเมียนมาในสังคมไทย

5) การจัดการความตายในภาวะวิกฤติ ในช่วงการระบาดของโควิด-19 ชมรมได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือคนเมียนมาในการกลับประเทศ โดยเป็นตัวกลางในการลงทะเบียนและจัดการส่งกลับ พร้อมกับการสื่อสารข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในภาวะวิกฤติ

6) การข้ามแดนและข้อกฎหมาย บทบาทในการช่วยเหลือผู้ที่ต้องการข้ามแดนเพื่อรักษาตัวหรือส่งร่างกลับยังเป็นเรื่องที่ท้าทาย เนื่องจากมีข้อกฎหมายและเงื่อนไขที่ซับซ้อน ชมรมทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้งในไทยและเมียนมา เพื่อให้การส่งร่างผู้เสียชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น

ดังนั้นบทบาทของภาคประชาสังคม โดยเฉพาะชมรมกรุณาจิตอาสาในแม่สาย เป็นตัวอย่างที่สำคัญของการช่วยเหลือ และการจัดการความตายข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นจากการเมืองและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ชมรมทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างคนในสังคมและช่วยเหลือผู้ที่ต้องการการสนับสนุนในช่วงเวลาที่ยากลำบาก ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี การเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการประสานงานระหว่างภาคประชาสังคมกับองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อให้การช่วยเหลือมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และแนะนำให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายศพข้ามพรมแดนในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการได้ง่ายขึ้น

9. เรื่อง ไปอยู่ที่ดี ๆ ความเชื่อและพลวัตความหมายพื้นที่ ความตายของคนไทใหญ่บนพรมแดน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เนื้อหากล่าวถึงความเชื่อและพลวัตของความตายในกลุ่มคนไทใหญ่ในพื้นที่ชายแดนแม่ฮ่องสอน โดยให้ความสำคัญครอบคลุมความเชื่อเกี่ยวกับความตายที่สัมพันธ์กับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

1) พื้นที่การจัดงานศพ เน้นว่าผู้เสนอมีประสบการณ์ในพื้นที่คนไทใหญ่ แต่ยังไม่ได้เข้าร่วมงานศพของพวกเขามาโดยตรง การรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่มาจากการสัมภาษณ์และขอรูปล่าย ซึ่งช่วยให้เห็นการจัดงานศพในมุมมองที่แตกต่างออกไป

2) ร่างกายในฐานะพื้นที่ (Body as contested space) สำรวจพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการร่างกายของผู้ตาย โดยมองว่ามีการเชื่อมโยงระหว่างคนไทใหญ่ในรัฐฉานกับคนไทใหญ่ในไทย

3) ความตายกับการสร้างสถานที่และการรำลึก วัตถุที่ใช้ในการจัดเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสำคัญในสังคมไทใหญ่

4) พลวัตความหมายของที่ดี ๆ วิเคราะห์ว่าความคิดเรื่องการไปอยู่ที่ดี ๆ หรือ Good death เป็นอย่างไรในความเชื่อของคนไทใหญ่และมีผลต่อการจัดงานศพหรือไม่

ความเชื่อเรื่องความตายและพิธีกรรมของคนไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเริ่มจากประสบการณ์ในการฟังเสนาวิชาการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่และความตายในโลกสมัยใหม่ การศึกษามุ่งเน้นที่การจัดงานศพ ความเชื่อเกี่ยวกับการตายที่ดี การจัดการร่างกาย การสร้างสถานที่รำลึกถึงผู้ตาย และพื้นที่ความตายของคนไทใหญ่ที่อยู่ชายแดน การจัดงานศพมักต้องการจัดที่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่ดีที่สุดสำหรับการตาย ศึกษาพิธีกรรมการจัดการร่างและความเชื่อที่เชื่อมโยงกับการอยู่ฝั่งรัฐฉานและไทย รวมถึงการเผาศพและเก็บอัฐิในวัตถุที่สร้างขึ้น เพื่อการรำลึกถึงผู้ที่มีอายุมากและมีศีล การศึกษาเกี่ยวกับพิธีอุทิศส่วนกุศล ที่ยังไม่ได้สังเกตการณ์เองเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการตายดี พลวัตความหมายของที่ดีสำรวจการมองความตายว่าเป็นการไปอยู่ที่ดี ในฐานะการเชื่อมโยงกับพิธีกรรม ขณะเดียวกันยังมีการวิเคราะห์ความหมายของการตายในบริบทที่หลากหลายและมีพลวัตตามสถานการณ์ในประเทศเมียนมา สุดท้ายการสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนไทใหญ่ในชุมชนแม่ฮ่องสอน พบว่าการจัดงานศพยังคงสะท้อนถึงความเชื่อดั้งเดิมแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แสดงให้เห็นว่าความตายและพิธีกรรมของคนไทใหญ่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง รวมถึงการจัดงานศพที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนของชุมชนไทใหญ่ในปัจจุบัน

ดังนั้นการนำเสนอความเชื่อและประเพณีการจัดการความตายของคนไทใหญ่ ช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและความตายในมุมมองที่ลึกซึ้งและเฉพาะเจาะจง ทำให้เห็นถึงคุณค่าของประเพณีที่มีมาอย่างยาวนาน ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวของคนไทใหญ่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในบริบทสังคมสมัยใหม่ เพื่อดูว่าความเชื่อและประเพณีเหล่านี้ยังคงถูกนำมาใช้หรือมีการปรับเปลี่ยนอย่างไรในยุคปัจจุบัน

10. เรื่อง อนุสรณ์สถานกำแพงเบอร์ลิน: การจดจำรำลึกความตายบนพรมแดน

เนื้อหาเป็นการนำเสนอเรื่อง Deaths capes ที่เชื่อมโยงกับอนุสรณ์สถานกำแพงเบอร์ลินและประติมากรรมชายแดน ดังนี้

1) กำแพงเบอร์ลินในฐานะ Deaths capes กำแพงเบอร์ลินเป็นสัญลักษณ์ของความตายและความสูญเสีย มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากที่พยายามข้ามกำแพงนี้ เป็นพื้นที่ที่ถูกออกแบบมาเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้คนข้ามไปยังฝั่งตะวันตกอย่างง่ายดาย และผู้ที่ฝ่าฝืนอาจต้องเสียชีวิต

2) ประวัติศาสตร์ของกำแพงเบอร์ลิน กำแพงถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1961 เพื่อแบ่งแยกเบอร์ลินตะวันตกและเบอร์ลินตะวันออก และถูกทำลายในปี ค.ศ. 1989 สาเหตุของการสร้างกำแพงมีพื้นฐานมาจากความกลัวในการอพยพของประชาชนจากเยอรมันตะวันออกไปยังเยอรมันตะวันตก

3) การจดจำและรำลึกในอนุสรณสถานกำแพงเบอร์ลิน อนุสรณสถานนี้มีการจัดแสดงข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่เสียชีวิตและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกำแพงมีการให้ข้อมูลที่ละเอียดเกี่ยวกับชีวิตของผู้ที่เสียชีวิตเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบจากการสร้างกำแพง

4) การศึกษาประวัติศาสตร์และบทเรียนจากกำแพงเบอร์ลิน อนุสรณสถานกำแพงเบอร์ลินมีความสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาค การศึกษาจากเหตุการณ์ในอดีตมีความสำคัญเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่คล้ายกันในอนาคต

5) ความเชื่อมโยงกับปัญหาชายแดนในปัจจุบัน กำแพงเบอร์ลินทำให้เห็นถึงปัญหาชายแดนในบริบทต่าง ๆ รวมถึงในประเทศไทย การอภิปรายในประเด็นชายแดน ช่วยให้เข้าใจความท้าทายที่ผู้คนต้องเผชิญกับการข้ามพรมแดนในยุคปัจจุบัน

6) การเรียนรู้จากอนุสรณสถาน การเยี่ยมชมอนุสรณสถานกำแพงเบอร์ลินเป็นโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความสำคัญของเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน มีการใช้ออนุสรณสถานนี้เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับนักเรียนและผู้เยี่ยมชมจากทั่วโลก

อนุสรณสถานกำแพงเบอร์ลินที่เป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งแยกและการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ รวมถึงความตายที่เกิดขึ้นจากความพยายามข้ามกำแพง ผู้คนจำนวนมากต้องเสียชีวิตขณะพยายามข้ามกำแพงนี้ โดยมีการจัดแสดงภาพถ่ายและเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ที่สูญเสียชีวิตจากการต่อสู้เพื่ออิสรภาพไม่ได้เพียงแค่เป็นการจดจำผู้เสียชีวิต แต่ยังมีการจัดกิจกรรมทางศิลปะและการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การใช้พื้นที่สำหรับการรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ทางการเมือง ช่วยทำให้เรารู้จักกับประวัติศาสตร์ที่มีผลกระทบต่อสังคมในปัจจุบัน

บทสรุปของผู้อ่าน

หนังสือ พื้นที่กับความตาย เป็นงานเขียนที่นำเสนอการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับความตายและความสัมพันธ์ระหว่างความตายกับพื้นที่ในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจและลึกซึ้ง โดยมีการสำรวจหลายมิติที่เกี่ยวข้อง เช่น สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ การใช้แนวคิดภูมิทัศน์ความตาย เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและความตายผ่านมุมมองทางภูมิศาสตร์และบริบทของสังคมท้องถิ่น ทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นความซับซ้อนของปัญหานี้ได้ชัดเจน โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1) การเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ: หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงแต่ให้ทฤษฎี แต่ยังนำเสนอกรณีศึกษาจริงจากชุมชนต่าง ๆ ที่แสดงถึงการจัดการความตายอย่างสร้างสรรค์ เช่น การใช้สุสานร้างในการปลูกผักออแกนิก ทำให้เห็นถึงการปรับตัวของชุมชนในสถานการณ์วิกฤต

2) มุมมองหลากหลาย: ผู้เขียนได้รวมเสียงจากนักวิชาการและผู้ที่ทำงานด้านนี้ในหลากหลายมิติ ทำให้เนื้อหา มีความหลากหลายและให้มุมมองที่กว้างขวาง นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงประสบการณ์ของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการขัดแย้งและสูญเสีย

3) การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้: หนังสือเล่มนี้เน้นความสำคัญของการพูดคุยและเรียนรู้เกี่ยวกับความตายในสังคม ซึ่งช่วยลดความกลัวและสร้างความเข้าใจระหว่างผู้คนในชุมชน

4) กรณีศึกษาที่หลากหลาย: ผู้เขียนได้รวบรวมกรณีศึกษาที่แสดงถึงการจัดการความตายในบริบทที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชายแดนและชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองอย่างมาก สามารถเชื่อมโยงแนวคิดทางทฤษฎีกับปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้การศึกษาความตายไม่เพียงแต่เป็นเรื่องส่วนตัวหรือส่วนรวม แต่ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและอำนาจ

5) มิติทางสังคมและการเมือง: เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหารในเมียนมาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อความตายและการอพยพ ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้เราเห็นถึงพลวัตของความตายในบริบทของความขัดแย้ง และบทบาทของภาคประชาสังคมในการจัดการความตายและการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่มีคุณค่าและมีความสำคัญในการถ่ายทอดเกี่ยวกับความตายในบริบทของพื้นที่และสังคมยุคปัจจุบัน สามารถเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการศึกษาความตายในสังคมร่วมสมัย รวมทั้งการเสนอแนวคิดและกรณีศึกษาที่หลากหลาย ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของปัญหานี้ได้อย่างชัดเจน มีคุณค่าในการพัฒนาแนวคิด รวมไปถึงการวิจัยในอนาคต และช่วยสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจในบรรยากาศของการสนทนา เกี่ยวกับความตายอย่างมีวิจารณญาณ

บรรณานุกรม

ทิฆัมพร สิงโตมาศ. (2566). *พื้นที่กับความตาย*. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

หลักเกณฑ์วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ (ฉบับปรับปรุง 2567)

วัตถุประสงค์

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ เป็นวารสารวิชาการของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีวิชาการในการเผยแพร่ แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และผลงานการวิจัย/วิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ การวิจัย และการพัฒนาสังคม

การรับพิจารณาบทความ

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ มีนโยบายรับพิจารณาบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์และบทปริทัศน์ หนังสือ ของนักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องและได้มาตรฐานตามที่วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงหน่วยงานต้นสังกัด พื้นฐานทางการศึกษา แหล่งเงินที่พำนัก หรือศาสนาของผู้เขียน

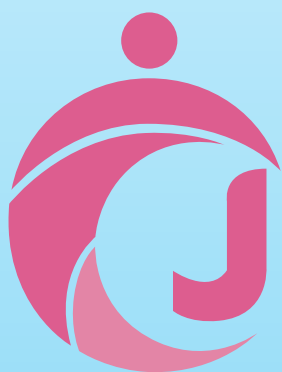
คำแนะนำสำหรับการเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับพิมพ์ด้วย Microsoft Word for Windows ความยาวไม่เกิน 10 - 20 หน้า กระดาษ A4 หรือไม่เกิน 7,000 ตัวอักษร (ดูรายละเอียดขนาดอักษร การจัดรูปแบบ และรูปแบบการอ้างอิงได้ในตามคำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ ได้ที่ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal>)
2. มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 250 ตัวอักษร
3. ระบุ ชื่อของผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด
4. ผู้ส่งบทความควรตรวจสอบความถูกต้องของการพิมพ์ต้นฉบับ เช่น ตัวสะกด วรรคตอน และความเหมาะสม ความสละสลวยของการใช้ภาษา และควรแบ่งบทความให้ชัดเจนดังนี้
 - 4.1 บทความวิชาการ หัวข้อและเนื้อหาควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนออย่างสมบูรณ์ และมีลำดับเนื้อหาที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน รวมถึงมีการใช้ทฤษฎีวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ตามหลักวิชาการ โดยมีการสรุปประเด็น อาจเป็นการนำความรู้ กรอบแนวคิดและทฤษฎีจากแหล่งต่างๆ มาสังเคราะห์ โดยที่ผู้เขียนสามารถให้ทัศนะทางวิชาการผ่านมุมมองของตนเองได้อย่างเด่นชัด และเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน
 - 4.2 บทความวิจัย ควรให้มีการนำเสนอการวิจัยและผลที่ได้รับอย่างเป็นระบบ
5. ผลงานวิชาการที่ส่งมาต้องไม่ได้รับการเผยแพร่ที่ไหนมาก่อนหรือกำลังอยู่ในกระบวนการพิจารณาของวารสารฉบับอื่นๆ
6. กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความที่ส่งมาและเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิคัดกรองบทความ เพื่อพิจารณาคุณภาพความเหมาะสมของบทความก่อนการจัดพิมพ์
 - 6.1 ในกรณีที่ผลการพิจารณาให้จัดพิมพ์ได้ หรือต้องมีการปรับปรุงแก้ไขก่อน กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ทราบ โดยผู้เขียนจะต้องดำเนินการปรับแก้ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตกแต่งต้นฉบับให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
 - 6.2 ในกรณีที่ผลการพิจารณาไม่สามารถจัดพิมพ์ได้ กองบรรณาธิการจะแจ้งและส่งต้นฉบับผลงานคืนแก่ผู้เขียน
7. ลิขสิทธิ์ของผลงาน ทัศนะและข้อคิดเห็นในวารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน มิใช่ทัศนะและข้อเขียนของกองบรรณาธิการ หรือสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ประสงค์จะนำข้อความใดๆ ไปผลิต/เผยแพร่จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนและกองบรรณาธิการวารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ว่าด้วยกฎหมายลิขสิทธิ์

แนวทางในการพิจารณาบทความ

1. กองบรรณาธิการ ส่งบทความไปยังผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาคัดกรองบทความ ตามความสนใจ และความเชี่ยวชาญของผู้ทรงคุณวุฒิสองท่านต่อหนึ่งบทความ
2. ผู้ทรงคุณวุฒิจะให้ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ ตามที่เห็นสมควร ลงในแบบฟอร์มข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทความ และส่งคืนกลับยังกองบรรณาธิการ
3. กองบรรณาธิการส่งต้นฉบับและข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนปรับแก้ไข (ถ้ามี) ภายในระยะเวลา 2 เดือน และส่งต้นฉบับ (ฉบับแก้ไข) กลับมายังกองบรรณาธิการเพื่อพิจารณาว่าได้รับแก้หรือไม่ อย่างไร

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ ยินดีพิจารณาบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์และบทปริทัศน์หนังสือ ของนักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องและได้มาตรฐานตามที่วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ได้กำหนดไว้ ผู้เขียนสามารถส่งต้นฉบับผ่านเว็บไซต์ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal> และสามารถดูรูปแบบและคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับได้ตามเว็บไซต์ข้างต้น บทความทุกเรื่องจะผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายใน และภายนอก โดยกองบรรณาธิการใช้ระบบการประเมินที่ผู้ประเมินและผู้เขียนบทความต่างไม่ทราบชื่อของแต่ละฝ่าย (double-blind review) ทั้งนี้ ข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์ ถือเป็นความเห็นของผู้เขียน

วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์

Journal of Social
Research and Review

วารสารแห่งสถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Journal of the Social
Research Institute,
Chulalongkorn University